

Prof. Dr. Ufuk GÜLSOY

İSTANBUL TİCARET BORSASI 1924 - 2014

İSTANBUL TİCARET BORSASI 1924 - 2014

ISBN-978-605-137-493-2

İstanbul Ticaret Borsası adına sahibi

Ali KOPUZ

İSTİB Yönetim Kurulu Başkanı

Yayın Kurulu

Bülent KASAP, Atilla SÜMER, İlhan KOYUNSEVEN,
Yusuf ACAR, Zeki ASLAN, M. Erkan ÖZEFE, Zekif KOPUZ,
Alaattin ALTUNTAŞ, Mustafa KAMAR, Ali Yavuz YİĞİT

Proje Koordinatörü

Dr. Şefik MEMİŞ

Hazırlayan

Prof. Dr. Ufuk GÜLSOY

Katkıda Bulunanlar

Mustafa YAZICI, Nurdan GÜR, Talip MERT,
Murat ARSLAN, Şefik MEMİŞ, Denizhan DERE

Teşekkür

Yrd. Doç. Dr. Berfin Melikoğlu, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri,
İSAM, Cumhuriyet, İSTİB çalışanları, İBB Atatürk Kitaplığı

Tasarım

Murat ARSLAN

Fotoğraflar

Osman KUVVET, Kenan DUMANLI, Harun Raşid, İSTİB Arşivi, MONAD

Tashih

Candan BİLGİLİ, Bozkurt ÖZSEREZLİ, Denizhan DERE, Handan Mesude

Yapım

monad

Envertiye Sok. No:26/2 Üsküdar - İstanbul
Tel: (0216) 557 82 87 - Faks: (0216) 557 82 85

Baskı-Cilt

Aktif Matbaa ve Reklam Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: (0212) 612 12 22 - Faks: (0212) 696 09 54
www.aktifmatbaa.com

Ağustos, 2015

Zahire Borsası Sok. No:3 Bahçekapı, Fatih 34112 İstanbul
Tel: 0212 511 84 40 - Faks: 0212 511 84 49
www.istib.org.tr

İSTANBUL TİCARET BORSASI

Ali Muhiddin Hacı Bekir

9777

İSTANBUL TİCARET BORSASI
KURUMSAL YATIRIM MENKUL DEĞERLER A.Ş.

TAKDİM

Büyük Osmanlı tarihçi ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa, “Tarih bilmeyen diplomat, pusuladan anlamayan kaptana benzer; her ikisinin de karaya oturma tehlikesi vardır” der. Aslında bu söz siyaset ve denizcilik için ne kadar doğruysa, ticaret için de o kadar doğru ve unutulmaması gereken bir gerçektir. Kuşkusuz ticari örgütlenmeler için de bu, böyledir. Eğer siz, kurum olarak tarihinizi çok iyi bilerseniz, gelecek ile ilgili hem isabetli ve geçmişle bütünleşen, hem de geçmişten güç alan bir hayal kurabilirsiniz. O zaman fikirleriniz, bugünün hayali olarak kalmaz, yarının gerçeğine dönüşme şansına kavuşur.

Bana göre kurum tarihleri bize aynı zamanda kendi sınırlarımızı öğrenme fırsatı da verir. Bir anlamda neleri yaptıklarımızı bilerek, neleri yapabileceğimizi anlamamızı sağlar. Bu bağlamda İSTİB Yönetimi olarak biz çok önemli bir karar vererek, İstanbul Ticaret Borsası'nın tarihini ortaya koyacak kapsamlı bir çalışmayı başlattık. Çok kıymetli hocamız Prof. Dr. Ufuk Gülsoy başkanlığında uzman bir kadronun titiz ve uzun araştırması nihayet sonuçlandı. Böylelikle tarihimizde ilk defa Borsa'yı geçmişten bugüne anlatan bir eser hazırlanmış oldu.

Onurla ifade edeyim ki, bu kitap çalışması, İstanbul Ticaret Borsası hakkında bilinmeyen birçok noktayı gün yüzüne çıkardı. Bunlardan birkaçını sizlerle paylaşmak istiyorum:

Birincisi, İstanbul Ticaret Borsası'nın kuruluş teklifini, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Denizlili iki milletvekilinin vermiş olmasıdır. Merhum Necip Ali ve Yusuf Beyler Borsa'nın kurulmasıyla ilgili tavrini hazırlayıp imzalayarak, TBMM'ne sundular. Onları camiamız adına rahmetle anıyorum. Bu teklifi bir an evvel kanunlaşması için Meclise sevk eden ise TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa idi. Gazi'nin Başbakanlıktan konunun araştırılıp gereğinin yapılmasını istemesi üzerine, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası aynı yıl içinde kuruldu ve ilk toplantısını da 6 Aralık 1924'te yaptı.

İkinci olarak tarihi bir yanlış da bu eserle düzeltilti. İstanbul Ticaret Borsası'nın faaliyete geçtiği ilk bina, bilinenin aksine Konsolit Han değil, bugünkü Bankalar Caddesi üzerindeki Mahmudiye Han'dı (Şark Han). Borsa'nın resmi açılışı ise sade bir törenle bu binada 21 Şubat 1925 tarihinde gerçekleşti.

Üçüncüsü ise Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Ticaret Borsası'nın kullanılma- sı amacıyla bedeli karşılığı verilen Hamidiye Medresesi'yle ilgilidir. Türkiye'nin tam bir değişim sürecinden geçtiği o vakitlerde, Vakıflar Genel Müdürlüğü medresenin yıkılıp yerine daha modern ve Borsa'ya yarışır bir mekan yapılmasından yanaydı. Daha önce Hamidiye Medresesi'nin müstemilatlarının yıkılıp 4. Vakıf Han yapılmasına müsaade ettiği gibi, Osmanlı mimarisinin ve geleneksel kültürümüzün göz bebeği Medrese için de bizden aynı şeyi talep ediyordu. Borsa yönetiminin basireti ve tarihsel gele- neğimize sahip çıkan anlayışı tam da bu noktada ortaya çıktı ve Medrese'nin restore edilerek kullanılmasına karar verildi. Günümüzde ziyadesiyle ihtiyaç duyduğumuz bu tarih bilincinin o günlerde Borsa yönetiminde varolması bizim için büyük bir gurur kaynağıdır.

Bu kitapla bir kez daha ortaya çıktı ki; İstanbul Ticaret Borsası kurulduğu tarihten itibaren üyeleri için, Türkiye'nin tarım ve hayvancılık sektörleri için öncü roller oynadı. Daha 1926'da genç Cumhuriyet'in tanıtımı için oldukça önemli olan Seyyar Sergi başta olmak üzere, birçok uluslararası serginin organizasyonunda vazifeler aldı.

İstanbul ve Türkiye'nin ticaretine yön verecek kararlarda etkin oldu. Kayıt içi ekono- minin yerleşmesi için gayret gösterdi. O tarihlerde İstanbul için hayal olan Canlı Hayvan Borsası'nın kurulmasında ve daha sonra da bünyesine geçmesinde inkâr edi- lemez katkılarda bulundu. Büyük yatırım gerektiren ve henüz Türkiye'de yaygınlaşma- mış olan ürün analizlerinin yapılabilmesi için geniş çaplı bir laboratuvar kurdu.

Buna benzer birçok hizmetiyle İstanbul Ticaret Borsası, İstanbul'un simge kuru- luşlarından biri olarak hep en önde oldu. İstanbul iş alemini başarıyla temsil etti. Hep- sinden daha önemlisi nesilden nesile aktarılan dürüst ve girişimci bir tüccar geleneği oluşturdu. 90 yıllık geçmişimizde büyük bir mutlulukla gördüm ki, İstanbul Ticaret Borsası, ticaretin dışındaki alanlarda da isminden övgüyle söz ettirdi. Camilerin ihya edilmesinden eğitim burslarına, kültür ve sanatın desteklenmesinden sosyal sorumlu- luk projelerine kadar geniş bir alanda İstanbul ve İstanbullulara hizmet etti.

İstanbul Ticaret Borsası kitabının sayfalarını karıştırdıkça tüm bunları gördüm. İmparatorluk kadar geniş bir hayal gücüyle yola çıkan ilk kurucularımız, genç Cumhu- riyete hayat vermişler. Bu gayretle bugüne "müteşebbis, etkin, doğruyu söylemekten çekinmeyen, ülkesi için çalışmaktan korkmayan, ticareti kârdan ibaret görmeyen" bir gelenek bırakmışlar.

İnanıyorum ki, küreselleşmenin tüm alanlarda yaşandığı, insan ve toplum haya- tının tek-tipleştiği bu çağda, İstanbul Ticaret Borsası, farklı bir ticaret anlayışını sa- vunurken, farklı bir dünyanın olabileceğine dair umutları da diri tutacaktır. Bu ruh ve coşkuyla daha nice yıllar, her gün dünden daha büyük ve güçlü olarak varlığını sürdürecektir, İstanbul ve İstanbullu için çalışmaya devam edecektir.

Son söz olarak bu kitabın oluşmasında emeği geçen Sayın Prof. Dr. Ufuk Gülsoy ve çalışma arkadaşları ile her türlü desteği veren fedakâr Borsa personelimize teşekkür ediyor, sizlere de keyifli bir okuma diliyorum.

Saygılarımla

Ali KOPUZ

İSTİB Yönetim Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Dünyada Ticaret ve Zahire Borsalarının Ortaya Çıkışı	9
--	---

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLILAR DÖNEMİNDE İSTANBUL'UN İAŞESİ

A- Osmanlı İktisat Sistemi	13
B- Klasik Dönem Osmanlı Toplumunu	14
1- Sosyal Sınıflar	14
2- Devlet - Köylü İlişkileri	15
3- Esnaf ve Tüccar Ahlakı	17
C- İstanbul'un İaşe Meselesi	20
1- İstanbul'un Önemi	20
2- İaşe Siyasetinin Çerçevesi	21
3- Zahire Tertibi	22
4- Mubayaa Usulleri	23
5- Un Kapanı Tüccarları	25
6- İstanbul'un Et İhtiyacı	29
7- İaşenin İstanbul'da Dağıtımı	32
D- Zahire Nezareti'nin Kuruluşu	38

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL TİCARET VE ZAHİRE BORSASI'NIN KURULUŞ SÜRECİ

A- Osmanlı'da İlk Borsa: Dersaadet Tahvilat Borsası	41
B- Dersaadet Ticaret Odası	42
C- Borsalara İlişkin Yasal Düzenlemeler	43
D- Umum Borsalar Nizamnamesi Sonrası Gelişmeler	45
1- 1886 - 1902 Dönemi	45
2- Dersaadet Ticaret ve Zahire Borsası'na Dair İlk Yasal Metin: 1902 Borsa Nizamnamesi	50
3- 1902-1908 Dönemi	50
E- II. Meşrutiyet ve Gelişmeler	54
1- 1912 Ticaret ve Zahire Borsaları Teşkilatı Kanun Taslağı	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL TİCARET VE ZAHİRE BORSASI'NIN AÇILIŞI

A- Cumhuriyet'in İlk Yılları	59
1- Ekonomik Hedefler	59
2- Odaların Şekillendirilmesi	61
B- Borsa'nın Kuruluşu	62
1- Kuruluş Teklifi	62
2- Teklif Onaylanıyor	64
3- İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Talimatnamesi	67
4- İlk Borsa Heyeti	72
5- İlk Heyet Toplantısı	73
6- Borsa'nın Kuruluş İlanı	75
7- Borsa'ya Yer Arayışları	76
C- Açılış ve İlk Faaliyetler	80
1- Borsa'nın Açılışı	80
2- Borsa'nın İlk Yılı	83
3- Yeni Borsa Heyeti Seçimi	84
4- Hamidiye Medresesi'ne Geçiş	85
5- İlk Başkan Değişikliği	97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1926 - 1951 YILLARI ARASINDA İSTANBUL TİCARET BORSASI

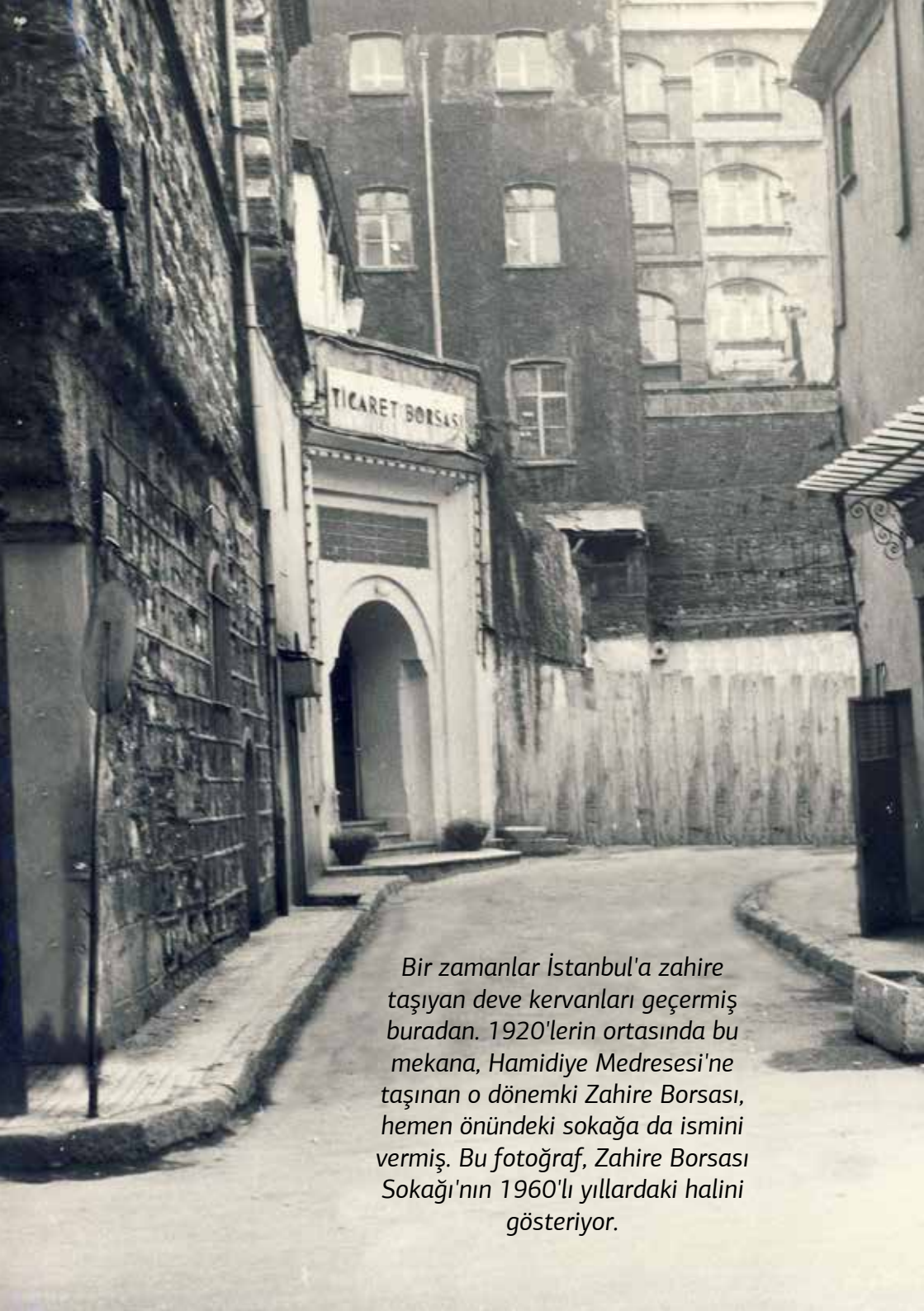
A- 1926 - 1929 Dönemi	99
1- Borsa Yönetimi	99
2- Borsa Kadrosu	101
3- Borsa'nın Gelir ve Giderleri	102

4- İktisat Kongreleri ve Borsa	103
5- Üç Yıllık Performans	105
B- 1929 - 1939 Dönemi	108
1- 1929 Krizi Sonrası Borsa	108
C- II. Dünya Savaşı Yılları ve Borsa	113
1- Savaşta Borsa Muameleleri	113
D- Odalar ve Borsalarda Yapılan Yasal Düzenlemeler	118
E- 1948 İktisat Kongresi ve Borsa	121
F- 1950/51 Odalar ve Borsalar Kanunu ve Tüzüğü	122
1- 1950 Tarihli Kanun	122
2- 1951 Tarihli Tüzük	122

BEŞİNCİ BÖLÜM

1951'DEN GÜNÜMÜZE İSTANBUL TİCARET BORSASI

A- 1950 - 1960 Döneminde Borsa	125
1- Çok Partili Hayata Geçiş	125
2- Borsa ve Fuarlar	127
3- Borsa Muameleleri	128
4- Borsa'da Muamele Gören Maddelerin Asgari Miktarları	131
B- 1960 - 1980 Döneminde Borsa	133
1- Borsa Muameleleri	133
2- Borsa Kayıt ve Aidat Tarifesi	134
3- Borsa Teşkilatı	135
C- 1980 - 2009 Döneminde Borsa	140
1- Borsa Muameleleri	140
2- Yıllık Ürün Rekolteleleri	141
3- Borsa Bütçesi	142
D- 2009 - 2013 Döneminde Borsa	143
1- Borsa Teşkilatı	143
2- Borsa Muameleleri	145
3- 2009 - 2013 Faaliyetleri	146
4- İstanbul Borsa ve Odalarının Unutulmaz İsmi: Prof. Dr. İsmail Özaslan	148
E- Borsa Laboratuvarı ile Canlı Hayvan ve Et Şubesi	150
1- Borsa Laboratuvarı	150
2- Canlı Hayvan ve Et Şubesi	154
F- Sosyal Sorumluluklar	162
1- Eğitime Destek	162
2- Hayır Kuruluşları, Hastane ve Camiler	165
3- Afetler ve Borsa	166
4- Borsa'nın Diğer Yardım Faaliyetleri	166
5- Bilgilendirme Faaliyetleri	166
G- 2013 Sonrası Borsa	167
1- İstanbul Ticaret Borsası Yönetim Kadrosu	168
2- Borsa Meclisi	169
3- Meslek Komiteleri	170
4- Yeni Borsa Vizyonu	172
H- 2013 Sonrası Borsa Faaliyetleri	174
1- Fuarlara Katılım	176
2- Yeni Organizasyon Yapısı	176
3- Dünya Gıda Piyasalarını Takip	176
4- Laboratuvar İşlemleri	176
5- Hükümet ve STK'larla Yakın İşbirliği ve Lobi Faaliyetleri	177
6- Tohum Projesi Kapsamında 50 Yıllık Tohumlar Yeniden Hayat Buldu	178
7- Kurumsal Kimlik Çalışması	179
8- Sektörlerin Nabızı Borsa'da Atıyor	180
9- Çalışma Toplantıları	182
10- Müsterek Toplantılar	184
11- İSTİB'in Sesi Borsa Aktüel	184
12- Sosyal Sorumluluk Projeleri Tüm Hızıyla Devam Ediyor	185
13- e-Dönüşüm Projeleri	186
14- Dost ve Kardeş Borsalar	187
15- Hizmet Odaklı Anlayış	188
16- İstirakler	190
17- Üye Olunan Vakıf, Dernek ve Kuruluşlar	191
İSTİB Meclis ve Yönetim Kurulu Başkanları Listesi	192

Bir zamanlar İstanbul'a zahire taşıyan deve kervanları geçermiş buradan. 1920'lerin ortasında bu mekana, Hamidiye Medresesi'ne taşınan o dönemki Zahire Borsası, hemen önündeki sokağa da ismini vermiş. Bu fotoğraf, Zahire Borsası Sokağı'nın 1960'lı yıllardaki halini gösteriyor.

GİRİŞ

DÜNYADA TİCARET VE ZAHİRE BORSALARININ ORTAYA ÇIKIŞI

Genel olarak borsa kavramından alıcı ile satıcının veya onların vekillerinin emtia, menkul kıymet veya buna benzer misli mallar veya kıymetten sayılan diğer maddeler üzerinde alım-satım yapmak amacıyla bir araya geldikleri, belirli sürelerde, belirli yerlerde kurulan, belli kurallarla çalışan, organize edilmiş merkezi pazarlar anlaşılır.

Borsaların ortaya çıkışı tarihini, insanların topluluklar halinde yaşamaya başladıkdan sonra, artan ihtiyaçlarına paralel olarak, ürettikleri mal ve ürünleri yakın pazarlara ve panayır- laraya götürüp birbirleriyle mübadele ettikleri dönemlere kadar götürmek mümkündür. Başlarda bu pazar ve panayırlarda her türlü ticarî emtia ile birlikte, kıymetli madenler ve ticarî senetler de alınıp satılmaya başlanmıştır. Ancak daha sonra ticaretin hacmi hızla genişleyerek, alım-satım işlemleri kapalı alanlara yönelmiş, bu da ticarî kurumsallaşmanın önünü açmıştır. Borsaların kurulup, gelişmesine yol açan en önemli amillerden birisi, bazı teknik alet-edevatların icadıyla birlikte ticaretin, özellikle de deniz ticaretinin gelişmesi olmuştur.

Bazı araştırmacılara göre, MÖ. 5. yüzyılda Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde, Kral Bosarium'un adını taşıyan bir forum bünyesinde tüccar, toptancı ve aracılarnın ticaret yapmak amacıyla bir araya geldikleri "Collegium Marcatorum" isimli müessese borsaların ilk örneklerinden kabul edilmektedir. Buna karşılık, Kütahya, Çavdarhisar'da bulunan ve günümüzden yaklaşık 1750 yıl önce inşa edilen ve gıda pazarı olarak kullanılan Aizanoi Binası'nın dünyadaki ilk borsa binası olduğunu ileri sürenler vardır. Bir başka yoruma göre, geçmişte ilk borsa, menkul kıymetler borsası olarak MÖ.180 yılında Roma'da kurulmuştur. Aslında, daha da gerilere giderek, mesela 1200-1500 yılları arasında kurulan ticaret pazarlarını, fuar ve panayırları da, genel özellikleri itibariyle, "dönemin borsa benzeri organizasyonları" olarak görmek de yanlış değildir. Nitekim Osmanlılar döneminde İstanbul'a getirilen zahire ve hububatın satış fiyatının belirlenerek, bu fiyat üzerinden tüccar tarafından esnafa satışının gerçekleştirildiği kapanlar da, günümüz ticaret borsalarının bütün özelliklerini

*Kütahya,
Çavdarhisar'da
bulunan ve
günümüzden
yaklaşık 1750
yıl önce inşa
edilen ve gıda
pazarı olarak
kullanılan
Aizanoi
Binası'nın
dünyadaki ilk
borsa binası
olduğunu ileri
sürenler vardır.*

bire bir taşımamakla birlikte, gördükleri işlevler itibarıyla borsa niteliğine sahip kurumlardı.

Eskiçağ veya ortaçağdaki pazar ve panayurlar ile borsalar arasında doğal olarak bazı önemli farklar vardır. Mesela pazar ve panayurlar belli aralıklarla açılırken, borsalar ise, resmi tatiller dışında her gün faaliyet halindedir. Pazar, fuar ve panayurlarda, alışveriş konu olan mallar bütün özellikleriyle sergilenir, alıcılar malı görür, inceler ve eğer beğenirse, alışveriş işlemi o anda tamamlanır. Borsalarda ise, mal genellikle ortada yoktur, alışveriş, alıcı ve satıcı tarafından özellikleri bilinen belli tip ve kalite üzerinden veya nitelikleri belli, kıymetli kâğıtlar üzerinden, çoğunlukla bir aracı yardımıyla yapılır. Borsalardaki işlem hacmi, yoğunluğu ve çeşitliliği de fuarlardan farklıdır. Ekonomik hayattaki gelişmelere paralel olarak, borsalarda yapılan işlem hacimleri sürekli büyüyerek yüksek miktarlara ulaşmıştır.

“Borsa” kelimesinin Yunanca kökenli olduğu ve “deri” anlamına geldiği söylenmekle birlikte, üzerinde daha geniş mutabakat sağlanan görüşe göre ise, borsa tabirinin menşei Fransızcada “kese” manasına gelen “bourse” sözcüğüdür. Kelimenin doğuş hikayesine göre, 13. yüzyılın sonlarından itibaren bir grup tüccar, günümüzde Belçika sınırları içindeki Bruges kentinde yer alan ve armasında bir arada üç kese bulunan “Van Der Bourse” isimli aileye ait “Hotel Des Bourses” isimli handa düzenli şekilde toplanarak, numuneler üzerinden alışveriş yapıyorlar, gemiler limana gelmeden malları belirli kurallar çerçevesinde satıyorlarmış. Bu çerçevede sistemleştirilen mübadele yöntemine atfen; somut birtakım malların belirli kurallar dahilinde alınıp satılması amacıyla bir araya gelinen mekanlara bir süre sonra “Borsa” denilmeye başlanmış ve bu deyim genel kabul görerek yerleşmiş.

Bourse ailesinin hanlarında tüccarları ağırlayarak, ticari işlemlerinde aracılık yapmaları, büyük bir ihtiyacı karşılamış olmalı ki, kısa sürede Avrupa'nın birçok yerinde buna benzer kurumlar tesis edilmeye başlandı. Vadeli işlem sözleşmelerine benzer akitlerin alım-satımı ise, 18. yüzyılın ilk yarısında Japonya ve Amsterdam'da yapılmaya başlandı. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Amerika, Chicago'da faaliyet gösteren Chicago Ticaret Kurulu'nun hizmet vermeye başlamasıyla birlikte modern anlamdaki vadeli işlemlerin temeli atıldı. Teknolojinin sağladığı imkanlar ve yeni ürünlerin geliştirilmesiyle dünya çapında hızla yayıldı.

İstanbul Ticaret Borsası'nın giriş holünde, sağ taraftaki tarihi çeşme dikkat çekiyor.

Kütahya, Çavdarhisar'da bulunan ve dünyanın ilk borsa binası olduğu ileri sürülen, yuvarlak mimarili Aizanoi Binası'ndan geriye kalanlar.

Avrupa'da ticaret ve zahire borsalarının gelişmesi tahvilat borsalarına göre biraz daha geç oldu. Bunun en önemli sebeplerinden biri, ticaret borsalarında standardize edilmiş malların işlem görebilmesiydi. Pazarların standart mal, tipleştirilmiş madde satan yerler haline gelebilmesi için sanayinin gelişmesi, standart eşya-ya ihtiyaç duyulması gerekiyordu. Batı'da sanayileşme ise, 18. yüzyılda gelişmeye başlamış ve özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında büyük ilerleme göstermişti. Zahire ve hububat üzerinden işlem yapan borsalar ise, ticaret odalarına bağlı olarak kurulmaya başlandı. Mesela 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'daki ticaret borsasının zahire ve hububat hakkındaki nizamnameleri II. Abdülhamid (1876-1909) döneminin önemli devlet adamlarından Küçük Said Paşa tarafından İstanbul'a getirtilerek Türkçe'ye çevrildi. Bu nizamnameler, başta İstanbul olmak üzere, ileride Osmanlı

topraklarında kurulmak istenen zahire borsaları için örnek teşkil edecekti. Avrupa'da özellikle 20. yüzyılda ticaret ve zahire borsaları sayısı artacaktı. Bazı zahire borsaları ise, Almanya'daki Breslav Borsası örneğinde olduğu gibi, hisse senedi ve tahvilat borsaları bünyesinden çıkarak dönemin önemli zahire borsaları haline gelecekti.

Dünyada ticaret ve zahire borsalarının ortaya çıkışı ve gelişmesi yukarıda özetlenen çerçevede gerçekleşirken, Türkiye'de ise aynı kurumlar, farklı isimler ve şekilleriyle, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan günümüze kadar değişik aşamalardan ve kalıplardan geçerek gelecek ve bugünkü son şeklini alacaktır. Bu bakımdan İstanbul Ticaret Borsası'nın tarihi, bir yönüyle Cumhuriyet tarihi, diğer yönüyle de Osmanlı tarihi demektir. Şimdi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e, Cumhuriyet'ten de günümüze değin bu müstesna kuruluşumuzun tarihi serüvenini birlikte takip edelim.

BİRİNCİ BÖLÜM

**OSMANLILAR DÖNEMİNDE
İSTANBUL'UN İAŞESİ****A- OSMANLI İKTİSAT SİSTEMİ**

Klasik dönem iktisat yapısı da dahil olmak üzere, Osmanlı sistemini en güzel özetleyen sözcük “kanun-ı kadim” kavramıdır. Bu kavram, bazılarının zannettikleri gibi, aslında “eski kanun” anlamına gelmez. Bu sistem, tarihi süreç içerisinde çeşitli kaynaklardan beslenmiş, yaşanan tecrübelerle olgunlaşmış, başarılarla güçlenmiş ve bilhassa 16. yüzyılda ideal kıvamına ulaşmıştır.

Osmanlı yöneticileri, “kanun-ı kadim” ismini verdikleri bu eşsiz yapının hayranıydılar. Tarihi birikim, tecrübe, akıl, başarı, dini ve geleneksel değerlerle harmanlanmış bu sistemin empoze ettiği yüksek özgüven ve üstünlük duygusundan devlet mekanizmasının zirvesindeki padişahlar ve devlet adamlarından başlayarak toplumun en sıradan insanlarına kadar hemen herkes kendine göre bir pay alır ve bu kaynaktan beslenirdi. Başları dik ve gururluydular. Avrupalılar karşısında kendilerini aşağı görmezler, aksine, onlardan üstün olduklarını her vesileyle belli ederlerdi. Düzenin koruyucu sosyal kurumları ve toplumsal dayanışma kültürü sayesinde hiçbir Osmanlı'nın gelecek kaygısı yoktu. Devleti “baba” gibi görürler, her zaman arka-

larında ve yanlarında olduğunu düşünürlerdi. 18. yüzyıla kadar Osmanlı'yı cihan devleti ve Avrupa siyasetinde lider yapan, toplumu büyük ölçüde adalet ve refah içinde yaşatan “sır” bu sistemin dinamiklerinde saklıydı. Sistemin prensiplerine bağlı kalındığı takdirde Osmanlılar, yalnız tarihin belirli bir kesitinde değil, gelecekte de mutluluk içinde yaşayacaklarına inanırlardı. İthal fikirlere ve çözümlere iltifat etmeyip sorunların çarelerini hep kendi sistemleri içinde ararlar; yükselme döneminde “yenilik” kelimesini sistemden sapma olarak telakki ettiklerinden, kurulu düzenin işleyişinde bir arıza gördüklerinde, sistemin dinamikleriyle oynamak yerine, ufak tefek bazı düzenlemeler yapıp mevcut sistemin ayarlarına dönerlerdi. 18. yüzyıldan itibaren ise, yaşanan bazı olumsuz

*Dayanışma
kültürü
sayesinde hiçbir
Osmanlı'nın
gelecek
kaygısı yoktu.
Devleti “baba”
gibi görür,
her zaman
arkalarında
ve yanlarında
olduğunu
düşünürlerdi.*

siyasi ve askeri gelişmeler ve yükselen Avrupa medeniyeti sebebiyle yüzlerini Batı'ya çevirerek, Avrupa ile temaslarını sıklaştırmışlardır. Yeni süreçte, Avrupa'dan ilhamla bir çok reformlar yapılmış, bu arada iktisadi ve ticari alanda da yeni gelişmeler yaşanmıştır. Bütün bunlara rağmen, Osmanlı klasik sisteminden tevarüs eden bazı telakkiler imparatorluğun sonuna kadar varlığını korumuştur.

Osmanlı askerleri, bir tören öncesi
Dolmabahçe Sarayı önünde görülmüyorlar.

B- KLASİK DÖNEM OSMANLI TOPLUMU

Osmanlı sistemi oluşurken çok yönlü ve karmaşık bir etkileşim çerçevesi söz konusudur. Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları, İlhanlılar, Eyyübiler, Memlûkler ve Anadolu Beylikleri bunların en yakınlarıdır. Osmanlılar, bu devletlerle birlikte, Anadolu, Ortadoğu ve Rumeli coğrafyasının farklı kültür ve medeniyetlerinin tecrübelerinden de faydalanarak, bunları kendi bilgi ve birikimleriyle sentezleyip ortaya muazzam bir toplumsal yapı çıkarmışlardır.

1- SOSYAL SINIFLAR

Klasik dönemde Osmanlılar, sosyal tabakalaşmanın kaynağını ilâhi iradeye dayandırıyorlar, bu kabulden hareketle, toplumu oluşturan bireyler arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasi farklılıkların da gerçekte yaratılıştan geldiğini düşünüyorlardı. Toplumu büyük bir insan vücuduna benzeten Osmanlılar, vücuttaki her bir organın kendi kabiliyetine göre bir işlevi oldu-

ğunu ve organların üzerlerine düşen bu işlevleri yaptıkları süreci beden sağlığı ve dengeli çalışacağını söylüyorlardı. Bu düşünceden hareketle Osmanlılar, klasik dönemde toplumsal yapılarını insan vücudunu örnek alarak biçimlendirmişler, sosyal dengelerin korunması amacıyla, insan vücudundaki organlar misali her ferdin, toplumsal düzen içinde istidat ve kabiliyetine göre sabit bir görev alanı olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Osmanlılar'daki klasik anlayışa göre dengeli bir sosyal düzende kabaca iki grup insana ihtiyaç vardı. Bunlardan birisi ülkeyi ve sosyal nizamı korumakla vazifeli resmi memurlar yani yöneticiler, diğeri ise, görev ve hizmetlerini yapabilmeleri için birincilere maddi destek sağlayacak olan reaya yani halk. Osmanlı düzeninin hiyerarşik yapısını ve dayandığı toplum ve adalet anlayışını en güzel şekilde özetleyen Osmanlı aydını, Kınalızade Ali Efendi'ye (öl.1571) göre Osmanlı Devleti İslam dinine dayanarak halkı koruyacak, huzur içinde

bulunan halk zenginlikler üretecek, bu zenginliklerden hissesi olan devlet daha çok asker toplayacak ve bunun sonucu olarak da halkın tamamı refah ve gelişmişlik içinde yaşayacaktı. Bu klasik anlayış, toplum ve devlet düzeninin sağlıklı işleyebilmesini herkesin bulunduğu alan ve konum içinde kalarak, üstlendiği görevleri hakkıyla yapmasını öngördüğünden, Osmanlı dünyasında iki ana sınıfı ortaya çıkarmıştır: Yönetenler ve yönetilenler. Tarihi deyimiyse askeri sınıf ve halk.

2- DEVLET-KÖYLÜ İLİŞKİLERİ

Osmanlı ekonomisinin ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayanması, sistem içerisinde üretim ilişkileri ile köylü-devlet münasebetlerini çok önemli kılıyordu. Kırsal kesimde yaşayanların oranı % 80-90 civarındaydı. Klasik yapı içinde Osmanlı toprakları ülke ihtiyacını karşılayacak nitelikteydi.

Devlete ait topraklar büyüklüklerine göre has, zeamet ve timar adıyla üçe ayrılıyordu. Timar arazilerinin yıllık hasılatları en çok 20 bin akçeyi buluyor, diğerlerinde ise bu miktarı aşıyordu. Devlet, klasik dönemde, bu arazi birimlerini savaşlarda yararlılık göstermiş kumandanlar ile, devletin yüksek kademelerinde bulunan memurlara hizmet mukabili veriyor, buna karşılık onlardan, devlet adına bazı vergileri tahsil etmelerini ve bu paranın bir kısmıyla hem kendi geçimlerini sağlayıp hem de asker yetiştirmelerini istiyordu.

Devlet topraklarının mühim bir ekseriyeti timar olup, bunların idaresi için tayin edilen şahsa sipahi deniyordu. Sipahi, sorumluluğuna verilen toprağı kanunlar çerçevesinde köylüye işletmek üzere verir, kendisi işleyemez veya başkasına işlettiremez veya satamazdı.

Köylüler de kanuni teminat altına alınmış hakları istikametinde hür

Bir mahalle kahvehanesinde halk tabakasından insanlar

Osmanlı ziraat sektörünün en başta gelen mahsulünü buğday ve arpa teşkil etmekteydi. Fotoğrafta modern yöntemlerle yapılan buğday hasadı ve harmanı görülmüyor.

olarak topraklarını ekip biçerler ve ölümlerinde o yerler evlatlarına intikal ederdi. Ama o topraklar esas olarak devletindi. Köylü tasarruf etmekle, sipahi de bu tasarrufun yasalar daire-sinde yapılıp yapılmadığının kontrolü ve vergilerin toplanması ile, devlete asker yetiştirmekle vazifeliydi. Osmanlı toprak sisteminde, köylülerin hukuku ile sipahi-köylü ilişkilerini düzenleyen kanunlar bütünüyle feodal temayüllerden uzak olup, adalet esasına göre düzenlenmişti. Köylüler her türlü insani hakka sahip ve hürriyetleri kanuni teminat altındaydı. Kanunlara uydukları sürece hiç kimse kendilerine dokunamaz, angarya yükleyemez, mallarını ücretsiz alamazdı. Haksızlığa uğradıklarında haklarını arayabiliyorlar, lüzumu halinde sipahilerle ve diğer taşra memurlarıyla eşit şartlar altında muhakeme olabiliyorlardı. Devletin köylüsünden beklediği en önemli hizmet, üretimi aksat-

mamak ve vergileri düzenli ödemektir. Aksine hareket edip topraklarını izinsiz terk edenler ile üç yıl üst üste ek-meyenlere ise, kanunlarda belirtilen müeyyideler uygulanıyordu.

Osmanlı ziraat sektörünün en başta gelen mahsulünü hububat ve bilhassa buğday ve arpa teşkil etmekteydi. Hububat, ekonomisi tarıma dayalı toplumların ve dolayısıyla Osmanlılar'ın da vazgeçilmez ürünüydü. Bu durum sadece hububatın halkın temel ihtiyaç ve gıda maddesi olmasından kaynaklanmıyor, aynı zamanda hububatın devlet hazinesine mali yönde çok önemli miktarda katkısı bulunuyordu. Hazinesinin en mühim vergi kaynağını teşkil eden oşürün yani ürün vergilerinin yüzde 50'si hububattan sağlanıyor, klasik dönemde ayrıca salarîye, avarız, nüzul ve sürsat ile ticarettan alınan hububatla ilişkili diğer resimler de bütçeye gelir oluşturu-yordu.

Hububatın, hem halkın temel geçim ve gıda kaynağı olması hem de hazine açısından düzenli bir gelir kalemi niteliği taşıması yanında askeri açıdan da stratejik bir rolü ve önemi vardı. Başta İstanbul'daki merkezi ordu birlikleri olmak üzere, ülkenin doğusunda ve batısında bulunan askerlerin en iyi şekilde beslenmesi gerekiyordu. Özellikle uzun süren savaş dönemlerinde ordunun iâşesi daha da önemli hale geliyor, bu sebeple devlet Osmanlı topraklarındaki tarımsal faaliyetlerle yakından ilgileniyor, üretim-dağıtım organizasyonunu, barış ve sefer zamanında ordunun ihtiyaçlarını öncelikle karşılayacak şekilde düzenliyordu. Bu politikanın bir gereği olarak devlet, ilk dönemlerden itibaren hububat ürünlerinin ihracatını yasaklamış, memleket içinde hububat nakliyatını da sürekli denetim altında tutmuştu.

3- ESNAF VE TÛCCAR AHLAKI

Osmanlı yönetici ve aydınlarının sistemlerine olan hayranlığı onların uzun yüzyıllar farklı alternatifler aramalarına engel oldu. Bundan dolayı, mevcut yapının dengelerini bozmamak düşüncesiyle, anlayış ve politikalarında önemli bir değişikliğe gitmeksizin, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar klasik iktisat telakkilerine bağlı kaldılar. Sermaye gruplarının önünü açacak liberal açılımlara sıcak bakmadılar. Üretici, esnaf ve tüccarın kâr hadlerini ortalama % 10-15 seviyesinde tutarak kapital birikimini bilerek sınırlandırdılar.

Kapitalist dürtüler dışında, temel İslamiyet'e ve geleneklere dayanan değer yargılarının belirleyici ve yönlendirici olduğu klasik Osmanlı düzeninde, üretim imkânlarının sınırlılığından dolayı arzı talebe yetiştirme zorunluluğu ve fiyat istikrarı

İstanbul Kağıthane'de bulunan bu çiftlikte damızlık hayvanlar yetiştiriliyordu.

Bozuk veya eksik mal çıkaran esnaf cezalandırılır, bu cezalar yerine göre işten el çektirmek, iş yeri kapatmak, dükkanının önünde falakaya yatırılmak, malına el konulmak veya ikaz edilmek şeklinde olurdu.

gibi faktörler, piyasanın devlet tarafından yakından takibini gerektirdi. Üretim ve arz faaliyetleri devletçe düzenlenerek, tekelci eğilimlerin önlenmesine çalışıldı. Neticede bütün müdahaleler devletin istikrarı, halkın refah ve mutluluğu için yapıldı. Osmanlı ekonomisinin üretim faktörleri, mesela esnaf teşkilatı, bu gayeyi gerçekleştirmek üzere teşkilatlandırılıp, zihniyet dünyaları buna göre şekillendirildi.

Osmanlı düzeninin ortaya çıkardığı esnaf ve tüccar tipolojisi günümüz kapitalist anlayışlarına göre çok farklı olup, kendine ve sistemine özgüydü: Osmanlılar'da bir esnaf veya zanaatkar iktisadi faali-

yette bulunabilmek için, aynı mesleği yapan diğer esnaf veya zanaatkarların da üyesi olduğu lonca denilen meslek örgütüne kayıt yaptırmak zorundaydı. Bunun aksi mümkün değildi. Esnaf örgütleri içinde çeşitli din, mezhep ve etnik kökenden insanları bir arada görmek olağandı. Dini farklılıklar örgüt içi ilişkilerde sorun olmaz, mesleki dayanışmayı engellemezdi.

Osmanlı esnafı bağlı oldukları lonca heyetinin sıkı denetimi altındaydı. Ustaların hammaddelerini nereden, nasıl ve ne özellikte alacakları loncalar tarafından belirleniyordu. Lonca üyeleri arasında

17. yüzyılda İstanbul'da 109 loncaya bağlı, toplam 126 bin esnaf vardı. Bunlar aileleriyle birlikte düşünüldüğünde toplumun önemli bir kesimini oluşturmaktaydı.

hiyerarşi çok önemliydi. Tüketiciyi korumak her zaman göz önünde tutulurdu. Ustaların kullandıkları bütün alet ve edevat sürekli denetlenirdi. Üretilen malların fiyatları loncalarca kontrol edilir, denetimden geçenler damgalanır ve pazara sürülürdü. Bozuk veya eksik mal çıkaran esnaf cezalandırılır, bu cezalar yerine göre işten el çektirmek, iş yeri kapatmak, dükkanının önünde falakaya yatırılmak, malına el konulmak veya ikaz edilmek şeklinde olurdu. Narha aykırı davranışlarda, mesela ekmeğin gramajında veya kumaşın top büyüklüğünde yüzde beş civarındaki sapmalar, normal insani yanılma sınırları içinde kabul edildiğinden herhangi bir ceza verilmezdi. Sapmalar bu nispeti aştığında, kıtlık ve savaş halleri dışında, genellikle çok sert tedbirlere başvurulmazdı. İkaz etmek, kamu görevlilerinin en çok uyguladıkları yöntemdi. Ancak narhtan sapma yüksek oranlara vardığında ve tekerrür ettiğinde, suçlu Müslüman olursa hapse atılır, gayrimüslim ise küreğe konulurdu. Loncalarca üretilen düşük kaliteli mallar piyasaya sürülemediğinden, ücretsiz

*Osmanlı sistemi
ve esnaf geleneği
meslekten
mesleğe
geçişe sıcak
bakmadığından,
insanlar küçük
yaşlarda
hangi mesleğe
girmişlerse
genelde o yolda
devam ederler,
çocuklarını da
o meslekte
yetiştirirlerdi.*

*Tüketiciyi
korumak
her zaman
gözönünde
tutulurdu.
Ustaların
kullandıkları alet
ve edevat sürekli
denetlenirdi.*

fakirlere dağıtırdı.

Lonca üyeleri arasında dayanışma duygusunu zedeleyeceğinden dolayı rekabete izin verilmez, toplumsal hayatta gözetilen denge politikası esnaf örgütlerinde de aynen tatbik edilirdi. Bundan ötürü, aynı esnaf kolunda çalışan usta, kalfa ve çıraklar arasındaki ücret farklılıkları oldukça dengeliydi. Bu ücret hassasiyeti, esnaf örgütleri çalışanları arasında çıkabilecek ihtilaf ve kıskançlıkları da önlemiş oluyordu. 17. yüzyılda İstanbul'da 109 loncaya bağlı, toplam 126 bin esnaf vardı. Bunlar aileleriyle birlikte düşünlüğünde toplumun önemli bir kesimini oluşturmaktaydı. Toplumu ve ekonomiyi düzen içinde tutmaya yönelik kamusal faaliyetlerin önemli bir bölümünü dolaylı olarak yerine getiren esnaf örgütleri, bu konuda merkezi devletin en büyük yardımcıları durumundaydı. Bu örgütler, iktisadi faaliyetlerin normal

seyri içinde akışını sağlayarak, servetin belli ellerde toplanmasını önledikleri gibi, yardımlaşma ve dayanışma duygularını canlı tutarak sosyal bilincin güçlenmesine de önemli katkı sağlıyorlardı.

C- İSTANBUL'UN İAŞE MESELESİ

1- İSTANBUL'UN ÖNEMİ

İstanbul'un fethini müteakip Osmanlılar, bu büyük şehri tarihi şöhretiyle mütenasip bir şekilde imar ve iskan etmeye başladılar. Fatih'in cihanşümül bir imparatorluk kurmak üzere sistemli olarak yaptığı büyük savaşları kazanmak için gösterdiği gayret, hüner ve teşkilatçılık yanında ayrı bir bilgi ve kabiliyet gerektiren şehrin imar ve inşası sırasında, daha önce Bursa ve Edirne'de tatbik edilmiş usuller uygulanarak, vakıflar vasıtasıyla kısa sürede ortaya yepyeni ve muazzam bir kent çıkartıldı.

Eminönü Bahçekapı civarında bir pazar yeri.

Türkiye genel nüfusu, 1453'ten 16. yüzyılın sonlarına kadar yaklaşık %40 arttı. 1517-1580 arasında belli başlı 13 büyük şehrin nüfustaki ortalama artış oranı %50'ye yaklaştı. Yapılan tahminlere göre 16. yüzyıl sonu itibarıyla Osmanlı topraklarında yaşayan insan sayısı 30-35 milyonu buluyordu. Müteakip yüzyıllarda Avrupa ve Osmanlı ülkesinde bir nüfus duraklaması olmasına rağmen İstanbul, cazibe merkezi olma özelliğini kaybetmeyerek sürekli göç aldı. Nüfusun kontrolsüz ve istem dışı artışı şehrin asayiş ve güvenliği kadar, iaşe meselesini de yakından ilgilendiriyordu: 1763'de yalnızca İstanbul fırınlarında işlenen hububat miktarı yılda 4.788.070 kileyi, yani 122.574 tonu buluyordu. 19. yüzyılın ikinci yarısında ise, İstanbul şehrinin yıllık hububat ihtiyacı yaklaşık 5 milyon kile, yani 128 bin tondur.

İstanbul'un, iktisadi anlamda daha çok bir tüketim merkezi olması ve imparatorluğun siyasi olarak aktif unsurlarını bünyesinde barındırması sebebiyle ihtiyaçlarının düzenli karşılanması hayati önem taşıyordu. Bundan dolayı devlet, özellikle İstanbul'un iaşesiyle yakından ilgilenmek, şehrin zahire, hububat ve et ihtiyacını herhangi bir kesintiye meydan vermeksizin mutlaka zamanında karşılamak zorundaydı. Bu konuda ortaya çıkabilecek bir zafiyet veya ciddi bir problem kurulu düzenin hassas dengelerini bozabilir, sosyal ve siyasi krizlere yol açabilir, hatta son aşamada, bir padişah veya iktidar değişikliğine bile neden olabilirdi.

Osmanlı döneminde bir lokanta

2- İAŞE SİYASETİNİN ÇERÇEVESİ

İstanbul'un özel durumu sebebiyle Osmanlılar, 1453 yılından itibaren İstanbul'a iâşe akışını kesintiye uğratmaksızın sürdürmeye çalıştılar. Merkezi yönetimin iâşe siyaseti içinde İstanbul, tüm ülkedeki artı-ürünün öncelikle getirilmesi gereken bir bölgeydi. Devlet, bu hedef doğrultusunda taşradan başkente mal ve erzak naklini aksatmamak için gerekli gördüğü takdirde doğrudan veya dolaylı şekilde müdahalelerde bulunuyordu.

15. ve 16. yüzyıllarda Lehistan (Polonya) ile yapılan anlaşmaların Osmanlılara Karadeniz sahili, Tuna ve Bulgaristan bölgesinde öncelikli mal satın alma hakkını kazandırması ve başkent nüfusunun 16. yüzyılda sürekli artması devleti, iâşe politikasında yenilikler yapmak zorunda bıraktı. İâşe sorunu ve buna bağlı iâşe siyaseti 18. yüzyılın sonlarından itibaren

Batı'da giderek önemini kaybederken, Osmanlılar'da bazı yöntem değişiklikleriyle birlikte devletin nihayetine kadar devam etti. Söz konusu siyaset içerisinde muhtemel yokluk ve kıtlık tehlikesine karşı ambarlar inşa ederek zahire stoku yapmak, buğday ve et gibi temel yiyecek maddelerinin temini yanında bunların hem yurt dışına çıkışını hem de ülke içinde, İstanbul dışındaki yerlere gitmesini engellemek ve bu amaçla "madrabaz ve muhtekir" olarak isimlendirilen spekülâtörlerle mücadele etmek ve başkente getirilen malların usulüne uygun dağıtımını sağlamak gibi hedefler, geçerliliğini hep korudu.

Boğazlar dahilinde ise, kaçak ticareti engellemek için oldukça sıkı kontroller söz konusuydu. Gerektiğinde, Osmanlı donanmasına ait gemiler İstanbul'a zahire taşıyan tüccar gemilerine refakat ediyorlardı.

Anadolu'dan gelen zahireler Haydarpaşa Limanı'ndaki silolarda depolanıyordu.

3- ZAHİRE TERTİBİ

Osmanlı Devleti'nde zahire işleri belli bir sisteme göre düzenlenir ve önemli bir sebep veya zaruret olmadıkça bu sistemin dışına çıkılmaz, aksayan bir husus söz konusu olduğunda, bunun giderilmesi için sistemin işleyişini kolaylaştıracak bazı önlemler alınır veya yeni düzenlemeler yapılır. Hiçbir iş oluruna bırakılmaz, her aşama belli bir plan ve program doğrultusunda usulüne uygun şekilde yürütülürdü. Zahire tertibinde önce, İstanbul'a sevk edilecek zahire miktarının belirlenmesi amacıyla her yıl devletin geçmiş yıllara ait defter ve kayıtlarından hareketle hangi bölgelerden ne miktarda zahirenin başkente getirildiği tespit edilir, daha sonra bu tespitlere dayanarak bir dahaki yıl için kazalardan ve iskelelerden ne oranda zahire mubayaa edileceği belirlenirdi.

Her kazanın ürünü kanun gereği ancak bağlı olduğu iskeleye getirilir ve buradan gemilere yüklenirdi. Dev-

let, iskelelere bağlı kazaların o yıl için gönderecekleri miktarları belirleyip yetkililer vasıtasıyla bildirdikten sonra, onlardan, hisselerine düşen zahire miktarını İstanbul'a göndereceklerine dair resmi bir taahhütname alıyor ve bu taahhütnameler zahire mübaşiri denilen memurun elinde toplanıyordu. Bu belgeler zahire mübaşiri tarafından İstanbul'a gönderilerek defterlere kaydediliyor ve bu işlemten sonra kimse tertip edilen miktardan hiçbir gerekçe ile vazgeçemiyordu. Belirlenen miktarın bir kısmı herhangi bir sebeple İstanbul'a gitmediği takdirde kalan kısmı gelecek sene tahsil edilmek üzere bakiye kalıyor, ancak bunun sebepleri mutlaka yetkililer aracılığıyla araştırılıyordu. Önceden tertip edilen zahirenin kazalardan eksik mubayaa-sına izin verilmediği gibi, ilgili kazada bir zahire sıkıntısına sebep olmamak için, belirlenen miktardan fazla alım yapılmasına da müsaade edilmiyordu. Zahiresini bağlı olduğu iskeleye getiremeyecek kadar uzakta olan kazalara

ise, hisselerine düşen miktarı yakın kazalardan satın alarak vermelerine şartlı olarak izin veriliyordu.

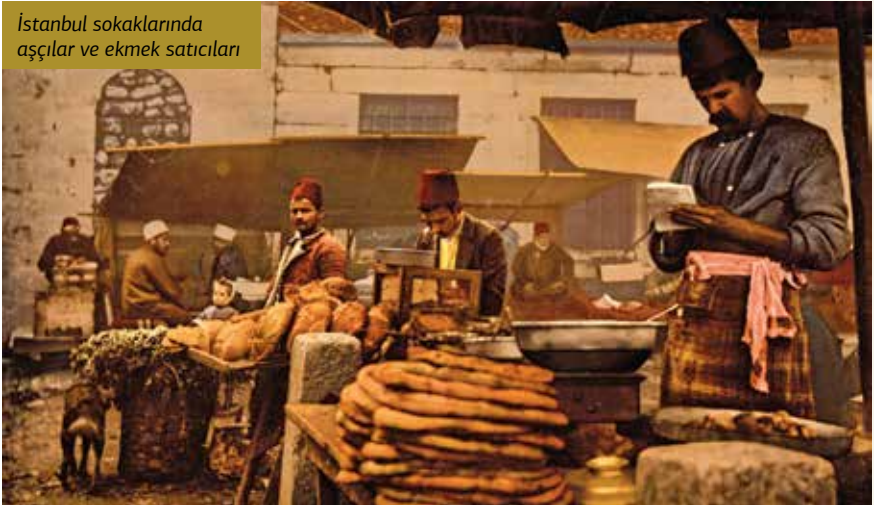
Kazalardan iskelelere gelen zahireler iskele eminleri tarafından ayrı bir deftere geldiği yer, cins ve miktar olarak kaydediliyor, benzeri bir işlem, zahirenin gemilere yüklendiğinde de yapılıyordu. Böylece her kaza zahiresinin, miktar ve cinsiyle hangi gemiyle İstanbul'a sevk edildiği tescil edilmiş oluyordu. Neticede, bağlı oldukları bölge iskelelerinden gemilere yüklenen zahireler en kısa zamanda İstanbul'a, Unkapanı'na getiriliyor ve burada kapın defterlerine işleniyordu. Bu defterlere bakıldığında hangi iskeleden İstanbul'a ne miktar zahire geldiği, ne miktarının bakiye kaldığı açıkça görülüyor, gönderilmesi gereken miktarın altında bir sevkiyat yapıldığı tespit edilirse, o iskelenin zahire mübaşirine ve diğer görevlilerine hitaben emirler gönderilerek, kalan zahirenin derhal başkente yollanması isteniyordu.

4- MUBAYAA USULLERİ

Osmanlı döneminde İstanbul'da bulunan sarayların ve sakinlerinin, ordu birliklerinin işleri doğrudan devletçe idare edilen Has-kiler ve Kiler-i Amire denilen kurumlardan; imaretlerde ve darüşşifalarda (hastane) barınan ve doyurulan düşkünler ile gariplerin işleri ise vakıf müesseselerin taşradaki arazilerinden getirilen zahire ve hububatla temin ediliyordu.

Şehrin günlük zahire ve hububat ihtiyacı ise, genelde özel sermaye, yani tüccar aracılığıyla karşılanıyordu. Bu konuda devlet sermayesinin sahası özel sermayeye göre oldukça sınırlıydı. Devlet, işe organizasyonunda yer alan faktörlerin görev ve sorumluluklarını belirliyor, uyulması gereken kanun ve kuralları vazeyliyor, uygulamaları da çeşitli vasıtalarıyla yakından takip ediyordu. İstanbul'un işesi hususunda çerçevesi devlet ta-

İstanbul sokaklarında
aşçılar ve ekmek satıcıları

rafından belirlenmiş bu alan içerisinde tüccar ise, bir yandan ticari faaliyette bulunurken, diğer yandan da ağır bir sorumluluk altına giriyordu.

Devlet tarafından mubayaa olunan zahire için iki fiyat uygulanıyordu: Mirî ve Rayiç Fiyat. Mirî fiyat oldukça düşük olup bir nevi vergi niteliğindedi. Rayiç fiyat ise normal piyasa fiyatının çok altında olup maktu özellik taşıyor, enflasyona rağmen yıllar önce belirlenen fiyatlar bazen hiç değişmeden aynı şekilde muhafaza ediliyordu. Bu nedenle devlet tarafından yapılan zahire alımları genellikle cazip bulunmuyordu. Devlet eliyle yapılan hububat tertibinde, merkezden gönderilen mubayaaacılar, alım yapacakları mahallere gittikleri zaman, hububatı, bazen kendilerine verilmiş emir ve hükümlere göre ve merkezce tespit edilen resmi fiyatlar üzerinden, bazen da o mahallin rayiç fiyatı üzerinden satın alıyorlardı. Merkezce belirlenmiş fiyatlarda, hükümet, her zaman "hazine menfaati" fikriyle hareket etmeyip memleketteki fiyatların genel seyrini dikkate alarak yüksek fiyatlarla mubayaa yapsa da, devlet alımlarında hububat fiyatları genelde düşük tutuluyordu.

Resmi mubayaaada Tuna ve Karadeniz bölgesinden çok, hububatının daha dayanıklı olması ve ambarlarda birkaç yıl çürümeden kalabilmesinden ötürü, Akdeniz bölgesi tercih ediliyordu.

Resmi mubayaaada, hububatının daha dayanıklı olması ve ambarlarda birkaç yıl çürümeden kalabilmesinden ötürü, Akdeniz bölgesi tercih ediliyordu.

Özel sermayenin yaptığı alımlarda fiyatlar bölge iskelelerinde, hububat sahipleri ile gemi sahipleri veya reislerinin huzurunda merkezden gönderilen zahire mübaşiri, mahalli memurlar ve iskelelerin kadıları marifetiyle belirleniyordu. Bu uygulamada üreticilerin söz hakkı yoktu. Mübaşir ve mahalli memurların geniş yetkilerle temsil edildiği bu nevi komisyonlar tarafından tespit edilen fiyatlar genellikle düşük tutulup, çok defa üreticilerin ve hububat sahiplerinin aleyhine olduğundan, resmi fiyatların dışında bir karborosa fiyatı teşekkül ediyor, hububatını saklayanlar, satmaktan imtina edenler çoğalıyordu. Bunu önlemek için devlet, merkezden ilgili yerlere emirler göndererek, hububat fiyatlarının, alıcı ile satıcıların rızalarına uygun tarzda belirlenmesini istese de, sorun bütünüyle çözümlenemiyordu.

Bunun üzerine, 1756 senesinden itibaren fiyat tespitinde yeni bir uygulamaya geçildi. Yeni uygulamada mübaşirler, tayin edildikleri bölge dahilinde munasip gördükleri bir iskelede, hububat sahipleri ile gemi sahiplerini, reislerini ve yazıcılarını ve iki taraftan da "dindar kimseleri" mahalli mahkemede bir araya getirterek kadı (hakim) marifeti ve hazır olanların ittifakıyla fiyatları tespit etmeye başladılar. Üretici ve tüccarın rızalarıyla belirlenen bu fiyat, serbest piyasa şartlarına daha yakındı.

Galata Kulesi'nden Unkapanı ve civarına bakıldığında Osmanlı'nın son dönem sanayi kuruluşlarından un değirmeninin bacaları dikkati çekiyor.

5- UN KAPANI TÛCCARLARI

İstanbul'un işesi için gerekli zahirenin temininde özel sermayeyi, büyük ölçüde kapan tüccarları temsil etmekteydi. Osmanlılar'da büyük şehirlerde özellikle zahire türünden ihtiyaç maddelerinin toptan alınıp satıldığı yerlere kapan adı verilirdi. Sözlük anlamı "büyük terazi veya kantar" olan kapan tabiri, Osmanlılar'da daha ziyade un kapanı (kapan-ı dakik), bal kapanı, yağ kapanı gibi satılan malın adıyla birlikte kullanılmış, böylece büyük tartı aletinin ismi olmaktan çıkıp günümüz toptan hallerine veya zahire borsalarına benzeyen yerlerin adı olmuştu. Un, yağ ve baldan başka tahıl, kahve, tütün, ipek, pamuk, kumaş ve çeşitli dokumalar üreticiden satın alınarak başta İstanbul olmak

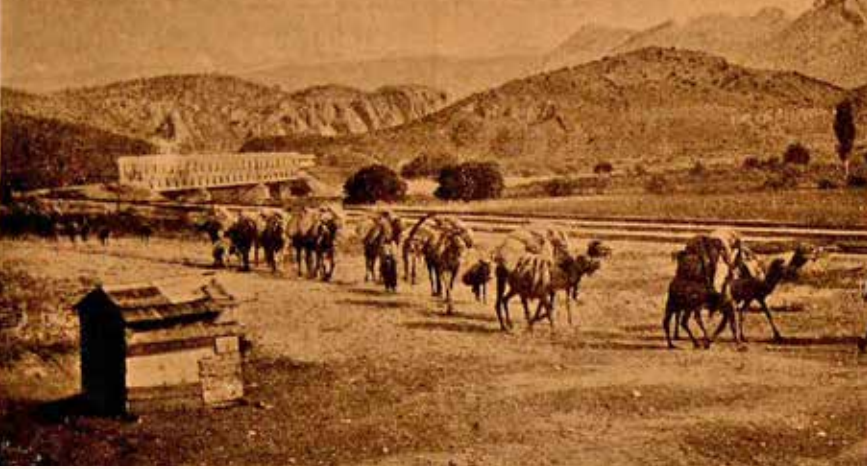
üzere büyük şehirlerdeki kapanlara getirilir, buralarda kadı naibinin (hakim vekili) nezaretinde esnaf temsilcilerinin de hazır bulunmasıyla mallar tartılır, ağırlık, kalite ve çeşidine göre vergi ve narha tâbi tutulduktan ve fiyatları belirlendikten sonra esnaf vasıtasıyla tüketiciye arz edilirdi.

Kapan tüccarları dışında diğer tüccarın da İstanbul'a zahire getirebilmesine karşılık, öncelikli alım hakkı kapan tüccarınıydı. Kapan tüccarının tamamına yakını Müslüman idi. İstanbul zahire ticaretinin merkezi olan kapanların tamamen Müslümanların hakimiyet ve kontrolünde olmasının en önemli sebebi, devletin, stratejik maddelerin ticaretinde gayrimüslim tüccarlara izin vermemesiydi.

Kapan tüccarı, İstanbul'a getirdi-

1900'lü yılların başında Bağdat'tan trenle İstanbul'a gönderilen hububat develerle trene taşınıyordu.

ği zahirenin cinslerine göre esas itibariyle ikiye ayrılıyordu: Un Kapanı tüccarı ve Yağ ve Bal Kapanı Tüccarı. Un Kapanı tüccarları İstanbul Un Kapanı'na bağlı tüccarlardı. İstanbul'un hububat ihtiyacının büyük kısmını bu tüccarlar temin ediyorlardı. Tezkereli tüccarlar olmaları hasebiyle öncelikli satın alma hakları vardı.

Kapan tüccarları zahire alımlarını genelde kendileri yapmazdı. Mubayaa işini, ellerine sermaye verdikleri yazıcı denilen yardımcıları veya gemi reislerine yaptırılırdı. Bazı gemi reisleri ise aynı zamanda tüccardı. Un Kapanı tüccarları zahire mubayaası için bölgeye gitmeden önce İstanbul'da kapan naibinden bir "tezkere" alır, ayrıca ellerinde devlet tarafından zahire alımına izinli olduğunu gösterir padişah fermanı bulunurdu. Elinde fermanı ve tezkeresi olmayana zahire mubayaası yasaktı. Hatta kapan tüccarına ait gemilere tezkeresi

olmadan zahire dahi yüklenemezdi. Kapan tezkeresi yalnızca kapan tüccarlarına verilmez, ihtiyaç halinde, un kapanına zahire getirmek isteyen diğer tüccar ve reislere de kapandan tezkere verilirdi.

Verilen tezkere veya fermanla tüccarın mubayaa edeceği hububatın cins ve miktarı da belirtilirdi. Söz konusu tezkere ile tüccar, tezkereli tüccar statüsüne kavuşuyor, ancak her seferinde bu tezkerelerin yenilenmesi gerekiyordu. Tezkereli tüccar (veya yerine eline tezkere ve sermaye verilerek gönderilen yardımcıları) üretim bölgesine giderek zahireyi satın aldıktan sonra elindeki tezkereyi zahire mübaşirine vermek zorundaydı. Zahire mübaşirinde toplanan tezkereler yaklaşık bir yıl sonra tekrar İstanbul'a gönderiliyordu. Tezkerelerin İstanbul'a çok geç gönderilmesi yüzünden zahire alımlarının kontrolünün zorlaşması üzerine devlet, zahirenin

gelişigüzel yerlere satışını önlemek için, üretim bölgelerine giden tüccarın elindeki tezkereyi mahkeme sicillerine, gümrükçü ve nazır defterlerine kayıtt ettirmek zorunluluğu getirdi.

16. yüzyılda İstanbul'a zahire getirmek isteyen tüccar, bu konuda dönemin yetkili memuru vasıtasıyla Divan-ı Hümayun'a müracaat eder, buradan zahire mubayaası için aldığı fermanla üretim bölgelerine giderdi. Gittiği bölgenin kadı, beylerbeyi ve sair devlet görevlileri tüccarın rayiç fiyattan, ihtiyacı olan zahireyi satın almasına ve gemilere yüklemesine yardımcı olurdu. Zahirenin doğrudan İstanbul'a gönderilmesini temin etmek amacıyla, her gemiye ne miktar ve ne cins zahire yüklendiğini, bu zahirenin kaç paradan ve nereden alındıklarını belirten defterler tutulurdu. Kadıların mühür ve imzalarını taşıyan bu defterlerin bir sureti, zahire kaçakçılığını önlemek masadıyla zahire yüklü gemilere konulan hisar eri-

nin eline verilirdi. Hisar eri İstanbul'a ulaştığında elindeki defteri yetkililere teslim eder ve bu şekilde gelen zahireler anılan defterlerle karşılaştırılırdı.

18. yüzyılda ise kapan tüccarı olmayan ancak İstanbul'a zahire getirmek isteyen tüccar zahireyi alacağı iskeleyi, nakliyat işinde kullanılacak geminin tonajını, alınacak zahirenin miktarını ve cinsini belirterek zahiresini doğruca başkente getireceğini kefalete bağlı olarak taahhüt ediyor ve Un Kapanı naibine başvuruyordu. Kapan naibi de kefaleti tescil edip durumu İstanbul kadısına arz ediyordu. İstanbul kadısı da konuyu yazılı olarak devlet divanına bildiriyor ve Divan'dan, müracaat sahibine, zahirenin yükleneceği iskele kadısı veya naibine hitaben yazılmış bir hüküm veriliyordu.

Bu hükümle tüccar üretim bölgesine gidiyor ve oranın kadı veya naibine elindeki hükmü ibraz ederek zahire satın alıyordu. Daha sonra bu hükmün arkasına tüccarın satın al-

İstanbul'da 1800'lerin son yıllarında harman zamanı

dığı ve gemisine yüklediği zahirenin miktarı ve cinsi yazılıyordu. Gemi İstanbul'a döndüğünde boşalttığı yük hükmün arkasındaki kayıtlarla kontrol ediliyordu. Divan tarafından verilen mubayaa izinleri bir sefere mahsus olduğundan tüccar, tekrar alım yapmak istediğinde aynı işlemleri yapıp yeniden izin alması gerekiyordu.

Kapan tüccarları her ne kadar özel sektörü temsil ediyor olsalar da bazı hususlarda devlet memuru gibi hareket etmek durumunda kalıyorlar, kendi isteklerine göre zahire alımı yapmıyorlardı. Mesela, üretim bölgelerine yeterli sermaye ile yazıcılarını göndermedikleri takdirde derhal devlet tarafından uyarılıp, mubayaa için yeterli sermaye temin etmeleri isteniyordu.

Üretim bölgelerinde "iyi, orta, kötü" olmak üzere üç sınıf şeklinde belirlenen fiyatlar bir taraftan merkeze bildiriliyor, diğer taraftan hububatı İstanbul'a nakledilen kazalarda ilan ve mahalli mahkeme sicillerine kaydediliyordu. Tespit edilen fiyatlarla, gemi reisleri veya yazıcıları hububatı iskelelerde ve bazen iskelelerin hinterlandına dahil kazalarda peşin para ile satın alıp gemilerine yüklüyorlardı. Kapan tüccarları zahire mubayaa-sının büyük bölümünü, savaş durumu dışında, devlet tarafından kendilerine ayrılan Karadeniz bölgesinden yapıyorlar, savaş zamanında ise Karadeniz zahiresi orduya tahsis edildiği için, başka

bölgelerden zahire mubayaaası yapmak zorunda kalıyorlardı. Kapan tüccarı zahire sahibinden zahireyi satın alırken parasını genellikle yerinde ve peşin olarak öderken, İstanbul'da, aynı zahireyi değirmenci ve fırıncılara taksitle satıyordu. Kapan tüccarına borçlanarak firar eden veya borçlu olarak ölen çok sayıda esnaf vardı.

İstanbul'un zahire ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan ticarete iki türlü sermaye kullanılmaktaydı. Birincisi, büyük bir bölümü kapan tüccarlarına ait olan özel sermaye, ikincisi ise devlet sermayesiydi. Hemen her dönemde özel sermayenin zahire ticaretindeki payı devlet sermayesine göre fazlaydı.

İstanbul'un iâşesi için gerekli olan zahirenin kaliteli ve temiz olması çok önemliydi. Bu nedenle İstanbul'a numuneye uygun olmayan zahire sevkedildiğinde gemi reisleri birinci derecede sorumlu tutuluyor, ayrıca iskelelerde görevli memurlardan da bunun hesabı soruluyordu. Zahirenin dışında

İstanbul'a un sevkiyatı ise, genelde yasaktı. Ancak şehirde özellikle büyük yangınlar neticesinde birçok değirmenin üretim dışı kalması yüzünden un ve zahire sıkıntısı söz konusu olduğunda geçici olarak bu yasak kaldırılıyor ve bu döneme mahsus olarak birçok iskelede değirmenler kuruluyor, başta Tekirdağ ve Silivri olmak üzere ülkenin değişik yerlerinden başkente un getiriliyordu.

İstanbul'un iâşesi için gerekli olan zahirenin kaliteli ve temiz olması çok önemliydi. Numuneye uygun olmayan zahire sevkiyatında öncelikle gemi reisleri sorumlu tutuluyordu.

Kurban Bayramı'nda Beyazıt Meydanı'nda kurban satışları.

6- İSTANBUL'UN ET İHTİYACI

İstanbul'un zahire ve hububattan sonra en önemli ihtiyaç maddesi etti. Osmanlıların İstanbul'un et temini için geliştirdikleri yöntemlerden ilki, "celepkeşan sistemi" idi. Bu sistemin ortaya çıkışını teşvik eden sebepler, fetihten sonra İstanbul nüfusunun hızlı artışı ve buna bağlı olarak tayinat tahsis edilen kitlenin genişlemesiydi. Aşırı büyüyen başkent nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için taşra üreticilerini sürece dahil ederek çözmeye karar veren Osmanlı yönetimi, Rumeli bölgesindeki hakimiyetini genişlettikçe, buradaki kaynakları İstanbul tüketicilerinin lehine değerlendirmeye başladı.

Celepkeşan sistemi, Osmanlı Devleti'nin, İstanbul sakinleri ve tayinat

sahiplerine düşük fiyattan et temin etmek için uyguladığı bir yöntemdi. Bu sistemde sırasıyla şunlar yapılıyordu:

- 1- İstenilen miktarda koyunu vilayetlerden İstanbul'a getirecek kimse-ler (celepkeşan) tayin ediyor;
- 2- Bunlar vasıtasıyla koyunlar sa-tın alınıp İstanbul'a getiriliyor;
- 3- İstanbul'a getirilen koyunlar kadı ve muhtesip huzurunda kontrol ediliyor;
- 4- Kadı ve muhtesip yardımıyla celepkeşe kesimhane ve kasap dükkan-ı buldurulup koyunların kesimi ve yasal fiyattan satışı yaptırılıyor;
- 5- Ve celepkeşe istenilen miktarda koyunu getirip sattığına dair bir belge veriliyordu.

Celepkeşler söz konusu miktarı tamamlamadıkça belge alamıyordu. Sisteme göre yerel yöneticiler, celepkeşin koyunu zamanında temin etmesi için yardımcı olmak zorundaydılar. Sistemin içinde yer alan her bir celepkeş, şehre satmak için koyun getiren öteki celeplerden farklıydı. Celepkeşlerin kendi kotalarını tamamlamak amacıyla diğer celeplerden koyun satın alması da yasaktı. Celepkeşler daha ziyade, resmi bir görevi ve unvanı olan zenginler ve tefeciler arasından seçiliyordu. Zengin olmak celepkeşlik için aranan öncelikli şarttı. Çünkü bu hizmet, özelliği gereği çok sermaye isteyen tehlikeli bir işti. Zenginliğin yanı sıra belirli sayıda koyun sahibi

olmak veya hayvancılıkla iştiğal etmiş olmak da önemliydi. Celepkeşlik görevi bir nevi “cezalandırma” niteliği taşıdığından, bu işte istihdam edileceklerin, özellikle servetini şaibeli yollarla kazanmış olanlar ile devlete yönelik yükümlülüklerinden kaçınarlardan seçilmesine dikkat ediliyordu.

17. ve 18. yüzyıllarda koyun temini için değişik yöntem ve uygulamalar ortaya çıktı. Devlet, koyun temini işini, koyun tüccarlarıyla anlaşarak sağlamaya başladı. 17. yüzyılda İstanbul’un koyun ihtiyacının belli bir sistem içinde yürütülmesi amacıyla Kasapbaşılık İdaresi teşkil edildi. İdarenin başında bulunan kasapbaşı et arzını sağlamak ve yönetmekle görevlendirildi: Kasapbaşıya her sene için bir bütçe tahsis ediliyor, bütçede, bir yıl önceden kasapbaşının toplayacağı gelir kaynakları ve et için yapacağı tahmini giderler yer alıyordu. Bütçedeki gelir kalemleri kasapbaşıya havale yoluyla aktarılıyor, böylece koyun alımı için gerekli sermaye önceden eline ulaşıyordu. Bunun üzerine kasapbaşı, İstanbul’a koyun getirtmek üzere sayıcı veya celep denilen tüccarlarla anlaşmalar yapıyor ve onlara işin başında bir miktar peşinat veriyordu. Celep veya sayıcı denilen tüccarlar da İstanbul’un ihtiyacı olan koyunları Balkanlar’dan getiriyor ve önceden tespit edilen fiyattan teslim ediyordu. Bu fiyat genellikle piyasa rayicinin biraz altında oluyor ve koyunun cinsine göre 120-250 akçe arasında değişiyordu.

17. ve 18. yüzyıllarda sayıcı ve celepler vasıtasıyla yapılan koyun alımları esas itibarıyla, tayinat verilen kurumların et ihtiyacını karşılamayı

Karaköy, Arap Camii önündeki sokağı tasvir eden Amedeo Preziosi’nin eserinde kasap dükkanı dikkati çekiyor.

hedefliyor, İstanbul halkının et ihtiyacı ise daha çok piyasa unsurlarına bırakılıyordu. Sayıcılar iki şekilde görevlendiriliyordu. Birincisinde, bir devlet görevlisi belirli miktar peşin sermaye ile masrafları hazineden karşılanmak üzere sayıcı olarak atanıyor; ikincisinde, dışarıdan bir kişi belli bir ücret veya aynı koyun ödemesi karşılığında göreve getiriliyordu. Yapılan sözleşmelerde hangi yöreden, ne miktar koyunun, hangi zamanda teslim edileceği önceden belirtiliyordu. 16. yüzyılda eyaletlerde bulunan zengin bir grubun ek bir iş olarak yaptığı koyun getirme görevini, 17. ve 18. yüzyıllarda hayvan ticaretiyle uğraşan nispeten küçük, zengin bir sınıf devralmıştı.

18. yüzyılda celep koyunlarının İstanbul'da satıldığı yer, Anadolu'dan getirilenler için Haydarpaşa, Rumeli'den getirilenler için Karaahmetlü Çiftliği idi. Bu bölgelerin dışında koyun toplanıp dağıtılması yasaktı. 19. yüzyılda Anadolu koyunu Üsküdar Söğütlüçeşme mahallinde, Rumeli koyunu ise Kadıpınarı'nda dağıtılıyordu. Koyunların kasap esnafına dağıtımını görevliler nezaretinde yapıyor, kasap ustaları, aldıkları koyunları salhanelerinde kestikten sonra dükkanlarına götürerek cari fiyattan (narh) halka satıyorlardı. Salhanelerden başka yerlerde koyun kesmek ve orada burada koyun, kuzu ve sair hayvan alım-satımı yapmak yasaktı. Esnaf salhanelerinde kesilen etin satışı esnafa bağlı olarak çalışan dükkanlarda "kanadar" denilen kişilerce yapılıyordu. Bu kişiler, yaptıkları hizmete mukabil et satışı için tespit edilen kâr payından belirli bir hisse alıyorlar;

İstanbul'daki kasap esnafından biri. O zaman etler açık şekilde sergileniyordu.

mesela 1840 yılında etin kıyyesine tanınan 6 pare kârın 5 pasesi kasap ustalarına, 1 pasesi de ücret olarak kanadarlara veriliyordu.

18. yüzyılın son çeyreğinde Anadolu ve Rumeli'den gelen celeplerin getirdiği koyunların %54'ü Yedikule'deki kasap ustalarına dağıtılmaktaydı. Koyunların %18'i Eğrikapı ve Eyüp, diğer %18'i Galata, Kasımpaşa, Tophane ve civarı, kalan %10'u ise Üsküdar ve Kadıköy kasap ustalarına verildi.

İstanbul'a getirilen celep koyunlarının spekülatörlere karşı korunması çok önemliydi. Bu kişiler, miri (devlet) koyunları olduğu gibi, tüccar koyunlarının da yol esnasında önlerini keserek sahiplerine, İstanbul narhından daha yüksek fiyat önerip satın alıyorlardı. 1833-1834'de Rumeli'den celeplerin getirdikleri koyunlara Çorlu ve Silivri'de spekülatörlerin verdikleri fiyat İstanbul narhından 3-4 kuruş

fazlaydı. Madrabaz ve muhtekirler ceplerden bu yolla aldıkları koyunları yüksek fiyattan Boğaziçi kasaplarına veya diğer taliplilerine satıyorlardı. Anadolu'dan gelen tüccar koyunları için de benzer durum söz konusu oluyor, mesela sürüleri İzmit'te karşılayan spekülâtörler, ceplerden satın aldıkları koyunları Karamürsel ve diğer iskeleler üzerinden İstanbul'a getirip gizlice satıyorlardı. Bazen, koyunları İstanbul yerine Rumeli'de panayır kurulan şehirlere götürüyorlardı. Tüccar koyunlarına yönelik spekülâtif hareketlere zaman zaman kasap ustaları ile onlara bağlı çalışan kanadarların da karıştıkları oluyor, devlet, bunları önlemek için yoğun bir uğraş veriyordu. Bir taraftan spekülâtörlere ağır cezalar verilirken, diğer taraftan da İstanbul'a koyun akışının kesilmesi için teşvikler devreye sokuluyor, söz gelimi Anadolu'dan ve Rume-
li'den cepler aracılığıyla başkente sevk edilen koyun sürülerinden, yol boyunca toprak bastı, yaylak ve kışlak resmi ve sair isimle herhangi bir bedel alınması yasaklanıyordu.

18. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'un et ihtiyacı Anadolu, Rumeli ve İstanbul çevresindeki çiftlik ve mandıralardaki kuzulardan sağlanıyordu. İznik, Geyve, Sapanca, Bolu, Kastamonu, Yenişehir, Beypazarı, Ankara, Ayaş, Erzurum, Karaman, Vize, Silistre, Babayiatik ve Tekirdağ gibi yerler İstanbul'a et temin eden dönemin önemli mahalleriydi.

7- İAŞENİN İSTANBUL'A DAĞITIMI

İstanbul halkının ihtiyaçları için satın alınan zahire ve hububat un kapını tüccar gemileriyle getiriliyor, bu gemilerin yanı sıra ordunun boş olan ve üretim bölgelerinden gelen gemilerinden de istifade ediliyordu. Ayrıca yerli ve yabancı gemi sahiplerinin gemileri kiralanarak da zahire nakliyatı yapılmaktaydı. Yabancı ülke tüccarlarının gemilerinin kiralanmasında, mensup oldukları devletlerin elçi veya konsoloslarıyla temasa geçilerek kefil olmaları sağlanıyordu.

İstanbul'a zahire nakliyatında kolaylık ve hız açısından deniz yolu tercih edilmekteydi. Zahirinin üretim yerlerinden bağlı oldukları iskelelere nakli ise kara yolu üzerinden yapılıyor, taşıma vasıtaları olarak genelde develer ve atlar kullanılıyordu. 16. yüzyılın ikinci yarısında hububatta Trakya, Rumeli'nin orta ve kuzey

kesimleri, Eflak-Boğdan (Romanya); canlı hayvan ve ette Doğu Rumeli, Trakya, Balkanlar ile Orta Anadolu; pirinç, şeker ve baharatta Mısır; yağ meyve ve sebze Marmara ve Trakya; yağda Kırım ve Doğu Karadeniz tercih edilen bölgelerdi. Hububatta Orta Anadolu, Batı Anadolu ve Marmara bölgesi ile Karadeniz'in Anadolu sahilleri ikinci derecede kalıyordu.

Sevkiyatın İstanbul'a en kısa zamanda ve emniyetle yapılması gerektiğinden, bu konuda herhangi bir aksaklık meydana gelmemesi için azami

İstanbul'a zahire nakliyatında kolaylık ve hız açısından deniz yolu tercih ediliyordu.

gayret gösterilir, kiralanen gemilere yapılacak ödemeler taşınan ürünün ağırlığı üzerinden hesaplanırdı.

İhtiyaç olmadıkça zahirenin yabancılara taşıtılması yasaktı. Zahire nakliyatında yerli gemilerin yeterli olmadığı dönemlerde yabancılardan kiralama yoluna gidiliyor, bu konuda ilk sırayı genelde Venedikli gemiciler alıyordu. Onları Dubrovnikli, Avusturyalı, Sicilyalı, Prusyalı ve Fransız gemiciler izliyor, nadir olmakla birlikte, Müslüman ülkelere ait gemilerin de kiralandığı oluyordu. İstanbul'a nakledilmek üzere gemilere yüklenen zahire ve hububatın yolculuk esnasında başkalarına satılmasını önlemek veya farklı bölgelere veya yurt dışına sevkine mani olmak için sıkı bir denetim söz konusuydu.

Saray için İstanbul'a getirilen hububat ve diğer ürünler doğrudan Matbah-ı Amire denilen saray mutfağına gönderiliyordu. Saray mutfağı, Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunda bulunuyor ve çeşitli bölümlerden oluşuyordu. Burada çalışanlar, görev yaptıkları birimlere göre farklı hizmet gruplarına ayrılıyor, 17. yüzyılda bu gruplar aşçılar, kilerciler, simitçiler, helvacılar, ekmekçiler, kasaplar, yoğurtçular, tavukçular, sebzeçiler, mumcular, kalaycılar, sakalar, buzcular, buğday döğücüler, müteferrikalar ve eytam şeklinde sıralanıyordu. Emin, katip ve aşçıbaşı gibi üst seviyeli idarecilerden başka, her grubun başında bir "baş", bir de kethüdası vardı. Saray mutfağında 15. yüzyılın ikinci yarısında 100 civarında personel varken, bu sayı 1520'de 250 kişiye, Kanunî'nin son dönemlerinde 400'ün

üzerine çıkmış, yüzyılın sonunda ise 1.000 kişiyi aşmıştı. 17. yüzyılda Topkapı Sarayı mutfak personeli sayısı tam 1.300 kişiydi.

İstanbul'a gelen miri zahire ve hububat da aynı şekilde Unkapanı'na uğramadan, Tersane-i Amire veya diğer devlet ambarlarına yollanıp, ambar eminlerine defteriyle teslim ediliyordu. Padişahlar devlet ambar-

İstanbul'daki zahire sıkıntısını gidermek üzere Tuna ve Karadeniz sahillerindeki zahire ihracatını engellenmesi ile ilgili bir belge. Buna göre zahireler ihraç edilmeyecek ve İstanbul'a gönderilecekti.

Öküz Limanı denilen yer günümüzde Üsküdar Paşa Limanı olarak bilinen limandır. Buradaki zahire ambarları daha sonra Tekel binası olarak kullanılmış. Günümüzde burada Devlet Tiyatroları Tekel Sahnesi faaliyet gösteriyor.

larında mevcut bulunan hububatla yakından ilgileniyorlar, bu ambarlardan değirmencilere ve fırıncılara verilen hububatın miktarını ve hangi fiyattan piyasaya verildiğini yetkililerden soruyorlardı.

Zahire ambarlarından sadece fırıncı ve değirmencilere dağıtım yapılmıyor, özellikle ordu sefere çıktığında ihtiyaç anında ambarlardan askeri birlikler için de zahire sevk ediliyordu. Ayrıca Tersane-i Amire zindanında bulunan esirlerin, mahpusların ekme ihtiyacını karşılayan Tersane fırınına da miri ambarlarından her ay iki bin kile hububat veriliyordu.

Zahirenin İstanbul'a getirilip miri ambarlarda depolanmasında devletin amacı, İstanbul halkının özellikle kış aylarında zahire sıkıntısı çekmesini ve şehirde hububat fiyatlarının aşırı yükselmesini önlemektir. Bundan dolayı devlet ambarlarından değirmenci ve fırıncılara dağıtılan hububat maliyetine veriliyor, hatta bazen fiyatlar birkaç yılın ortalaması hesaplanarak belirleniyordu.

Tersane ambarı dışında devlet zahiresinin depolandığı diğer önemli bir ambar da, Üsküdar ile Kuzguncuk arasında bulunan Öküz Limanı Zahire Ambarları idi: 1797-1802 yılları arasında III. Selim tarafından yaptırılan bu ambarlarda arpa, buğday, kokoroz (mısır) ve erzen (darı) depolanmaktaydı. Arşiv belgelerine göre burada depolanan hububat miktarı bazen 800 bin kileyi aşıyordu. Stok durumları haftalık olarak kayda geçen bu hububatın sirkülasyonu haftada 25 bin kileydi. Aynı dönem Üsküdar'da Balaban İskeleyi civarında bir başka zahire ambarı daha vardı.

Un Kapanı tüccarı ile diğer zahire tüccarının gemilerle İstanbul'a getirdikleri hububat Unkapanı iskelesine boşaltılıyordu. Batı Anadolu sahillerinden kuru meyve ve yemiş getiren gemiler ise İhtisap iskelesine veya Yemiş iskelesine yanaşıyorlar ve burada pazarbaşının kontrolü altında malların satış ve tevzii yapılıyordu. Gelen hububatın ve diğer maddelerin alış fiyatı, nakliye, hamaliye gibi masraflar,

muhtesip resimleri katılmak suretiyle tespit edilen fiyatlar üzerinden satışına izin veriliyor, bu maddeleri satın alan İstanbul esnafı da genellikle %10-%15 arasında değişen kâr payı ile halka satış yapıyordu. İstanbul'un zahire borsası olan Unkapanı'nda satış fiyatları belirlenirken son sözü, şüphesiz, İstanbul piyasasındaki bütün maddelerin adil fiyatlarını takdir eden İstanbul kadısı veya kapan naibi söylüyordu.

Belirlenen fiyat üzerinden tüccardan zahiresini satın alan İstanbul esnafı, yükünü, dönemin taşıma vasıtalarını kullanarak dükkan veya iş yerlerinin buldukları mahallere götürüyordu. İstanbul'da, her esnafın toplandığı farklı semtler ve bölgeler vardı. Mesela, Osmanlı Devleti'nde zahireci esnafının en yoğun olduğu bölgelerden biri olan Bahçekapı, etrafı surlarla çevrili kadim İstanbul'un önemli bir giriş kapısıydı. Eskiden şe-

hirler surlarla çevrili olduğu için, giriş ve çıkışlar bu surların değişik yerlerinde bulunan kapılardan yapılırdı, bu kapılar belli bir vakitte görevliler tarafından kapatılırdı. Kapılar kapatıldığı zaman artık ne dışarıdan içeri kimse girebilirdi, ne içerden dışarıya kimse çıkabilirdi. Bahçekapı, İstanbul'un en geç kapatılan bir sur kapısı olduğundan, şehrin içine girmekte gecikenler genellikle bu kapıyı kullanırlardı. Kapı ve çevresindeki surlar 1865 büyük Hocapaşa Yangını'ndan sonra yıkıldığından, Bahçekapı'dan hiçbir alamet kalmadı.

Osmanlılar zamanında Bahçekapı, Eminönü ile Sirkeci arasını kapıyordu. 1453 öncesinde Yahudilerin oturduğu bu bölgenin halk arasındaki adı "Çift Kapısı" idi. Piri Reis Haritası'nda bu kapı Yeni Cami'nin civarında gösteriliyordu. 19. yüzyıl öncesinde sadrazamlığa terfi eden vezirler saraya götürülmek üzere Bahçekapı'dan

Osmanlı döneminde şehre giren, daha doğrusu esnaf tarafından kapandan satın alınan zahire ve hububat buradan, Hamidiye Medresesi Caddesi üzerinden geçirilerek iş yerlerine götürülür, halk arasında burası "Zahire Sokak" olarak isimlendirilirdi. 1925'de İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası aynı sokakta faaliyete başlayınca buranın ismi Zahire Sokak olarak tescillenmiş oldu.

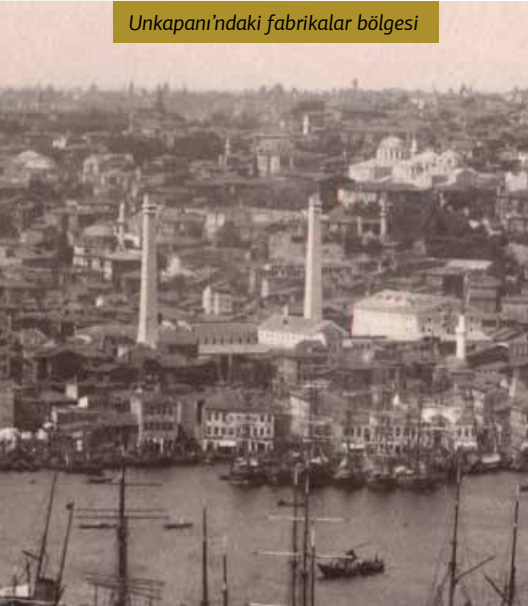
geçirilirdi. Osmanlı döneminde şehre giren, daha doğrusu esnaf tarafından kapandan satın alınan zahire ve hububat buradan, Hamidiye Medresesi Caddesi üzerinden geçirilerek iş yerlerine götürülür, halk arasında burası “Zahire Sokak” olarak isimlendirilirdi. 1925’de İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası aynı sokakta faaliyete başlayınca buranın ismi Zahire Sokak olarak tescillenmiş oldu.

İstanbul’daki ekmek, francala, simit, çörek, börek vs. fırıncıları ayrı bir esnaf birliği olarak kabul ediliyor, kanun gereği herkesin sadece kendi işiyle meşgul olması isteniyordu. 1839’dan sonra bu konuda değişik-

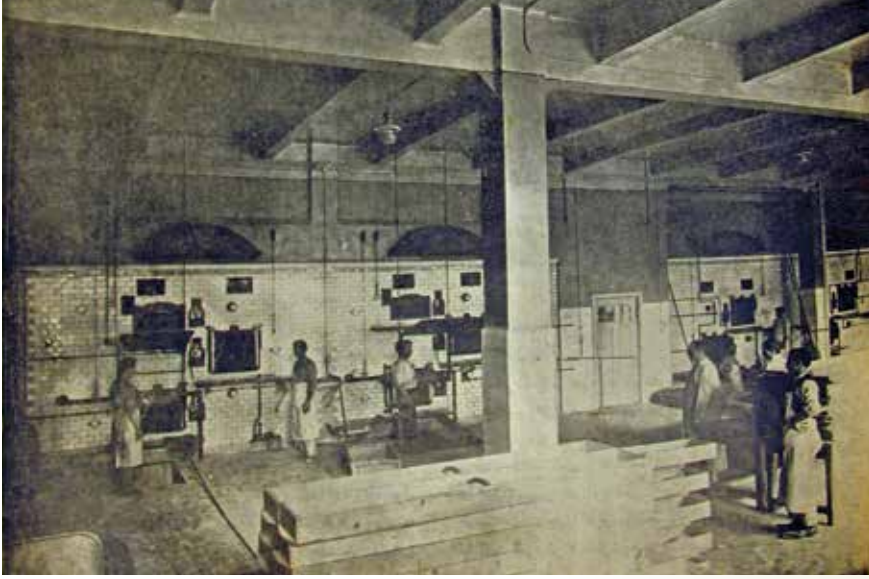
Fırıncılar, zahire ticaretinin üreticiler ve mubayaacılarından sonra en önemli aktörleriydi.

liğe gidilerek ekmekçi, francalacı ve uncu esnafı birleştirildi. Fırınlarda pişirilen ekmek ve francala üç çeşit olup en kaliteli si “hâsü’l-hâs”, diğerleri “hâs” ve “bayağı ekmek” ismiyle anılıyordu. Bu ekmekler için kullanılan buğdaylara “fırın-ı selâse” yani üç fırın buğdayı deniyordu. Fırıncıların Un Kapanı’ndan hububat almaları ve kapanla ilişkileri de bir nizam dahilindeydi. Kural gereği ekmek fırıncılarından 6 kişi Anadolu, 6 kişi Rumeli kolu olmak üzere 12 nizam ustası her gün Un Kapanı’na gelerek kapan naibiyle, fırıncılarla ilgili işleri görüşürdü. Halkın özellikle kış aylarında ekmek sıkıntısı çekmemesi için değirmenciler gibi fırıncıların da en az altı aylık hububatları stoklamaları zorunluuydu. Fırıncılara kapandan verilen hububat yetersiz kaldığında, kendilerine devlet ambarlarından aktarma yapılıyordu. 1768’de İstanbul Suriçi’nde 140, Galata’da 55, Üsküdar’da 31, Eyüp’te 17 ekmek fırını varken; 1787’de bu sayı Suriçi’nde 136, Galata’da 52, Üsküdar’da 28 ve Eyüp’te 17 idi. 1712 yılında ise Üsküdar’da 17 ekmek fırını bulunuyor, bunlardan iki tanesi çörek fırını olduğu halde izinli olarak ekmek de imal ediyordu. O tarihte Üsküdar’daki ekmek fırınlarının isimleri şöyleydi: Çatalfırın, Şatır Ahmet Bey, Balaban, Eskihamam, Doğancı, Çavuşderesi, Hüseyinağa, el-Hac İbrahim, Çavuşbaşı, Yeniçeşme, Nakip, Moralı Mustafa (çörekçi), Kefçe (çörekçi), Küçük-

Unkapanı’ndaki fabrikalar bölgesi

1900'lü yılların başında İstanbul Şişli'de faaliyet gösteren ve el değmeden ekme k üreten bir fırın

mahkeme,  inilihamam, Őeyhülislam Efendi ve Ađahamamı.

İstanbul'da ekme k fırınlarının dışında ayrıca francala ile simit ve çörek fırınları mevcuttu. Francala, gayet iyi ve has undan yapılan ve gramajı normal ekmeğin ağırlığına göre belirlenen bir cins ekme kti. 1814'de İstanbul Suriçi, Galata, Eyüp ve Üsküdar'da toplam 69 francala fırını vardı. Aynı yıl yapılan bir denetleme sonucu 37 adedi aranan Şartları haiz olmadıkları için kapatıldı. BaŐkentteki simit ve   rek i fırıncılarının miktarı ise, 1768'de 156 idi. Bunların 129'u çörek, 27'si simit imal ediyordu. 1787'de toplam simit ve çörek fırını sayısı 155'e çıktı. 1803'de sayıları 186 oldu. İstanbul'daki simit ve çörek fırınlarının sahipleri, ekme k ve francala fırınlarının aksine çoğunlukla Müslümandı. Simit

ve çörek fırınlarında ordunun ihtiya cı söz konusu olduğunda peksimet de yapılıyordu.

Fırıncılar, zahire ticaretinin üreticiler ve mubayaacılardan sonra en önemli akt rleriydi. Ekme k imalatı dolayısıyla İstanbul halkının doğrudan muhatapları onlardı. Hava muhalefeti, savaş ve kötü hasatlardan ötürü yaşanan ekme kle ilgili sıkıntılarda İstanbul halkının ilk muhatapları fırıncılar oluyor, sorunlarının üzümünde de yine baş rolü onlar oynuyorlardı. İstanbul'da ekme k yapmak için gerekli hububat sıkıntısı zahir ettiğinde fırıncı esnafı devlet ambarlarında stoklanmış olan zahirenin serbest bırakılması amacıyla kadıya baŐvuruyor ve kadı bu isteği hükümete ileterek ambarlardaki stokları serbest bırakıyordu.

D- ZAHİRE NEZARETİ'NİN KURULUŞU

18. yüzyılın son çeyreğinde diğer işe sorunları bir kenara, sadece ekmele ilgili yaşanan problemler her an önemli bir rejim sorununa dönüşebilir, iktidarın meşruiyetini tartışılır hale getirebilirdi. Zahire Nezareti'nin kuruluşundan çok kısa süre önce zahire işlerinden sorumlu defterdar Hacı İbrahim Efendi, şiddetli rüzgar ve hava muhalefeti sebebiyle İstanbul için gerekli tahılı getiremediğinden dolayı görevinden azledilmiş ve evinde mecburi ikamete memur edilmişti. İstanbul halkında oluşan genel öfkeyi geçici olarak yatıştıran Osmanlı yönetimi, mevcut sıkıntıları çözecek yeni yöntemler geliştiremediği takdirde sorunun boyutlarının padişahı da içine alacak şekilde genişleyeceğini biliyordu.

Hemen harekete geçilerek, İstanbul'un işe işlerini daha düzenli ve etkin şekilde yürütmek ve bu konuda devletin ağırlığını artırmak üzere 25 Ekim 1793 tarihinde Zahire Nezareti kuruldu. Başında müstakil bir nazırın bulunduğu bu önemli kurum, kapanın ve diğer tüccarın zahire işlerini denetleyecek ve onların zahire getirmelerine yardımcı olacak; Eflak, Boğdan,

Tuna ve Karadeniz sahillerinden ve gerekirse Akdeniz'den büyük miktarlarda zahire getirerek miri ambarlarda en az iki milyon kilenin depolanmasını sağlayacak; Zahire Nezareti'nin gelir ve giderlerinin hesabını tutucak; tüccarın gerek mahallinde mubayaa fiyatlarını ve gerekse İstanbul'da fırıncılara satış fiyatlarını takip ederek ekmele fiyatlarını buna göre belirleyecek; fırınların çıkardıkları ekmelelerin fiyat ve kalitelerini denetleyecek; tüccarın ve nezaretin fırıncılardan olan alacaklarını takip ederek tahsil edecek; zahire taşıyan gemilerin sayısını arttırıp zahire nakliyle ilgili deniz trafiğini düzenleyecek; her bölgeden zahirenin öncelikle İstanbul'a gönderilmesini sağlayarak, Rumeli'den Anadolu'ya zahire taşınmasını ve yabancılara zahire satışını önleyecekti.

Varlığını 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürdüren Zahire Nezareti'nin faaliyetlerinin önemli bir bölümü kapan tüccarının işlerini düzenleyici ve daha çok da destekleyici mahiyettedir. Nezaret, kapan tüccarının gittiği bölgede bol ve ucuz ürün bulabilmesine yardımcı oluyor ve satın aldığı malları İstanbul'a taşıyabilmesine destek veriyor, zahire kaçakçılığını

Zahirelerin İstanbul'a gelmesinde depolama yapılan yerlerin başında Tersane-i Amire ambarları geliyordu.

önmeye çalışarak mal arzının yüksek olmasını sağlamaya gayret ediyordu. Nezaret, fiyatların üretici ve tüccar arasında karşılıklı pazarlıkla tespitinde hakem rolü oynuyor, üreticinin aşırı taleplerini önleyip, gerektiğinde tüccara sermaye veriyordu. Nezaret ayrıca, tüccarın, fırıncılardan olan alacaklarını tahsil konusunda da yardımcı olduğu gibi, zahirenin İstanbul'a nakli için gemilerin seferlerini de düzenliyor, hatta bazı devlet gemilerini bu işe tahsis ediyordu. Ancak nezaretin asıl fonksiyonu, doğrudan doğruya mubayaa yaparak İstanbul'da kendisine ait miri depolarda bunları biriktirmesi ve ihtiyaç durumunda fırınlara dağıtmasıydı.

Zahire Nezareti sayesinde özellikle ilk yıllarda önceki dönemlere göre çok daha fazla ürün İstanbul'a getirilmekle birlikte, hububatın kalitesinde hiçbir değişiklik olmadı. Bunun da en önemli sebebi, mubayaacıların ve kaptanların yaptıkları yolsuzluklara kurumsal bir çözüm bulunamamasıydı. Nezaretin kuruluş amaçları arasında en başta sıralanan başkent sakinlerine daha ucuz ekmek yedirebilmek hususunda kayda değer bir ilerleme sağlanamadığı gibi, üstüne üstlük üretilen ekmek de "gayet acı la-teşbih siyah tuğla" gibiydi.

1807'den sonra, devlet alımlarında tekrar miri mubayaa sistemine dönüldü. Ancak uygulamada miri mubayaanın yanında rayiç mubayaa da varlığını 1830'lara ka-

Zahire Nazırlığı yapmış olan Tekirdağlı Ahmet Ağa'nın Tekirdağ'da inşa ettirdiği cami adıyla anılıyor.

dar sürdürdü. Bu tarihte rayiç usulü yine kaldırıldı. 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile, üreticinin aleyhine işleyen miri mubayaa sistemi tamamen ilga edilerek, İstanbul'un iaşesi, bütünüyle serbest piyasa şartlarına bırakıldı. Tanzimat'ın akabinde askere ve devlet memurlarına verilen ekmek tayinatı için gerekli buğday ile askeri kadrolara ait hayvanlar için verilen arpanın resmi fiyatlarla alımına son verilerek bu ihtiyaçların piyasa fiyatlarıyla sağlanması sonucu, daha önce 4.085.768 kuruşluk bir harca-

ma gerekirken, bu mubayaalar için bütçeden 10.061.242 kuruşluk ek bir tahsisaatata gerek duyuldu. Tanzimat ve sonrası, İstanbul'un iaşesi konusunda yeni politika, proje ve arayışların tartışıldığı uzun bir süreç olacak ve bu sürecin sonunda, 1924'de, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın kuruluşu gerçekleşecektir.

Zahire Nezareti sayesinde İstanbul'a getirilen ürün miktarında artış sağlanmış fakat kalitesinde bir değişiklik olmamıştı.

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL TİCARET VE ZAHİRE BORSASI'NIN KURULUŞ SÜRECİ

A- OSMANLI'DA İLK BORSA: DERSAADET TAHVİLAT BORSASI

1854 yılına kadar sadece iç piyasaya borçlanan hazine, Kırım Savaşı'nın giderlerini karşılayabilmek amacıyla, Avrupa finans çevrelerinden de borç almak zorunda kaldı. Zamanla, İstanbul finans piyasasında devletin değişik tarihlerde ihraç etmiş olduğu hisse senetleri ve tahviller boy göstermeye ve elden ele dolaşmaya başladı. Bunlara 19. yüzyılda kurulan Osmanlı anonim şirketlerinin çıkardıkları hisse senetleri ve tahvilat da eklenince, başkentte adı konmamış bir “menkul değerler” borsası oluşmuş oldu. Bu oluşum, hisse senetleri ve tahvilat alım-satımı

yapan ve bu işi meslek edinen yeni bir sınıfın da doğuşunu hazırladı. Bu tüccar sınıf, “mubaayacı, dellâl ve oyuncu” gibi isimlerle anılıyor ve tamamen bu işi meslek edinen Rum bankerlerden meydana geliyordu. Müslümanlar ise yabancı oldukları bu piyasaya o günlerde mesafeli duruyordu.

Rum bankerler, 1864'de örgütlenerek, aralarında yaptıkları bir nizamname ile borsacılık faaliyetlerini daha düzenli şekilde yapmaya başladılar. Önceleri Galata'da, Havyar Hanı'nda yapılan hisse senedi ve tahvilat ticareti, bir süre sonra Komisyon Hanı'na intikal etti ve bu hanın üst katındaki salon ilgililerce “borsa” olarak isimlendirildi. Alım satım işlemlerinin zaman-

Rum bankerler, 1864'te örgütlenerek, aralarında yaptıkları bir nizamname ile borsacılık faaliyetlerini düzenli bir şekilde yapmaya başladılar. Önceleri Havyar Hanı'nda daha sonra da Komisyon Hanı'nda bu işlerine devam ettiler. Havyar Han ve Komisyon Han zamanla yıkılmış ve bu hanların yerine yeni binalar yapılmıştır. Havyar Han'ın yerine yapılan Aksu Han Karaköy Meydanı'nda bulunuyor.

la çoğalması üzerine, bu defa Komisyon Hanı'nın diğer oda ve bölümleri de borsacılar tarafından kiralandı. Bunlar da yetmeyince hanın yakınlarındaki mağazalar ve civar binalardaki odalar yazıhane haline getirildi. Galata Borsası'ndaki konsolidcilerin arasına giderek Müslümanların da karışması ve bu yeni piyasa katılımcılarının sık sık para kaybetmeleri birçok sosyal ve ailevi sorunların ortaya çıkmasına sebep oldu. Evine dönmeyip, "Konsolid Hanı" adı ile de bilinen Komisyon Hanı'nın koridorlarında sabahlayan insanların sayısı giderek kabardı.

19 Kasım 1871 tarihinde yürürlüğe giren Dersaadet Tahvilat Borsası Nizamnamesi ile borsa, yarı resmi bir kuruluş haline getirilerek, kurumun başına bir hükümet komiseri atandı. Ardından da, 1873 yılında ilk "Menkul Kıymetler Borsası Kanunu" çıkartıldı.

1886 tarihli Umum Borsalar Nizamnamesi ise yalnız tahvilat borsasıyla ilgili hükümlere yer vermeyip, ticaret borsaları kurulmasına dair hükümleri de içeriyordu.

B- DERSAADET TİCARET ODASI

Osmanlı Devleti, dünyadaki ekonomik gelişmelere paralel olarak, 19. yüzyılda ticaretin geliştirilmesi ve sanayileşme sorunlarına çareler ararken, Avrupa'da olduğu gibi, bu sektör temsilcilerini ticaret ve sanayi odaları çatısı altında toplamaya karar verdi.

II. Abdülhamid döneminin meşhur devlet adamlarından Sadrazam Küçük Said Paşa başkanlığında 18 Ocak 1880'de konuyu görüşmek üzere toplanan Meclis-i Mahsus (Bakanlar Kurulu), Avrupa'daki örnekleri gibi ticaret ve sanayinin gelişmesine hizmet edecek bir odanın kurulmasına onay verdi.

Kurulacak odanın ismini "Ticaret Odası" olarak belirleyen Meclis-i Mahsus'un bu kararı, 19 Ocak 1880'de Padişah tarafından da benimsenince Türkiye'de ilk modern ticaret odası "Dersaadet (İstanbul) Ticaret Odası" unvanıyla kağıt üzerinde kurulmuş oldu.

II. Abdülhamid, Ticaret Odası'nın kurulmasına izin veren iradesiyle, aynı zamanda Oda'nın Ticaret Müdüriyetince hazırlanan 11 maddelik kuruluş nizamnamesini de onaylamıştı.

Oda'ya, kuruluş nizamnamesinde sıralanan yetki ve sorumluluklarına ek olarak, Türkiye'de borsalar kurulmasıyla ilgili resen veya talep üzerine Ticaret Nezareti'ne görüş bildirme ya da rapor hazırlama yetkisinin verilmiş olması, zahire ve ticaret borsalarının açılması konusundaki çalışmalarda Oda'nın öncü bir rol üstlenmesine sebep olacaktı.

Sultanahmet Meydanı'nda bulunan ve Marmara Üniversitesi Rektörlüğü'nün kullandığı bina, Osmanlı'nın Ticaret ve Ziraat Nezareti binası idi. Giriş kapısı üzerindeki Ticaret ve Ziraat Nezareti yazısı hâlâ duruyor.

1882'de kurulan Dersaadet Ticaret Odası'nın faaliyete geçtiği mekan olan Mehmet Ali Paşa Han, Galata Köprüsü'nün hemen Karaköy ucunda solda bulunuyordu.

Ç. BORSALARA DAİR YASAL DÜZENLEMELER

Dersaadet Ticaret Odası'nın görev ve yetkilerini düzenleyen kuruluş tüzüğü ve iç tüzüğünde bulunan hükümler arasında, öncelikli olarak İstanbul'da, uygun görülen mahallerde borsalar tesisi için çalışmak ve taşrada da ticaret odaları ve borsaların kurulmasına öncülük etmek gibi maddeler vardı.

Ticaret Odası yönetimi 1882'de borsalarla ilgili bir başka önemli çalışmaya imza atarak "Dellal (Tellal) ve Simsar Nizamnamesi"ni hazırladı. Bu metin, aynı zamanda, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın kurulması yolunda atılan ilk ciddi adım olacaktı.

"Dellal ve Simsar Nizamnamesi" 1882'de Ticaret Odası İkinci Reisi Süleyman Bey başkanlığındaki üç azadan oluşan bir komisyon tarafından hazırlandı. Nizamnameye göre dellal ve simsar eşya, mal, kambiyo, zahire, esham, emlak, arazi, gemi taşımacılığı ve sigorta işleriyle uğraşan fakat bunu kendi namı hesabına yapmayan

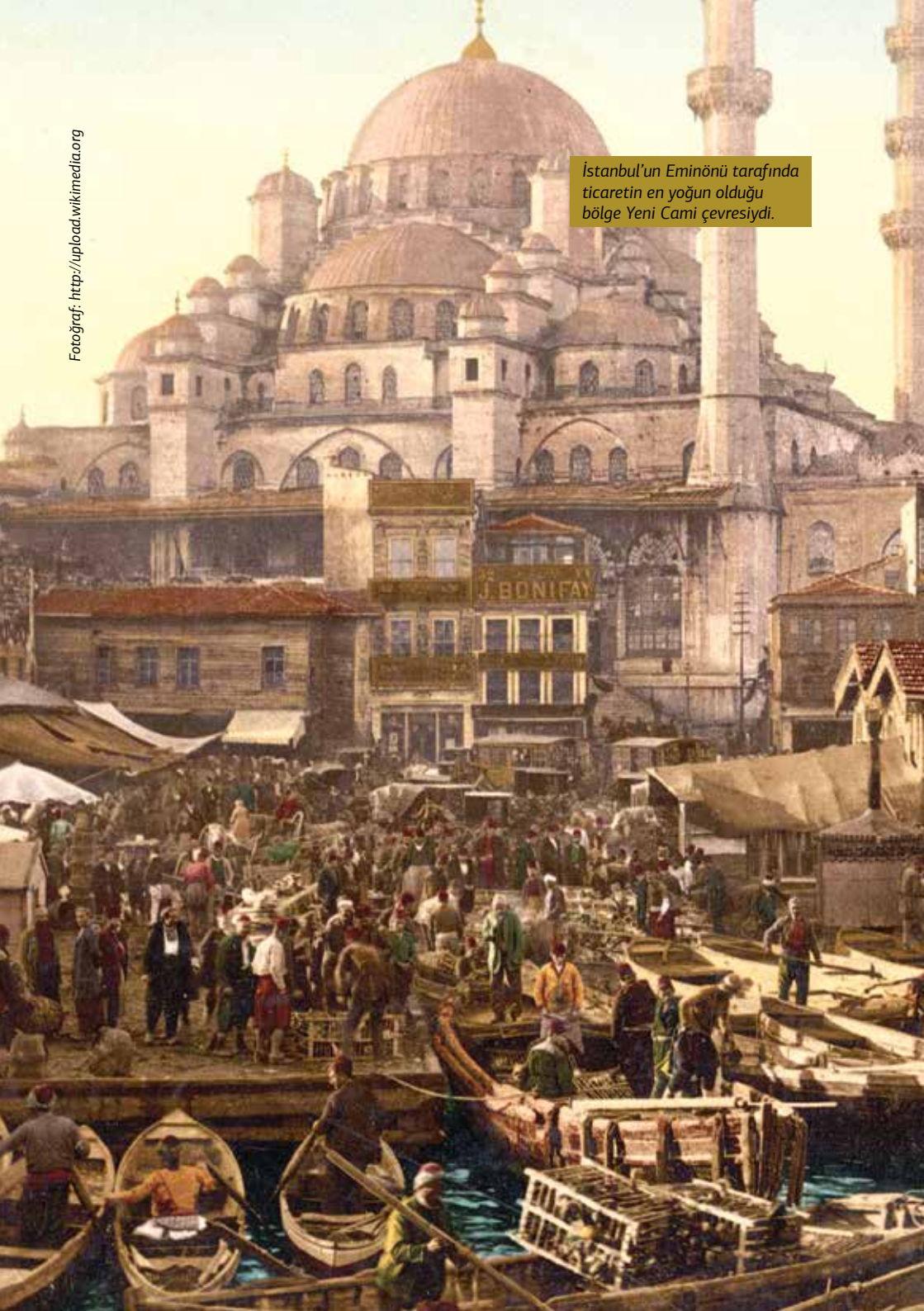
kimseydi. Bunlar, sadece, satıcı ile alıcı arasındaki ticari alış verişe aracılık yapacaklardı.

Nizamnamenin yedinci maddesi hazırlanmakta olan yeni borsa nizamnamesi hakkındaydı. Buna göre yakında umum borsalar hakkında yeni bir nizamname tanzim edilecek, dellal ve simsarlar da buna tâbi olacaklardı. Ancak o tarihe kadar 1882 Nizamnamesi geçerliliğini koruyacaktı.

Maddenin genel bir borsa nizamnamesinden bahsetmesi Ticaret Nezareti'nin, dolayısıyla da Osmanlı hükümetinin mevcut tahvilat borsasının dışında borsalar açılmasını ciddi olarak düşündüğünü ve bu hususta istekli olduğunu gösteriyordu.

1886 tarihli Umum Borsalar Nizamnamesi ülkemizde bir süre sonra peyder pey açılmaya başlanacak olan ilk ticaret ve zahire borsaları ile İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın yasal dayanağı olacaktı. Bu bakımdan, Umum Borsalar Nizamnamesi'nin hükümlerini açıklamakta yarar olacaktır.

İstanbul'un Eminönü tarafında ticaretin en yoğun olduğu bölge Yeni Cami çevresiydi.

14 Nisan 1886 tarihli iradeyle yürürlüğe giren nizamnamenin ilk maddesinde borsanın bir tanımını yapıyor ve ardından da genel hükümlere geçiliyordu. Buna göre borsa: tüccar, komisyoncu, mubayaacı, köşe sarrafları, emtia dellalları, kaptan, sigortacı, gemi sahipleri, gemi işletmeleri şirketlerinin acenteleri ile doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ticaret, bankerlik, tahvilat ve sair sarraflık bulunan kimselerin toplanmalarına mahsus resmi nitelikli bir yer olup, bütünüyle Ticaret Nezareti'ne bağlıydı.

Borsalar, ticaret odası bulunan şehirlerin ticari yoğunluğu olan mahallerinde açılacaktı. İstanbul Borsası doğrudan doğruya Ticaret Nezareti'nden tayin olunan komiserlerin idare ve nezareti altında bulunacağı gibi vilayet borsaları dahi vâki oldukları mahallin valileri ve mutasarrıfları yani en üst düzey mülki amirleri tarafından seçilen ve Ticaret Nezaretince de tasdik edilen komiserlerin nezareti altında olacaktı.

Borsada peşin veya vadeli olarak her çeşit zahire ve emtianın alım satımıyla birlikte, madeni eşya ve paraların alım satımı, gemi sigortası yapılması, gemi navlunları mukavelesi yapılması, kara ve deniz yoluyla eşya ve emtia sözleşmelerinin yapılması, poliçe ve tahvilat devri, devlet umumi tahvilleriyle resmi kurumların çıkardıkları ve alım satımı mümkün olan sergiler ve anonim şirketlerin borsaya kaydedilmiş hisse senetlerinin alım satımı ve hükümetin izniyle borsaya işlenmiş her nevi eshamın alım ve satımı yapılabilecekti.

D- UMUM BORSALAR NIZAMNAMESİ SONRASI GELİŞMELER

1- 1886-1902 DÖNEMİ

İstanbul ve vilayetlerde borsalar kurma görevi 1880 ve 1881 yıllarında yapılan düzenlemelerle Dersaadet Ticaret Odası'na verilmiş, Oda'nın bu görevi yerine getirebilmesi için gerekli kanuni dayanak ise 1886 yılındaki padişah iradesiyle yürürlüğe giren Umum Borsalar Nizamnamesi'yle sağlanmıştı. Bundan sonraki süreçte Oda yönetimi, ticaret ve zahire borsaları kurulması hususunda yoğun bir çalışmanın içine girecekti.

Ticaret Odası, kuruluş sürecini müzakere etmek amacıyla 5 Mayıs 1886'da bu komisyon, bir dizi görüşme ve araştırmadan sonra taslak bir ticaret borsası tüzüğü hazırladı. Tüzük, 30 Eylül 1886 tarihli Ticaret Odası idare heyeti toplantısında üyelere okunarak bilgi verildi. Konu, daha sonra, 22 ve 30 Temmuz 1887'deki Oda toplantılarında etraflı şekilde görüşüldü. 29 Ekim 1887'de ise konuyla ilgili olağanüstü bir toplantı daha yapılarak müzakerelere devam edildiyse de somut bir netice çıkmadı.

Oysa ki İzmir'de, 1885'de açılan ticaret odasının ardından, Aralık 1891 tarihinde ayrıca bir de ticaret ve zahire borsası kurulmuş ve bu borsa, Osmanlı toprakların-

Osmanlı tebaasından bir tacir

da açılan ilk ticaret ve zahire borsası unvanına sahip olmuştur.

1896'da, ülke genelinde tarım ürünlerinin fiyatlarında hissedilir yükselmeler olunca, II. Abdülhamid, aynı yıl İstanbul'da ekmek fiyatlarının artmasını önleyecek tedbirler alınmasını istedi. Bunun üzerine Ticaret ve Nafia Nezareti, kısa ve uzun vadede alınması gereken tedbirleri içeren önerilerini 14 Kasım 1896 ve 26 Ağustos 1897 tarihlerinde sadarete takdim etti. Nezaretin en dikkat çeken önerisi, ekmek fiyatlarının istikrarı için İstanbul'da kısa zamanda bir zahire borsasının açılmasına dairdi. Nezaret, İstanbul'da zahire fiyatlarını doğru takdir edecek resmi bir piyasa bulunmadığından bahisle, gıda ürünleri fiyatlarının bazı açgözlü tüccarlar tarafından belirlenmekte olduğunu söylüyor ve bu durumun da, başta un ve zahire olmak üzere, gıda maddeleri fiyatlarını keyfi şekilde yükselttiğini hatırlatıyordu. Halbuki, zahire borsası kurulduğu takdirde, muhtekirlerin kendi çıkarları doğrultusunda fiyatları belirleme imkanları ellerinden alacak ve bu sayede piyasa fiyatları gerçek değerleri üzerinden oluşacaktı.

Ticaret ve Nafia Nezareti'nin İstanbul'da ticaret ve zahire borsası açılmasına ilişkin önerisi ile buna bağlı Ticaret Odası'na hazırlatılan borsa dahili nizamnamesi önce sadaret makamına sunuldu. O tarihte sadarete bulunan Halil Rifat Paşa (1805-1901), ticaret ve zahire borsasının lüzumuna ilişkin Ticaret ve Nafia Nezareti ile aynı görüşleri paylaştığından söz ederek, müstakil bir bina bulunana kadar borsanın, Ticaret

1896'da fiyatlar yükselince, II. Abdülhamid ekmek fiyatlarının artmasını önleyecek tedbirler alınmasını istedi.

Odası dairesinde hemen açılmasının isabetli olacağını belirtti.

27 Mart 1898 günü onay için Yıldız Sarayı'na gönderilen sadaret yazısının cevabı üç gün sonra olumsuz olarak geldi: Padişah, 30 Mart 1898 tarihli iradesinde, İstanbul'da zahire ve un fiyatlarının halihazırda Ticaret Odası'nın bilgisi alınarak belirlendiğini hatırlatarak ayrıca borsaya ihtiyaç olmadığını düşünüyor ve bu konuda "kadim usulün" muhafaza edilmesini istiyordu.

İstanbul'da ticaret ve zahire borsası açılmamasının iki önemli sebebi vardı. Bunlardan biri, borsa kelimesinin Osmanlı insanının zihninde oluşturduğu olumsuz algıydı. O günlerde çoğu insan borsayı, tahvilat borsasının sebep olduğu olumsuzlukların da etkisiyle, tehlikeli bir şans oyunu ola-

rak görüyor ve güvenli bulmuyorlardı. Diğeri ise, Avrupa'da cari olan borsa kanunlarının yetersizliğinden dolayı ortaya çıkan bazı spekülatif olaylar ve suistimaller idi.

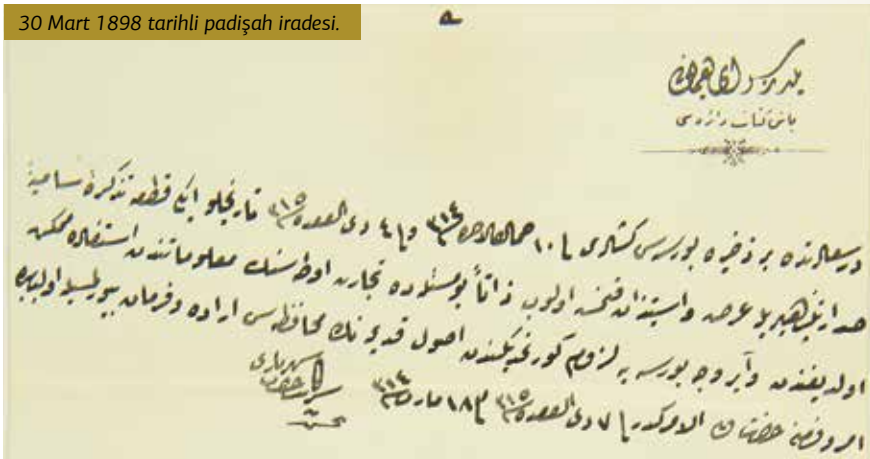
1900 yazında önemli bir gelişme daha oldu. Konya Valiliği, Anadolu mahsulatının Osmanlı toprakları dahilinde revacını arttırmak ve zahire ticaretini geliştirmek için hükümetçe alınması gereken tedbirler konusunda bir öneride bulunarak, buğday üretim merkezi Konya ile devletin ticaret merkezi ve başkenti olan İstanbul'da acilen birer zahire borsası kurulması gerektiğini belirtti. Zahire borsası kurulması fikrine daha önce de destek vermiş olan Halil Rifat Paşa hükümeti, konuyu, Ağustos ayı içinde Meclis-i Vükela'ya (Bakanlar Kurulu) getirdi.

Meclis-i Vükela zahire borsası önerisini yerinde bularak iradesi için hemen Saray'a gönderdi. Bu kez korkulan olmadı. Padişah da hükümetin görüşüne katılarak İstanbul'da zahire borsası açılmasına ilişkin projeyi onayladı.

Padişah iradesinin olumlu çıkması zahire borsasının kurulması önündeki en büyük yasal engelin ortadan kalkmış olması anlamına geliyordu. Süreci hızlandırmak için hemen çalışmalara başlandı. 1900 Eylül ayı içinde Ticaret İdaresi tarafından hazırlanan zahire borsası nizamname taslağı ile borsa işlemleri harç listesi incelenmek üzere devlet şurasına gönderildiye de, bir sonuç çıkmadı.

Hükümet, fikirlerini almak amacıyla, Kasım 1901'de nizamnamenin bir suretini bu defa Maliye Nezareti bünyesinde oluşturulan Mürettebat ve Takip-i Tahsilat Komisyonu'na gönderdi. Komisyon, zahire borsasının Ticaret Odası binasında faaliyete başlayacağına ilişkin birinci maddesinin tadil edilmesini, diğer maddelerinin ise aynen kalmasını tavsiye etti. Komisyon, bu konuda, Oda yetkililerini komisyona çağırarak görüşlerini almış ve birinci maddenin tadiline bu görüşme sonunda karar vermişti. Ticaret Odası yetkilileri, görüşme sırasında,

30 Mart 1898 tarihli padişah iradesi.

Said Paşa'nın devlet şurasına gönderdiği, r.1313 tarihli (m.1897) "İzmir Ticaret ve Sanayi Borsası Nizamname-i Dahiliyesi".

Oda'nın bulunduğu binanın darlığı ve yetersizliğini dile getirerek, zahire borsası için daha uygun ve kapsamlı bir binanın inşa edilmesini istemişlerdi.

18 Kasım 1901'de göreve Küçük Said Paşa hükümeti getirildi. Said Paşa, selefi Halil Rifat Paşa gibi, öteden beri İstanbul'da zahire borsası tesisine taraftar olan ve bunun faydalarını takdir eden akıllı bir devlet adamıydı.

Said Paşa, gerek İstanbul'da gerekse vilayetlerde zahire, hububat ve sair erzak fiyatlarını tayin etmek için borsalar olmaması yüzünden piyasadaki fiyatların muhtekir tüccar ve komisyoncuların görüşleri doğrultusunda belirlenmesi sebebiyle hem halkın, hem de resmi kurumların pek çok zararlarına uğratıldığını düşünüyordu.

26 Kasım 1901 tarihinde Said Paşa devlet şurası riyasetine bir yazı yazarak, bir yılı aşkın bir süredir ellerinde bulunan borsa nizamnamesi üzerindeki incelenmelerini hızlandırmalarını, ya da yeni bir metin hazırlamalarını istedi. Paşa, aynı konuda, müteakip tarihlerde şura reisiyle de birkaç kere bizzat görüştü.

1902 yılı başında Ticaret ve Nafia Nezareti, devlet şurasının talebi üzerine, borsa konusunda Ticaret Odası'nın da görüşlerini almak için, 8 Şubat 1902 tarihinde zahire borsası nizamname taslağı ile diğer evrakı Oda'ya gönderdi. Oda, konu hakkındaki raporunu da 25 Nisan 1902'de Nezaret'e yolladı.

Diğer taraftan Said Paşa da, 1891'de İzmir'de kurulan zahire borsası nizamnamesinin bir nüshasını vilayetten getirterek, faydalı olur mülahazasıyla, devlet şurasına gönderdi. Bir yandan da Osmanlı Paris Sefiri'ni arayarak, bilgi edinmek amacıyla, Fransa'daki zahire borsaları nizamnamelerinin birer suretini istedi. Bir süre sonra nizamnameler İstanbul'a ulaştırıldı.

Ticaret Odası, raporunu Ticaret Nezareti'ne gönderdikten sonra, zahire borsasının faydalarına ilişkin fikirlerini gazetesi vasıtasıyla kamuoyuyla paylaşmaya devam etti. Borsa faaliyetlerini birer "hevâ ve heves oyunu" olarak gören muhalif çevrelerin itirazlarını haksız ve yersiz eleştiriler olarak değerlendirdi. Oda'ya göre ticaret borsasına karşı çıkanlar gerekçelerinde samimi değildi. Bunların bir kısmı, borsanın bir ülke ekonomisi için ne denli lüzumlu ve vazgeçilemez bir kurum olduğunu idrak etmektен

aciz insanlardı. Diğerleri ise şahsi menfaatlerini korumak için böyle bir borsanın açılmasını istemeyenlerdi. Borsanın aleyhinde yürütülen propa-
gandanın arkasında da bunlar vardı.

İstanbul Zahire Borsası Nizamna-
mesi'nin ortaya çıkması konusunda
Ticaret ve Nafia Nezareti ile uyum
içinde çalışan Sadrazam Said Paşa,
devlet şurasının bütün kayıtsızlığına
rağmen, nizamname taslağının Hazir-
an ayı başında sadarete gönderilme-
sini sağladı.

Taslak metin 21 Haziran 1902'de
Meclis-i Vükela toplantısında ele
alındı. Meclis-i Vükela, hazırlanan
borsa nizamname taslağının önemi-
ne dikkat çekerek, İstanbul'da kurul-
ması planlanan bu kurumun ileride
hükümet tarafından münasip bir yer
gösterilinceye kadar Dersaadet Tica-

ret ve Ziraat ve Sanayi Odası'nın yani
İstanbul Ticaret Odası'nın bulunduğu
dairede faaliyete başlamasını; Tica-
ret Nezareti'nden tayin edilecek bir
komiser ile Ticaret Odası'nın idare ve
nezareti altında bulunmasını; dahili
işlerinin yürütülmesinin Ticaret Oda-
sı'nca seçilmiş altı üyeye havale edil-
mesini ittifakla onayladı. Borsanın
açılmasıyla birlikte mahsulat ve ma-
mulat alım satımlarının artık gerçek
değerleri üzerinden dürüst bir şekilde
yapılacağını altını çizen Meclis-i Vü-
kela, zahire borsasında "hevâ oyun-
ları" oynanmayacağını belirterek,
borsanın açılışından bütün tüccar, sa-
nayici ve sanat ehlinin haberdar edil-
mesini istedi. Meclis-i Vükela kararı-
na göre İstanbul borsası yalnız zahire
değil, bütün ticari malların muamele
gördüğü kapsamlı bir borsa olacaktı.

2- DERSAADET TİCARET VE ZAHİRE BORSASI'NA DAİR İLK YASAL METİN: 1902 BORSA NİZAMNAMESİ

Meclis-i Vükela tarafından kabul edilen 6 Haziran 1902 tarihli nizamname, Dersaadet (İstanbul) Ticaret Borsası için hazırlanmış ilk yasal metin olup toplam 26 maddeden oluşuyordu. Buna göre Dersaadet Ticaret ve Zahire Borsası, Ticaret Odası'nın nezareti altında olacak ve ihtiyaç halinde Ticaret ve Nafia Nezareti'nden bir komiser borsada görev yapacaktı. Borsada zahire, hububat, un ve sair toprak ürünleri ile mamulat ve men-sucatin alım ve satımı gerçekleştirilecekti. Ayrıca kara ve deniz yoluyla yapılacak ticari eşya nakliyatı ve sigorta işlemleri hakkında da sözleşmeler düzenlenecekti.

Dersaadet Ticaret ve Zahire Borsası'na kimlik ve vasıfları Ticaret Odası tarafından tasdik edilen tüccar, banker ve siparişle iş yapanlar ile gemi sahipleri, kaptanları ve acenteleri, yeminli zahire, un, emtia, navlun ve kambiyo dellalları kabul edilecekti. Borsanın yönetim kurulu 8 üyeden oluşacak, bunlardan ikisi Ticaret Odası azasından, diğerleri ise borsada kayıtlı bir tüccar, bir dellal, bir banker, bir fabrikatör ve bir gemi acenteleri temsilcisinden oluşacaktı. Oda azasından olanlar Oda meclisi tarafından belirlenirken, diğerleri birinci ve ikinci sınıfta kayıtlı bulunanlarca seçilecekti. Yönetim kurulu başkanlığı-

nı Oda azasından bulunanlar her sene nöbetleşe yapacaktı.

Borsa Heyeti her yeni sene öncesinde borsanın tahmini gelirleri ile giderlerini gösterir bir bütçe tanzim edecekti. Borsada istihdamı gerekli olan müdür, sandık emini, katipler ve hizmetlilerin tayin, azil ve maaşlarının tespiti borsa yönetimine ait olacaktı. Her gün borsa işlerinin bitiminden sonra peşin ve vadeli olarak satılmış olan malların ve eşyanın ayrı ayrı fiyatını gösteren bir cetvel tanzim edilecek ve bir sureti özel deftere kaydolunup, bir nüshası da Ticaret Odası'na gönderildikten sonra borsada ilan edilecekti.

Simsarların kendi nam ve hesaplarına alım-satım yapmaları yasaktı. Borsaya ait hususlar hakkında hükümet ile yapılacak yazışmalar ve alınacak kararlar Ticaret Odası vasıtasıyla borsaya tebliğ edilecekti. Borsa komiseri, görevine ilişkin tanzim edeceği raporlarını bir suretini Ticaret Nezareti'ne, bir suretini de Oda'ya verecekti.

*6 Haziran
1902 tarihli
nizamname,
İstanbul Ticaret
Borsası'nın ilk
yasal metni olup
26 maddeden
ibaretti.*

3- 1902-1908 DÖNEMİ

Zahire borsası konusu bir süre devam eden sessizliğin ardından 1904 yılında tekrar gündeme geldi. Bu defa gündeme gelme sebebi, Habbazan (Ekmekçiler) Cemiyeti'nin piyasadaki un fiyatlarının gelişi güzel belirlenmekte olduğunu ileri sürerek, ekmek fiyatlarında dalgalanmalara yol açan bu durumun önlenmesi için yetkililer nezdinde yaptığı itiraz ve girişimler

oldu: O tarihlerde İstanbul piyasasında işlem gören yerli veya yabancı menşeli unların fiyatları Ticaret Odası ile Şehremaneti yani belediyenin işbirliğiyle tespit ediliyordu. Ticaret Odası, bu konuda, kanun ve yönetmeliklerin kendisine verdiği yetkiye bağlı olarak her gün un piyasası pusulaları hazırlıyor ve bu pusulalarda gün itibarıyla piyasada mevcut toplam un miktarları ve cinsleri ile asgari ve azami satış fiyatları gösteriyordu. Oda'nın piyasa tüccarlarından aldığı bilgilere göre tanzim ettiği pusulalar aynı gün imzalı ve mühürlü olarak Şehremaneti'ne yollanıyor ve emanet de bunları ilan ediyordu. İstanbul piyasasındaki un alım-satım işlemleri de ilan edilen bu rakamlar üzerinden cereyan ediyordu. Fiyatların bu şekilde belirlenmesi un tüccarlarını memnun ederken, fırıncılar, ekmekçiler ve İstanbul halkını ise zarara uğratiyordu. Ekmekçiler esnafta, birkaç tüccardan alınan bilgilerle oluşan bu fiyatları güvenilir bulmuyor ve haklı olarak daha sağlıklı fiyat belirleme yöntemleri bulunmasını istiyordu.

1904 yılı içerisinde Şehremaneti bir yazıyla durumu Ticaret ve Nafia Nezareti'ne bildirerek soruna acil çözüm bulunmasını istedi. Emanet, yazısında, Ticaret Odası'ndan kendilerine gönderilmekte olan un piyasası pusulalarının, bazı tüccarların verdikleri bilgilere dayanılarak hazırlanmakta olduğundan ve ekmek fiyat ve gramajlarının da buna göre olduğundan bahisle, halbuki böylesine hassas bir konuda birkaç tacirin malumatı doğrultusunda belirlenen fiyatlara herkesin güvenemeyeceğini

Nakkaş Osman'ın Surnamesi'nden, Padişah huzurunda gösteri yapan Habbazan Cemiyeti mensupları (fırıncı esnafları).

ifade ediyor, üretimin azlığı veya çokluğuna bağlı olarak sık sık dalgalanmalara maruz kalan un fiyatlarının “selamet ve emniyet-i kamile altında bihakkın tayin edilmesi” gerektiğini söylüyordu. Emanetin önerisi, şaibeli ve güvenilir olmayan mevcut fiyat belirleme usulünün değiştirilerek bu işin resmi bir merkez tarafından yapılmasıydı.

Bunun üzerine Ticaret ve Nafia Nazırı Zihni Paşa, konu hakkındaki düşüncelerini 11 Haziran 1904'de sadarete bildirdi. Zihni Paşa da, İstanbul'daki un fiyatlarının belirlenmesi konusunda izlenen mevcut yöntemin sakıncalarını kabul ediyor, sorunun çözümüne ilişkin gerek Ticaret Odası gerekse Nezaret tarafından hangi tedbir alınırsa alınsın itirazların tamamen kesilmeyeceğini ileri sürüyordu.

Ona göre bu sorunun çözümlü, İstanbul'da öteden beri kurulmak istenen zahire borsasının bir an evvel açılmasına bağlıydı. Bunun için de, daha önce hazırlanmış olan 1902 tarihli borsa nizamnamenin onaylanması gerekiyordu.

O tarihte sadarete bulunan Sadrazam Mehmed Ferid Paşa (1903-1908), ticaret nazırının zahire borsası fikrini destekleyip, 24 Haziran 1902'de irade için Saray'a müracaat ettiyse de bir cevap alamadı. 24 Aralık 1904 ve 18 Şubat 1905 tarihlerinde tekrar imza için padişahın kapısını çalan sadrazam, bu girişimlerinden de olumlu bir sonuç elde edemedi.

1907 sonbaharında Avrupa'da zahire fiyatlarının yükselmesi İstanbul piyasasında dalgalanmalara yol açıp zahire ve un fiyatlarının anormal şekilde yükselmesine sebep oldu. Kısa sürede un fiyatları 7-8 kuruş derecesinde arttı. Bunun üzerine Şehremaneti, 16 Ekim 1907 tarihinde Ticaret Nezareti'ne bir yazı göndererek, piyasadaki kargaşa ve düzensizliğin şehirde bir zahire borsası olmamasından kaynaklandığını belirtti. İstanbul'da zahire fiyatlarının birkaç zahire tüccarının Avrupa borsalarından aldıkları malumata göre Ticaret Odası tarafından tespit edildiğini ifade eden Şehremaneti, aslında tüccarın verdiği bilgilere göre fiyat belirlemenin yanlış olduğunu söylüyordu. Emanete göre

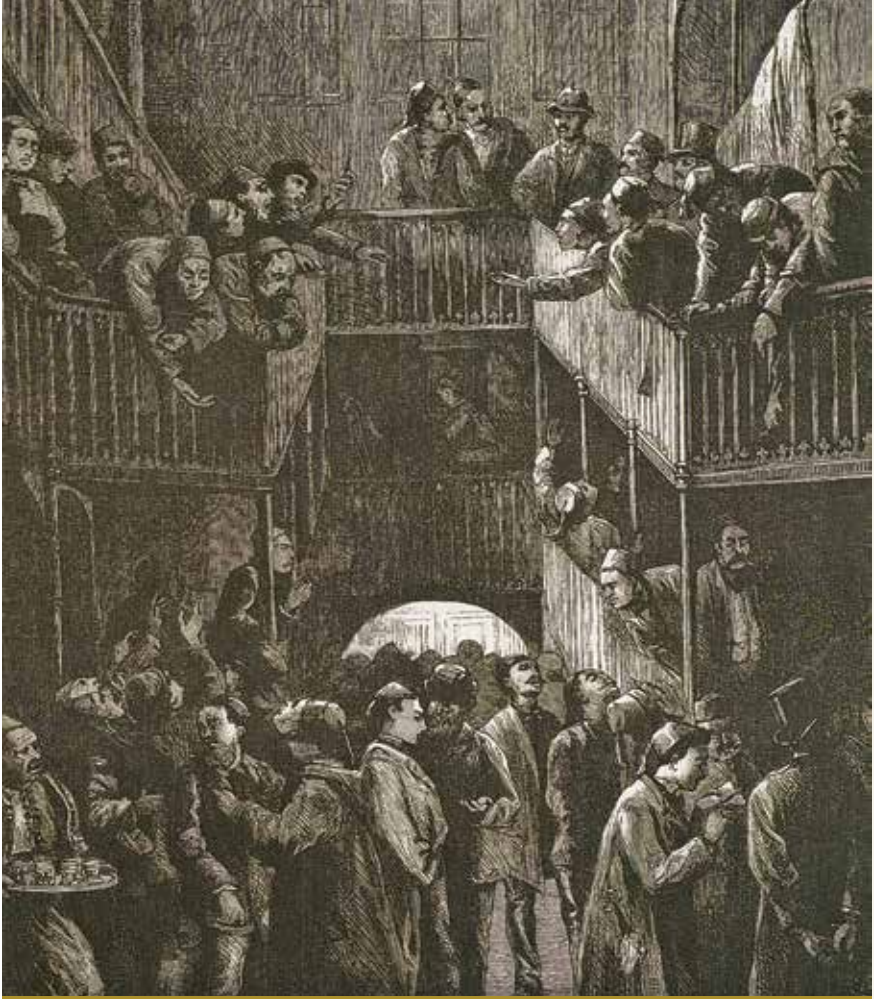
Sadrazam Mehmed Ferid Paşa, ticaret nazırının fikrini destekleyip, 24 Haziran 1902'de irade için Saray'a müracaat ettiyse de bir cevap alamadı.

tüccarın bu konuda şahsi menfaatlerini düşünmeden hareket etmesi beklenemezdi. Şehremaneti, İstanbul piyasasındaki düzensizliklerin önlenmesi için yine eski önerisini tekrarlıyor, zahire borsasının en kısa zamanda açılması gerektiğini hatırlatıyordu.

Ticaret Odası da, Şehremaneti gibi, zahire piyasasındaki bu sıkıntuların çözümünü İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın bir an önce açılmasında görüyordu.

Zahire alım-satım işlemlerini düzene sokacak olan borsa sayesinde devletin ve halkın hukuku muhafaza edilecek, spekülasyonlara izin verilmeyecek, buğday ve un gibi bütün zahire ve hububat fiyatları aynı merkezden resmi olarak belirlenecekti. Ticaret Odası'nın zahire borsası için önerdiği mekan Havyar Han'ın bitişiğindeki handı. Bu hanın muhtelif mahalleri tasarlanan zahire borsası için düzenlenebilirdi.

Ticaret Nezareti de Şehremaneti ve Ticaret Odası'nın görüşlerine aynen katıldı. Nezaret, 4 Kasım 1907 tarihinde sadarete gönderdiği yazısında, İstanbul'da açılacak olan zahire borsasının piyasalarda yaşanan karışıklığın ortadan kaldırılması, devletin, çiftçi fukarasının ve halkın menfaatlerinin korunması açısından gerekli bir kurum olduğunu savunuyor ve ülke ticaretinin geliştirilmesi noktasından borsaların önemine işaret ediyordu.

Zahire Borsası kurulmadan önce zahire alım-satım işlemleri Karaköy'de bulunan Havyar Hanı'nda yapılıyordu.

Sadaret, 22 Kasım 1907'de durumu padişaha arz edip, ekte takdim edilen zahire borsası nizamname taslağının onaylanmasını istedi. Sadaretin, yazısında, bir süre önce Konya, Ankara ve Eskişehir'de zahire borsa-

ları kurulduğunu hatırlatıp, özellikle Ticaret Odası'nın İstanbul'da zahire borsası açılması hakkındaki raporuna atıf yapması dikkat çekiciydi. Buna rağmen padişah'tan yine olumlu bir ses çıkmadı.

E- II. MEŞRUTİYET VE GELİŞMELER

İstanbul Ticaret Odası, 1908 önce-
sinde olduğu gibi, II. Meşrutiyet'in ila-
nından sonra da ticaret ve zahire bor-
sasının bir an evvel açılması yolunda
çalışmalarını yılmadan sürdürdü.
Birçok defa resmi kurumlar nezdinde
girişimlerde bulunuldu. 1910 yılında
Oda Heyeti Reisi Abud Efendi başkan-
lığında bir heyet, Maliye Nazırı Cavid
Bey ile zahire borsası konusunu gö-
rüşmek üzere bir araya geldi. Maliye
Nezaretinde gerçekleşen bu görüşme
esnasında heyet, Cavid Bey'den, oda-
nın 25 yıldır İstanbul'da açılmasına
uğraştığı ticaret ve zahire borsası için
destek ve uygun bir bina talebinde
bulundu. Ticaret Odası Reisi, kendi
güçleriyle bir borsa binası inşa ede-
bilme imkanlarının olmadığından ba-
hisle hükümetten bu konuda anlayış
ve yardım beklediklerini açıkça ifade
etti. Abud Efendi, zahire borsası için
Yeni Camii'deki Eski Postane binası-
nın uygun olduğunu düşünüyordu.

Maliye Nazırı Cavid Bey, İstan-
bul'da bir ticaret ve zahire borsası
kurulmasının gerekliliğini hükümet
olarak takdir ettiklerini belirterek,
maliyeye ait binalardan birinin borsa

Kanun-i Esasi'nin yeniden yürürlüğe girdiği
1908'de, II. Abdülhamid Cuma Selamlığı için
Yıldız Hamidiye Camii'ne giderken.

olarak tahsis edilebileceğini söyledi.
Konunun araştırılması için de emlak
müdüriyetine bir talimat verdi. Ne
yazık ki bundan da bir netice çıkmadı.

1911'de Ticaret Odası'ndan bir he-
yet aynı mesele hakkında Ticaret ve
Nafia Nazırı ile görüştü. Bu görüşme
sırasında da Oda'ya, nazır tarafından,
yardımcı olunacağına dair söz veril-
diyse de uzun müddet bir gelişme ol-
madı. Oda yönetimi, Ticaret Nazırı'na
resmi bir yazıyla müracaat ederek
hali hazırda devlet şurasında bulunan
zahire borsası nizamnamesinin bir an
önce çıkarılmasını ve borsa için ken-
dilerine uygun bir yer gösterilmesini
istedi. Bunun üzerine Ticaret ve Na-
fia Nazırı, Eski Postane binasını borsa
mahalli olarak Ticaret Odası'na tahsis
ettirebileceğini bildirdi.

Bu devir gerçekleştiğinde, İstan-
bul Ticaret Odası ile Zahire Borsası
Eski Postane binasında birlikte faali-
yet göstereceklerdi. Aksi takdirde Oda
yönetimi, Galata, Çinili Hanlar arasın-
daki dört tarafta açık, 1800 metrekare
genişliğindeki arsa üzerinde "Ticaret
ve Sanayi Odası ve Ticaret ve Tah-
vilat Borsaları" unvanıyla büyük bir
bina inşa etmeyi düşünüyordu. Eğer
hükümet izin verirse inşaat, İstanbul
Rıhtım Şirketi'nden borç olarak alına-
cak 170 bin lirayla finanse edilecekti.
Kulaklar hükümetten gelecek haber-
lere çevrildi.

Osmanlı hükümetleri de zahire
borsası açılması konusunda istekli
görünüyorlardı. Sadaret ile Ticaret
Nezaretî arasında bu konudaki işbir-
liği II. Meşrutiyet'in ilanından sonra
da devam etti. Özellikle Said Paşa,
göreve her gelişinde, zahire ticaretine

düzen getirecek İstanbul borsasının açılmasına büyük destek verdi. İstanbul zahire piyasasıyla ilişkili Anadolu vilayetleri ile taşra ticaret odaları da bu yönde isteklerde bulunuyordu. 1911 yılı başında, Eskişehir Ticaret ve Ziraat ve Sanayi Odası'ndan Osmanlı hükümetine gelen bir yazı, İstanbul zahire borsasının neden açılması gerektiğini özetler gibiydi:

Yazıda, zahirenin başlıca sarf mahalli olan İstanbul piyasasının Havyar Hanı'ndaki bir takım simsar, komisyoncu ve değirmencinin tekelinde olduğuna işaret edilerek, bunlar yüzünden Anadolu'dan gelen zahirenin ölçümü ve alımı sırasında büyük sıkıntılar çekildiği ifade ediliyordu. Oda'ya göre bu durum dahili ticaretimizin gerilemesine neden olurken, yabancı malların değer kazanmasına yol açıyordu. Bunu

önlenmek için yapılacak olan tek şey, İstanbul'da bir an evvel bir zahire borsası kurmak ve alım-satım işlemlerini, hükümetin kontrolü altında borsada gerçekleştirilmektir.

Eskişehir Ticaret Odası'nın yazısı hükümeti yeniden harekete geçirdi. İstanbul Ticaret Odası'nın borsa binası girişimleri ile Eskişehir Ticaret Odası'nın borsa hakkındaki teklifi birleşince, sadaret konuyu yeniden ele aldı. İlgili resmi kurumlarla temasa geçildi. 27 Mart 1911 'de Ticaret Nezaretine bir yazı gönderilerek Eskişehir Ticaret Odası'nın teklifi üzerinde çalışılması istendi. Bu arada, devlet şurası da, İstanbul Ticaret Odası'nın borsa binası talebini değerlendirecekti.

21 Nisan 1912'de devlet şurasından gelen haber borsanın açılma

Ticaret Odası Reisi Mehmed Abud, Maliye Nazırı Cavid Bey'den zahire borsası için Yeni Camii'deki eski postane binasını istedi.

Yeni Camii'deki Eski Postane binası yıkıldıktan sonra yerine yapılan bina günümüzde İş Bankası Müzesi olarak kullanılıyor.

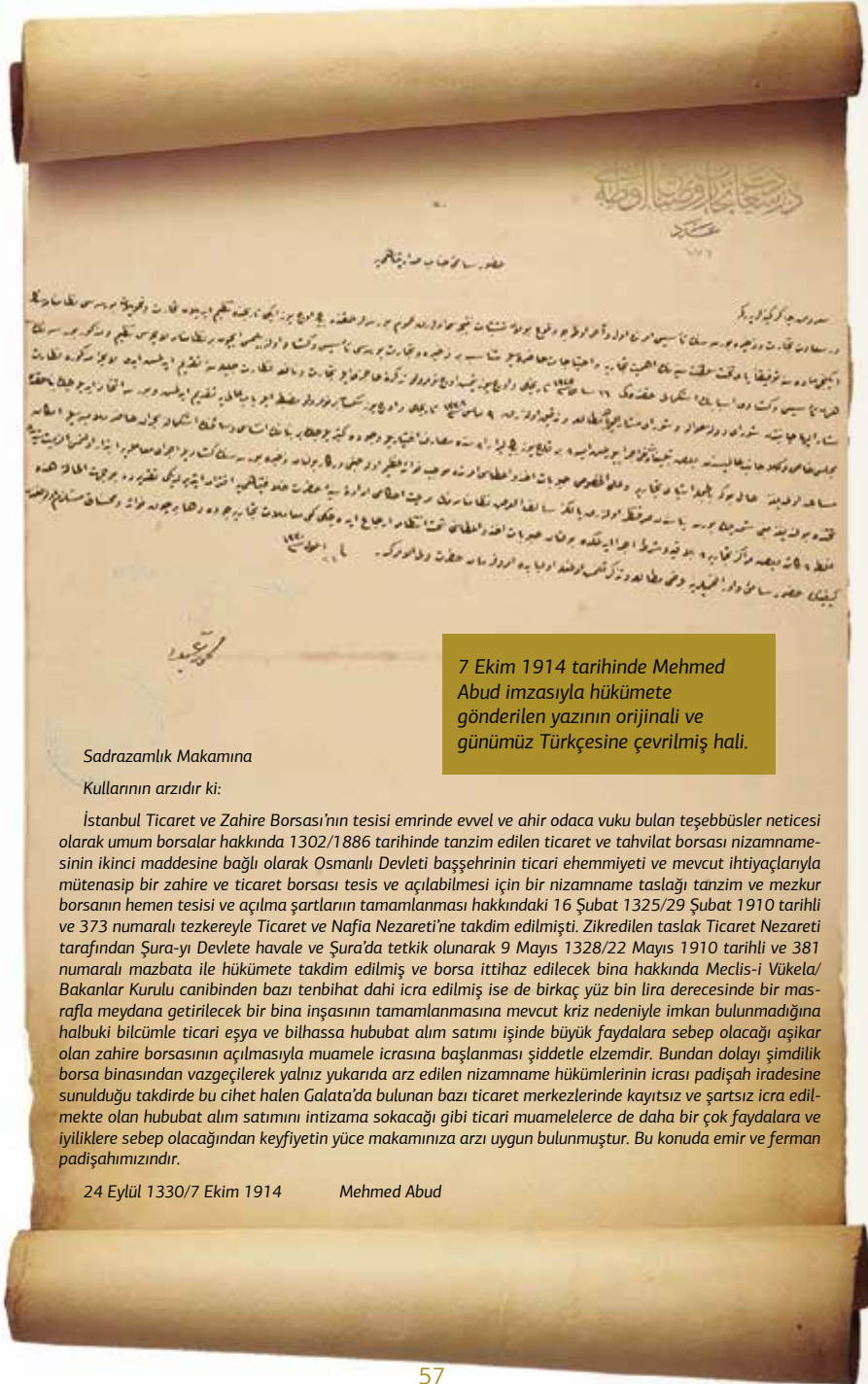
umutlarını yine öteledi. Şura, borsa için müstakil bina inşası fikrini, maliyetinin yüksekliği ve uzun zaman alacağı gerekçesiyle “şimdilik” kaydıyla uygun bulmamış, Postahane binasının Ticaret Odası'na tahsisi hakkında da karar vermesi gereken kurumun kendileri olmadığını belirtmişti.

1- 1912 TİCARET VE ZAHİRE BORSALARI TEŞKİLATI KANUN TASLAĞI

Osmanlı hükümeti, 1912 yılı için de önemli bir adım daha atarak, Osmanlı topraklarında tesis edilecek ticaret ve zahire borsaları hakkında geçerli olmak üzere yeni bir kanun taslağı hazırladı.

Ticaret ve Ziraat Nezareti'nce kaleme alınan bu taslak, 1886 tarihli Umum Borsalar Nizamnamesi'nden sonra ticaret ve zahire borsaları teşkilatıyla ilgili hazırlanan en kapsamlı yasal metindi. 16 Haziran 1912'de Meclis-i Vükela tarafından kabul edilen metin, daha sonra Osmanlı Mebusan Meclisi Riyaseti'ne gönderildi. Kanun taslağının yasallaşabilmesi için Osmanlı Mebusan ve Ayan meclislerinden geçmesi gerekiyordu.

1 Temmuz 1912'de Said Paşa hükümeti tarafından meclise gönderilen kanun taslağı aradan iki yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen müzakere gündemine alınmadı. 7 Ekim 1914'de İstanbul Ticaret Odası hükümete bir yazı gönderip, İstanbul'da ticaret ve zahire borsasının kurulabilmesinin mecliste beklemekte olan kanun taslağının yürürlüğe girmesiyle mümkün olabileceğini uygun bir dille hatırlattı. Ancak I. Dünya Savaşı'nın başlaması borsanın kuruluşunu da geciktirecekti.

7 Ekim 1914 tarihinde Mehmed Abud imzasıyla hükümete gönderilen yazının orijinali ve günümüz Türkçesine çevrilmiş hali.

Sadrızamlık Makamına

Kullannın arzıdır ki:

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın tesisi emrinde evvel ve ahir odaca vuku dolun teşebbüsler neticesi olarak umum borsalar hakkında 1302/1886 tarihinde tanzim edilen ticaret ve tahvilat borsası nizamnamesinin ikinci maddesine bağlı olarak Osmanlı Devleti başşehirinin ticari ehemmiyeti ve mevcut ihtiyaçlarıyla mütenasip bir zahire ve ticaret borsası tesis ve açılabilmesi için bir nizamname taslağı tanzim ve mezkur borsanın hemen tesisi ve açılma şartlarının tamamlanması hakkındaki 16 Şubat 1325/29 Şubat 1910 tarihli ve 373 numaralı tezkereyle Ticaret ve Nafia Nezareti'ne takdim edilmiştir. Zikredilen taslak Ticaret Nezareti tarafından Şura-yı Devlete havale ve Şura'da tetkik olunarak 9 Mayıs 1328/22 Mayıs 1910 tarihli ve 381 numaralı mazbata ile hükümete takdim edilmiş ve borsa itihaz edilecek bina hakkında Meclis-i Vükelâ/Bakanlar Kurulu canibinden bazı tenbihat dahi icra edilmiş ise de birkaç yüz bin lira derecesinde bir masrafla meydana getirilecek bir bina inşasının tamamlanmasına mevcut kriz nedeniyle imkan bulunmadığına halbuki bilcümle ticari eşya ve bilhassa hububat alım satımı işinde büyük faydalara sebep olacağı aşikar olan zahire borsasının açılmasıyla muamele icrasına başlanması şiddetle elzemdir. Bundan dolayı şimdilik borsa binasından vazgeçilerek yalnız yukarıda arz edilen nizamname hükümlerinin icrası padişah iradesine sunulduğu takdirde bu cihet halen Galata'da bulunan bazı ticaret merkezlerinde kayıtsız ve şartsız icra edilecek olan hububat alım satımını intizama sokacağı gibi ticari muamelelerde de daha bir çok faydalara ve iyiliklere sebep olacağından keyfiyetin yüce makamınıza arzı uygun bulunmuştur. Bu konuda emir ve ferman padişahımızdandır.

24 Eylül 1330/7 Ekim 1914

Mehmed Abud

الحمد لله

وطن مدافعانینا استانبول شهرینک نشانی احترام و شکرانی

5 yıl süren işgalin ardından 6 Ekim 1923'te Türk askerleri İstanbul'a giriyor. Geçiş güzergahındaki takda "Elhamdülillah, Vatan müdafilerine İstanbul şehrinin nişan-ı ihtiram ve şükranı" ifadesi yer alıyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL TİCARET VE ZAHİRE BORSASI'NIN AÇILIŞI

A- CUMHURİYETİN İLK YILLARI

1- EKONOMİK HEDEFLER

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük hedefi, fakirleşmiş bulunan ülkenin ekonomik potansiyelini en kısa sürede harekete geçirmek ve akılcı politikalarla devleti siyasi olduğu kadar iktisaden de güçlendirmekti. İktisadi bağımsızlığa ulaşmadan siyasi bağımsızlığın korunamayacağı görüşünden hareketle yeni yönetim, 1923'den itibaren yoğun bir çabanın içine girdi. Ancak, o günlerde, devletin elinde, ekonomik politikasına bilimsel verilerin ve yapısal gereklerin ışığı ve doğrultusunda yön verecek yeterli sayıda yetişmiş ekonomik ve teknik bir bürokrat kadrosu yoktu. Savaşlar, ülkenin iktisadi kaynakları kadar, zaten az olan aydın kadrosunu da büyük ölçüde tüketmişti. Bunun yanı sıra, içeride ekonomik gelişmeye öncülük edecek güçlü bir özel sektör veya altyapı yatırımları ile iktisadi kalkınma projelerini finanse edebilecek sermaye birikimi veya güçlü finans kuruluşları da yoktu. Başta İstanbul olmak üzere, Türkiye'nin iktisadi ve ticari kabiliyet ve potansiyeli yüksek şehirlerinde yabancı şirketler ve bunların gayrimüslim yerli

ortaklarının bariz bir üstünlüğü söz konusuydu. Cumhuriyet arifesinde iyice güç kazanan, Avrupa'daki ulusalcı-devletçi fikir akımlarından etkilenecek olan liberalizm ve gayri milli sermaye karşıtı bu ulusalcı harekete rağmen, Cumhuriyet hükümetleri, 1930'lara kadar, ekonomide katı devletçi ve himayeci uygulamalar yerine, mevcut şartların da zorlamasıyla, liberal kapitalizm ilkelerine temelde bağlı kaldılar.

1923-1930 döneminde Türkiye'de iktisadi faaliyetler genelde özel teşebbüse bırakılarak, devletin ekonomik işlere katılması daha çok dolaylı yollardan gerçekleşti. Devlet, milli sermaye sınıfı oluşturma çabaları çerçevesinde özel kesimi, hatta devlet katından önemli kişileri şirketlerde ortak ve hissedar olarak ekonomik alanda etkin rol alması yönünde açıkça destekleyip, yatırımlar noktasında sürekli teşvik etti. 1930'lara kadar

takip edilen özel sektör eksenli iktisat politikalarının esas sebebi, yeni kurulan Türk devletinin, ekonomik faaliyetlere etkin bir aktör olarak doğrudan katılmasını sağlayacak ne iktisadi bilgilere, ne hazırlıklı ve yetişmiş bir uzman kadroya ne de dinamik bir

1923-1930
döneminde
Türkiye'de
iktisadi
faaliyetler
genelde özel
teşebbüse
bırakıldı.

kamusal ekonomik sektöre henüz o yıllarda sahip olmamasıydı. 23 Temmuz 1923'de çıkarılan bir kanunla, 16 Mart 1923 tarihinden önce kurulmuş olan anonim şirketlerin sözleşme ve nizamnamelerinde Osmanlı dönemine ait ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na aykırı sözcük ve ifadelerin ayıklanıp bunların mevcut Türkiye Cumhuriyeti yasalarına uygun hale getirilmesine karar verildi. İmtiyazlı şirket isimlerindeki "Osmanlı" kelimesi kaldırılarak, yerine "Türk" sözcüğü getirildi. Böylece, "Osmanlı Anonim Şirketi" adıyla kurulmuş olan bütün şirketler, 1923'den itibaren "Türk Anonim Şirketi" olarak tescil edildi. Aynı yıldan itibaren, Osmanlı döneminde kurulan şirket ve kurum unvanlarındaki "Dersaadet" kelimesi de kaldırılarak, yerine, yeni dönemin simgesi "İstanbul" konulmaya başlandı. Bu değişiklik, 1923'de Ticaret ve Sanayi Odası isminde de yapıldı.

1923-1929 yılları, alınan akılcı önlemler sayesinde tarımsal üretimin hızla büyüdüğü yıllar olacak, savaş öncesi üretim hacmine Cumhuriyet'in ilk yılları içinde tekrar ulaşılacaktı. Bu olumlu gelişmede, Anadolu'nun erkek nüfusunun yeniden toprağına dönmesine imkan veren barış şartları

1930'lu yıllarda devlet ziraat alanında yeni adımlar atmaya başladı. Bunlardan biri de Ziraat Enstitüleri'ydi. Fotoğraflarda Ankara Keçiören'de faaliyet gösteren Ziraat Enstitüsü ve ders dinleyen öğrencileri görülüyor.

en önemli rolü oynamakla birlikte, tarıma dönük olumlu politikaların fiyat ve vergi değişkenleri yoluyla çiftçiler lehine kaynak oluşturan sonuçları da belirleyici olacaktı. Buğday üretimi dönemin ilk senelerinde 1 milyon tonun altındayken, 1928 ve 1929'da ortalama 2 milyon tona ulaşacaktı. Özellikle Batı Anadolu'da nüfus mübadelesinin meydana getirdiği değişimler bazı ticari tarım ürünleri üzerinde olumsuz tesirler icra etmiş olsa da, 1924-1929 yılları arasında tarımsal hasıla yıllık büyüme hızlarının ortalamasını aşacaktı. Savaş ve yıkım yıllarından sonra Türkiye ekonomisinin yeniden inşası, aynı dönemde, milli gelirin en büyük kesimini oluşturan tarımın dinamizmi sayesinde gerçekleşecekti.

2- ODALARIN ŞEKİLLENDİRİLMESİ

17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında yapılan İzmir İktisat Kongresi'ne, İktisat Vekili Mahmut Esat'ın mesleki temsil ilkesine göre davet edilen toplam 1.135 kişi katıldı. Açılış konuşmasını Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, başkanlığını ise Kazım Karabekir Paşa'nın yaptığı bu milli iktisat kongresi, yeni rejimin karşılaşılabileceği tüm iktisat politikası sorunlarının tartışıldığı çiftçi, tüccar, sanayici ve amele blok oylarıyla kararların alındığı bir forum oldu. Kongredeki tüccar ve çiftçi temsilcileri ise ticaret sermayesi ve büyük toprak unsurlarındandı. İzmir İktisat Kongresi, özellikle, Milli Mücadele yıllarında Ankara ile sağlıklı ilişkiler kuramayan İstanbul ve İzmir'in Müslüman-Türk sermaye çevrelerinin yeni yönetime kaynaşmaları açı-

Müslüman Türk tüccarını bünyesinde toplayan Milli Türk Ticaret Birliği hükümetin desteğiyle 1 Aralık 1922'de kuruldu. Birliğin başkanlığına İbrahimpaşazade Hüseyin Hüsnü Bey seçildi.

sından önemli bir başlangıç olacaktır.

Milli Türk Ticaret Birliği'nin İzmir İktisat Kongresi'ne sunulmak üzere hazırlanmış olduğu raporun bir maddesi ticaret ve sanayi odalarının yeniden düzenlenmesi ve zahire borsaları kurulması hakkındaydı. Birlik, İzmir İktisat Kongresi'nde öneride bulunarak, Batılı devletlere ait emsallerine göre acınacak bir halde bulunan İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası ile taşradaki diğer odaların "asri ve milli" bir şekilde hemen islah edilmesini istiyor, mevcut yapıyla Ticaret Odası'nın zahire borsasını tesis edemeyeceğini ileri sürüyordu. Birlik, ayrıca, dış ticari ilişkilerinin geliştirilmesi, önemli yabancı ticaret merkezlerinde Türk ticaret odalarının kurulması ve yeniden düzenlenecek odalar ile yabancı iktisadi kurumlarla doğrudan doğruya

Anadolu'dan gelen zahireler, Haydarpaşa İstasyonu'ndaki zahire ambarlarında depolanıyordu.

irtibat kurulması, tüccara ve ticarete ait usuller ve vergiler hakkında ticaret ve sanayi odalarının ve iktisatçılardan oluşan heyetlerin görüşünün alınması teklifinde bulunuyordu. Keza Esnaf Cemiyetleri Birliği de, ticaret ve sanayi odaları teşkilatının çağdaş hale getirilmesinden yanaydı.

Kongre sonunda ticaret ve sanayi odaları ile zahire borsalarını ilgilendiren tavsiye kararları şöyleydi:

1- Ticaret odalarının memleketin her tarafında kurulması ve bu hususta daha önce hazırlandığı halde henüz kanunlaşmamış olan kararnamenin tetkiki ve bütün ticaret odalarınca bu konudaki görüşlerinin alınması suretiyle en kısa zamanda bir odalar kanunu yapılması.

2- Ticaret odaları idare meclislerine seçilecek üyeleri belirleyen seçim heyetinin doğrudan doğruya tüccar tarafından seçilmesi.

3- Ticaret odalarının zahire, hububat ve sair borsaları kuracak ve iktisadi neşriyat yapabilecek mali kaynaklara sahip olmaları.

4- Ticaret odalarının mahallerindeki ticaret mektepleri tesisine çalışmaları şartının her halde kabulü.

5- Her sene bütün odaların temsilcilerinden oluşan bir kongre tertibi.

6- Ticaret odaları tarafından umumi ve daimi sergiler açılması.

B- BORSANIN KURULUŞU

1- KURULUŞ TEKLİFİ

İktisat Komisyonu'nun İstanbul'da ticaret borsası kurulmasına dair teklifi İktisat Nezareti'ne ulaşmadan önce, 1924 yılı başında Ankara'da çok önemli bir gelişme oldu. 18 Ocak 1924 tarihinde Denizli mebusları Necip Ali ile Yusuf Beyler, Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne ortak bir takrir vererek, İstanbul'da bir zahire ve hububat borsası açılmasını teklif ettiler:

Necip Ali ve Yusuf Beyler, takrirlerinde, ticari kapasitesi çok yüksek olan İstanbul'da ticaret borsası bulunmaması yüzünden çekilen sıkıntılar ve tüccarın bu konudaki şikayetlerinden bahsediyorlardı. Buna göre, şehir getirilen tarım ürünleri dağınık şekilde, hanlarda ve ötede beride satılmakta, zahire ve hububat tüccarları birbirlerinden habersiz olarak gelişi güzel iş yapmaktaydılar. Bu durumdan şikayetçi olanlar yetkililerden artık çözüm bekliyorlardı.

Denizli mebusları Necip ve Yusuf Beylere göre bu sorun, Sirkeci'de yeniden inşa edilen Büyük Vakıf Han'ın altında açılacak bir borsayla çözülebilirdi. Her nevi hububat ve mahsulatın işlem göreceği bu borsa kurulduğu takdirde tüccarlar aynı çatı altında toplanacak, bütün alım-satımlar

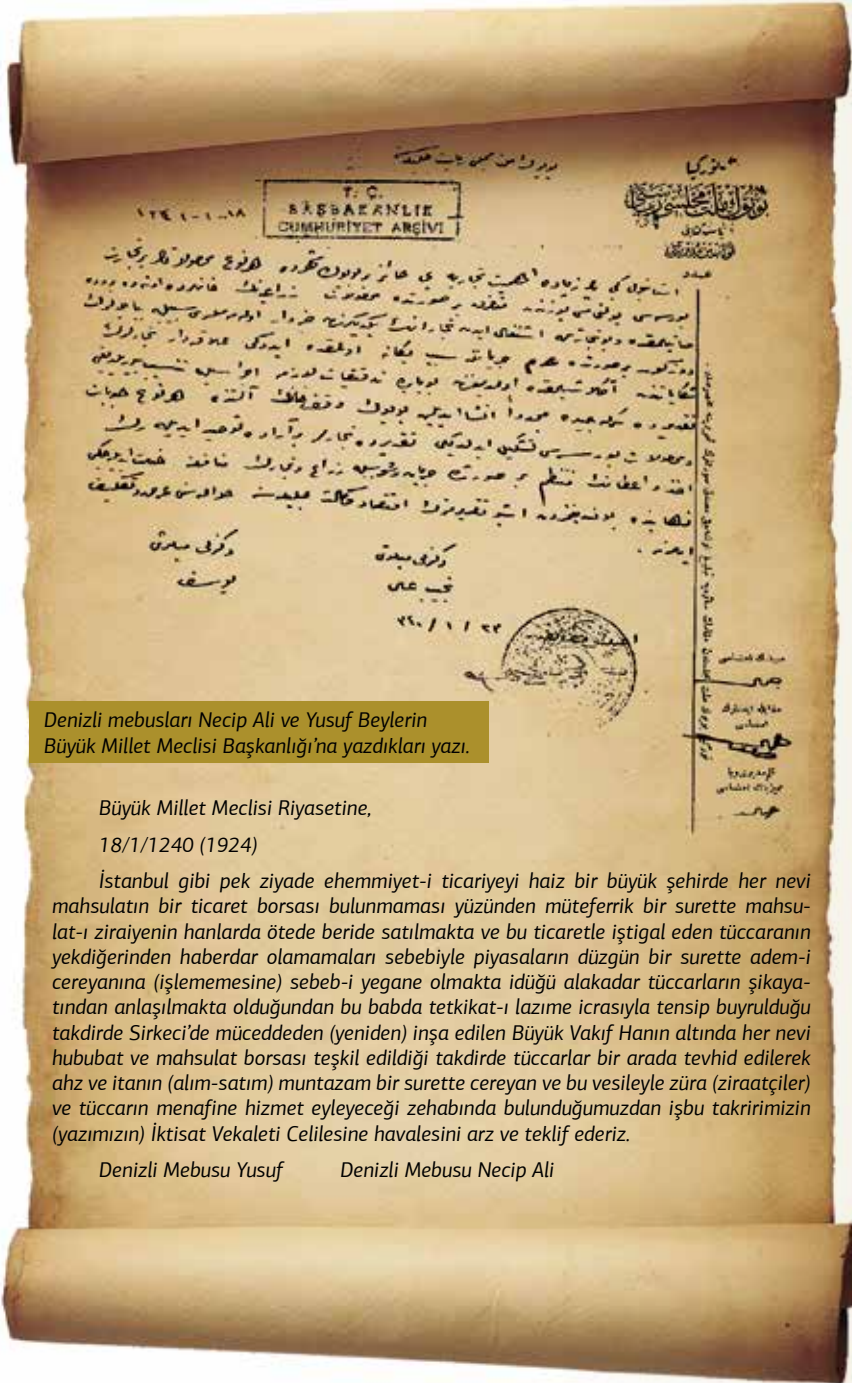
İstanbul'da zahire ve hububat borsası kurulması teklifini iki Denizli milletvekili verdi.

Denizli Mebusu Necip Ali Bey

Denizli Mebusu Yusuf Başkaya Bey

Denizli mebusları Necip Ali ve Yusuf Beylerin Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na yazdıkları yazı.

Büyük Millet Meclisi Riyasetine,

18/1/1240 (1924)

İstanbul gibi pek ziyade ehemmiyet-i ticariyeyi haiz bir büyük şehirde her nevi mahsulatın bir ticaret borsası bulunmaması yüzünden müteferrik bir surette mahsulat-ı ziraiyenin hanlarda ötede beride satılmakta ve bu ticaretle iştigal eden tüccarların yekdiğerinden haberdar olamamaları sebebiyle piyasaların düzgün bir surette adem-i cereyanına (işlememesine) sebep-i yegane olmakta idüğü alakadar tüccarların şikayâtından anlaşılmakta olduğundan bu babda tetkikat-ı lazıme icrasıyla tensip buyrulduğu takdirde Sirkeci'de mücedden (yeniden) inşa edilen Büyük Vakıf Hanın altında her nevi hububat ve mahsulat borsası teşkil edildiği takdirde tüccarlar bir arada tevhid edilerek ahz ve itanın (alım-satım) muntazam bir surette cereyan ve bu vesileyle züra (ziraatçiler) ve tüccarın menafine hizmet eyleyeceği zehabında bulunduğumuzdan işbu takririmiz (yazımız) İktisat Vekaleti Celilesine havalesini arz ve teklif ederiz.

Denizli Mebusu Yusuf

Denizli Mebusu Necip Ali

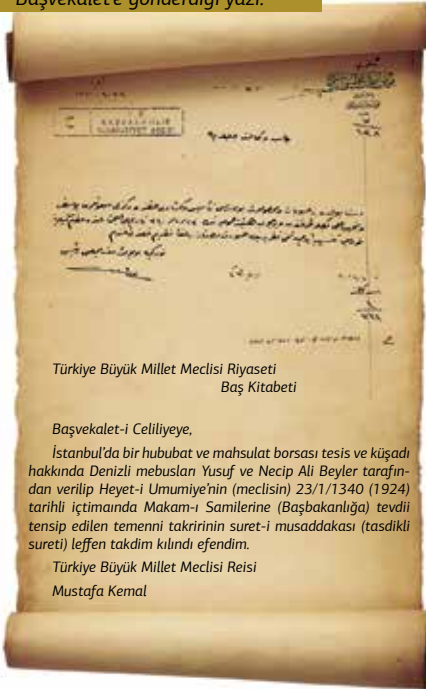

burada muntazam bir surette yapılacak, bu sayede, hem üreticilerin hem de tüccarın menfaatleri korunacaktır.

İstanbul'da bir hububat ve mahsulat borsası açılması hakkında iki Denizli mebusu tarafından yapılan teklif, Büyük Millet Meclisi'nin 23 Ocak 1924'teki toplantısında görüşülerek olumlu karşılandı. Bunun üzerine, TBMM Reisi sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa, 24 Ocak 1924'de Başvekalet'e (Başbakanlık) bir yazı göndererek konunun tetkik edilmesini istedi:

Meclis Riyaseti'nin borsaya ilişkin gönderdiği yazı Başvekalet'e ulaştıktan sonra, Başvekil İsmet İnönü, 26 Ocak 1924'de konuyu, gereğinin yapılması ricasıyla İktisat Vekaleti'ne havale etti.

Meclis Başkanı Mustafa Kemal'in Başvekalet'e gönderdiği yazı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti
Baş Kitabeti

Başvekalet-i Celiliyyeye,

İstanbul'da bir hububat ve mahsulat borsası tesis ve küşadı hakkında Denizli mebusları Yusuf ve Necip Ali Beyler tarafından verilip Heyet-i Umumiye'nin (meclisin) 23/1/1340 (1924) tarihli içtimanda Makam-ı Samilerine (Başbakanlığa) tevdi tensip edilen temenni takririnin suret-i musaddakası (tasdikli sureti) leffen takdim kıldım efendim.

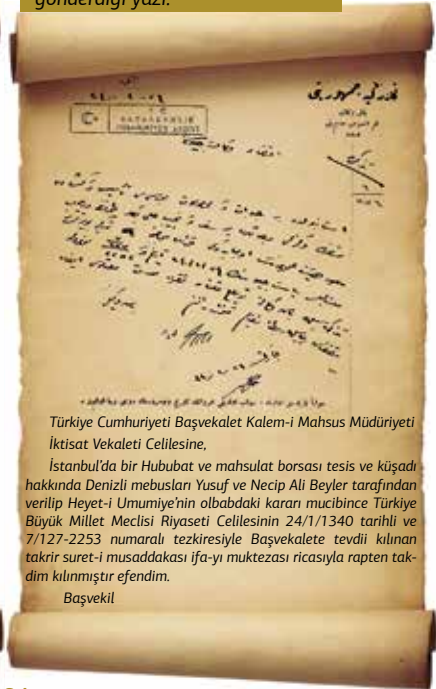
Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

2- TEKLİF ONAYLANIYOR

İktisat Vekaleti, İstanbul Borsası'na ilişkin evrakı bir süre sonra Ticaret Vekaleti'ne yolladı. Ticaret Vekaleti, Temmuz başında İstanbul Ticaret Odası'na bir yazı yazarak, İstanbul'da açılması teklif edilen ticaret ve zahire borsası için bir talimatname taslağı hazırlanmasını istedi.

9 Temmuz 1924'de Oda bünyesinde bir Ticaret ve Zahire Borsası Komisyonu kuruldu. Ticaret Odası Reisi İbrahim Paşazade Hüseyin Bey'in riyaseti altında Aziz, Ziya, Asım Nuri ve Umumi Katip Mehmet Vehbi beylerden oluşan bu komisyon, Ticaret Birliği üeleriyle bir araya gelerek, İstanbul Ticaret Borsası Talimatnamesi'ni yazacaktı.

Başvekil'in İktisat Vekaleti'ne gönderdiği yazı.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet Kalem-i Mahsus Müdüriyeti
İktisat Vekaleti Celilesine,

İstanbul'da bir Hububat ve mahsulat borsası tesis ve küşadı hakkında Denizli mebusları Yusuf ve Necip Ali Beyler tarafından verilip Heyet-i Umumiye'nin olbabadki kararı mucibince Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesinin 24/1/1340 tarihli ve 7/127-2253 numaralı tezkiresiyle Başvekalet'e tevdi kılınan takrir suret-i musaddakası ifa-yı muktezası ricasıyla rapten takdim kıldımşf efendim.

Başvekil

O tarihte Ticaret Birliği'ne bağlı bulunan "zahireciler zümresi" borsanın Galata'da, Mehmet Ali Paşa Hanı'nda açılmasını uygun bulmaktaydı.

İstanbul Ticaret Odası, Milli Türk Ticaret Birliği ve İstanbul'un önemli zahire tüccarlarının katkıları ve işbirliğiyle yazılan Ticaret ve Zahire Borsası Talimatnamesi 1924 Ekim ayı ortalarında tamamlanıp, incelenmek üzere Ticaret Vekaleti'ne gönderildi.

İstanbul Ticaret Odası Reisi Hüseyin Hüsnü, Ticaret Vekaleti'ne gönderilen Borsa Talimatnamesi'yle ilgili sunumunda, İstanbul'da bir ticaret ve zahire borsası kurulması ve açılması yolunda uzun senelerdir devam eden teşebbüsleri neticeye ulaştırmak için, 9 Temmuz 1924'de Oda Heyeti tarafından alınan karar gereği Milli Türk Ticaret Birliği ve zahire tüccarlarıyla bir komisyon oluşturup istenen Borsa Talimatnamesi'ni hazırladıklarını ve talimatnamenin çok sayıda matbu nüshasını Ticaret Vekaleti'ne ekte gönderdiklerini söylüyordu. Hüseyin Hüsnü Bey, yazısının devamında, yakın tarihte Edirne ve Bursa'da tesis edilen zahire borsalarının hükümetçe kabul edildiğini, daha önce de önemli ticari merkezlerimizden olan İzmir ve Konya'da da zahire borsaları açılmış olduğunu hatırlatarak, İstanbul'da Ticaret Odası tarafından bir zahire borsasının bir an evvel tesisine ve faaliyete geçirilmesine de izin verilmesi ve hükümet nezdinde bunun için kendilerine destek ve yardımcı olunmasını Ticaret Vekili'nden aynen şu şekilde istirham ediyordu:

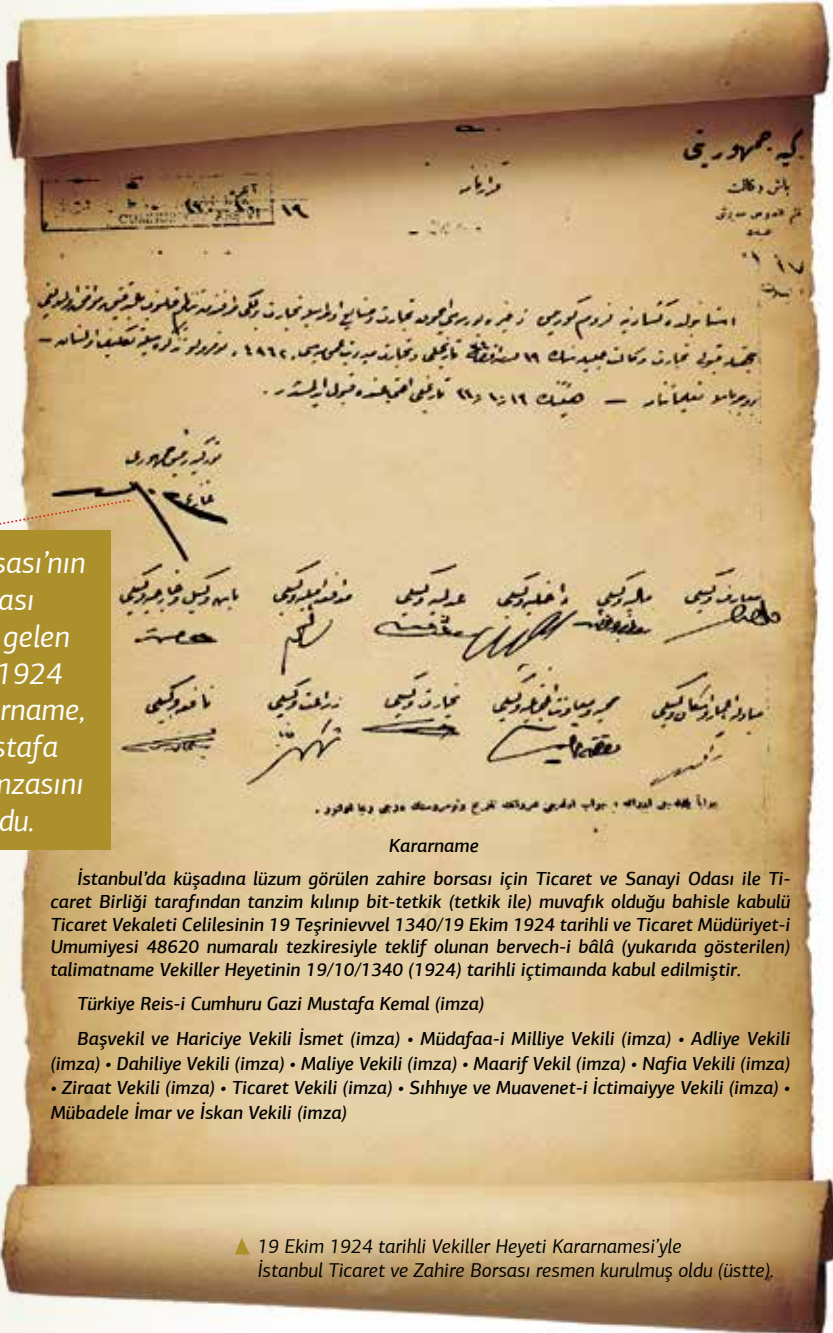
"Zahireciler zümresi" borsanın Mehmet Ali Paşa Hanı'nda açılmasını istiyordu.

Ticaret Vekalet-i Celilesine,

İstanbul'da bir ticaret ve zahire borsası tesis ve küşadı hususunda pek uzun senelerden beri devam eden tasavvurat ve teşebbüsü nihayet bir netice-i fiiliyeye isal eylemek üzere İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Heyeti tarafından 9 Temmuz 1340/1924 tarihinde müteahz karara tevfikan Oda azasıyla Milli Türk Ticaret Birliği ve İstanbul'un bilhassa zahire tüccarlarından mürekkep bir heyet-i mahsusa marifetiyle tanzim olunan talimatnamenin matbu müsveddelerinden nusuhi müteaddidesi makam-ı âli-i Vekaletpenahilerine takdim kılınmıştır. Ticaret ve zahire borsalarının bir an evvel küşat ve tesisini terviç ve himaye buyuran Vekalet-i Celilelerince Edirne'de Edirne Ticaret ve Sanayi Odası tarafından bir borsanın tesisine müteallik olan talimatname Vekalet-i Celilelerinin 1425-340 numaralı tezkeresi üzerine İcra Vekilleri Heyet-i Celilesince 557 numaralı ve 1/6/1340 (1924) tarihli kararname ile tasdik kılınmış ve ahiren Bursa'da da tesis edilmiş ve esasen İzmir ve Konya gibi merakiz-i mühimme-i ticariyemizde ticaret ve zahire borsaları öteden beri mevcut bulunmuş olmağla İstanbul'da Odamız tarafından bir ticaret ve zahire borsasının bir an evvel tesisine ve faaliyete geçmesine muvaffakiyet hasıl olmak üzere takdim olunan talimatname müsveddesinin Vekalet-i Celilelerince kabulü ile İcra Vekilleri Heyet-i Celilesince da tasdikine delalet buyrularak bir nusha-i musaddakasının Odamıza lütfen gönderilmesini istirham ve takdim-i ihtiramat olunur efendim.

Ticaret ve Sanayi Odası Reisi Hüseyin Hüsnü

Ticaret Vekaleti tarafından uygun bulunan borsa talimatnamesi 19 Ekim 1924'de Vekiller Heyeti'ne yollandı. Türkiye Reis-i Cumhuriyeti Mustafa Kemal başkanlığında toplanan Vekiller Heyeti, Ticaret Odası tarafından İstanbul'da açılacak Ticaret ve Zahire Borsası Talimatnamesi'ni üzerinde bazı değişiklik yaparak kabul etti. İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası 19 Ekim 1924 tarihli Vekiller Heyeti kararnamesiyle resmen kurulmuş oldu.

Zahire Borsası'nın kurulması anlamına gelen 19 Ekim 1924 tarihli kararname, Gazi Mustafa Kemal'in imzasını taşıyordu.

Kararname

İstanbul'da kışadına lüzum görülen zahire borsası için Ticaret ve Sanayi Odası ile Ticaret Birliği tarafından tanzim kılınıp bit-tetkik (tetkik ile) muvafık olduğu bahisle kabulü Ticaret Vekaleti Celilesinin 19 Teşrinievvel 1340/19 Ekim 1924 tarihli ve Ticaret Müdüriyet-i Umumiyesi 48620 numaralı tezkiresiyle teklif olunan bervech-i bâlâ (yukarıda gösterilen) talimatname Vekiller Heyetininin 19/10/1340 (1924) tarihli içtimasında kabul edilmiştir.

Türkiye Reis-i Cumhuri Gazi Mustafa Kemal (imza)

Başvekil ve Hariciye Vekili İsmet (imza) • Müdafaa-i Milliye Vekili (imza) • Adliye Vekili (imza) • Dahiliye Vekili (imza) • Maliye Vekili (imza) • Maarif Vekil (imza) • Nafia Vekili (imza) • Ziraat Vekili (imza) • Ticaret Vekili (imza) • Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiyye Vekili (imza) • Mübadele İmar ve İskan Vekili (imza)

▲ 19 Ekim 1924 tarihli Vekiller Heyeti Kararnamesi'yle İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası resmen kurulmuş oldu (üstte).

3- İSTANBUL TİCARET VE ZAHİRE BORSASI TALİMATNAMESİ

“Ticaret Vekaletinin müsaadesiyle İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası tarafından İstanbul’da tesis edilecek ticaret ve zahire borsası talimatnamesi müsveddesi” başlığı altında 19 Ekim 1924’de hükümetce resmen kabul edilen İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Talimatnamesi beş fasıl ve toplam 40 maddeden ibaretti. İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası için ayrı bir değeri ve anlamı olan 19 Ekim 1924 tarihli talimatnamenin tamamı şöyledi:

Fasıl: 1

Ticaret ve Zahire Borsası’nun Tesis Maksadı

Madde 1: İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası’nın idaresi altında olmak üzere İstanbul’da tesis olunacak bir ticaret ve zahire borsası esas itibariyle umum borsalar hakkında 10 Recep 1303 ve 2 Nisan 1302/1886 tarihli nizamnameye tabi olup yalnız dahili idarelerince işbu talimatname ahkâmı cezreyan eder.

Madde 2: İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası’nda: birinci olarak zahire ve hububat ve un; ikinci olarak diğer zirai ve hayvani mahsulat; üçüncü olarak mamulat ve masnuat ve mensucat gibi ticari emtianın alım-satım ve mukavele ve taahhüt muameleti; dördüncü olarak kara ve deniz yoluyla ticari eşya ve emval nakliyat ve navlunları ve nakliyat sigorta mukaveleleri ve taahhütleri; beşinci olarak kambiyo muameleti icra olunur.

Madde 3: İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası’nda öncelikle ikinci maddede yazılı olan muamelattan zahire ve hububat ve un üzerinde muamele ifa olunup borsanın teşkilatı genişletildikçe diğer muameleler dahi borsa heyetinin kararı ve Ticaret Vekaleti’nin tensibi ile ifa olunmaya başlanacaktır. Bu takdirde borsada muamele gör-

mesine karar verilen her emtia için borsa dahilinde özel bir teşkilat yapılacaktır.

Madde 4: İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası heyeti kambiyo muameletinin dahi borsa dahilinde icrasına karar verdiği ve bu karar Ticaret Odasınınca tasvip ve Ticaret Vekaletince tasdik edildiği takdirde esham ve tahvilat borsası nizamnamesinin birinci maddesi özel fıkrası veçhile kambiyo muameleti dahi münhasıran Ticaret ve Zahire Borsası’nda yapılacaktır.

Madde 5: Ticaret ve Zahire Borsası’nda alım ve satım ve taahhüt ve mukavele edilmesine üçüncü madde veçhile karar verilmiş olan bir malın borsa haricinde ve mubayaa ve muamele ve taahhüdü yasaktır. İşbu yasaklama hilafında borsa haricinde muamele yapanlar hakkında borsa heyetinin müracaatı üzerine İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu’nun yetmiş dördüncü maddesi veçhile vilayetçe ceza hükümleri tatbik olunur ve hüküm olunacak nakdi cezaların yarısı Ticaret ve Zahire Borsası’na ve diğer yarısı muhbirine (ihbar edene) ait olur.

Fasıl: 2

Borsanın Teşkilat ve Suret-i İdaresi Hakkındadır

Madde 6: İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası’na üç türlü aza kaydolunur.

Madde 7: Aboneler:

İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası’na kayıtlı olan her nevi sanayi ve ticaret erbabı ile muamele ve mubayaaı kendine izafet ile icra eden ticari muamelet komisyoncuları yazılı olarak müracaat ettikleri ve borsa heyetince kabul olundukları takdirde Ticaret ve Zahire Borsası’na aza kaydolunurlar. Aboneler borsada kendi nam ve hesaplarına muamele yaparlar.

Madde 8: Bir ticaret şirketi borsaya abone kaydedilince seçmek ve seçilmek hususunda ancak bir reyî haizdir. Şirketin müdür ve mümessili şirket namına rey verir ve rey alır.

Madde 9: Mubayaacılar:

Ticaret ve Zahire Borsası’nda kendi nam ve hesabına muamele yapmamak ve

ancak müşterileri hesabına muamele yapabilme ve borsa muamelelerinden başka harıçta diğeri bir ticari muamele ve herhangi başka bir muamele ile meşgul olmamak ve Ticaret ve Zahire Borsası mubayaacılığını daimi sanatı ittihaz eylemek üzere kayıtlarını talep edenler kezalik Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olmak şartıyla borsa heyeti tarafından kabulleri halinde kaydolunurlar.

Madde 10: Mubayaacılar borsa meclisi namına tescilli ve Türk tabiiyetinde bir bankaya iki bin liralık nakit tevdi veya bu miktarda itibar istihali suretiyle teminat göstereceklerdir. Mubayaacıların adedi borsa heyetinin kararıyla tahdit olunur.

Madde 11: Mubayaacılar aralarında şirket (ortaklık) akdedemezler. Ancak bir mubayaacı kendi memur ve müstahdemi ile beraber şirket halinde muamele ifa edebilir. Bu takdirde asıl mubayaacı tayin olunmak icap eder.

Madde 12: Simsarlar:

Ancak müşteri ile mubayaacılar arasında vasita olmak ve doğrudan doğruya gerek kendi namına ve gerek başka şahıs nam ve hesabına muamele icra edememek üzere kayıtlarını talep edenler kezalik Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olmak şartıyla borsa heyeti tarafından kaydolunurlar. Simsarların adedi dahi borsa heyeti kararıyla tahdit olunur.

Madde 13: Borsaya abone, mubayaacı ve mubayaacıların memurları ve simsarlardan başkasının girmesi caiz değildir. İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nda "Coyer sınıfı" yoktur.

Madde 14: İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'na abone, mubayaacı ve simsar olarak kaydolunmak için ticari ve medeni vasıflara haiz olmak lazımdır. Mubayaacı ve simsarların Türk tebaasından olması da şarttır. Ecnebi tabiiyetinde olan aboneler borsada rey hakkını haiz değildir. İflas etmiş olanlar ancak borçlarını eda ve iade-i itibar halinde borsaya dahil olabilirler.

Madde 15: Borsa Heyeti:

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası bor-

sada kayıtlı olan Türk tabiiyetinde birinci ve ikinci sınıf abonelerle mubayaacılar tarafından gizli rey ile yine Türk tabiiyetinde ancak birinci sınıf abone ve mubayaacılar arasında seçilmiş olan yedi ve Ticaret Odası'na seçilmiş diğeri iki aza ki ceman dokuz azadan mürekkep bir borsa heyeti marifetiyle idare olunur. İlk borsa heyeti Ticaret ve Sanayi Odası'na seçilir ve Ticaret Vekaletince memuriyetleri tasdik olunur.

Madde 16: Borsa heyetinin müddeti bir sene olup her sene Ağustosun birinci gününden başlar. Eski heyete dahil olan azanın yeniden seçilmesi caizdir.

Madde 17: İstanbul mıntıkası ticaret müdürü veya vekili borsa heyeti nezdinde tabii azadandır. Borsa'da Ticaret Odası'na seçilen ve Ticaret Vekaletince tayin edilecek muvazzaf bir borsa komiseri mevcuttur. Borsa komiseri umum katibi de heyet müzakerelerine istişari rey haiz olarak iştirak eder.

Madde 18: Borsa heyeti gizli rey ile içlerinden birini reis ve bir diğeri vekili seçerler. Borsa heyeti azasına borsa bütçesi dahilinde toplantılar için "huzur hakkı" verilmesi de caizdir.

Madde 19: Borsanın dahili teşkilatı ve hesap muvazenesi heyet kararıyla tayin ve tanzim olunarak Ticaret Odası'nın tasvibi ile muteber olur. Umumi katibin dışında memurların ve müstahdemlerin tayin ve azli heyetin kararıyla icra olunur. Umumi katibin tayin ve azlinde Ticaret Odası'nın tasdiki şarttır.

Madde 20: Borsa heyeti haftada bir defa normal olarak ve lüzum görüldüğü takdirde reisin davetiyle fevkalade olarak içtima eyler. Ve yarısından bir fazla aza hazır olduğu takdirde celse açılır ve müzakerat icra olunarak ittifak veya oy çokluğu ile kararlar kabul edilir. Borsa heyetinin içtimaları ve müzakeratının cereyan sureti esham ve tahvilat borsası nizamnamesinin hususi hükümleri esas ittihaz edilmek üzere borsa heyetince ittihaz olunacak dahili kararlara bağlı olarak bu konudaki teamüller dahilinde vaki olur.

تجارت و ملاتك مساعده سید استانبول تجارت و صنایع اولیسی
طرفندره استانبولده تأسیس ایبدجك تجارت و ذخیره
بورسی تعلیماتنا مسوده سی

فصل : ۱

تجارت و ذخیره بورسه سنك مقصد تأسیسی

تأسیسی مقصد

ماده ۱ — استانبول تجارت و صنایع اولیسی اداره سی آلتنده اولی

اوزره استانبولده بر تجارت و ذخیره بورسه سی تأسیس ایبدجك .

ماده ۲ — استانبول تجارت و ذخیره بورسه سنده :

اولاً ذخیره و حیوانات و اون ، ثانیاً دیگر محصولات ارضیه و حیوانیه ،
ثالثاً معمولات و مصنوعات و منسوجات مثلوا امتعه تجاریه نك بیع و شرا و مقاوله
و تعهد معاملاتی ، رابعاً برأ و بخرأ اشیا و اموال تجاریه نقلیات و ناولونتری
و نقلیات سیفورطه مقاولات و تعهداتی ، خامساً قامیو معاملاتی اجرا اولونور .

ماده ۳ — استانبول تجارت و ذخیره بورسه سنده اول امرده ایکنجی

مادهده محر اولان معاملاتدن ذخیره و حیوانات و اون اوزرنده ایفای معامله
اولنوب بورسه نك تشکیلاتی توسیع اولندجقه دیگر معامله لر دخی بورسه هیئتک
قراری و تجارت اولیسی سنك تنسیبی ایله ایفا اولنغه باشلانجه قدر . بو تقدیرده
بورسهده معامله کورسنه قرار ویریلن هرامتعه ایچون بورسه داخلنده
تشکیلات مخصوصه یاپیله جقدر .

ماده ۴ — استانبول تجارت و ذخیره بورسه سی هیئت قامیو معاملاتک

دخی بو بورسه داخلنده اجراسنه قرار و بردیکی و بوقرار تجارت اولیسی سنجه
تصویب و تجارت و کالنتجه تصدیق ایلدیکی تقدیرده سهام و تحویلات بورسه سی
نظامنامه سنك برنجی ماده سنك فقره مخصوصه سی وجهله قامیو معاملاتی دخی
منحصراً تجارت و ذخیره بورسه سنده یاپیله جقدر .

ماده ۵ — تجارت و ذخیره بورسه سنده آلیم و صنایم و تعهد و مقاوله

030 | 18 | 01 | 01

Fasıl: 3

Borsa Kayıt Ücretleri Hakkındadır

Madde 21: Borsaya kayıtlı olan aboneler ve mubayaacılarla simsarlar tayin edilecek sınıflarına göre aşağıdaki senelik ücretleri defaten ve peşinen tediye edeceklerdir.

1. sınıf aboneler : senelik 100 lira
2. sınıf aboneler : senelik 75 lira
3. sınıf aboneler : senelik 35 lira
1. sınıf mubayaacılar : senelik 100 lira
2. sınıf mubayaacılar : senelik 75 lira
3. sınıf mubayaacılar : senelik 35 lira

Simsarlar yalnız bir sınıftan ibaret olup elli lira senelik kayıt ücreti tediye ederler.

Madde 22: Borsa aboneleri ve mubayaacıları kendi muamelelerinin ifası için borsa dahilinde adetleri borsa heyetince tespit edilecek miktarda memur istihdamına mezun olup her memur için senelik yirmi beşer lira ücret vereceklerdir.

Madde 23: Bir senenin son ayında dahi kaydolunan aboneler ve mubayaacı ve simsarlar o senenin ücretini tamamen ve peşinen ödeyeceklerdir.

Fasıl: 4

Borsa Muamelelerinin Suret-i Cereyanı Hakkında Umumi Hükümler

Madde 24: Borsaya abone olarak kaydolunan aza borsanın meşgul olduğu müteaddit muamelelerden her birisi üzerinde ancak kendi namlarına mubayaa ve mukavele ve taahhütlerde bulunabilirler. Başkası namına muameleleri caiz değildir.

Madde 25: Mubayaacılar borsanın meşgul olduğu muhtelif borsa muamelelerinden her nevi muamele üzerinde iş yapılıp borsaya kayıtlı olmayan bir kimse ancak borsaya kayıtlı olan mubayaacılar vasıtasıyla mubayaa ve mukavele ve akit ve taahhüt ederler.

Madde 26: Borsaya kayıtlı simsarlar ancak müşteri ile mubayaacı arasında vasiyetta olup gerek kendi namına ve başka şahıs nam ve hesabına muamele icra edemezler. Borsa mahallinde simsarların yüksek sesle bağurmaları yasak olup kendilerine parmak-

lık ile ayrılan özel bir mahal gösterilecektir.

Madde 27: Borsa mubayaacılarına ve abonelerine borsa dahilinde masalar ve yazıhaneler tahsis ve borsa heyetinin tayin edeceği bedeller mukabilinde kiraya verilir. Bu masalarda emtia numunelerinin konulması ve teşhiri ancak kiracılarına ait olup başkasının teşhir ve koyma hakkı yoktur.

Madde 28: Borsa muamelelerinin ifa şekli ve borsa heyetinin memurları ve müstahdemlerinin vazifeleri ve abonelerle mubayaacı ve simsarların tabi olacağı özel hükümler borsa heyetince tespit olunarak Ticaret Odasınınca tasdik olunan dahili kararlar veçhile cereyan edecek ve bu hususta esham ve tahvilat borsasında yürürlükte olan 24 Temmuz 1322/6 Ağustos 1906 tarihli Dersaadet Esham ve Tahvilat Borsası Nizamnamesi ile kezalık 24 Temmuz 1322 tarihli Borsa Muameleleri Nizamnamesi ve 23 Ağustos 1339/4 Ağustos 1923 tarihli kararname muhteviyatındaki esaslar ve borsada yürürlükte olan teamüller nazarı itibara alınacaktır.

Madde 29: Borsanın mevsimlere ve aylara nazaran her gün açılması ve kapanması zamanları borsa heyetinin kararıyla tayin ve ilan olunur. Ve her gün borsa muamelelerinin kapanmasından sonra üzerinde muamele ve mukavele ve taahhütler cereyan etmiş olan eşya ve emtianın fiyatlarını gösteren bir cetvel tanzim olunarak borsada asılıp ve birer sureti özel deftere kaydolunarak yeterli sayıda nüshaları her gün muntazaman Ticaret ve Sanayi Odasına irsal olunur.

Madde 30: Borsa muamelelerinden dolayı ihtilaflar şikayetçinin müracaatı ve şikayetini kayıt ve zapt ettirmesi üzerine borsa heyetince heyet arasından seçilen üç kişilik sulh ve hakem heyetince hüküm verilerek halledilir. Heyetin bu hususta ehli-vukuf ve uzman tayinine salahiyeti vardır. Mamafih iki tarafın heyet kararını kabul etmeyerek ilgili mahkemeye müracaata da hakkı vardır. Sulh ve hakem heyetinin alacağı ücretler hakkında borsa heyeti tarafından özel bir tarif tanzim olunacaktır.

Fasıl: 5**Borsanın Varidatı ve Hesapları
Beyanındadır**

Madde 31: Borsanın geliri aşağıdaki meblağlardan meydana gelir.

Evvelen: Abonelerden alınacak senelik ücretler.

Saniyen: Mubayaacı ve simsar senelik ücretleri.

Salisen: Abonelerin ve mubayaacıların istihdam edecekleri memurların ücretleri.

Rabian: Borsa dahilinde masa ve yazıhane kiralari.

Hamisen: Borsada satılan emtianın gerçek değeri üzerinden satıcıdan alınan binde iki ücret.

Sadisen: Borsada yapıştırılacak ilanlar ve borsa fiyat cetvellerinin taliplerine satış bedelleri ve sulh ve hakem ücretleri ve diğer gelirler.

Madde 32: Borsada kararlaştırılan son fiyat ve pey üzerinden muamele ve mubayaayı kabul ettiği halde sonradan malı teslim ve taahhüdünü ifa etmeyen akit sahibinden yukarıdaki maddedeki binde ikiden başka tekrar binde iki ve tekerrürü halinde ikinci defa binde on alınır ve yine teslim etmediği halde hakkında borsa heyeti kararıyla ceza hükümleri tatbik olunur.

Madde 33: Borsa hesap muvazenesi: Borsanın umum varidat ve masraflarını muhtevi hesap muvazenesi (bilançosu) borsa heyeti tarafından tanzim ve Ticaret Oda-sınca borsa heyetinin huzuru ve oylamaya iştirakiyle kabul ve tasdik olunur.

Madde 34: Borsanın maaşlar ve masraflarından geriye kalan bir senelik safi hasılat İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası gelirleri arasına kayıt ve nakil ve tesviye olunur. Ve Oda İstanbul'da bir ticaret ve zahire borsası binasının inşasını deruhte eder.

Fasıl: 6**Ceza Hükümleri**

Madde 35: İşbu talimatnameye ve

bu talimatname dahilindeki borsa heyeti kararlarına sözlü ve fiili olarak muhalefet etmek ve borsanın maddi ve manevi menfaatlerine dokunan muamelatta bulunmak aşağıdaki asayiş cezalarını icap eder. Asayişle ilgili cezalar şunlardır:

a- Şifahi tenbih.

b- Yazılı tenbih.

c- Borsaya girmekten geçici men.

d- Borsadan tamamıyla ihraç.

e- Borsadan tamamıyla ihraçla beraber kanuni ve adli takibat.

Madde 36: Asayişle ilgili cezalar borsanın dahili işleri ait olup özel kanunları veçhile hukuki, ticari ve cezai davalara mani teşkil etmez.

Madde 37: Asayiş cezalarından borsadan tamamen atılma ve ihraç cezası, borsa heyetinin üçte iki oy çokluğuyla caiz olup diğer cezalar sadece ekseriyet ile kabul olunur. Heyetçe verilen ceza kararları komiser tarafından icra ve yerine getirilir.

Madde 38: İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'na kaydolunacak abone ve mubayaacı ve simsarlar müracaatları sırasında talepnemeleriyle beraber işbu talimatname hükümlerini yazılı ve tamamen riayet edeceklerine dair kabul bir beyanname vereceklerdir.

Madde 39: İşbu talimatname hükümlerinin tadiline borsa heyeti ve Ticaret Oda-sınca karar verildiği takdirde değiştirilen maddeler Ticaret Vekaleti'ne arz olunarak İcra Vekilleri Heyet-i Celilesi (Bakanlar Kurulu) kararıyla muteber olur.

Madde 40: İşbu talimatnamenin tatbiki İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası heyetine bırakılmıştır.

Hükümet, 3 Mayıs 1925 tarihli bir karnameyle, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası talimatnamesi hükümlerinin kuruluşu çok daha eski olan İzmir Ticaret ve Zahire Borsası'nda da aynen tatbik edilmesini kabul etti.

4- İLK BORSA HEYETİ

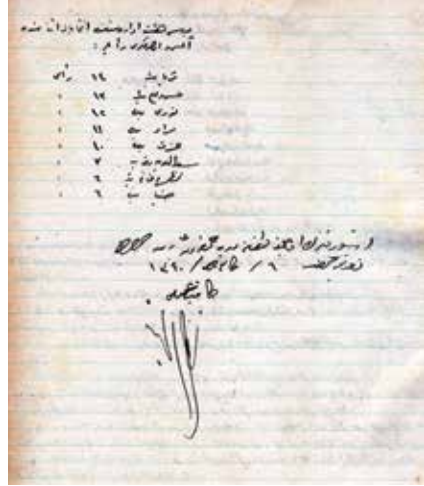
İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Talimatnamesi'nin hükümet tarafından kabul ve tasdik edildiği haberi aynı gün telgrafla Ticaret Odası'na ulaştı. Yılların özlemini gerçeğe dönüştürecek olan bu önemli haber Oda'da büyük bir memnuniyet ve sevinçle karşılandı. Bu kararla, İstanbul'da zahire borsası kurulması yolundaki en büyük yasal engel aşılmış oluyordu. Bundan sonraki süreçte en kısa zamanda teşkilatlanmanın tamamlanıp faaliyete başlanması çok önemliydi. Bunun için, öncelikle borsa idare heyetinin seçilmesi, bina sorununun çözümlenmesi, kabul ve kayıt muamelelerinin başlaması gerekiyordu.

Ankara'dan gelen müjdeli haber üzerine 19 Ekim 1924'de toplanan Ticaret Odası yönetimi, tasdikli talimatname metni Ankara'dan Oda'ya gelene kadar borsayla ilgili teşkilatlanma işlerinin ertelenmesine ve bu süre içinde üye kaydı yapılmamasına, evvela borsa için İstanbul'un Avrupa yakasında uygun bir yer ve bina bulunmasına karar verdi. Bunun üzerine Ticaret Odası'ndan Kır-zade Şevki, Ziya Molla, Habip-zade Ziya ve Nazmi Duhani beylerden oluşan bir bina araştırma komisyonu kuruldu.

Bina komisyonu araştırmalara başladıktan bir süre sonra, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası tasdikli talimatnamesi Ankara'dan İstanbul'a geldi. Talimatnamenin 15'inci maddesi gereği dokuz kişilik ilk borsa idare heyetinin Ticaret Odası tarafından seçilmesi gerekiyordu. Borsa idare heyetinde görev yapacaklardan ye-

Nazmi Duhani Bey (solda), 23 Kasım 1924'te yapılan Borsa heyeti azaları seçimine katılan adaylardan 8'inin aldıkları oylar, 6 Aralık 1924 tarihli Borsa Zabıt Defteri'nin iç kapağına işlenmiştir (altta).

disi borsa azası olarak, diğer ikisi ise Ticaret Odası'nın temsilcisi olarak seçilecekti. Bu amaçla, 23 Kasım 1924 tarihinde, İstanbul Ticaret Odası yönetimi toplanarak borsa idare heyetinde görev almak isteyen adayların isimlerini belirledi. Aday listesinde 22 kişi bulunuyordu.

Bu adaylar arasından önce idare heyetindeki yedi kişilik "borsa azaları" seçildi. Gizli oyla yapılan seçimde Şerif-zade Süreyya Bey 14 oy, Hasan Ali Bey 13 oy, Asım-zade Nuri Bey 12 oy, Furtun-zade Murat Bey 11 oy, Ak Osman-zade İzzet Bey 10 oy, Mustafa

Arif Bey 7 oy, Sadettin Rıza Bey 7 oy olarak Borsa kontenjanından yönetimi girdiler.

Bunu müteakip heyete Ticaret Odası kontenjanından iki kişinin oylamasına geçildi. Yapılan gizli oylama sonucunda Ticaret Odası Muavin-i Evveli yani birinci yardımcısı Hamdi Bey 13, oda azasından Habip-zade Ziya Bey 6 oyla borsa idare heyetine katıldılar.

Dokuz kişilik bu kadro İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın kurucu idare heyeti olarak tarihe geçti. Mustafa Arif Bey'in istifa etmesi üzerine yerine heyet azalığına Akağa-zâde

Abdullah Bey seçildi. Ancak bir süre sonra Akağa-zade Abdullah Bey sağlık sebebiyle istifa edince 30 Kasım 1924'te yapılan seçimle yerine Nazmi Duhanı Bey getirildi.

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası idare heyeti seçim sonuçları telgraf ve resmi bir yazıyla Ankara'ya bildirildi. Ticaret Vekaleti'nden gelen olumlu cevap üzerine Oda yönetimi, borsa heyetinin Ticaret Odası'nda toplantıya çağrılmasına ve borsa binasının Avrupa yakasında açılması hakkındaki Oda kararının kendilerine tebliğine karar verdi. Oda yönetimi, süreci hızlandırmak düşüncesiyle, borsaya abone, mubayaacı ve simsar kayıtlarına 4. Vakıf Han'daki Ticaret Odası binasında başlanabileceğini düşünüyor ve borsa idaresinden en kısa zamanda teşkilat ve bütçesini tanzim edip onay için Oda'ya göndermesini istiyordu. Ancak, öncelikle borsa idare heyetinin toplanması ve kayıt işlemlerine başlanması yolunda karar alması gerekiyordu.

5- İLK HEYET TOPLANTISI

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Heyeti, Ticaret Odası'nın 23 Kasım 1924'de yaptığı çağrıya uyararak, 6 Aralık 1924 Cumartesi, saat 15.00'de Oda'nın salonunda ilk toplantısını yaptı. Bu tarihi toplantıda, heyet azalarının yanında Ticaret Vekaleti'ni temsilen İstanbul Mıntıkası Ticaret Müdürü Hüseyin Akif Bey de hazır bulundu. Toplantıda önce, borsa talimatnamesinin 18'inci maddesi gereği borsa idare heyeti reis ve reis vekili seçimi yapıldı.

Oda yönetimi, süreci hızlandırmak düşüncesiyle, borsaya abone, mubayaacı ve simsar kayıtlarına 4. Vakıf Han'daki Ticaret Odası binasında başlanabileceğini düşünüyordu.

Seçim sonucunda yedi oy alan, Ticaret Odası Muavin-i Evveli ve Oda namına borsa heyeti azasından Hamdi Bey İstanbul Ticaret ve Zahire Borsa Heyeti Reisi oldu. Şerif-zade Süreyya Bey de sekiz oyla reis vekilliğine seçildi.

Gündemin diğer önemli başlığı borsa binası meselesiydi. Bu konuda daha önce Ticaret Odasınca alınmış olan tavsiye kararı benimsererek, ticaret ve zahire borsasının Eminönü tarafında tesis ve açılması fikri kabul edildi. Azadan Nazmi Duhani Bey Sirkeci'de bulunan Hamidiye Medresesi'nin borsa binasına uygun bir mekan olduğunu söyleyerek, 15 bin lira kadar bir harcama yapıldığı takdirde buranın ihtiyacı karşılayabileceğini belirtti. Azadan bazıları da borsa yeri olarak başka mahaller önerdiler. Neticede idare heyeti, Habib-zade Ziya, Nazmi Duhani ve Hasan Ali beyleri borsa olmaya uygun bina aramakla görevlendirdi.

Toplantıda, kendi binasında faaliyete geçinceye kadar borsaya abone, mubayaacı ve simsarların kayıt ve ka-

*Borsanın ilk reisi
Hamdi Bey (üstte).*

*Reis Vekili Süreyya
Bey (altta).*

*Borsa idare
reisliği
seçiminde 7 oy
alan Ticaret
Odası namına
Borsa heyeti
azasından
Hamdi Bey
İstanbul
Ticaret
ve Zahire
Borsası'nın ilk
resi oldu.*

bulü için Ticaret Odası'nda özel bir sicil defterinin açılabilmesine ilişkin öneri de kabul edilerek, borsanın kayıt işlemleri için bir süreliğine Oda'nın teşkilatından istifade edilmesine karar verildi. Azadan Hasan Ali Bey borsa açılana kadar vukua gelecek bütün zahire muamelesinin Ticaret Odasınca kaydolunması ve bu gibi işlemlerden ücret alınmamasına dair bir öneride bulunduysa da, teklif ekseriyetin oylarıyla reddedildi.

İdare heyeti ilk toplantısında borsa idari kadrosu için iki de atama kararı aldı. Buna göre İstanbul Komisyonu Mazbata Muharriri Nizameddin Ali Bey borsa umum katipliğine, İstanbul Ticaret Müdürü Akif Bey de borsa komiserliğine getiriliyordu. Aynı gün Oda'nın gelir ve giderlerinin tespiti için bir bütçe encümeni oluşturuldu. İdare heyeti, son olarak, bundan sonraki toplantıların her Pazar, öğleden önce saat 10.00'da yapılması kararıyla oturuma son verdi. Alınan bütün kararlar zabıt defterine yazılarak heyet azalarınca imzalandı.

6- BORSANIN KURULUŞ İLANI

İdare Heyeti, borsa yönetim kadrosunun belirlenip borsa komiseri ve umum müdürü tayinlerinin de tasdik edilmesinden sonra gazetelere ilan vererek, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın pek yakında faaliyete başlayacağını kamuoyuna duyurmaya başladı: İlanda, İcra Vekilleri Heyeti'nin 19 Ekim 1924 tarihli kararnamesiyle tasdik olunan borsa talimatnamesi hükümleri gereği İstanbul'da ticaret ve zahire borsası kurulmasına karar verildiği ve bu borsanın öncelikle zahire, hububat ve un üzerine faaliyette bulunmasının tasarlandığı; borsa işlerini yönetecek heyetin de seçilerek vazifeye başladığı ve bir an evvel açılışı gerçekleştirmek için çalışmalarına devam ettiği söyleniyordu. İlanın devamında ise, borsaya aza kayıt ve kabul şartları sıralanıyordu:

Buna göre, İstanbul Ticaret Odası'na kayıtlı olan her nevi ticaret ve sanayi erbabı ile muamele ve mubayaayı kendi adına icra eden ticari muamelat komisyoncuları yazılı olarak müracaatlarını yapacaklar, borsa heyeti tarafından kabulleri halinde borsaya "abone" olarak kayıt olabilecekler ve sınıflarına göre senelik belli bir ücret ödeyeceklerdi.

Borsada kendi nam ve hesabına muamele yapmamak ve ancak müşterileri hesabına muamele yapabilmek ve borsa işlemlerinden başka bir ticari muamele ve herhangi bir muamele ile meşgul olmamak ve borsa mubayaacılığını sanat (meslek) itti haz etmek üzere kaydını talep edenler yani "mubayaacılar" aynı şekilde İ-

Ticaret Borsası'nın faaliyette bulunduğu Hamidiye Medresesi, Hamidiye Caddesi üzerinde bulunuyor.

stanbul Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olmak şartıyla yazılı başvuruları ve borsa heyeti tarafından kabulleri halinde kayıt olacaklar ve sınıflarına göre senelik belli bir aidat ödeyeceklerdi.

Müşteri ile mubayaacılar arasında vasita olmak ve doğrudan doğruya gerek kendi adına gerek başka şahıs nam ve hesabına muamele icra edememek üzere kayıtlarını talep edenler yani "simsarlar" aynı surette İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olmak şartıyla yazılı müracaatları ve borsa heyetinin onayı halinde kayıt yaptıracaklardı. Simsarlar tek sınıf üzerinden yılda 50 lira aidat ödeyeceklerdi.

Mubayaacı ve simsarların sayısının duruma veya ihtiyaca göre sınırlandırılması borsa heyetinin yetkisi dahilindeydi. Borsada muameleye tâbi olan bir malın borsa haricinde mubayaa, muamele ve taahhüdü yasa olduğundan ilgililerin borsaya hangi kayıtlarını istediklerini yazılı olarak en kısa zamanda bildirmeleri gerekiyordu.

7- BORSA'YA YER ARAYIŞLARI

a- BİNA ARAŞTIRMA KOMİSYONU

19 Ekim 1924'deki Ticaret Odası toplantısında açılacak ticaret ve zahire borsası için uygun bir bina aranmasına karar verilip bu amaçla dört kişilik bir komisyon kurulmuştu. 6 Aralık 1924'de yapılan İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası İdare Heyeti'nin ilk toplantısında ise yeni bir komisyon oluşturularak araştırmalara devam edilmesi istenmişti. İlk komisyonda dört olan üye sayısı, yeni komisyonda üç kişiden ibaretti.

14 Aralık 1924 tarihinde borsa idare heyeti bina konusunda gidenen aşamayı müzakere etti. Birinci toplantıda tayin edilen bina komisyonundan Nazmi Duhani Bey bina meselesi hakkında son durumu açıklayarak, bakılan binalar arasında Sirkeci'de, Vakıf Han karşısındaki Hamidiye Medresesi'nin borsa için en uygun bina olduğunu söyledi. Yapılan tahkikata göre medresenin 200 liraya kiralanabileceğinden bahisle, gerekirse, Asım-zade Nuri Bey'in de daha önce teklif ettiği gibi, buranın kiralandıktan sonra satın da alınabileceğini belirtti. Asım-zade Nuri Bey de geçici ve daimi olmak üzere iki ayrı binaya ihtiyaçları olduğunu, çünkü medrese alınsa bile tamir ve düzenlemesinin en az 6 ay süreceğini söylüyordu. Medrese kullanıma mü-

Habibzade Ziya Bey (üstte) ve Nazmi Duhani beyler, Hamidiye Medresesi'nin kiralanması için görevlendirildiler.

sait hale getirilene kadar borsa belli bir müddet başka bir binada çalışmak zorundaydı.

Azadan bazıları da bu hususta görüşlerini açıkladıktan sonra Heyet Reisi Hamdi Bey müzakereleri özetleyip, medrese binasının 200 lira aylık ile kiralanmasını ve heyetten iki azanın seçilerek kira mukavelesinin yapılmasını oya sundu. Teklif ittifakla kabul edilerek, Habib-zade Ziya ve Nazmi Duhani Beyler kira mukavelesi akdi için görevlendirildi.

Daimi borsa binası meselesini bu şekilde karara bağlayan heyet, daha sonra geçici borsa binası yeriyle ilgili görüş ve önerileri dinledi. Habib-zade Ziya Bey Sanasaryan Hanı'nın mahkemelik olduğundan, Köprülü Hanı'nın ise münasip olmadığından bahsetti. Furtun-zade Murat Bey, İstanbul tarafındaki rıhtımda bulunan Marsen anbarlarını teklif

etti. Nazmi Duhani Bey bu öneriyi destekledi. Hasan Ali Bey eski borsa mahalini teklif etti. Görüşmeler sonunda, idare heyetinin, celseyi müteakip değişik mahallere giderek mevcut binalara bakmasına karar verildi.

Aynı gün, Galata'daki Abid Han sahibinin vekilinden idare heyetine borsa yeri hakkında bir yazı geldi. Yazıda, Abid Han'ın 17, 18 ve 19 numaralı yazıhanelerinin borsa heyeti azasına bir sene müddetle bedelsiz olarak terk ve tahsis

edilebileceği ifade ediliyordu. Borsa heyeti, yazıya cevap vermek için acele etmeyip bir süre bekleme kararı aldı.

Hamidiye Medresesi'ni kiralamakla görevlendirilen Nazmi ve Ziya Beyler, Aralık 1924'de Vakıflar Müdürlüğü'ne başvurarak, daha önce ayda 200 lira kirayla Kavas-zade Abdülhamid Efendi üzerinde olan bu tarihi binayı borsa adına kiralamak istediklerini bildirdiler. Borsa'nın medreseyle ilgili olduğunu öğrenen Kavas-zade binayı kaptırmamak için fiyat yükseltip yeniden kiralama talebinde bulundu. Bunun üzerine Vakıflar Müdürlüğü medrese binası için iki taraf arasında açık arttırmaya gitmek zorunda kaldı. Sonuçta kazanan taraf İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası oldu: 18 Aralık 1924 tarihinde Borsa temsilcileriyle Vakıflar Müdürlüğü arasında şöyle bir protokol yapıldı:

Hamidiye Medresesi kira protokolü dokuz yıllık bir süre için yapılmıştı. Ancak, yürürlükteki evkaf hükümlerine göre vakıf bir binanın üç yıldan fazla bir süre için kiralanması mümkün değildi. 21 Aralık 1924 günü toplanan borsa heyeti, bir azanın Ankara'ya giderek kira müddetinin üç yıla sınırlandırılmaması için temaslarda bulunmasına karar verdi. Borsa Heyeti Reisi Hamdi Bey, ayrıca Ticaret Vekaleti ve Evkaf Müdüriyeti'ne iki yazı yazılarak bu konuda kendilerine yardımcı olunmasını isteyeceklerini söyledi. Başkanın teklifi oybirliğiyle kabul edildi. Aynı konu hakkında Nazmi Duhani ve Nuri beyler İstanbul Mebusu Hakkı Şinasi Paşa'yı, Süreyya Bey de İzmir Mebusu Celal Bey'i arayarak ricada bulunacaklardı.

Dokuz sene müddetle ve aylık üç yüz on lira kirayla Hamidiye Medresesi mahallini aşağıdaki şartlarla İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası nam ve hesabına kiralamaya talibiz. Şöyle ki: Kiralanan yerde icra edilecek tadilat ve tamirat ve inşaat için dokuz senelik kira bedelinin yarısı Ticaret ve Zahire Borsası Heyeti tarafından sarf edilecek ve bu hususta aylık olarak verilecek üç yüz on liradan yüz elli beş lirası nakden temin edilecek ve yüz elli beş lirası da medrese için yapılacak masraflara mahsup edilecektir. İşbu tamirat ve tadilat dokuz senelik kira bedelinin yarısından fazlaya çıkarsa Evkafa (Vakıflara) teberru (bağış) olarak yapılacaktır. Bunun için de kiracı her hangi bir talepte bulunmayacaktır. Noksan sarfiyat vaki olur ise farkını kiracı Evkafa aylık kira bedelini ilaveten verecektir. Kiracının kiralanın binada yapacağı tadilat ve tamirat ve inşaat ve tesisat Evkaf Fen Heyetinin tasdikine bağlı olacaktır. Kiracı kiralın binayı kira müddetiyle sınırlı olmak üzere kendi mesuliyeti altında kısm kısm başkalarına kiraya vermeye iznildir. 18 Kanun-i Evvel/18 Aralık 1924.

Evkaf Müdürü - Nazmi Duhani - Habib-zade Ziya

Komisyon, ticaret borsası için en uygun binanın Vakıf Hanm karşısındaki Hamidiye Medresesi olduğunu bildirdi. Sonunda Medrese, Vakıflar'dan 310 lira aylık kira bedeliyle kiralandı. Borsa ile Vakıflar Müdürlüğü arasında yapılan protokol (üstte).

Geçici borsa binası konusunda düşüncelelerini açıklamak için söz alan Furtun-zade Murat Bey, binanın sağlam ve hemen içine girilecek nitelikte bir yer olması gerektiğini hatırlattı. Azaların tamamı bu görüşü destekledi. Bu arada, daha önce Ticaret Müdü-

rü Akif Bey'in borsa için teklif etmiş olduğu Naum Efendi binasından halen boşaltılmış olmaması nedeniyle vazgeçildi. Daha sonra, Galata'da Balıkçılar Pazarı'nda 70 odalı Kurşunlu Han'ın borsa binasına uygun görüldüğü takdirde kiraya verilebileceğine dair han hissedarlarından Hasan Bey'in borsa heyetine yaptığı öneri oylandı. Bazı azalar burasının borsa için elverişli olmadığını ileri sürmelerine rağmen, Reis Hamdi Bey'in teklifiyle, binanın borsa umum katibi tarafından görülmesine karar verildi.

Bakılacak yerler listesinde Osmanlı Bankası karşısında bulunan Nurcan Efendi'ye ait bina da vardı. Bu bina diğerlerine göre borsa için daha uygun ve avantajlı görünüyordu. Bundan dolayı, Borsa Heyeti İkinci Reisi Süreyya Bey'e bina sahibiyle kira konusunu görüşmesi, keza Nazmi Duhani Bey'e de bina projesini hazırlanması için yetki verilmişti.

Süreyya Bey'in temasları henüz neticelenmediğinden, 21 Aralık 1924 günü toplantı sırasında Nazmi Bey binanın projesi hakkında heyete bilgi vererek, borsa binası projelerinin hazırlanabilmesi için 4 ila 6 ay arasında bir süreye ihtiyaç olduğunu söyledi. Bunun üzerine, binanın kiralama süresi ve kira ücreti konusuna geçildi. Sonuçta, Murat Bey'in Osmanlı Bankası karşısında yer alan Mahmudiye Han'ın (Mahmud Bey Binası) bir yıllığına kiralanmasına ilişkin teklifi kabul edildi. Kira miktarı meselesi ise gelecek toplantıya bırakıldı. Bina'nın tefrişatı için de firmalardan fiyat alınmak üzere üç kişi görevlendirildi.

b- BORSA'NIN İLK MEKANI: MAHMUDIYE HAN

Osmanlı Bankası karşısındaki binanın kira işlemlerini halletmek için görevlendirilmiş olan Süreyya Bey, 27 Aralık 1924'deki borsa heyeti toplantısında sevindirici bir haber vererek, bina sahibiyle yıllık 5 bin 500 lira kira bedeli karşılığında prensip olarak anlaşabildiklerini söyledi. Yapılan oylama sonucunda binanın giriş katının bir yıllığına kiralanması kabul edildi. Sözleşme akdi için Süreyya Bey'e yetki verildi. Bir yıllık kira bedelinin ise yarısının peşin, kalan yarısının üçüncü ve altıncı aylarda iki eşit taksitte ödenmesi, bunun için de Ticaret Odası'ndan avans alınması kararlaştırıldı.

6 Aralık 1924'den 25 Ocak 1925'e kadar çalışmalarını İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası binasında sürdüren İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası yönetimi, 25 Ocak 1925 günü son toplantısını müteakip Osmanlı Bankası karşısındaki yeni adresine, Mahmudiye Han'a (Mahmud Bey Han) taşındı. Borsa idaresi hanın giriş katında hizmet veriyordu. Kuruluşundan itibaren Ticaret Odası binasında toplam 10 defa toplanan borsa heyeti, 11'inci toplantısını 1 Şubat 1925 günü Mahmudiye Han'da gerçekleştirdi. Heyet azalarının eksiksiz iştirak ettiği bu önemli toplantıya İstanbul Ticaret Müdürü Tahsin Bey ile Borsa Komiseri Akif Bey de katıldılar. Müzakere konuları şu başlıklardan oluşuyordu:

- 1- Geçen görüşmenin okunması.
- 2- Borsa'nın muamelesi, dahili talimatnamesi ve basılması.
- 3- Dellaliye miktarı.

Borsa'nın ilk mekanı Mahmudiye Han. Bu han Karaköy Bankalar Caddesi'nde Osmanlı Bankası'nın karşısında bulunuyordu. Borsa bu hanın alt katını kiraladıktan bir süre sonra binanın sahibi Şark Sigorta oldu. Böylece hanın ismi de Şark Han olarak değişti. İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası, Hamidiye Medresesi restore edilene kadar 1,5 yıl Şark Han'da faaliyet gösterdi.

4- Mubayaacıların ücretleri.

5- Buğday muameleatında çavdar muhteviyatının miktarı ve bu miktardan sonraki muhteviyat için cetvel.

6- Libre işlemlerinde ne kadar hata caiz olabilir?

7- Analiz işlemlerinde ne kadar hata caiz olabilir?

8- Yabani tohum miktarı ne olmalı?

9- Mubayaacı ve simsarların asgari yaşı nedir?

10- Borsaya verilecek dilekçelere pul mecburiyeti konulmalı mıdır?

11- Yeni müracaat edenlerin dilekçeleriyle geçen celsede okunmuş olan dilekçelerin tetkiki.

12- Müracaatlar hakkındaki tahkikat neticeleri.

13- Gelen mektuplar.

14- Sergiler lüzumu.

15- Borsada muamele yapan abone, mubayaacı ve simsarlara borsa dahilinde buldukları müddetçe yakalarına asmak üzere alamet-i farika.

16- Gelecek toplantı tarihi.

C- AÇILIŞ VE İLK FAALİYETLER

1- BORSANIN AÇILIŞI

6 Aralık 1924'de başladığı teşkilatlanma çalışmalarını yaklaşık 2 ay içinde büyük ölçüde tamamlayan İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası, 5 Şubat 1925 tarihli toplantısında borsanın açılış tarihini önce 16 Şubat 1925 olarak belirledi. Ancak üç gün sonra bu tarihte değişiklik yapılarak, açılışın 21 Şubat 1925 Cumartesi icra edilmesi kararlaştırıldı. Açılış töreni hazırlanacak programa uygun olarak sade bir şekilde yapılacak, açılıştan önce gazetelere de ilan verilecekti. Borsa Heyeti Reisi Hamdi Bey ile borsa umumi katibi duyuru metnini birlikte hazırlayacaklardı.

21 Şubat 1925 tarihi, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası açısından çok önemli ve farklı bir gündü. Yılların özlemi artık sona eriyor, bir rüya bugün gerçek oluyordu. Türkiye'nin alanında en büyük borsası olmaya aday bir kurum fiilen hayat bulmaktaydı: Açılışa borsa idare heyeti reis ve azaları, kayıtlı üyeler ile İstanbul ticaret piyasasından çok sayıda tüccar ve esnaf katıldı. Ticaret Vekaleti adına açılışa hazır bulunan Ticaret Umum Müdürü Vahid Bey, törene katılan tüccar ve iktisat erbabına hitaben bir konuşma yaparak, günün anlam ve öneminden ziyade, gümrüklerdeki düzensizlik ve yanlış uygulamalara değinen siyasi içerikli ve eleştirel mesajlar verdi. Gümrüklerin medeni devlet-

İstanbul Ticaret Borsası'nın ilk mekanı olan Şark Han, Mimar G. P. Pappa tarafından yenileniyor. Pappa'nın Şark Sigorta'ya sunduğu proje.

lerde olduğu gibi Ticaret Vekaleti'ne bağlanmaması halinde tanzim ve islahatlarının mümkün olamayacağını ileri süren ticaret müdürü, Türkiye'nin iktisat sahasında arzu edilen rolü oynayabilmesi için gümrük ve antrepolar meselesini bir varidat meselesi olmaktan çok iktisadi ve ticari birer amil olarak görmesi gerektiğini söyledi. Hükümet nezdinde ileri günlerde tepkilere neden olacak bu konuşmadan sonra resmi açılışı yapılan İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası aynı gün hizmet vermeye başlayarak bu arada tarihinin ilk mubayaa işlemlerini de gerçekleştirdi.

Borsa Heyeti resmi açılıştan sonraki ilk toplantısını üç gün sonra, 24 Şubat 1925 Salı günü saat 15.00'te yaptı. Gündemdeki konu başlıkları sırasıyla, geçen toplantıda alınan kararların okunması; borsa haricinde yapılan alımların önlenmesi hususunda hazırlanan tahkikat raporu ve buna dair neşredilecek duyuruların okunması; abone, mubayaacı ve simsar kaydı için bir mühlet tayin edilip edilmeyeceği; başka yerlerdeki ticaret odalarına kayıtlı olanların İstanbul borsasına kabul-

24 Şubat 1925 tarihli toplantıya katılanlardan Ak Osmanzade İzzet Bey.

İlk yılın sonunda borsaya 175 abone, 21 mubayaacı ve 21 simsarın kayıt ve kabulleri yapıldı.

24 Şubat 1925 tarihindeki ilk toplantıya katılanlardan Furtunzade Murat, daha sonra borsa reisliği de yapacaktı.

leri ve borsada alım-satım yapabilmeleri; haşhaş tohumu ve burçağın borsaya dahil edilmesi için vaki olan müracaat; borsanın muamele yapacağı bankanın tayini, teslimat ve mevduatın hangi imzalarla vuku bulacağı; Sirkeci ve Haydarpaşa istasyonlarıyla Galata ve İstanbul gümrüklerinde istihdam edilmek üzere şimdilik 60 lira maaşla iki tahkik memuru tayini; idare meclisi huzur haklarının, vaziyetin uygun olmamasına binaen gelecek ay sonunda ödenmesi; gelen üç dilekçenin okunması; borsaya kabul ve kayıt müracaatlarının okunması ve tahkikat neticeleri ve gelecek toplantının tayininden ibaretti.

Hamdi Bey'in başkanlık ettiği borsa heyeti toplantısına Süreyya Bey, Sadeddin Rıza, Murat, Nazmi Duhani, Ziya, Hasan Ali ve İzzet beyler ile Ticaret Müdürü Muhsin Bey ve Borsa Komiseri Akif Bey katıldılar. Hamdi Bey celseyi açtıktan sonra önce geçen görüşmenin zabtı okunup kabul edildi. Ardından borsa haricinde alım olduğuna dair müzakere cereyan etti. Bu hususta varit olan bir tahkikat raporu kıraat olunarak, bu raporun etraflı şekilde tahkikine ka-

rar verildi. Hariçte yapılan muamele-ta engel olmak için alınacak tedbirler konusunda Sadeddin Rıza Bey, borsaya kayıtlı olmadıkları halde satış yapan değirmenci ve fırıncılara birer yazı gönderilmesinin münasip olacağını söyledi. Süreyya Bey borsaya dahil olmayan fırıncılara değirmencilerin resen mal satmamaları ve bu gibi durumlarda mubayaacı vasıtasına müracaat edilmesini lüzumunun kendilerine anlatılmasını teklif etti. Her iki öneri de heyetçe kabul edildi.

Daha sonra abone, mubayaacı ve simsar kaydı için süre tayininin uygun olup olmayacağı tartışılarak şimdilik bundan vazgeçilmesi kararlaştırıldı. Başka ticaret odalarına kayıtlı olan ticaret erbabının İstanbul borsasında alım yapabilmelerine talimatnamenin cevaz vermediği belirtildi. Haşhaş, kimyon, burçak, hardal ve anason gibi maddelerin borsaya

dahil edilmesi hususunun sonradan görüşülmek üzere şimdilik bunların bir listesinin tanzimi uygun bulundu. Borsanın gelirleri dikkate alınarak Ticaret Odası'ndan akdedilmiş olan borcun parça parça tediyesiyle tediye den sonra vaki olacak hasılatın üç bin liraya kadar borsa umumi katibi, muhasebeci ve veznedarın imzalarıyla bankaya yatırılması karar altına alındı. Fazlası için ayrıca karar verilecekti. Hangi bankalar ile muamele yapılacağı bankalar ile görüşüldükten sonra belirlenecekti. Makbuzlara yalnız veznedarın imzasının yeterli olmadığı ve muhasebecinin dahi imzası gerektiği ve şayet muhasebeci hasta ise umumi katibin dahi imzasına lüzum olduğu kararlaştırıldı.

İstasyonlarda ve gümrüklerde istihdam edilmek üzere tahkikat şubesine aylık 75 lira ücretle iki memurun ilavesine karar verildi. Hacı Arif

I. Abdülhamid Medresesi iç avlusu, İstanbul Ticaret Borsası tarafından devraldıktan sonra üst kısmı kapatılarak borsa hizmet binası olarak kullanılmaya başlanmıştır.

İstanbul Ticaret Borsası muamele salonu

Bey memur olarak kabul edildi. Borsa idare meclisi azasına verilecek huzur haklarının borsanın açılışından sonra hesap edilmesi kararlaştırıldı. Değirmencilerden, mubayaacılar ve simsarlardan gelen üç dilekçe kıraat olundu. Değirmencilere borsaya müteallik meseleler için umumi katibe müracaat edebileceklerinin anlatılmasına, bordroların borsada hazırlanmasının usul kabul edilmesine, simsarların dilekçelerinde talep ettikleri bordro tanzimi hakkının talimatname hükümlerine aykırılığından reddine karar verildi.

Bu kararlardan sonra borsaya yapılan kayıt başvuruları okundu. Neticede dokuz abone, bir mubayaacı ve bir simsar borsaya kayıt ve kabul edildi. Beş kişinin kayıt ve kabul müracaatları tahkik edilmek üzere heyet azalarına havale edilirken, iki adayın müracaatları yapılan oylama sonucunda reddedildi. Sonunda, gelecek celsenin 28 Şubat 1925 Cumartesi günü saat 15.00'te yapılmasına karar verilerek oturuma son verildi.

2- BORSA'NIN İLK YILI

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın ilk yılı daha çok teşkilatlanma çalışmalarının tamamlanması, borsanın kalıcı bir binaya, Hamidiye Medresesi'ne bir an evvel taşınması, medresenin tamir ve düzenlenmesine yönelik projeler hazırlatılıp bunların tetkik ve kabulü, borsa salonunun asılacak ilan ve levhalar için ücret alınması, zamanla artan ihtiyaçlara göre borsa personelinin çeşitlendirilip sayılarının arttırılması, kayıt ve kabul işlemlerinin yapılması, aidatlarını düzenli ödemeyenlerin takip ve uyarılması, talimatnameye aykırı hareket eden tüccarların cezalandırılması, çalışma gün ve saatlerinin aylara göre tayin ve tadili, yeni bir dahili talimatname hazırlanması, borsanın işleyişine ve düzenine ilişkin kararlar alınması, fiyat cetvelleri tanzimi, borsa heyetinin süresi sonunda yenilenmesi gibi faaliyetlerle geçti. Bir yılın sonunda borsaya 175 abone, 21 mubayaacı ve 21 simsarın kayıt ve kabulleri yapıldı. Aynı dönemde borsada istihdam edilen memur sayısı ise 38 idi.

Borsanın asıl uğraş alanı olan alım-satım muamelelerinde ise, işlem hacmi ve ürün çeşitliliği giderek yükselen bir seyir takip etti. 1925 yılında borsada buğday, un, ırmık, bulgur, kepek, arpa, mısır, çavdar, kaplıca, burçak, kuş yemi, keten tohumu, kenevir, darı, susam, bakla, mercimek, fasulye, nohut, bezelye, börülce, yulaf, mısır unu, razmul, paspal muamele görmekteydi. 1926 yılında bunlara yaptığı, afyon, tiftik, fındık ve pamuk ilave edilecekti.

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası piyasaya bir düzen getirmişti. Daha önce sorumsuz ve tarafsız ellerdeyken istenildiği gibi satılan bir mal, borsaya dahil edildikten sonra muayyen şartlara göre işlem gören ve gerçek değeri üzerinden satışı yapılan bir mal haline geldi. Dünya borsalarından günü gününe alınan haberler ticaret erbabına bildiriliyordu. Resmi kurumların, özellikle askeriyenin piyasadan yaptığı alımlarda borsaca verilen bilgiler muamelata esas teşkil ediyordu. İstanbul Belediyesi'nin narh tespiti de, her hafta borsadan alınan fiyatlara göre yapılıyordu. Borsa'nın belediyeye diğer önemli bir hizmeti de ürün tiplerinin tespiti ve vasıflarını tayin etmesiydi.

3- YENİ BORSA HEYETİ SEÇİMİ

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Heyeti, Vekiller Heyeti'nin 19 Ekim 1924'te bazı maddelerini değiştirerek kabul ettiği borsa talimatnamesi gereği İstanbul Ticaret Odası tarafından 23 Kasım 1924 tarihinde seçilmiş ve Ticaret Vekaletince de görevleri tasdik olunarak 30 Kasım 1924'de odaya tebliğ edilmişti. Borsa heyeti ilk toplantısını 6 Aralık 1924 tarihinde Ticaret Odası meclis içtima salonunda yapmış ve borsanın bir an evvel tesis ve küşadı hakkında özel karar almış ve 21 Şubat'ta da borsa açılmıştı.

Borsa talimatnamesinde "Borsa heyetinin müddeti bir sene olup her

18 Mart 1926 tarihinde yapılan Borsa seçimlerine 54 üye katıldı. 9 kişilik icra kurulu 23 Mart'taki ilk toplantısında Hamdi Bey'i ikinci kez başkan seçti.

sene Ağustosunun birinci gününden başlar" hükmü gereği, borsayı kurma görevini yerine getiren ilk borsa heyetinin süresi 1925 yılı Ağustosundan başlamış gibi kabul edilmişti. Bundan dolayı, bu süre 1926 Ağustosunda bitmiş olacağından heyet seçimlerinin yenilenmesi borsa heyeti ve Oda meclisince uygun görülüp, durum 8 Temmuz 1925'de Ticaret Vekaleti'ne bildirilmişti. Vekalet ise, 10 Temmuz 1925 tarihinde

Oda'ya gönderdiği yazıyla mevcut borsa heyetinin 1926 yılı Ağustosuna kadar vazifede kalmasını istemişti.

Ticaret Vekaleti mevcut borsa heyetinin anılan tarihe kadar göreve devam etmesini uygun görmüş ve bunu 21 Şubat 1926 tarihinde bir kez daha tebliğ etmiş ise de, görülen idari lüzuma binaen fikir değiştirerek heyet seçimlerinin yenilenmesini istedi. Ticaret Odası yönetimi 24 Şubat 1926 günkü toplantısında borsanın açıldığı 21 Şubat 1925'e göre bir sene süresini doldurmuş olan mevcut heyetin 1 Ağustos 1926'ya kadar süresinin uzatılması hakkında evvelce alınmış olan karardan Ticaret Vekaletince vazgeçildiğini hesaba katarak, seçimlerin 1926 yılı Mart ayında yenilenmesine karar verdi.

Bunun üzerine, 1 Mart 1926'da borsa heyeti seçimini idare etmek üzere Hüseyin, Hamdi, Habib-zade Ziya beyler ile Ticaret Mıntika Müdürü Muhsin Naim ve Borsa Komiseri Akif ile Borsa Umumi Katibi Nizameddin

beylerden oluşan bir seçim komisyonu tayin edildi. 18 Mart 1926'da gerçekleştirilen borsa heyeti seçiminde talimatname gereği seçme hakkına sahip olan birinci ve ikinci sınıf abonelerle mubayaacıardan 54 kişi oylamaya katıldı. Oylama sonucunda İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası bünyesinden Şerif-zade Süreyya, Abbas-zade Abdullah, Habib-zade Ziya, Kazım Hüsnü ortaklarından Rifat, Sadeddin Rıza, Ak Osman-zade İzzet beyler 54'er, Asım-zade Nuri Bey 50 reyyle borsa heyeti azalığına seçildiler. Ticaret Odası kontenjanından ise heyete, Hamdi Bey ve Refik İsmail Bey tayin edildiler. Yeni heyetin görev süresi 30 Temmuz 1926'da sona erecek ve Ağustos 1926'da yeni yönetim kurulu için tekrar seçim yapılacaktır.

Azaları bu şekilde yenilenen borsa heyeti 23 Mart 1926 günü ilk toplantısını yaptı. Yeni heyetin başkanı henüz belirlenmediğinden bu toplantıya geçici olarak Ticaret Müdürü Muhsin Bey başkanlık etti. Muhsin Bey, toplantıda, önceki heyetin ifa ettiği vazifeleri güzel sözlerle ifade ederek yeni seçilen heyete başarılar diledi. Daha sonra borsa heyeti reisi seçimine geçildi. Birinci Reis seçimi neticesinde 8 rey alan Hamdi Bey tekrar heyet riyasetine seçildi. İkinci Reis seçimi için yapılan oylama sonucunda ise 8 oy alan Süreyya Bey bu göreve getirildi. Buna göre İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası heyeti şu isimlerden oluştu: Birinci Reis Hamdi Bey, İkinci Reis Süreyya Bey, azalar Nuri, Sadeddin Rıza, Ziya, Rifat, Abdullah Beyler ile tabi azalar Ticaret Müdürü Muhsin Bey, Komiser Akif Bey.

4- HAMİDİYE MEDRESİ'NE GEÇİŞ a- HAMİDİYE MEDRESESİ

Hamidiye Medresesi'nin banisi Sultan I. Abdülhamid Han.

Hamidiye Medresesi, Osmanlı tahtının 27. hükümdarı I. Abdülhamid (1774-1789) tarafından vakıf olarak yaptırılan külliyenin bir parçasıdır. Külliyenin diğer binaları imaret, sıbyan mektebi, sebil, çeşme, arasta (sıralı dükkanlar), kütüphane, mescid, türbe ve hazireden oluşmaktadır. 18. yüzyıl Osmanlı mimarisinin son örneklerinden olan bu eserler, her ne kadar Fatih, II. Bayezid ve Kanuni'nin tesis ettikleri muhteşem külliyeler yanında oldukça mütevazı kalmaktaysa da, dönemin şartlarına göre önemli yapılardır.

Cümle Kapısı Üzerindeki Kitabenin Transkribi

"Pâdişâh-ı Âl-i Osman sâye-i Rabb-i mecîd / *Yüce Rabb'in gölgesi Osmanlı padişahı*
Hazret-i Abdül-Hamid Han, sâhib-i re'y-i sedîd / *İsabetli görüş sahibi Hz.[I.] Abdülhamid Han*
Matla'-ı divân-ı şevketdir fûrûg-i devleti / *Onun devletinin ışığı güç ve kudreti anlatan bir divanın [en güzel] ilk beytidir.*
Ferd-i zâtî gâyiyâ Şeh-nâme'de Beytül'-kasîd / *Sanki o şahsıyla Şehname'de hikaye edilen kasidelerin en güzelidir.*

Medrese, mekteb, imaret hem kütüb-hâne, sebîl / *Medrese, mektep, imaret [yemek dağıtılan yer] hem kütüphâne, sebîl*
Yapdırup aldı du'â-yî hayr-ı ahrâr u abid / *Yaptırıp [Allah'ın] sevdiği hayırlı ve hür kullanının duasını aldı.*
Medrese sûretde amma hey'et-i matbû'ası / *Medrese görünüşlü bu bina genel hatlarıyla*
Muhtasar mecmû'a-i nâ-didedir gayet müfid / *Kısaca burası çok faydalı [işlerin] yapılacağı eşsiz bir binalar topluluğudur.*

Bârek'âllah bir mu'allâ medrese yapdırdı kim / *Allah mübarek etsin [öyle] büyük bir medrese yaptırdı ki*
Vaz'-ı erkânî müesses tâk-ı vâlâsi meşîd / *[Bu bina] sağlam bir temel üzerinde kurulmuştur ve yüksek tâku da çok sağlamdır.*
Mesken ü me'kel, kütüb amamedir özr itmeyüb / *Orada oturmak, yemek yemek ve kitap almak için özür ileri sürülemez.*
Tâlîban tahsil-i ilme eylesün sa'y-i mezîd / *Talebeler ilim tahsil için çok gayret etsinler.*

Hasbeten ill'âh idüb ilm-i şerîfe i'tibâr / *Sırf Allah nızası için şerefli olan ilme yoluna itibar edip*
Enbiyâ vârislerine itdi ikrâm-ı ekîd / *[I. Abdülhamid Han] bu eseriyle peygamberlerin vârisi olan alimlere büyük ikramda bulundu.*
Binde bir ancak düşer Tevfîk ana târîh-i tâm / *[Ey Şair] Tevfik bu esere tarih ancak binde bir düşer*
Ehl-i ilme medrese yapdırdı şah Abdül-hamid" / *İlim erbabına medrese yaptırdı padişah Abdülhamid.*
1194 H. (1780).

Üzerinde medresenin kitabesinin bulunduğu cümle kapısı batı sınırını teşkil eden Yıldız Hamamı Sokağı'na açılır. Bu kapıdan medreseye girildiğinde önce kare şeklinde üstü kapalı bir avluya varılır. İçten içe 5.50 ye 5.50 metre ölçülerinde olan mekanın üstü içten tepe noktası 5.20 metre gelen bir aynalı tonozla kaplıdır. Tonozun iki kenarı duvar üstüne oturmakta, diğer ikisi ise bir mermer sütun tarafından taşınmaktadır. Avluda tam karşımıza gelen ikinci bir kapıdan medrese iç avlusuna girilir. Medrese iç avlusu içten içe 16 metreye 31 metre 30 cm ölçülerindedir. Etrafı volütlü başlıklı mermer sütunlarla çevrilidir.

1960'lı yıllarda avlunun üstü medreseyi kullanan İstanbul Ticaret Borsası tarafından betonarme kolonlar üzerine oturtulmuş uzun kenarlarında aydınlık fenerleri olan bir çatı ile kapatılmış ve içerisine revakların önüne borsanın acente odaları yapılmıştır. Aslında tek katlı planlanan medresede avlu giriş katında bırakılmış, çevrenin yüksek yapılarla çevrili olduğu göz önüne alınarak, revak kotu yüksek tutulmuş ve kazanılan yükseklikten faydalanılarak da medresenin altını kaplayan bir bodrum katı ilave edilmiştir. Avluyu çeviren revaklara cümle kapısından sonra gelen ikinci kapının ve karşısında bir aks, güneyinde türbe ve hazire ile ir-

tibatı sağlayan geçidin revakla birleştiği yerin iki yanında yer alan sekiz rihtlı merdivenlerle çıkılıyordu, aynı dönemde merdivenlerin bulunduğu platformların üstleri diğerlerine göre daha geniş tutulup çapraz tonozlarla kapatılmıştır.

Hamidiye Külliyesi'nin banisi I. Abdülhamid 1789'daki vefatını müteakip medresenin bitişiğindeki türbeye defnedilmiş, kendisinden sonra gelen Osmanlı padişahlarından IV. Mustafa da aynı yere gömülmüştür. Mimar Mehmed Tahir Ağa tarafından barok usulünde yapılan türbenin planı köşeli yuvarlatılmış bir karedir.

b- HAMİDİYE MEDRESESİ'NE NAKİL

18 Aralık 1924'de İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası ile Evkaf Müdürlüğü arasında Hamidiye Medresesi için akdedilen dokuz yıllık kira protokolünün resmîyet kazanabilmesi için öncelikle hükümet tarafından onaylanması, daha sonra iki kurum arasında nihai bir mukavele yapılması gerekiyordu. Borsa heyetinin bu konudaki endişesi protokoldeki dokuz yıllık kira süresinin hükümet tarafından reddedilme ihtimaliydi. Çünkü o tarihte cari olan evkaf usullerine göre vakıf binaları en çok üç yıl için kiralanabiliyor, üç yılın sonunda tekrar

Hamidiye Kütüphanesi'nde bulunan kitaplar 1924 yılında Murat Molla Kütüphanesi'ne buradan da 1954 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınmıştır.

masaya oturulup yeniden mukavele imzalanıyordu. Borsa yönetimi her üç yılda bir yeni şartlarla kira sözleşmesi yapmak yerine kesintisiz dokuz yıllık tek bir sözleşmeyle medreseyi elinde tutmak istiyor, hatta burasını mümkün olursa mülk olarak satın almayı planlıyordu. Bundan dolayı, Vakıflar'la yapılan protokolden hemen sonra borsa heyetinden bir aza, kira süresini dokuz yıl olarak onaylatılabilmek için kulis yapmak üzere Ankara'ya gitmiş, bu arada Ticaret Vekaleti ve Evkaf Müdüriyeti'nden de destek istenilmişti. Borsa heyeti ayrıca İzmir Mebusu Celal Bey ve İstanbul Mebusu Hakkı Şinasi Paşa ile de temasa geçilip, Vakıflarla yapılan protokolün bir an evvel hükümetçe onaylanması hususunda kendileriyle görüşülmesine karar vermişti.

Bunun üzerine borsa heyeti azasından Nazmi Duhani Bey, Aralık ayı içinde İstanbul Mebusu Hakkı Paşa ile görüşerek medrese işinin çözümlenmesi noktasında yardım ricasında bulundu. Hakkı Paşa, Vakıflar'daki dosyanın tarih ve numarasının gönderilmesini isteyerek, Ankara'da konunun takip-

Borsa heyeti, ayrıca İzmir Mebusu Celal Bey ve İstanbul Mebusu Hakkı Şinasi Paşa ile de temasa geçilip, Vakıflar'la yapılan protokolün bir an evvel hükümetçe onaylanması hususunda yardım istedi.

İzmir Mebusu Mahmut Celalattin Bey (Celal Bayar)

İstanbul Mebusu Hakkı Şinasi Paşa

çisi olacağını, en geç 20-25 gün içerisinde işi halledeceğini vaat etti.

Borsa heyetinin 11 Ocak 1925 tarihli toplantısında medreseyle ilgili son durum müzakere edilerek, Ankara Evkaf Umum Müdürlüğüne zorluk çıkarıldığından bahisle, sorunun halledilmesi için Ankara'ya hemen bir heyet gönderilmesine karar verildi. Komiser Akif Bey ile Hasan Ali Bey bu maksatla görevlendirilip, ellerine Ankara'da bulunan Ticaret Odası Reisi Hüseyin Bey'e iletmek üzere bir de mektup verildi. Öte yandan 25 Ocak 1925'de alınan bir karar gereği, Hamidiye Medresesi'nin kira bedeli teminatı olmak üzere yatırılmış olan 1.310 lira Evkaf'tan geri alınarak yerine Milli İktisat Bankası'ndan temin edilen bir kefalet senedi verildi.

Hamidiye Medresesi'nin kiralık olarak borsaya devrine ilişkin sevindirici haber, 3 Mart 1925 günü borsaya ulaştı. İstanbul Evkaf Müdüriyetinden gelen tezkerede, Bahçekapı'daki Hamidiye Medresesi mahallinin ayda 310 lira bedelle ve vergisinin yarısı borsaya ait olmak şartıyla İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'na kiralanmasının

Vekiller Heyetince uygun bulunup keyfiyetin Reis-i Cumhuri Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından da onaylandığı bildiriliyordu. 7 Mart 1925'de toplanan borsa heyeti, Vakıflar ile akdedilecek dokuz yıllık kira mukavelenemesini borsa namına imzalamak üzere Nazmi Duhani ve Habib-zade Ziya beyleri görevlendirdi. Heyet, aynı toplantıda, Hamidiye Medresesi'nin proje, tamir ve inşaa işini takip etmek üzere bir de komisyon teşkiline karar verdi. Ancak komisyon üyelerinin seçiminden önce topluca medrese mahalli ziyaret edilecek, daha sonra yapılması gerekenler hakkında herkes görüş ve düşüncelerini söyleyecekti.

Borsa heyeti 14 Mart öncesinde Hamidiye Medresesi'ne giderek yerinde incelemelerde bulundu. Ziyaret sırasında kendilerine mimar tarafından proje ve resimler gösterilerek medrese hakkında bilgiler verildi.

Hükümetin onayına rağmen medreseyle ilgili işler istenildiği gibi gitmiyordu. 17 Mart 1925 günkü heyet toplantısında Nazmi ve Ziya Beyler konu hakkında açıklamada bulunarak, kira sözleşmesi için Divan-ı Muhasebat'ın (Sayıştay) vereceği olurun beklenildiğini belirtti. Ziya Bey'e göre Divan-ı Muhasebat, medresenin borsaya kiralanabilmesi için Vekiller Heyeti kararını tek başına yeterli bulmuyor, bu konuda bir mahkeme kararına hatta yeni bir kanuna ihtiyaç olduğunu düşünüyordu. Ziya Bey'in söylediklerini teyit eden Nazmi Bey de, konunun hallini Millet Meclisi'nde görüyordu. Borsa Heyeti Reisi Hamdi Bey ise, Divan-ı Muhasebat'tan çıkacak kararın beklenilip sonuca göre bir

hareket tarzı belirlenmesinin daha doğru olacağını savunuyordu. Neticede, Hamdi Bey'in görüşü benimsenip Divan-ı Muhasebat'tan çıkacak kararın beklenmesine karar verildi. Ardından da alınan yeni bir karar gereği Borsa Heyeti Reisi Hamdi Bey Ankara'ya gönderildi. Yaklaşık bir hafta Ankara'da kalacak olan Hamdi Bey, bu sırada medrese binası muamelesinin tamamlanması için de temaslar da bulunacaktı. O esnada borsa heyetine ise Süreyya Bey riyaset edecekti. İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası yönetiminin Hamidiye Medresesi'nin borsaya kiralanması için değişik karnalları devreye sokarak sürdürdüğü mücadele nihayetinde bütün pürüzler halledilerek, mutlu sona ulaşıldı: İcra Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu) 24 Mayıs 1925'de aldığı bir kararla medresenin aylık 310 lira bedelle, dokuz yıllığına Borsa'ya kiraya verilmesini şartlı olarak onayladı:

Kararname

18/1/1341(1925) tarih ve 1407 numaralı kararnameye zeyildir.

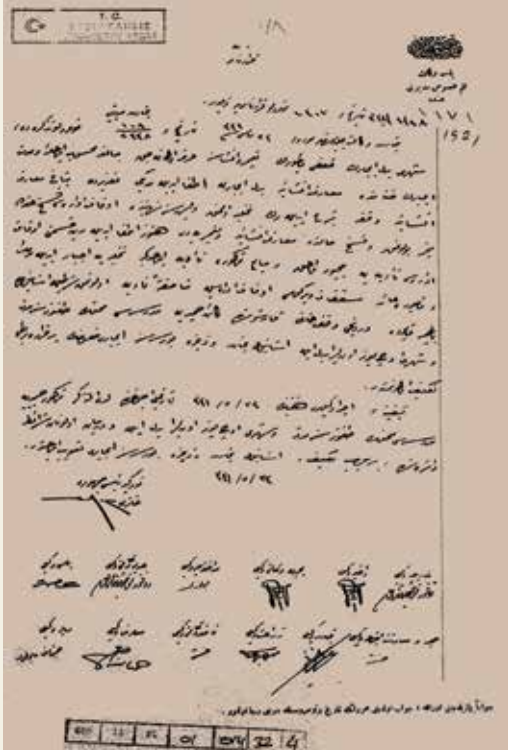
Ticaret Vekalet-i Celilesinden mevrud 22 Mayıs 1341(1925) tarih ve Ticaret Müdüriyeti 108/2448 numaralı tezkerede, şehri bedel-i icârın (aylık kira bedelinin) nisfını me'cûrun (kiralanan mahallin) tamir ve inşasına sarf olunacak mebalîğe mahsup edilmek ve müddet-i icârın (kira süresinin) hitamında mesarîf-i inşaiye bedel-i icârla itfâ edilemediği takdirde mütebaki mesarîf-i inşaiye Vakfa teberru edilerek tahliye olunmak ve beş sene nihayetinde Evkaf İdaresi fesh-i akde mütehayyir bulunmak ve fesh halinde mesarîf-i inşaiye ve tamiriyyeden henüz itfâ edilemeyen kısmını Evkaf İdaresi tediye mecbur olmak ve mebalîğ-i mezkure tediye edilmedikçe tahliye icbar edilememek ve me'cure (Vakfa) ait müsekkafat vergisi Evkaf İdaresiyle münâ-

sakaten (yarı yarıya) tediye olunmak şartıyla İstanbul'da Bağçekapı'da Dördüncü Vakıf Hanı karşısında kâin Hamidiye Medrese'si mahallin dokuz sene müddet ve şehri üç yüz on lira bedel ile İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'na icârı (kiralınması) hususunun bir karara rabtı teklif olunmuştur.

Keyfiyet, İcra Vekilleri Heyeti'nin 24/5/1341(1925) tarihli içtimasında ledet-tezekkür mezkur Hamidiye Medresesi mahallin dokuz sene müddet ve şehri üç yüz on lira bedel ile ve dermian (açıklanan) olunan şerait dairesinde, ber-mucib-i teklif, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'na icârı tasvib edilmiştir. 24/5/1341(1925).

Türkiye Reis-i Cumhuri	Vekiller
Gazi Mustafa Kemal	Heyeti
(imza)	(imzalar)

Kararnameye göre, aylık kiranın yarısı borsa idaresi tarafından kiralan mahallin tamir ve inşa masraflarına mahsup edilecekti. Kira süresinin sonunda inşa masrafları kira bedelini aştığı takdirde, geriye kalan miktarı borsa Vakfa teberru (bağışlamak) edip kira mahallini boşaltacaktı. Beş sene sonunda Evkaf İdaresi isterse kira mukavelesini feshedebilecekti. Feshedilmesi durumunda inşaat ve tamir masraflarından henüz ödenemeyen kısmını Evkaf İdaresi borsaya tediye mecbur olacak, bu para ödenmedikçe borsa idaresi tahliyeye mecbur edilemeyecekti. Vakfa ait müsekkafat vergisini (vaktin gelir vergisi) ise Evkaf İdaresi ile Borsa yarı yarıya ödeyeceklerdi.

Ankara'da bu gelişmeler olurken, İstanbul'da medresenin tamiriyle ilgili hazırlıklar devam etmekteydi. İcra Vekilleri Heyeti'nin borsanın kiralanmasına izin vermesiyle birlikte çalışmalar hız kazandı. Bu bağlamda 9 Haziran 1925 tarihinde medrese binasının tanzimi hakkında mimarlar tarafından daha önce borsa heyetine sunulmuş üç proje değerlendirilerek, bunlardan mimar Monjeri'nin projesi uygun bulundu. 16 Haziran 1925'de medrese binasının tamir ve inşa işlerini yürütmek ve bu konuda gerekli işlemleri gerçekleştirmek üzere azadan Ziya Bey ile Borsa Komiseri Akif Bey yetkili kıldılar. Ziya ve Akif beyler planları fen heyetine tevdi edip tasdik ettirmek ve harcamalar

Kararnamede, Reis-i Cumhuri Gazi Mustafa Kemal ile Bakanlar Kurulu üyelerinin imzaları vardı. 24 Mayıs 1925 tarihli kararnameye medrese 9 yıllığına Borsa'ya kiralandı.

konusunda müstakil ve serbest kalmak esasları dahilinde sözleşme de yapabileceklerdi.

Borsa binası projesinin mimarı Monjeri, 7 Temmuz 1925 tarihinde muhtemel inşa masraflarını borsa yönetimine verdi. Mimarın öngördüğü masrafları fazla bulan heyet, kendisinden, harcamalarda kısıntı yapmasını istedi. Bu talep, medrese tamiratının biraz daha gecikeceği anlamına geliyordu. Hesapların yeniden gözden geçirilip hangi kalemlerde ne oranda tasarrufta bulunabileceğini tayin etmek şüphesiz biraz vakit alacaktı. Nitekim, medrese tamirinin bu şekilde uzaması azalar arasında alternatif bina arayışlarını gündeme getirdi. Eski Postahane binası ile Ömer Abid Hanı bir ara borsa olarak teklif edilirse de, daha sonra her ikisinden de vazgeçildi. 28 Temmuz 1925 tarihli toplantıda Hamdi ve Akif beyler, farklı arayışlara iltifat etmeyip, tamir edilir edilmez medreseye taşınma konusunda kararlı olduklarını ifade ettiler.

Mimar Monjeri, medrese tamiratına dair hazırladığı yeni hesap cetvelini üç ayı aşkın bir süre sonra, 1925 Ekim ayı ortalarında borsa heyetine teslim etti. Konu, 20 Ekim 1925 günkü heyet toplantısında ele alındı. Neticede, mimar tarafından verilen hesaplardan tahminen 29 bin liralık masrafa tekbül eden inşaatın kabul edilmesine karar verildi. İnşaata ilave olunacak odaların tabliye, orta hol ve kenar koridorlarının çimento sathı üzerine yapılacak döşemelerle ilgili farklı tercihlerde bulunan heyet, bunların, mimara hazırlatılacak ihale şartnamesinde yer almasını istedi. Medrese

Borsa yönetimine Hamidiye Medresesi'nin tanzimi için 3 proje sunuldu. Yönetim, bu projeler için Monjeri'nin çalışmasını beğendi; tamir ve inşa işleri için Monjeri ile anlaştı. Ancak Monjeri'nin öngördüğü masraflar yüksek bulundu.

tamirata için açılacak ihale kapalı zarf usulünde icra edilecek ve gazeteler yoluyla da ilan edilecekti. Tekliflerin değerlendirilmesi ve karar yetkisi bütününüyle borsa heyetine ait olacak ve taliplerden teminat akçesi de istenmeyecekti. İhaleyi kazanan kişi ya da firma sadece kefalet gösterecekti.

Hamidiye Medresesi binasının tamiratı için toplam dört teklif verildi. Teklif zarfları 10 Kasım 1925 tarihli borsa heyeti toplantısında açıldı. Teklifnamelerin azadan İzzet Bey ile Komiser Akif Bey'den müteşekkil bir komisyon tarafından tetkiki ve

Hamidiye Sebil-i Hümayun ve Çeşmesi ile imaret ve sıbyan mektebinin 4. Vakıf Han yapılmadan önceki hali (üstte). Sebilin ve imaretin orijinal yerinde bugün 4. Vakıf Han bulunuyor (altta).

komisyona Reis Hamdi Bey'in de katılımı uygun bulundu. Bir hafta boyunca teklifleri inceleyen komisyon 17 Kasım 1925 günü sonuçları açıkladı. Buna göre: Osman Fitri ve Papagurun'un teklifi 33.850 lira ve 150 gün; Haydar ve ortaklarının teklifi 46.000 lira ve 120 gün; Mimar Semneyan'ın teklifi 48.000 lira ve 155 gün; Müteahhit Boşinelli'nin teklifi 59.650 liraydı. Bunlardan Osman Fitri ve ortaklarının teklifleri sonradan 33.000 lira ve 120 güne indirildi. Haydar ve ortaklarının teklifi 43.000 liraya ve Semneyan'ın teklifi 44.000 liraya düşürüldü. Diğer müteahhit Boşinelli ile temasa geçilemediğinden yeni teklifi alınamamıştı.

Bu konuda cereyan eden müzakereler neticesinde tamiratın en ucuz teklifte bulunmuş olan Osman Fitri ve Papagurun'a 33.000 lira bedel ve 120 iş günü esası dahilinde verilmesine karar verildi. Yapılacak mukaveleyi imza için de Heyet Reisi Hamdi Bey tam yetkili kılındı. Murat ve Akif beyler ile mimar Monjeri'den oluşan bir başka heyet ise, inşaatın geçici ve kesin kabullerini yapmakla görevlendirildi. İstanbul Ticaret Odası da yapılan anlaşmayı tasvip ederek, borsa yönetimine, tamirat için 33.000 liralık harcama izni verdi.

Medresenin tamirine Aralık ayında başlandıysa da, yağmurlar nedeniyle çatıda hasar olduğundan çalışmalara bir müddet ara verildi. 15 Aralık 1925'de borsa mimarı Monjeri'ye yağmurlardan dolayı binada oluşan hasarın tetkik ve ilave tamirat için yapılacak sarfiyatı hesaplaması söylendi. Hemen harekete geçen mi-

mar, müteahhitlerle çatıdaki problem hakkında görüştü. Müteahhitler, medrese binasındaki çatı makaslarının betonarmeye çevrilmesini öneriyorlardı. Monjeri de makasların daha sağlam ve dayanıklı olması açısından tercih edilebileceğini, ancak bunun fiyatlara ek masraf olarak yansıtılmaması gerektiğini söylüyordu. 26 Ocak 1926'da konuyu tartışan borsa heyeti mimar Monjeri'nin görüşü doğrultusunda hareket etme kararı aldı. 16 Şubat 1926'da ise, medrese binasına bir köşe odası yapılması için daha önce hazırlanan projenin uygulanmasına karar verildi. Bu oda yaklaşık 610 liraya mal olacaktı. 2 Mart 1926'da medresenin kurşun tamirati için Ticaret Odası'ndan 2.500 lira talep edildi. 16 Mart 1926'da borsa heyeti, medresede bazı tamirat ve ilaveler yaptırılmasına karar verdi. Keşif raporunda yer almayıp ayrıca yaptırılacak işler şunlardı:

- 1-Kabristana açılacak bir tuğla kalınlığında kapı.
- 2-Çatı üstündeki bacaların sıvası.
- 3-Toplantı odasının üstündeki bacadan kapanması.
- 4-Camiye giden tolozun çatısı.
- 5-Revak etrafında ve sütunların aralarında yarı camdan tahta perde.

Bu işlerin yaklaşık maliyeti 7 bin liraydı. 6 Nisan 1926'da alınan karar gereği bu para borsa bütçesindeki demirbaş ve tesisat fonundan karşılanacaktı. Medresenin tamirat ve ilave inşaatının bir an önce bitirilebilmesi için belirlenen tatil günleri dışında mesaiye ara verilmeyecek, hatta gerekirse Şehremaneti'nden izin alınarak Cuma günleri bile çalışılacaktı.

Nisan ayında medrese kalorifer tesisatı döşenmesi ve 134 metrekare yüzeydeki kurşunların tamirâtı için ihale açıldı. Kalorifer tesisatı için verilen teklifler Şehremaneti fen heyetine tetkik ettirilerek bu konuda bir rapor hazırlanması istendi. Kurşunların tamirâtı işi, 20 Nisan 1926 tarihli heyet kararıyla, 1.200 lira bedelle Bekir Efendi'ye verildi. Medrese binasındaki ahşap inşaatı için ise değişik firmalardan fiyat alınması ve işin asgari fiyata yaptırılması kararlaştırıldı. 27 Nisan 1926'da binanın ahşap aksamı için Şehremaneti fen heyetine hazırlatılan keşif raporunun ilanı ile ihaleye çıkılması kabul edildi. İhaleye katılan sekiz kişiden doğramacı Hacı Ahmet Efendi'nin verdiği teklif heyetçe uygun görülerek nihayet 1,5 ay zarfında bitirmek şartıyla 4 Mayıs 1926 tarihi itibarıyla inşaatın kendisine ihalesine karar verildi.

Mayıs ayı başında medreseyi tamir ve inşa etmekte olan müteahhitlerden borsa heyetine bir yazı gönderilerek, binanın tesellümünün yapılabileceği bildirildi. Bunun üzerine borsa heyeti, teslim işleminden önce, yapılan işleri yerinde görmek ve müteahhitlerden bilgi almak üzere 9 Mayıs 1926'da medrese mahalline gitti. Neticede, mimarın bu konuda bir rapor hazırlamasına karar verilerek aynı gün borsaya dönüldü.

11 Mayıs 1926'da, kalorifer tesisatı hakkında ilgili firma tarafından hazır-

Borsa yönetimi, medresenin yanındaki dershane için iki katlı laboratuvarı çevrilmesi işini Mimar Avedis Sarafyan'a verdi.

lanıp daha sonra Şehremaneti fen heyetince de onaylanmış olan proje kabul edildi. Ayrıca medrese yanındaki caminin de müteahhit firmaya yaptırılacak ek bir projeye kaloriferle ısıtılması kararlaştırıldı. Toplantıda Reis Hamdi Bey'in cami binasının iki kat olarak inşa ettirilmesi hakkında yaptığı teklif de oybirliğiyle kabul edildi.

Mimar Monjeri yeni borsa binası, Hamidiye Medresesi inşaatı hakkındaki raporunu 11 Mayıs

1926 tarihinde tamamladı. Mimar raporunda, inşaatla ilgili bazı eksikler olduğunu, ancak müteahhitlerin bu eksiklikleri hemen gidereceklerini ifade ettiklerini söylüyordu. Bu rapor üzerine heyet, belirtilen eksikliklerin tamamlandığına dair mimar Monjeri'den gelecek ikinci raporun beklenmesine karar verdi. Dolayısıyla inşaatın geçici kabul işlemi yapılamadı.

Ancak yeni borsa binasının pek yakında hazır olacağını anlaşılması üzerine borsa heyeti, medrese içinde mubayaacılara tahsis edilecek odaların kira ücretlerini belirlemeye başladı. 25 Mayıs 1926'da borsa yönetimi, 18, 19, 20 ve 21 numaralı odaların 500'er liraya kiraya verilmesine ve bu meblağın içinde elektrik ve şofaj masrafının da olmasına karar verdi.

Aynı toplantıda ayrıca medrese yanındaki dershane binasının iki kat laboratuvar olarak inşasına dair mimar Sarafyan Efendi'nin proje ve şartnamesi tetkik olunarak, bu projenin

pazarlık yoluyla Sarafyan Efendi'ye doğrudan ihalesi veya ilan olunarak ihaleye çıkılması konusu müzakere edildi. Sonuçta, Reis Hamdi Bey ile azadan Ziya ve Akif beylerin Sarafyan Efendi ile temasa geçerek bu hususta bir mukavele hazırlamaları kararlaştırıldı.

27 Haziran 1926 tarihli toplantı İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası açısından ayrı bir anlam taşıyordu: Yeni borsa binasının tamir ve inşasının tamamlandığı haberi ilk kez bu toplantıda açıklandı. Borsa heyeti Hamidiye Medresesi'ne nakil gününü de belirlemek üzere müzakereye başladı. Müzakere sonunda, celseyi müteakip yeni binanın geçici kabulü için heyetçe inşa mahalline gidilmesine ve kabul işlemi olursa müteahhitlerin inşaat bedelinden son alacakları kısmın tediyesine karar verildi. 10 Temmuz 1926 Cumartesi gününden itibaren borsa işlemleri artık Hamidiye Medresesi'nde icra edilecek ve yeni bina-daki heyet toplantıları da haftada iki gün olacaktı.

Mahmudiye Han'daki (Şark Han) son heyet toplantısını 6 Temmuz 1926 günü yapan İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası, 10 Temmuz 1926 tarihinden itibaren faaliyet ve hizmetlerine Hamidiye Medresesi'nde devam etmeye başladı. Yeni borsa binasındaki ilk heyet toplantısı da 12 Temmuz 1926'da gerçekleşti. Bu tarihi toplantıya Borsa Heyeti İkinci Reisi Süreyya Bey başkanlık ederken Nuri, İzzet, Rifat, Refik İsmail Beyler aza olarak katıldılar. Ayrıca Ticaret Müdürü Muhsin Bey ile Komiser Akif Bey de celseye tabii üye sıfatıyla iştirak ettiler.

ç- MEDRESE SATIN ALINIYOR

Borsa'nın Hamidiye Medresesi'nde kalıcı olmasını isteyen İstanbul Ticaret Odası, tarihi binanın Oda'ya satışını sağlamak için Ticaret ve Maliye Vekaletleri ile hükümet nezdinde girişimlere başladı. Bu amaçla, 1926 Ekimi'nde Ticaret Odası Reisi Hüseyin Hüsnü Bey, Ankara'ya giderek yetkililerle görüştü. İcra Vekilleri Heyeti, 17 Ekim 1926'da aldığı bir kararla, daha önce dokuz yıllığına borsaya kiralanmış olan Hamidiye Medresesi bina ve arsasının 95 bin liraya İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'na satılmasına izin verdi. Haber, İstanbul'da sevinçle karşılandı. 20 Ekim 1926 günü toplanan İstanbul Ticaret Odası yönetimi, Heyet-i Vekile Riyaseti ile Ticaret ve Maliye Vekaletleri'ne birer telgraf çekerek şükranlarını bildirdi.

Hamidiye Medresesi ve müstemi-latı bir süre sonra "asri vesait ve tertibatı haiz bir zahire borsası binası inşa edilmek kayıt ve şartıyla" Evkaf İdaresi'nce İstanbul Ticaret Odası'na satıldı.

Oda yönetimi de mülkiyeti kendisinde olmak üzere, medreseyi İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın kullanımına tahsis etti. Medrese borsa idaresi tarafından yıktırılmak yerine, bazı tadilat ve ilavelerle takviye edildi. Avlusunun üstü betonarme kolonlar ve medresenin bir kısım duvarları tarafından taşınan, aydınlık feneri olan bir çatı ile örtüldü. Ayrıca kütüphanesindeki kitaplar 1924'de vakıf kütüphanelerinin, Milli Eğitim Bakanlığı'na devri sırasında Murat Molla Kütüphanesi'ne, oradan da 1954'de Süleymaniye Kütüphanesi'ne devredildi.

1950 yılına kadar İstanbul Ticaret Odası'nın mülkiyetinde kalan medrese, 4355 sayılı kanunla borsalara gayrimenkul edinme yetkisi verildikten sonra, 11 Ağustos 1950'de İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası tarafından 133.750 lira ödenerek Ticaret Odası'ndan satın alındı.

5- İLK BAŞKAN DEĞİŞİKLİĞİ

23 Mart 1926'da seçilen borsa heyetinin görev süresi 30 Temmuz 1926'da sona erdi. Ticaret ve Zahire Borsası yeni idare heyetinin 1926 Ağustosunun ilk haftasında belirlenmeliydi. Ağustos başında heyette yer alacak üyelerin seçimleri yapıldı. Yedi üye borsa tarafından seçilme, iki üye ise Ticaret Odasınca tayin yoluyla belirlenecekti. Süreyya, Murat, Ahmet Nuri, İsmail Hakkı, Ziya, Hasan Rıza, İzzet, Mustafa, Haşim Beyler aslı aza olarak, Ticaret Müdürü Muhsin ve Komiser Akif Beyler de hükümet adına yeni borsa yönetimine katıldılar.

Yeni heyet ilk toplantısını 10 Ağustos 1926 tarihinde Ticaret Müdürü Muhsin Bey'in geçici başkanlığı altında yaptı. Muhsin Bey önceki heyetin hizmetlerinden bahsederek kendilerine teşekkür ettikten sonra birinci ve ikinci reislerin seçimine geçildi. Neticede 8 oy alan Süreyya Bey oda heyeti birinci reislğine seçildi. Arkasından icra edilen ikinci reis seçiminde ise 9 rey alan Murat Bey ikinci reislk görevine getirildi. Bu seçimler sonucunda aynı zamanda borsa heyeti tarihinin ilk reis değişikliği de gerçekleşmiş oldu: Kurucu Başkan Hamdi Bey, görevini, bir süredir yardımcılığını yapmakta olan Süreyya Bey'e devretti.

Süreyya Bey riyasetindeki heyetin aynı gün gerçekleştirdiği ilk toplantıda, ağırlıklı olarak borsa kayıt ve kabul işlemleri müzakere edilerek, şartları uygun bulunan abone, simsar ve mubayaacı adaylarının başvuruları onaylandı.

İstanbul Ticaret Borsası Meclis Salonu

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1926-1951 YILLARI ARASINDA İSTANBUL TİCARET BORSASI

A- 1926-1929 DÖNEMİ 1- BORSA YÖNETİMİ

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nı yönetecek dokuz kişilik ilk idare heyetinin seçimi talimatname gereği İstanbul Ticaret Odası'na verilmiş ve oda bünyesinde yapılan seçimler neticesinde Şerif-zade Süreyya, Hasan Ali, Asım-zade Nuri, Furtun-zade Murat, Ak Osman-zade İzzet, Sadettin Rıza, Ak Ağa-zade Mustafa Arif beyler borsa adına yönetime giren ilk üyeler olmuşlardı. Ticaret Odası kontenjanından ise, Hamdi Bey ile Habip-zade Ziya borsa yönetimindeydi. Dokuz kişilik bu kadro İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın "ilk idare heyeti" olarak tarihe geçti. Akağa-zade Abdullah Bey sağlık sebebiyle heyetten ayrılmak zorunda kalınca yerine Nazmi Duhani Bey getirildi.

Ticaret Müdürü
Muhsin Naim Bey

Borsa heyeti 6 Aralık 1924'te ilk toplantısını yaparak, başkan ve başkan yardımcısını belirledi. Hamdi Bey İstanbul Ticaret ve Zahire Borsa Heyeti Reisi olurken, Şerif-zade Süreyya Bey de reis vekilliğine seçildi. İlk borsa heyeti 18 Mart 1926'ya kadar görevini sürdürdü. İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası aynı gün idare heyetini yeniden seçmek üzere toplandı. Bu seçim

aynı zamanda borsanın bizzat gerçekleştirdiği ilk idare heyeti seçimi oldu. Oylama sonucunda Şerif-zade Süreyya, Abbas-zade Abdullah, Habip-zade Ziya, Kazım Hüsnü ortaklarından Rifat, Sadeddin Rıza, Ak Osman-zade İzzet, Asım-zade Nuri Beyler borsa heyeti azalığına seçildiler. Ticaret Odası'nı temsilen önceki heyette görev alan Reis Hamdi Bey ile azadan Ziya Bey bu yönetimde de yerlerini korudular. Yeni borsa heyetinin görev süresi 30 Temmuz 1926'da sona erecekti.

İstanbul Ticaret Odası Mecmuası'nın 1926 yılı Nisan sayısına göre o tarihte "Ticaret ve Sanayi Odasına bağlı İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Heyeti" şu isimlerden oluşuyordu:

Reis : Hamdi Bey

Reis Vekili : Süreyya Bey

Azalar : Rifat Bey, Sadettin Rıza Bey, Ziya Bey "Habib-zade", Abdullah Bey "Abbas-zade", İzzet Bey "Ak Osman-zade", Nuri Bey "Asım-zade"

Tabii Aza : Mıntıka Ticaret Müdürü Muhsin Naim Bey

Ticaret ve Zahire Borsası Komiseri: Hüseyin Akif Bey

Ticaret ve Zahire Borsası Katib-i Umumisi: Nizamettin Âlî Bey

1926 Mayıs ayı itibarıyla borsa yönetiminde Reis Hamdi ve İkinci Reis Süreyya beyler ile Rifat, Refik İsmail, Sadettin Rıza, Ziya, Abdullah, İzzet ve Nuri beyler bulunuyordu. Muhsin Naim Bey tabii üye, Hüseyin Akif Bey borsa komiseri, Nizamettin Bey de umumi katip görevindeydi.

Ağustos başındaki seçimde yedi üye yine borsa tarafından, iki üye de Ticaret Odasınınca belirlendi. Süreyya, Murat, Ahmet Nuri, İsmail Hakkı, Ziya, Hasan Rıza, İzzet, Mustafa Haşim beyler asli aza olarak, Ticaret Müdürü Muhsin ve Komiser Akif beyler de hükümet adına yeni borsa yönetimine dahil oldular. 10 Ağustos 1926'da Ticaret Müdürü Muhsin Bey'in geçici başkanlığı altında yapılan başkanlık seçiminde Süreyya Bey oda heyeti birinci reisi olurken, Furtun-zade Murat Bey de ikinci reis seçildi. Buna göre yeni borsa heyeti şöyleydi:

Reis : Şerif-zade Süreyya Bey

Reis Vekili : Furtun-zade Murat Bey

Müfettiş : Habib-zade Ziya Bey

Azalar : Ak Osman-zade İzzet Bey, İslam-zade İsmail Hakkı Bey, Asım-zade Nuri Bey, Hasan Rıza Bey, Haşim Bey, Mustafa Bey

Tabii Aza : Mıntika Ticaret Müdürü Muhsin Naim Bey

Komiser : Hüseyin Akif Bey

Katip-i Umumi : Nizamettin Âlî Bey

1927 yılında yapılan seçimlerde Borsa reisliğine Furtun-zade Murat Bey seçildi.

1927 yılında İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Heyeti Reisliğine Furtun-zade Murat Bey, Reis Vekilliğine ise Hasan Rıza Bey seçildi. Aynı yönetimde yer alan Habib-zade Ziya Bey hesap müfettişi, İslam-zade İsmail Hakkı Bey muamelat müfettişi olarak gözükiyordu. Heyette aza olarak Mustafa Nuri-zade Kardeşler Şirketi'nden Burhanettin Bey, Asım-zade Nuri Bey,

Kır-zade Şevki ve Şürekası Şirketinden Şevki Bey ve Hacı Münir-zade Ali Sait Bey'in isimleri geçiyordu. Tabii azalar ise Mıntika Ticaret Müdürü Muhsin Naim Bey, Şehremaneti İktisat Müdürü Kemal Ömer Bey, Ticaret ve Zahire Borsası Komiseri Hüseyin Akif Bey ve Umumi Katip Nizamettin Âlî Bey idi.

1928 yılında ise İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Heyeti şu isimlerden oluşuyordu: Reis Furtun-zade Murat, Reis Vekili Hasan Rıza, Hesap Müfettişi Habib-zade Ziya, Muamelat Müfettişi İslam-zade İsmail Hakkı, azalar Burhanettin, Asım-zade Nuri, Şevki ve Sekban-zade İsmail, Serattar-zade Abdülkerim; tabii azalar da Muhsin Naim, Kemal Ömer, Hüseyin Akif ve Nizamettin Âlî idi.

1929 yılındaki borsa yönetiminde yer alan isimler bir önceki yılın aynıydı. Son üç yılın yönetim tablosuna bakıldığında, heyetin idarede belli bir istikrar çizgisini yakalayıp giderek uzmanlaştığı anlaşıyordu.

2- BORSA KADROSU

Borsa bünyesinde çalışanların sayısı 1925-1928 yılları arasında artan işlem hacmi ve faaliyet alanının genişlemesine paralel olarak arttı. Mütevazı bir kadroyla işe başlayan Ticaret Borsası birkaç yıl içinde hızla büyüdü. 1928 yılında borsanın işlerini yürüten beş bölüm vardı. Bunlar, muamelat şubesi, muhasebe şubesi, laboratuvar, umumi katiplik bürosu, istihbarat ve istatistik şubesi olarak isimlendirilmekteydi. Her bölüm kendi içinde farklı uzmanlık ve ehliyetle görevliler istihdam ediyordu. Muamelat şubesinde bir müdür, bir katip, bir tescil ve ratisman bürosu memuru, beş fiyat bürosu memuru, bir bülten bürosu memuru, dört tahakkuk ve murakabe memuru vardı.

Muhasebe şubesinde bir şef, üç muhasebe katibi, bir veznedar ve üç tahsildar olmak üzere toplam sekiz memur çalışıyordu. Şube şefinin maaşı 150 liraydı. Laboratuvarında bir borsa laboratuvar müdürü, bir laboratuvar mütehassısı, bir laboratuvar asistanı,

dört analiz memuru, iki laboratuvar hademesi, bir laboratuvar katibi ve bir de laboratuvar daktilosu memuru mevcuttu. Umumi katiplik bürosunda da bir meclis zabıt katibi, bir merkez dosya memuru, bir daktilograf, iki tevzi memuru, bir tercüme memuru, bir telefon memuru, bir dahiliye levazım memuru, bir baş hademe, bir kapıcı, üç şube hademesi, bir hol hademesi, bir kaloriferci, bir bekçi ve bir gardiropçu vazife yapıyorlardı. İstihbarat ve istatistik şubesinde bir şube şefi, bir istatistik memuru, bir vilayet ticareti istihbarat memuru, bir harici memleketler istihbarat memuru ve bir de İstanbul ticareti istihbarat memuru bulunuyordu. Bu tabloya göre 1928 yılı başında İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın memur ve hizmetli kadrosu toplam 55 kişiden ibaretti. Bunlardan 18'i umumi katiplik bürosunda, 13'ü muamelat şubesinde, 11'i laboratuvarında, 8'i muhasebede ve 5'i de istihbarat şubesinde görevliydi. 1929 öncesinde Borsa'da çalışanların sayı 74'e kadar çıkacaktı.

İstanbul Ticaret Borsası Laboratuvarı'nda bir analiz işlemi yapılırken.

3- BORSA'NIN GELİR VE GİDERLERİ

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın gelirleri senelik kayıt ücretleri, masa ve yazıhane kiralari, borsa ücretleri ve muhtelif varidat olarak dört kalemden oluşuyordu. Senelik kayıt ücretleri abone, mubayaacı ve simsarlar ile abone ve mubayaacıların istihdam ettikleri yardımcılardan borsaca alınan aidatlardı. Abone ve mubayaacı ücretleri buldukları sınıfa göre farklılık gösterirken, diğerleri için standarttı. Borsa ücretleri ise, işlem gören her bir ürün için borsaca alınan muamele bedeliydi.

1928 yılı bütçesine göre Borsa'nın yıllık geliri 175.472 liraydı. Bu miktarın 136.250 lirası borsa ücretleri, 10.242 lirası senelik kayıt ücretleri, 6.980 lirası masa ve yazıhane kiralari, 4.000 lirası da muhtelif gelirlerdi:

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın 1928 bütçesine göre giderleri ise, maaşlar, daimi harcamalar, fevkalade masraflar, neşriyat, iadesi gereken harç ödemeleri, demirbaş eşya ve İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'na ödenmesi gereken Borsa'nın gelir faz-

lası olarak toplam 154.472 liraydı. Giderler arasında en yüksek oran 78.820 lira ile maaş ödemeleriydi. Bunun içinde borsa komiserine ödenen 3.600 lira maaş, ikramiye (5.000) ve 5.000 liralık kazanç vergisi de bulunuyordu.

Borsa'nın daimi masrafları ise şunlardan oluşuyordu: Huzur hakkı yani idare heyeti üyelerine her katıldıkları toplantı için yapılan ödemeler; hakem, analiz ve bilirkişi ücretleri; eşya sigortası, aydınlatma ve ısıtma giderleri; kırtasiye, posta ve damga pulları harcamaları; ilan, harici telgraf ve istihbarat servisi, dahili telgraf servisi, telefon, harcırah ve diğer zaruri giderler; kütüphane, mecmua, gazete ve kitaplara yapılan ödemeler; elbise ve müteferrik harcamalar; bazı ücretler; laboratuvarın daimi giderleri ile laboratuvar tesisatı giderleri; avukat ücreti, kira ve tamirat bedeli. Müsekkafat vergisi (vakıf vergisi) ise Ticaret Odası bütçesinden ödeniyordu. Borsa'nın daimi masraflar toplamı 30.700 liraydı.

Fevkalade masraflar, heyet seçimleri sırasında yapılan harcamalar ile tören giderleriydi. Bu masraflar 1928 bütçesinde 1.000 lira olarak görünüyordu. Neşriyat giderleri olarak Borsa'nın çıkardığı günlük bülten, beyanname ve sair matbu evrak, kitap ve broşürler vardı. Bunların toplam miktarı 9.000 liraydı. Tahsil edilip de 1928 yılında iadesi gereken harç miktarı 250 lira, demirbaş gideri de 2.000 liraydı. 1925 tarihli yasa gereği İstanbul Ticaret Borsası gelirlerinin önemli bir kısmı "gelir fazlası" olarak İstanbul Ticaret Odası'na veriliyordu. 1928'de Ticaret Odası'na aktarılması gereken "gelir fazlası" miktarı 35.702 liraydı.

İstanbul Ticaret Borsası'nda muameleciler

4 İKTİSAT KONGRELERİ VE BORSA

İstanbul'da 1926'dan itibaren iki önemli iktisat kongresi düzenlendi. Bunlardan birincisi mahalli, ikincisi ise genel mahiyetteydi. Oda'nın kendi bünyesinde gerçekleştirdiği mahalli kongre İstanbul'da yapılıyor ve bu kongrede bölgenin ticaret ve sanayi erbabıyla yüz yüze temasa geçilip fikir alışverişinde bulunuluyordu. En az üç gün süren mahalli kongre toplantıları İstanbul Ticaret ve Zahirre Borsası'nın bulunduğu Hamidiye Medresesi salonu ile İstanbul Ticaret Odası meclisinde yapılıyordu.

Kongreyle ilgili giderler Oda tarafından karşılanıyordu. Kongreye İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nda kayıtlı tüccar ve sanayiciler, şirket ve müesseseler ile iktisadi cemiyetler katılıyor, kimlerin hangi iktisadi meselelerle ilgili raporlar sunacakları önceden belirlenip, resmi açılışın ardından "kongre programı" olarak katılımcılara ilan ediliyordu.

Ticaret Odası'nın tertip ettiği genel nitelikli iktisat kongresinde ise, Türkiye'deki ticaret ve sanayi odaları "odalar birliği" mahiyetinde bir araya gelerek ticaret ve sanayiye ilişkin gündemdeki konuları müzakere ediyordu.

a- 1926 İKTİSAT KONGRESİ

İstanbul Ticaret Odası'nın 1926 yılı mahalli kongresinin Haziran'da yapılması düşünülürken, daha sonra bu tarihte değişikliğe gidilerek, kongrenin Eylül ayı içinde yapılması kararlaştırıldı. Kongre, 9 Eylül Perşembe günü saat 15.30'da İstanbul Ticaret ve Zahirre Borsası salonunda 48 üyenin katılımıyla başladı. Açılışı Ticaret

İstanbul'un ilk bölgesel iktisat kongresi, bölgenin ticaret ve sanayicilerinin katılımıyla 9 Eylül 1926 tarihinde İstanbul Ticaret ve Zahirre Borsası'nda yapıldı. Kongrenin Borsası'nda yapılacağı duyuran haber, Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası'nda yayınlandı.

Odası reis vekillerinden Sadullah Bey yaptı. Yapılan gizli oylama neticesinde kongre başkanlığına Avunduk-zade Aziz Bey seçildi. Ardından başkan vekili ve diğer görevlilerin seçimi yapıldı. Başkan vekilliğine Oda reis vekillerinden Hamdi Bey, mazbata yazıcılıklarına ise Ticaret Borsası azası Ak Osman-zade İzzet Bey ile Selahattin Nevzat Bey getirildiler.

Kongre boyunca İstanbul limanının iktisadi vaziyeti ve geleceği, ülkede sermaye ve kredi meselesi, yapılacak yeni gümrük tarifesininin iktisadi

esaları, yeni vergilerin iktisadi etkileri, milli sanayinin himayesi, sanayi ve maden bankası, gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması, ihracat mallarımızın propagandası ve ticari teşkilatı gibi birbirinden önemli konular tartışıldı. 1926 Kongresi İstanbul Ticaret Borsası açısından da ayrı bir gurur kaynağı oldu. Borsa, yeni mekana geçtikten kısa süre sonra böylesine önemli bir toplantıya ilk gün başarıyla ev sahipliği yaptığı gibi kongre boyunca da Ticaret Odası'na destek verip toplantılara iştirak etti. Ticaret Borsası azası Ak Osman-zade İzzet Bey kongre heyetindeki görevinin yanı sıra, hazırlanmış olduğu "Yapılacak Yeni Gümrük Tarifesinin İktisadi Esasları Hakkında Tedkikat" başlıklı kapsamlı bir raporuyla da takdir ve beğeni topladı.

b- 1928 İKTİSAT KONGRESİ

1928 yılı kongresi ise 31 Ocak Salı günün 4. Vakıf Han'daki oda meclis salonunda başladı. 15 gün devam eden kongrenin organizasyonu yine oda öncülüğünde yapıldı. İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası ise üyeleriyle kongre boyunca aktif destek sağladı. Bazı borsa üyeleri rapor hazırlamak veya kurulan komisyonlarda görev almak suretiyle hizmette bulundular.

Kongreye yine Ticaret Odası'nda kayıtlı ve tescilli ticaret ve sanayi erbabı ile şirketler, firmalar ve iktisadi

1928 kongresinde "Türk Parasının Kıymeti" meselesine dair teşkil edilen 8 kişilik komisyonda yer alan Nizamettin Âli Bey.

cemiyetler iştirak edebildi. Kongre boyunca Türk parasının kıymeti, İstanbul'da milletlerarası bir sergi ve panayır açılması, beynelmilel ticaret odalarına katılım, Türk deniz ticaretinin himayesi, İstanbul limanı inşası, milli sanayinin korunması, borsaların birleştirilmesi ve emtiamızın standardizesi konuları tartışıldı. Türkiye'deki borsaların tek bir çatı altında birleştirilmesi ve Türk mallarının standartlaştırılması konuları Ticaret Borsası'nı

doğrudan ilgilendiriyordu.

Türk mallarının standardizesi meselesi dört ayrı başlık altında ele alınarak, her biri için ayrı raportörler seçildi. Afyon, tiftik, yapağı, pamuk, av derisi ve emsali maddelerin raportörlüğünü İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Heyeti azasından Habib-zade Ziya Bey yaparken, ceviz, fındık, badem ve benzerlerinde Kır-zade Mustafa, zeytin yağında da Sezai Ömer Beyler raportör oldular.

31 Ocak 1928 tarihli ilk toplantının mazbata katiplerinden biri yine Ticaret Borsası'ndan Habib-zade Ziya Bey idi. Aynı toplantıda Türk parasının kıymeti meselesine dair teşkil edilen 8 kişilik komisyonda Ticaret Odası Umumi Katibi Nizamettin Bey, borsaların birleştirilmesi meselesi için oluşturulan komisyonda ise o tarihte Ticaret Borsası Başkanı olan Furtun-zade Murat Bey bulunuyordu.

5- ÜÇ YILLIK PERFORMANS

Açılışının ilk yılında bir taraftan teşkilatlanma, borsaya üye kayıt ve kabul işlemleri ile yeni borsa binası olarak seçilen Hamidiye Medresesi'nin tamir, inşa ve tanzimi çalışmalarına ağırlık veren İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası, diğer yandan da esas faaliyet alanı olan borsa muameleleriyle meşgul oldu. 21 Şubat 1925 itibariyle borsada işlem gören ürün adedi toplam 25'ti. 1926'da bu sayı 29'a çıkarken, 1927'de 35 oldu. 1927-1929 yılları arasında ise borsaya yeni bir ürün kabul edilmedi.

Borsada işlem gören ürün sayısı ve hacminde 1925 yılına göre kaydedilen tedrici artış İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın ticaret piyasasında giderek ağırlığını ve önemini artırmakta olduğunun bir göstergesiydi. Geline nokta, borsanın İstanbul ticaret piyasasında bir istikrar unsuru olarak kendini kabul ettirdiğine, her geçen yıl biraz daha büyüyerek kurumsallaştığına işaret ediyordu. Nitekim, bunun bir başka kanıtı da borsaya kayıt yaptırarak ticaret erbabı miktarındaki artışı. 1925'de 175 olan abone sayısı 1929'da 340'a, 21 olan mubayaacı miktarı 28'e, 21 olan simsar adedi de 33'e ulaştı. İşlemlerin çoğalmasına paralel borsada çalışan memur sayısında da önemli oranda artışlar oldu. 1925'de İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası bünyesinde toplam 38 memur istihdam edilirken, bu sayı 1926'da 43, 1927'de 52, 1928 senesi sonunda 74, 1929 yılında ise 67 oldu. Rakamlar, İstanbul Ticaret Borsası'nın birkaç yıl içinde ne denli büyüdüğünü ve bu büyümenin 1929 Dünya İktisat Krizi'ne kadar belirgin şekilde devam ettiğini kanıtlıyordu.

1929 yılı sonu itibariyle İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nda işlem gören maddelerin tamamı şunlardan ibaretti: Buğday, un, ırmık, bulgur, kepek, arpa, mısır, çavdar, kaplıca, burçak, kuş yemi, keten tohumu, kenevir, darı, susam, bakla, mercimek, fasulye, nohut, bezelye, börülce, yulaf, mısır unu, razmol, paspal, yapağı, afyon, tiftik, fındık, pamuk, pamuk tohumu, ceviz, badem, av derisi, koza ve ipek. Bu maddelerden ceviz, badem, av derisi ve ipek 14 Mayıs 1927'de, pamuk tohumu 22 Şubat 1927'de, pamuk 19 Ekim 1926'da, tiftik ve fındık 10 Ağustos 1926'da, yapağı ve afyon 27 Temmuz 1926'da borsaya kabul edilmişti. Bunların dışında kalan ürünler 21 Şubat 1925'den beri borsada işlem görmekteydi.

İstanbul Ticaret Borsası hollerindeki dolaplarda ürün örnekleri bulunuyordu. Bu ürünler Türkiye'nin ilk özgün tohumları olarak bugüne dek ulaştılar.

Açıldığı tarihten itibaren İstanbul'un iktisadi ve ticari hayatının istikrarı açısından önemli bir misyon üstlenen Ticaret ve Zahire Borsası, kısa zamanda büyük bir performans göstererek, ilk birkaç yıl içinde pek çok ürünün güvenilir şekilde alım ve satım muamelesini düzenledi. Daha önce iptidai usullerle satılan ürün çeşitlerinin cins ve nevelerine göre analizleri yapıp bunların içindeki tohumlar ve yabancı maddeler tespit edildi. Ayrıca, bu konuda, uyulması zorunlu genel hükümler belirlendi. Mahsulatımızın daha ziyade temizliğini temin için de borsaca bazı karar ve tedbirler alınmaya başlandı.

Borsada işlem gören her bir ürün için ayrı ayrı hükümler konuldu. Bu hükümlerin tatbikini kontrol etmek üzere 1925'de bir de laboratuvar tesis edildi. Laboratuvarda kimyevi tahliller, un analizleri, unlarda yabancı maddeler, haşerat ve zararlı nebatat muayeneleri, yapağı ve pamuklarda karışıklık, incelik ve kalınlık ve ya-

bancı maddeler ile diğer muayene ve tahliller yapıyordu. Eskiden Ömer Abid Han'ında sorumsuz kişilerce özensiz ve iptidai usullerle yapılan muayenelerin borsa laboratuvarında fennin imkanlarıyla itinalı ve adil bir şekilde yapılmaya başlaması üretici ve tüccara rahat bir nefes aldırdı. Artık her şey borsa çatısı altında cereyan ediyor, günlük zahire ve un fiyatları da burada ilan ediliyordu. Neşredilen fiyat bülteni Türkiye'nin en uzak yerlerine kadar gönderiliyor, radyo ile de üreticiler ve ticaret erbabının dünya piyasalarındaki değişikliklerden haberdar olmaları sağlanıyordu.

Borsaya dahil bütün maddelerin değişik nevelerini ihtiva etmek ve bu nevelerin kimyevi ve sair vasıflarını belirlemek üzere bir de müze teşkil edildi. Bu müzede gıda maddelerinin cins ve vasıfları, kimyasal ve diğer tahlilleri ve ürünlerin içinde bulunan yabancı maddeleri, ticari maddelerin vasıf ve kaliteleri ve her mıntıkanın diğer mıntıka mahsulleri ile mukaye-

1925'te tesis edilen laboratuvarda kimyevi tahliller, un analizleri, unlarda yabancı maddeler, haşerat ve zararlı nebatat muayenesi, yapağı ve pamuklarda karışıklık, incelik ve kalınlıkla ilgili muayene ve tahliller yapılıyordu.

sesi temin ediliyordu. Ayrıca, günlük borsa haberleri radyo ile düzenli yayınlandığı gibi, borsada satılan maddelerin kıymet, miktar ve menşeleri hakkında istatistikler hazırlanıyordu. Bir süre sonra, ayrıca, Türkiye'nin ekim sahaları, üretim rakamları ve rekolteleri ile ithalat, ihracat ve stok miktarları tespit edilerek, bu bilgiler hem tahtada hem de borsa neşriyatıyla tüccar ve iktisatçılara bildirilmeye başlandı. Sene sonlarında önemli istihlal ve ihracat maddelerimiz hakkında broşürler ile bu mahsullerin diğer ülkeler ürünleriyle mukayeseleri yapıyor; satış miktarları ve değerleri rakam ve grafiklerle gösteriliyordu.

Borsa işlemleri sırasında ortaya çıkan ticari ihtilafların çözümü için hakem heyetleri teşkil ediliyordu. İlk seneler istişari mahiyette görev yapan hakem heyetleri tetkik ettikleri meseleler hakkında aldıkları kararlarla sorunları çözmeye çalışıyorlardı. Ancak verdikleri kararların bağlayıcılığı yoktu. İhtiyaç oldukça kurulan bu heyetlerle borsadaki ticari ihtilafların süratle halledilememesi üzerine, 1929'da, alım ve satım ihtilaflarının Borsaca seçilecek hakemler tarafından incelenmesine karar verildi. Artık borsada zuhur eden ihtilaflar hemen Borsa'ya bildiriliyor ve Borsa'ca seçilmiş olan hakemler tarafından hallediyorlardı. Hakemlerin verdikleri

Harf devriminden önce, 1927 yılında çekilen bu fotoğrafta "İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası" tabelası görülüyor.

kararlar temyiz yoluna gidilmediği takdirde bağlayıcı nitelik taşıyor, mahkeme ilam ve hükümleri gibi muamele görüyordu.

1930'da Ticaret ve Zahire Borsası hakem heyetinde 10'u Ticaret Odası, 20'si borsaca seçilmiş toplam 30 kişinin isimleri şöyleydi: Rifat Kamil, Gani, Vehbi, Tahir, Cevdet, Methi Sait, Ekrem, Raif Necdet, Baban-zade Hikmet ve Hulusi Beyler idi. Borsaca seçilenler ise Seraktar-zade Abdülkerim, Abbas-zade Abdullah, Ali Vafi, Asım-zade Ahmet

Nuri, Burhanettin, Eşref, Hasan Ali, Hüseyin, Haşim, İslam-zade İsmail Hakkı, Furtun-zade Murat, Mehmet Rifat, Ak Ağa-zadelerden Mustafa Arif, Balcı-zade Mehmet, Mehmet Hüsnü, Hamamcı-zade Nuri, Osman Nuri, Şerif-zade Süreyya, Alemdar-zade Şerafettin ve Habib-zade Ziya.

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın faaliyete geçmesiyle birlikte piyasadaki zahire ve hububat fiyatları daha sağlıklı belirlenmeye başladı. İstanbul Belediyesi'nin geçmişte Ticaret Odası kanalıyla piyasa tüccarlarından aldığı bilgilerle yaptığı narh tespiti güvenilir bulunmuyor, esnaf ve tüketicilerin mağduriyetine ve şikayetlerine sebep oluyordu. Borsa devreye girdikten sonra belediyenin narh tespitini borsadan aldığı verilere göre yapmaya başlamasıyla birlikte piyasaya bir düzen geldi.

B- 1929-1939 DÖNEMİ

1929 senesi sonuna kadar istikrarlı bir şekilde büyümeye devam eden İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası, aynı yıl patlak veren dünya ekonomik krizinin etkisiyle zor bir döneme girecek ve Türkiye'deki diğer kurum ve kuruluşlar gibi küresel buhranın olumsuz sonuçlarını hissedecektir. Ülke ekonomisi ve ticareti üzerinde etkilerini uzun yıllar devam ettiren 1929 krizinden çıkmak üzere olan Türkiye, 1939'da, bu defa daha büyük bir sıkıntıyla, II. Dünya Savaşıyla karşı karşıya kalacak, fiilen harbe girmediği halde, bu savaşın sıkıntılarını fazlasıyla yaşayacaktır. Bu gelişmelerden doğal olarak İstanbul Ticaret Borsası da payını alacaktır.

1- 1929 KRİZİ SONRASI BORSA

1929 krizinin etkileri 1930'dan itibaren Türkiye ekonomisi ve toplumuyla beraber ülkedeki ticaret borsaları üzerinde hissedilmeye ve giderek şiddetini artırmaya başladı. Ülkenin değişik yerlerinde mevcut olan ticaret ve zahire borsaları "muamelat azlığı" veya "gelirlerinin giderlerini karşılamadığı" gerekçesiyle veya "faydasız bulunarak" hükümet kararıyla ya tamamen kapatıldı veya bir süreliğine tatil edildi. Mesela 18 Mayıs 1931'de Salihli Borsası, 27 Temmuz 1931'de Menemen Borsası, 4 Ekim 1931'de Amasya Borsası, 2 Mart 1932'de Kütahya Borsası, 24 Nisan 1932'de Afyon Karahisar Borsası ve Uzunköprü Borsası, 9 Haziran 1932'de Balıke-

İstanbul Ticaret Borsası muamele salonunun 1939 tarihindeki hali. O tarihte yandaki koridorlar ana salondan henüz ayrılmamış.

1929 krizi borsaları da etkilemiş, bazı borsa ve odaların kapanması gündeme gelmişti. Salihli Borsası'nın kapanmasıyla ilgili kararname (üstte).

sir Borsası, 1 Haziran 1933'de Çorlu Borsası, 5 Ağustos 1933 Biga Borsası kapatıldı. Aynı yıl Polatlı'da açılacak olan ticaret ve zahire borsasının ise, açılmasında bir fayda olmayacağı ve gelirlerinin masrafını karşılamayacağından lağvedilmişti. 1935'den sonra ekonomik krizin hafiflemeye başlamasıyla birlikte daha önce kapatılmış veya bir süreliğine faaliyetleri durdurulmuş ticaret ve zahire borsalarından bazıları yeniden açılmaya başlandı: Bunlardan Uzunköprü Borsası 30 Mart 1936'da, Çorlu Borsası ise 7 Ocak 1938'de hükümet kararıyla, iktisadi vaziyetin düzelmiş olduğu ifade edilerek, tekrar faaliyete geçirildi. Bazı borsalar ise açıldıktan bir müddet sonra varlık gösteremedikleri veya muhitlerine hizmette bulunmadıklarından dolayı yine kapatılacaklardı.

Sivas demiryolunun işletmeye açılmasından sonra buradan gönderilen ilk buğday mahsulü 7 Eylül 1930'da İstanbul'a gelmişti. Bunun üzerine İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası İdare Heyeti Reisi Furtunzade Murat Bey İsmet Paşa'ya bir teşekkür telgrafı çekmişti.

1929 krizinin sıkıntıları İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nı da zor duruma düşürdü. İstanbul'a buğday akışında yaşanan azalma ve gecikmeler oluyordu. Bundan dolayıdır ki, Sivas demiryolunun işletmeye açılmasından sonra buradan gönderilen ilk buğday mahsulü 7 Eylül 1930'da İstanbul'a ulaştığında Ticaret ve Zahire Borsası'nda tören düzenlenmiş, İdare Heyeti Reisi Furtunzade Murat Bey Başvekil İsmet Paşa'ya şu telgrafı çekmişti:

“Muhterem Başvekil İsmet Paşa
Hazretlerine.

Siyaset-i iktisadiyelerinin âsâr-ı bâhire-i fiiliyesini (görünen açık eserlerini) ifade eyleyen Sivas hattının ilk müjdecisi olarak Sivas'tan yüklenen on beş tonluk buğday vagonunun bugün İstanbul'a muvasalat ve borsamızda merasim-i mahsusa ile satılmasının ticaret ve iktisat alemimizde husule getirdiği ve Zat-ı Celilelerine karşı memleketin beslediği hümet ve itimad bir kat daha tezvide vesile olduğunu bütün borsa ailesi namına tazimatıma terdifen arzı müsaraat eyleyim efendim.”

22 Haziran 1935 tarihinde İstanbul Ticaret Borsası'nda yapılan bir muamele.

Bir önceki döneme göre işlem hacmindeki belirgin daralma Ticaret Borsası gelirlerini hızla azalttı. Sürekli kâr eden kurum 1930'dan itibaren açık vermeye başlayınca Ticaret Borsası yönetimi bütçe gelirlerinin beşte birini ihtiyat akçesi olarak ayırmanın yollarını aramaya başladı. 1931 yılı içinde İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın mali sıkıntı nedeniyle kapanacağına dair söylentiler çıktı. 10 Mayıs 1931 tarihli Cumhuriyet, borsanın mali durumu itibarıyla kapanmak tehlikesine maruz bulunduğu şeklinde yayılan haberlerin doğru olmadığını, yaptıkları tahkikata göre gerçik borsadaki mali vaziyetin iyi olmadığını, ancak, en azından şimdilik, kurumun kapanmasını gerektirecek kadar vahim bir vaziyetin görülmediğini yazdı. Ancak işlerin iyi gitmediği de bir gerçektir: Borsa, kâra geçemediğinden

dolayı yasa gereği "varidat fazlası" olarak Ticaret Odası'na ödemesi gereken miktarı teslim edemeyerek er-telemeye başladı. Ticaret Borsası'nın 1930 yılı için öngördüğü gelirleri 158.290 lira, giderler 159.290 liraydı.

1929-1933 yılları arasında borsadaki memur sayısı giderek azaldı. 1928'de 74 olan memur sayısı 1929'da 67, 1930'da 42, 1931'de 41, 1932'de 50 ve 1933'de 41'e kadar indi. Benzer bir düşüş borsaya kayıtlı abone, mubayaacı ve simsar miktarlarında da yaşandı. 1933'de borsa yönetimi memurlarına bayram ikramiyelerini zamanında ödeyebilmek için İstanbul Ticaret Odası'ndan üç bin lira avans istemeye karar verdi. Kararın gerekçesi, ürün fiyatlarının düşüklüğü, olumsuz mevsim şartları ve iktisadi buhran sebebiyle borsa muamelatındaki durgunluk dolayısıyla gelirlerde meydana gelen azalmaydı. 28 Mart 1933 tarihi itibarıyla borsa kasasında 650 lira para vardı ve eğer ek bir kaynak bulunmazsa bu parayla yaklaşmakta olan bayram ikramiyelerini ödemek imkansızdı. Ancak bütün olumsuz koşullara rağmen borsa idaresi o zor yıllarda bile memurlarının maaş ve ikramiyelerini ödemeyi başardı.

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası İdare Heyeti, 2 Ocak 1937'de aldığı bir kararla memur ve müstahdemlerinin çalışma saatlerini yeniden düzenledi. O tarihe kadar diğer devlet daireleri memurlarından fazla maaş aldıkları halde daha az çalıştıkları iddia edilen Ticaret Odası ve Ticaret Borsası çalışanları yeni ayarlamadan sonra sabah 09.00'da işe başlayacaklar ve akşam

18.00'a kadar mesai yapacaklardı.

Bu dönem borsaya dahil madde fiyatları tedricen düşüşe geçip, 1933 yılında buğday ve hububat ihracatının durmasıyla beraber eskiden dahille un sevk eden değirmenlerin bu yıl bilakis dahilden gelen un yoğunluğu karşısında alımlarını azaltması borsa işlemlerini derinden etkiledi. 1934 bütçesinde borsa gelirleri ile giderleri 72.766 lira olarak aynıydı. Ancak hesaplar tutmadığından sene ortasında bazı harcamalar için ek tahsisat istenmesine karar verildi. Aynı borsa yönetimi Ticaret Odası vasıtasıyla İktisat Vekaleti'ne müracaat ederek, gelirlerini biraz olsun arttırabilmek düşüncesiyle, muamele üzerinden borsaca alınmakta olan yüzde 2 resmin yüzde 3'e çıkarılmasını istemeye karar verdi. Aynı sene borsa memurlarına ikramiyelerini ödeyebilmek için Ticaret Odası'ndan avans almak zorunda kaldı.

1935 ve 1936'da borsa yönetimi yine kâr beklemiyordu. Her iki yıl için en iyimser tahminlerle gelirlerin giderlere denk olacağı hesaplanıyordu. Tahmini gelir-gider miktarı 1935 için 72.766 lira, 1936 için 70.816 lira idi. 1935'de buğday fiyatlarındaki sert ve ani yükseliş akıllara "buğday fiyatlarında parmak mı oynuyor" sorusunu getiriyordu. İstanbul'a normalde günde 300 ton buğday gelmesi gerekirken, 1935 yılı Temmuz itibarıyla günde ancak 140-150 ton arasında buğday giriyordu. Stoklar azalmış, bu yüzden değirmenciler ve fırıncılar da unsuzluktan şikayet eder hale gelmişti. Ziraat Bakanı ekmeğin pahalılaşması için hiçbir sebep olmadığını, hükümetin gerekli tedbirleri aldığını

söylüyor, son günlerde hızla artan ekme fiyatlarından değirmencileri sorumlu tutuyordu. Mütemadiyen yükselen fiyatlar sebebiyle 1935 Kasımında İstanbul fırınlarında daha ucuz olan ikinci nevi ekmelekler satıyordu. Aylardır devam eden buğday ve un piyasasındaki anormal hareketlilik üzerine İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ, 28 Kasım 1935 tarihinde İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'na bizzat giderek satışları durdurup, tüccarlarla buğdayın azami 7,5 kuruştan satılması konusunda anlaşmıştı.

28 Kasım 1935'te İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ, Borsa'ya gelerek buğday fiyatlarına müdahale etti. Üstündağ Borsa'da buğday fiyatlarının azami 7,5 kuruştan satılmasını istedi. (Üstte, Vali Üstündağ Borsa kapısında bir mübayaacı ile konuşurken).

Gazetecilere açıklama yapan İstanbul Valisi şunları söyledi:

“Ankara seyahatimin mevzuunun ekmek meselesi olduğunu dün söylemiştim. Gördüğüm lüzum üzerine bugün saat 11.30’da borsada muameleyi durdurdum. Borsa’da bugün saat 14.30’dan itibaren buğday azami 7,5 kuruş üzerinden satılacaktır. Bu buğdayın yarın Haydarpaşa’dan alınıp Cumartesi günü değirmenlerde bulunmasını temin edeceğiz. Ekmeğin Pazartesi günü yeni narhla 12 kuruştan satılmasını temine çalışacağım.”

Bu olay sonrası İstanbul Ticaret ve Ziraat Borsası 14.20’de verilen ikinci emirle tekrar açıldı ve Ziraat Bankası’ndan borsaya 300 ton buğday arz edildi. İlk anda borsa salonunda çok az tüccar kaldığından dolayı alıcısı pek çıkmayan Ziraat Bankası buğdaylarının bir süre sonra, yumuşağı bir partisi 7 kuruş 24 paradan, sert 7 kuruş 12 paradan satıldı.

İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası, 1936 yılında işlem hacminin artmasına paralel yeniden yükselişe geçerek, tahminlerin üstünde bir gelir elde etti. Yapılan kesin hesaplara göre Ticaret Borsası’nın 1936 yılı gelirler toplamı 96.541 lira 50 kuruş olup, giderleri ise 70.391 lira 53 kuruştur. 1929 iktisadi krizinden bu yana borsa ilk defa kâra geçti ve elde ettiği “gelir fazlasını” uzun bir aradan sonra Ticaret Odası’na tediye etti. Borsa’nın 1938 yılı için hedeflediği gelir 106.543 liraydı. Bu rakam, borsanın geleceğe dönük beklentilerinde hedef büyüttüğünün açık bir işaretiydi. 1938’i de başarıyla kapatan İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası, 1939 yılı için en az 17 bin lira kâr etmeyi planlıyordu.

28 Aralık 1931’de alınan bir kararla kaşar peyniri, beyaz peynir, haşhaş tohumu, pamuk yağı, ayçiçek yağı,

7 Kasım 1935 tarihli bu fotoğrafta sokaklarda satılan ikinci sınıf ekmekler görülüyor.

araşit yağı, haşhaş yağı, susam yağı, ketek yağı ve zeytin yağı borsaya kabul edilen ürünler arasına katıldı. Bu karardan yaklaşık bir yıl önce Ticaret Borsası Umumi Katibi Nizamettin Ali Bey borsada muamele gören madde sayısının 40’ın üzerinde olduğunu söylüyordu. 1939’da İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası’nda muamele gören maddeler şunlardı: Buğday, çavdar, un, bulgur, arpa, yulaf, burçak, kaplıca, mısır, darı, kuş yemi, bakla, börülce, bezelye, nohut, fasulye, mercimek, susam, haşhaş tohumu, keten tohumu, kendir, fındık, ceviz, badem, afyon, av derileri, yapak, tiftik, keçi kılı, pamuk, ipek, koza, beyaz peynir, kaşar peyniri, zeytinyağı, nebati yağlar yani araşit yağı, ayçiçeği yağı, keten yağı, pamuk yağı, susam yağı.

1939 yılında Borsa’da 56.739.457 kilo yumuşak, 38.243.398 kilo sert, 22.551.741 kilo kızılca, 15.000 kilo sünter satılırken, sadece dönme buğday üzerinde muamele olmadı. İşlem gören buğday fiyatları, 1938’de olduğu gibi, senenin ikinci ayından itibaren Ağustos’a kadar tedricen yükseldi,

sonra tekrar düşerek senenin sonunda eski halini aldı. Toprak Mahsulleri Ofisi piyasaya hakim olduğu için buğday fiyatlarında Ofis'in kuruluşundan evvel meydana gelen önemli düşüş ve yükselişler olmadı.

Borsada muamele gören ekstra un 98.430, ekstra un 90.327, birinci ekmeçlik un 163.721, birinci yumuşak 766.032, birinci sert 206.307, ikinci sert 41.133, üçüncü sert 47.452, mısır unu 486, mikst 305.061, razmol 71.397, irmik 17.685 çuvaldı. 5.274.658 kilo da kepek işleme görmüştü. İstanbul'a un Eskişehir, Karaköy, Bozöyük ile az miktarda Trakya ve Bandırma'daki değirmenlerden geliyordu. 1939'da 23.581 küsur ton un, 91 ton mısır unu, 324 ton razmol ve 5.659 ton kepek geldi. Buna mukabil İstanbul'dan Türkiye dahiline 12.703 küsur ton un, 43 küsur ton mısır unu, 53 küsur ton paspal, 334 ton kepek gönderildi. Yabancı ülkelere ise 458 küsur ton un, 4.566 ton mikst ve 13.472 ton da kepek ihraç edildi. 1939 başında değirmenlerde buğday ve un stoku 11.006, 1940'a devredilen stok da 6.159 tondur. Un fiyatları ortalaması ise kalitesine göre 742,48 kuruş ile 238,76 kuruş arasında değişiyordu. Kepek ortalama 3,37 kuruştur.

1939'da borsada muamele gören diğer maddelerden fasulye çeşitlerinden ekstra çalı 121.100 kilo, çalı 1.980.667 kilo, barbunya 1.123.150 kilo, horoz 115.700 kilo, ufak fasulye ise 4.018.069 kiloydu. Fiyatları bir önceki seneye göre 1939'da biraz yüksekti. Nohut fiyatları da aynı durumdaydı. Borsada en çok muamele gören nohut "natürel nohut" idi.

C- II. DÜNYA SAVAŞI VE BORSA

Türkiye 1929 krizinin ardından, 1939'da çok daha büyük küresel bir felaketle karşı karşıya kaldı: İkinci Dünya Savaşı. Türkiye Cumhuriyeti savaşı girmeyip tarafsız kaldığı halde, özellikle 1939-1945 yılları arasında artarak devam eden çok önemli iktisadi ve sosyal sıkıntılarla karşılaştı. Aynı şekilde İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası da bu sıkıntıları fazlasıyla yaşadı. 1929 krizinin etkilerini üzerinden henüz atmış olan borsa, İkinci Dünya Savaşı dalgasıyla yeniden sarsıldı.

Bu dönemde İstanbul Ticaret Borsası'nı yakından ilgilendiren en önemli gelişme, borsaların teşkilat yapısı, yönetimi ve işleyişlerini yeniden düzenleyen 1943 tarihli Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu ve Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesi oldu.

I- SAVAŞTA BORSA MUAMELATI

1939'da İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nda 56.739.457 kilo yumuşak buğday, 38.243.398 kilo sert buğday, 22.551.741 kilo kızılca, 15.000 kilo sünter muamele gördü. 1940'da yumuşak buğday miktarı 101.979.391

İstanbul'da un kıtlığı çekildiği yıllarda kimi fırınlarda stoklar yapılıyordu.

kilo, sert buğday 36.030.712 kilo, kızılca 10.841.769 kilo, sünter 16.320 kilo idi. 1939 başında yumuşak buğdayın ortalama fiyatı 5.49 kuruş iken sene sonunda 5.69 kuruştı. 1940'da ise 5.80 kuruştan 8.88 kuruşa çıktı. Buna göre yumuşak buğdayın ortalama fiyatı 1939 başından 1940 sonuna kadar 3.39 kuruş artmıştı. Fiyat artışları sert buğdayda 3.49 kuruştı. 1940'ın yumuşak buğday fiyatlarının asgarisi ile azamisi arasında 4.45, sertlerinki arasında 4.63, kızılcalar arasında da 3.75 kuruş bir fark vardı. Diğer deyişle 1940 buğday fiyatları 1939'a göre yüksekti.

1943 yılının ilk 6 ayı zarfında 2.101.759 kilo yumuşak, 443.667 kilo sert ve 7.430 kilo kızılca buğday borsada işlem görürken, sünter ve dönme üzerine o sürede muamele olmadı. Yumuşak 63-122, sert 73.50-130 kuruş arasında, kızılca 95 kuruştan muamele gördü. 1943'de Türkiye içinden İstanbul'a gelen buğday miktarı 99.684 tondur. İstanbul'dan dahile sevk edilen ise 867 ton olarak gerçekleşti. Aynı yılın buğday rekoltesi bir önceki yıla göre azalarak 3.509.507 ton oldu. 1942 rekoltesi 4.263.282 tondur.

İstanbul'a Türkiye içinden 1939'da 135.417 ton, 1940'da 185.729.75 ton buğday gelmişti. O tarihte İstanbul'un aylık buğday ihtiyacı azami 10 bin tondur. 1940'da İstanbul'dan

Türkiye dahiline 21.424.25 ton buğday gönderildi. 1938 ve 1939'da bu sevkiyat 2.500-3.000 ton arasındaydı. 1940 yılı verilerine göre İstanbul vilayetinde üretilen buğday miktarları Çatalca 13.187, Silivri 13.000, Beykoz 3.000, Yalova 1.771, Şile 1.300, Bakırköy 1.064, Kartal 871, Üsküdar 860, Eyüp 250, Sarıyer 205, Beyoğlu 30 tondur. Toplam olarak on bir kazada 35.538 tonu buluyordu.

Savaşın ekonomi üzerindeki baskılarının gidererek artması üzerine hükümet, yeni düzenlemelere gidip, 7 Ocak 1943'de hububat ve zahire maddeleri hakkında yeni bir kararname daha yayınladı. Buna göre buğday, çavdar, mahlut/karışık, mısır, arpa, yulaf ve ak darı ürünlerinden 1942 yılında çıkarılan kararname mucibince hükümete borçlandıkları miktarı teslim edenler, kendilerinin ve ailelerinin ihtiyaçları karşılığını

aydırdıktan sonra kalan mahsullerini her yerde satışı arz edebileceklerdi. Ancak hububat, bakliyat, patates ve pirinçten un, irmik, makarna, şehriye, nişasta ve bulgurdan başka pasta, çörek, simit, peksimet, bisküvi, börek, baklava benzeri hamur işi maddelerinin ticaret maksadıyla yapılmaları ve satılmaları yasaktı. Mayıs 1943'de çıkarılan bir yasayla buğday, arpa, yulaf, çavdar, mahlut, mısır, çeltik, ak darı ve bunların mamullerine devletçe el

Savaş yıllarında hükümetin yayınladığı kararname gereğince pasta, çörek, simit, peksimet, bisküvi, börek, baklava benzeri hamur işi maddelerinin ticaret maksadıyla yapılmaları ve satılmaları yasaktı.

konuldu. Daha sonra el koyma kararı kaldırılarak, İstanbul vilayetinde bu maddelerin 25 Haziran 1943'den itibaren alım-satımı Toprak Ofisi'ne bırakıldı. Kaynamış bulgur hariç, bu maddelerin İstanbul'a sokulması ve satılması yasak edildiğinden İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nda bunlar üzerine 25 Haziran 1943'den itibaren serbest muamele yapılmadı. 1943 yılına ait borsa istatistiklerindeki buğday işlem rakamları senenin ilk 6 ayına aitti. 1943'ün ilk 6 ayı itibariye yumuşak buğdayın ortalama fiyatı 90,15 kuruş, sert buğdayın 94,22 kuruş, kızılcanın ise 95 kuruştü.

Buğday gibi 1943 yılı başında serbest bırakılıp 25 Haziran 1943 tarihine kadar muamele gören unlar ile aynı yılın sonuna kadar Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından satılan unlardan borsada 218.182 çuval ekstra ekstra, 7.215 çuval ekstra, 41.888 çuval birinci yumuşak, 1.094.056 çuval ekmeklik, 5.217 çuval ikinci un, 261 çuval ırmık, 104.959 kio mısır unu, 833 çuval mikst, 835 çuval razmol, 11.964.315 kilo kepek muamele gördü. 1943'de gerek borsaca gerek serbest gerekse Ofis tarafından satılan unlardan ekstra ekstra unların 72 kiloluk çuvalı 5.000 ile 12.000, ekstra 2.860 ile 10.700, birinci yumuşak 7.950 ile 12.480, ekmeklik 2.420 ile 4.150, ikinci 5.760 ile 11.225, ırmık 9360 ile 11.500, mikst 2.160 ile 3.600, razmol 2.520 ile 4.320, mısır unu kilosunu 53 ile 114 ve keza kepek kilosunu 8 ile 40 kuruş arasında işlem gördü. Aynı yıl Türkiye içinden İstanbul'a 6.865 ton un, 72 ton mısır unu, 457 ton kepek geldi. İstanbul'dan ise 16.980 ton

Buğday mubayaa işine pazartesiye başlanıyor

Anadoludaki illerimizden bir...
İstanbulda bir heyet faaliyete geçti; ekmek narkının 15 kuruşa çıkacağı söyleniyor

7 Aralık 1940 tarihli Cumhuriyet gazetesi içlerinde Zahire Borsası'ndan üyelerin de olduğu bir heyetin teşkil edildiğini ve bu heyetin zahire tüccarlarına beyannameler vererek ellerindeki stokları vilayete vermelerini tebliğ ettiğini okurlarına aktarıyordu.

un, 436 ton mısır unu ve 723 ton sevk edildi. Bu arada borsada muamele gören maddelerin dışarıda satışlarını önlemek için de tedbirler ve denetimler artırıldı. Borsa talimatnamesi ve idare heyeti kararlarına rağmen borsa maddelerini hariçte sattıkları tespit edilenler çeşitli cezalara çarptırıldılar.

Savaş nedeniyle alınan kararlarla İstanbul'a sokulması ve satılması Toprak Mahsulleri Ofisi dışında gerçek ve tüzel kişilere yasaklanan

maddelerden bazıları 1945'de serbest bırakılırken, buğday, çavdar, arpa ve yulaf yasağı ise devam etti. Bu dört madde üzerine İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nda serbest alım satım yapılamadığından, fiyatları da oluşamadı. Diğer maddelerin rekolteleri, İstanbul'a gelen miktarları ile fiyatları harpten evvel ve harp içindeki yıllara mahsus olmak üzere borsa istatistiklerinde ayrıca gösterilerek yayınlandı. Buna göre 1945'de, İstanbul'un buğday ihtiyacını yine Toprak Mahsulleri Ofisi sağlıyordu. 29 Haziran 1945 tarihli Resmi Gazete'de çıkan 590 sayılı koordinasyon kararıyla Ofis'in dışında gerçek ve tüzel kişiler namına İstanbul'a buğday, çavdar, arpa ve yulaf ile bunların her türlü mamullerinin, kaynamış bulgur müsnesna, şehre sokulması ve satılması yasağı halen sürüyordu. Bu kararın birinci maddesinde Toprak Mahsulleri Ofisi'nin Seyhan, İçel, Hatay illeri ile Antalya'nın Serik, Finike, Manavgat, Alâiye, Kaş ve merkez ilçelerinde buğdayı 25 kuruş; karışık buğdayı 24,

çavdarı 18, beyaz arpayı 17, çakır arpayı 16, yulafı 17'den ve memleketin diğer yerlerinde buğdayı 27, karışık buğdayı 26, çavdarı 20, beyaz arpayı 19, çakır arpayı 18, yulafı 19 kuruştan alacağı yazılıydı. Kararın ikinci maddesinde Ofis'in Ticaret Bakanlığı tarafından tayin edilecek fiyatlarla üreticiden çeltik ve bakliyat alacağı, üçüncü maddesinde ise satın alınacak buğday, çavdar, arpa ve yulafın vasıfları belirtiliyordu.

Borsa 1940'dan itibaren tarihinin belki en kötü günlerini yaşıyordu. 1945'de borsada buğday, çavdar, arpa ve yulaf üzerinde serbest işlem yapılamadığı için fiyatlar da serbestçe belirlenemedi. Türkiye içinden İstanbul'a Toprak Mahsulleri Ofisi adına 164.241 ton buğday gelip, şehir dışına da yine Ofis tarafından 277 ton buğday gönderildi. Türkiye'nin buğday rekoltesi 1945'de 2.189.318 tondur. Buğday ile çavdar yalnız Toprak Mahsulleri Ofisi'ne geliyor ve bunların mamulleri olan un ile türevleri de Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından

İstanbul Ticaret Borsası Muamele Salonu

İstanbul Ticaret Borsası'nın kütüphane ve hatıra köşesi. Burada tarihi fotoğraflar, kitaplar ve Borsa'da kullanılan eski ve değerli eşyalar sergileniyor.

satılıyordu. Borsa'da ise bunların sadece kayıt ve tescilleri yapılıyordu: 1945'de borsada Ofisin tescilli un satışından 757.918 çuval ekstra, 540.552 çuval ekmeçlik, 675.404 çuval razmol ile 18.472.205 kilo kepek muamele gördü.

Ofisin satışlarından ekstra unun 72 kioluk çuvalı 3.200 ile 3.290, ekmeçlik unun çuvalı 2.750, kepeğin kilosu 8 ile 10 kuruş arasında işlem gördü. Razmol eski satış olduğundan fiyatı tespit edilemedi. 1945'de Türkiye içinden İstanbul'a Ofis namına buğday ve çavdardan başka 3.301 ton un, 17 ton mısır unu, 381 ton kepek geldi. Ofis tarafından ise Türkiye içine 19.373 ton un, 17 ton mısır unu, 441 ton kepek gönderildi. 1944 ve 1945 yıllarında İstanbul Ticaret Borsası'nda muamele

gören un türevlerinin 72 kiloluk çuvalarının ortalama fiyatları ekstra 3.002 ve 3.203 kûsur kuruş, ekmeçlik 2.617,65 ve 2.750 kuruş, kepek 8 ve 9.03 kuruş idi. Buğdayın İstanbul'a sokulması ve satılması yasaklandığı halde kaynamış bulgurun getirilmesi ve satışı serbest olduğundan 1945'de borsada 869.362 kilo bulgur işlem gördü. Borsada kayıtlı 1945 yılı bulgur fiyatları en aşağı 30 kuruş, en yukarı 57 kuruştı. İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nda ilk serbest buğday satışı ancak 15 Ekim 1946 tarihinde yapılabilirdi ve Kırklareli mahsulü buğday 24 kuruştan satıldı. Aynı tarihlerde uzun süredir Toprak Mahsulleri Ofisi'ne bağlı çalışmak zorunda kalan değirmenler de bu mecburiyetten kurtuldular.

İstanbul Ticaret Borsası'nda ilk serbest satışlar 15 Ekim 1946'da yapılabildi.

D- ODALAR VE BORSALARDA YAPILAN YASAL DÜZENLEMELER

II. Dünya Savaşı'nın sınırlarımıza kadar dayanmasına rağmen Türkiye, soğukkanlı hareket ederek savaş ateşinin dışında kalmayı başardı. Ancak bu durum Türkiye'nin savaştan olumsuz şekilde etkilenmesini önlemedi. Ankara, sınırlı bütçe imkanlarıyla olağanüstü savunma giderlerini karşılamak ve piyasayı tümüyle kontrol altına alabilmek için radikal önlemler aldı. Ekonomi ve toplum üzerindeki denetim arttırılarak, devletçi politikalara ağırlık verildi. Ticaret ve sanayi odaları ile ticaret borsaları da bu gelişmelerden payını aldı.

11 Ocak 1943'de TBMM'de kabul edilen 4355 sayılı "Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsası Kanunu" ile diğer teşekküllerle birlikte ticaret borsalarının yapısında

da önemli değişiklikler yapıldı.

1943 tarihli odalar ve borsalar kanunu, iktidardaki hükümetin özel girişime ve serbest piyasaya yönelik bakış açısını yansıtıyordu. Buna göre özel girişimin kendi iradesi doğrultusunda örgütlenmesi ve iktisadi sistem içerisinde etkin bir rol alması mümkün değildi. Hükümet, özel teşebbüsün ancak kendisine gösterilen yer ve sınırlar dahilinde faaliyet göstermesine izin veriyor, yeni düzenlemeyle özel girişimin bir anlamda sesi olan ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları ve ticaret borsaları üzerinde bürokratik bir vesayet ağı kuruyordu. Odaların ve borsaların üyeleri içinden başkanları Ticaret Vekilliğinin tayin etmesinin ötesinde, doğrudan Ankara'ya bağlı, Vekaletin temsilcisi ve sözcüsü konumundaki genel sekreterlerin atanması bunun somut bir göstergesiydi.

Fotoğrafta 1939 İdare Meclisi seçimlerine katılan üyeler görülüyor. Bu seçimlerde Nuri Kozikoğlu, Şerafeddin Alemdar, Mehmed Kınacı, Hilmi Gürkan, Nuri Orak ve Nafiz Özalp İdare Meclisi'ne seçilmişlerdi.

II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye’de devletçiliğin vardığı boyutları ve devletçi bakış açısından odaların konumunu ortaya koyması bakımından önemli bir kıstas olan 1943 kanunu, her ne kadar dönemin Ticaret Vekilince övgülerle takdim edilmiş olsa bile, aslında bu yasa, savaşın neden olduğu olağanüstü şartlar altında iyice küçülen özel sektörün sözcüsü olması gereken ticaret odaları ve ticaret borsalarını kısa zamanda birer “resmi kurum” haline getirdi.

4355 sayılı kanun, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası’nda da önemli değişikliklere neden oldu. Borsa’nın 1925 yılından beri 1302/1886 tarihili Umumi Borsalar Nizamnamesi ile İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Talimatnamesi’ne dayalı kurumsal kimliği sona erdi. Borsa, 1943’den itibaren hükmi şahsiyeti/ tüzel kişiliği haiz bir amme müessesesi olarak, yeni kurumsal hüviyetiyle çalışmaya ve hizmet vermeye başladı.

1943 tarihli kanunun ardından hazırlanan “Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Nizamnamesi” 10 Mayıs 1943’de İcra Vekilleri Heyetince kabul edilerek yürürlüğe girdi. Sekiz bölümden oluşan nizamname toplam 77 maddeydi. Nizamnameye göre borsa kurulan yerlerde hangi malların borsalarda alım ve satımının mecburi olduğu borsa meclisinin teklifi üzerine Ticaret Vekilliğince tayin ve ilan olunacaktı. Borsanın kurulduğu mahallin belediye sınırları içinde bu maddelerin borsa dışında

II. Dünya Savaşı nedeniyle, Ankara ekonomide radikal önlemler aldı.

alım ve satımı yasaktı.

Ticaret borsasına kayıt olunacak maddelerin borsada muamele görece en az miktarları borsa meclisi tarafından malın mahiyetine göre piyasa teamüllerince toptan sayılan miktar esas tutularak yapılacak teklif üzerine

Vekilliğin tasdiğiyle tayin ve tespit olunacaktı. Borsaya kayıtlı maddelerin veya borsada muamele görece en az miktarların değiştirilmesi de aynı suretle borsa meclisinin teklifi ve Ticaret Vekilliğinin tasdiğiyle mümkündü.

1943 tarihli kanun ve nizamnamenin ilgili hükümleri Ankara, İstanbul ve İzmir ticaret ve sanayi odalarıyla borsalarının kendi teşkilatlarını dört ay içinde yeni yasal düzenlemeye uymalarını emrettiğinden İstanbul Valiliği, bu dönüşümü İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası ile İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası’nda gerçekleştirmek üzere hemen harekete geçti. Bu amaçla, 1943 Mayısı’nda İstanbul Valisi Lütüfî Kırdar başkanlığında 13 kişiden oluşan bir gruplandırma heyeti teşkil edildi.

Heyet, 1943 nizamnamesinin beşinci maddesi gereği evvela İstanbul’daki ticari ve sınai meslekleri gruplandırdı. Heyet, daha sonra her grup içinden kura ile belirlediği ikişer ismi “seçim heyeti” için ayırdı. 1 Haziran 1943 tarihinde İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası salonunda toplanan heyet huzurunda çekilen kura ile ayrılan 10 kişiden kura sırasıyla ilk 5’i Seçim Heyeti sıfatıyla meslek heyet-

leri seçimlerini idare etti. 10-16 Haziran 1943 tarihleri arasında yapılan seçimler sonucunda bütün meslek heyetlerinin azaları belirlendi.

Meslek Heyetleri 17 Haziran 1943 günü İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nda ayrı ayrı toplantılar yaparak nizamnamenin dokuzuncu maddesi mucibince içlerinden bir reis ve bir reis vekili seçtiler. Bunu müteakip yine nizamnamenin elli birinci maddesi gereği toplam 30 meslek heyeti kendi aralarından kura ile birer kişi seçtiler. 30 kişiden oluşan bu heyet huzurunda İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Meclisi'ni teşkil etmek üzere her biri kendi aralarından ikişer azayı gizli oyla seçti. Böylece Oda Meclisi'ni oluşturan 60 aza belli oldu.

İstanbul Ticaret Borsası meslek heyetleri o tarihte aşağıdaki 10 gruptan ibaretti:

- Zahir ve Hububat
- Yaprak, Tiftik, Kıl
- Ham Deri ve Av Derisi
- Fındık, Ceviz, Badem
- Nebati Yağlar
- Sadeyağ, Peynir
- Un, İrmik, Kepek
- İpek, Pamuk, Afyon
- Tellallar
- Yağlı Taneler ve Bakliyat

Aynı usullerle bu grupların içlerinden seçilen ikişer kişi, yani toplam 20 isim İstanbul Ticaret Borsası Meclisi'nin ilk azaları oldu. Borsa Meclisi daha sonra kendi içinden 7 kişiyi Borsa İdare Heyeti olarak seçti. Bu 7 aza arasından Murat Furtun Ticaret Vekaleti tarafından İdare Heyeti Reisi tayin edildi. Böylece Murat Furtun, 14

devredir reisliğini yapmakta olduğu Borsa'ya 1943 düzenlemesiyle seçilen ilk yönetim kurulu başkanı oldu.

İstanbul Ticaret Borsası'nın yeni idare heyetinde şu isimler vardı:

Reis : Murat Furtun

Azalar : Nafiz Özalp, Ahmet Cemil Conk (Ticaret Ofisi), Hilmi Gürgân, Mehmet Kınacı, İshak Sükuti Erener, Efdalrettin Tekiner

1943 tarihli kanun ve nizamnameyle tertip edilen İstanbul Ticaret Borsası Meclisi'nde şu kişiler bulunuyordu:

Reis : Kerim Aktar

Azalar : Nuri Kozikoğlu, İlhami Bulak (Toprak Mahsulleri Ofisi), Hilmi Gürgân, Fehmi Simsaroglu, Hasan Vafi, Mehmet Kınacı, Kemal Alemdar, Mehmet Levent, Murat Furtun, Sezai Tarhan, Asım Güre, Şükrü Alemdar, İshak Sükuti Erener, İbrahim Yıldız, Hasan Erkan, Nafiz Özalp, Ahmet Cemil Conk (Ticaret Ofisi), Efdalrettin Tekiner, Fehmi Çar

Yeni kanun hükümlerine intibaklarını 1943 yılında gerçekleştiren Ankara, Adana, Antalya, Bandırma, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Giresun, İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun ve Trabzon ticaret borsaları o tarihten itibaren 4355 sayılı kanuna tabi olurlarken, 1944 yılı Eylül ayı itibariyle Elazığ, Eskişehir, Gelibolu, Kırklareli, Konya, Manisa, Ordu, Tekirdağ ve Uzunköprü ticaret borsaları ise henüz 655 sayılı kanuna bağlı durumdaydı.

Borsa'nın 1943 düzenlemesiyle seçilen ilk yönetim kurulu başkanı Murat Furtun oldu.

1948 İktisat Kongresi'ne katılan en kalabalık borsa İstanbul Ticaret Borsası idi.

E- 1948 İKTİSAT KONGRESİ VE BORSA

1948 yılında İstanbul önemli bir kongreye ev sahipliği yaptı. 1923'de İzmir'de gerçekleştirilen Birinci Türkiye İktisat Kongresi'nden uzun yıllar sonra 22 Kasım 1948 Pazartesi günü, Taksim Belediye Gazinosu salonlarında İkinci Türkiye İktisat Kongresi toplandı.

1948 İktisat Kongresi'nin İstanbul Ticaret Borsası tarihinde müstesna bir yeri vardı. Kongreye iştirak eden ticaret borsaları arasında en kalabalık katılımıyla temsil edilen teşekkül İstanbul Ticaret Borsası idi. Borsa mensuplarından Kerim Kerimzade, Mahmut Pekin, Vasilaki Kurdoğlu, Setrak Setrakyan, Ahmet Kocabıyık, Ahmet Şükrü Kerimzade, Şerafettin Alemder, Burhanettin Alemdar, Mehmet Levent, İbrahim Ziyal, İsmet Cengiz, Kazım Kalkandelenli, Murat Furtun, Ali Kuleinoğlu, Azmi Gürsoy, Hrant Bölüçyan,

Borsa adına kongreye katılanlar arasında Yönetim Kurulu Başkanı Nafiz Özalp de bulunuyordu

Naci Güvenç Selimoğlu, Refik Sabri Özgen, Mustafa Demirsar, İzzet Gönül, İbrahim Yıldız, Sami Bekaroğlu, Ahmet Rıza Köseoğlu, Mehmet Emin Sencer, Anasti Nikolaidis, Ahmet Nafiz Özalp, Nurettin Işın, Hidayet Boyar, Leonida Leoniyadis, Efdalettin Tekiner, Sırrı Tulpar, Fehmi Çar, Sait Belgün, Hasan Vasfi, Nihat Sözmen Tecmevi, Mehçet Hıfzı Örnekal, Şakir Kınacı, Ziya Taner, Ömer Malikioğlu, Rüştü Ak, Mehmet Hilme Altay, Nihat Demir, Eyüp Ağa-oğlu, İzzet Basmacı, Şükrü Alemdar, Abdülvahit Sağlam, Yusuf Güler, Hüseyin Kazım Silivrili, Hasan Şadoğlu, İshak Sükuti Erenler, A. Talat Alemdar, Prodromos Atlamazoğlu, Nuri Kozikoğlu, Nurullah Narin, İsmail Hakkı Kozacıoğlu, Nurullah Narin, İsmail Hakkı Kozacıoğlu kongreye bizzat katıldıkları gibi, İstanbul Ticaret Borsası'na kayıtlı bazı işletmeler de kongrede hazır bulundu. Aynı kong-

rede Ankara Ticaret Borsası dört, Adana Ticaret Borsası altı, Bandırma Ticaret Borsası dört, Bursa Ticaret borsası iki, İzmir Ticaret Borsası dört, Tekirdağ Ticaret Borsası iki, Denizli, Trabzon ve Uzunköprü ticaret borsaları ise birer kişiyle temsil edildiler.

Kongre sırasında Dış Ticaret, Devletçilik ve Vergi Reformu konularında üç komisyon kuruldu. Bu komisyonlar kongre nihayetinde birer rapor hazırlayarak başkanlığa takdim ettiler. Kongrenin son toplantısı 27 Kasım 1948 Cumartesi günü Eminönü Halkevi salonunda yapıldı. Toplantıda ayrıca, Türkiye Üçüncü İktisat Kongresi'nin 1950 yılında İzmir'de yapılması kararlaştırıldı.

F- 1950/1951 ODALAR VE BORSALAR KANUNU VE TÜZÜĞÜ

Odalar ve borsaları hükümet nüfuzundan kurtaracak yasal değişikliklere dair hazırlıklar 1945 yılı sonrasında hızlandı. Bu konuda en ciddi gelişme 1948'de oldu. Hükümet odalar ve borsalar hakkında yeni bir kanun taslağı hazırladı. Hükümetin hazırladığı bu yeni metin İstanbul ticaret erbabı tarafından bazı maddeleri dışında genelde olumlu bulundu. 1948'de İstanbul'da toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde de aynı konu gündeme gelerek, odalar ve borsalar ile bütün mesleki teşekküllerin hür ve serbest olmaları gerektiği söylendi. 1948 Kongresi'nde İstanbul Tüccar Derneği, odalar, borsalar ve diğer meslek kuruluşlarına kayıt yaptırma mecburiyetinin kaldırılmasını ve bu teşekküllerin idaresinin üyelerin ser-

best iradelerine bırakılmasını istedi.

Bütün bu tartışmalar ve uzun bir hazırlık sürecinden sonra 1950 yılı içinde Meclis'e sevk edilen yeni odalar ve borsalar kanun tasarısı, CHP iktidarının son aylarına tesadüf eden bir tarihte, 8 Mart 1950 günü TBMM'de kabul edildi.

1- 1950 TARİHLİ KANUN

5590 sayılı ve 1950 tarihli "Ticaret ve Sanayi Odaları ile Ticaret Borsaları Kanunu" 9 bölüm ve toplam 93 maddeden oluşuyordu. Kanunun, Türkiye'deki ticaret borsalarının yapısı ve işlevleri, borsaların gelirleri, lağvı ve tasfiyesini düzenleyen hükümleri 4. bölümün 32 ile 60. maddeleri arasında yer alıyordu.

Bu kanun, 1950'den sonra Türkiye'de odalar ve borsaların gelişmesi açısından önemli olan yeni bir oluşumun da sebebi oldu. Türkiye ekonomisi ve siyasetinde bugün etkin ve aktif bir kurum olarak faaliyetlerini sürdüren Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği yani TOBB bu yasayla kuruldu.

2- 1951 TARİHLİ TÜZÜK

5590 sayılı kanununun 91. maddesine dayanılarak Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan "Odalar ve Borsalar Tüzüğü" 21 Mayıs 1951 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında kabul edilerek yürürlüğe girdi.

Odalar tüzüğünün tamamı 11 bölüm ve 110 maddeden ibaretti. Tüzüğün dördüncü bölümü (26-35. maddeler), beşinci bölümü (36-52. maddeler) ve altıncı bölümü (53. Madde) bütünüyle ticaret borsalarına ayrılmıştı.

Borsa Laboratuvarı'nda çalışan memurlar.

İSTANBUL
TİCARET BORSASI
CANLI HAYVAN ŞUBESİ

BEŞİNCİ BÖLÜM

1951'DEN GÜNÜMÜZE

İSTANBUL TİCARET BORSASI

A- 1950-1960 DÖNEMİNDE BORSA

1- ÇOK PARTİLİ HAYAT GEÇİŞ

Dünyada 1945'ten itibaren hâkim duruma geçen demokratik değerleri kendi rejimine uydurma zorunluluğu, Türkiye'de çok partili hayata geçiş sürecini hızlandırdı. Geçiş, doğrudan doğruya Cumhurbaşkanı İnönü'nün etkisi altında Halk Partisi Hükümeti'nin aldığı bir kararla başladı.

Bu gelişmelere paralel olarak, Türkiye'de, özellikle 1930'lardan beri devam eden içe dönük iktisadi yapı çözülme sürecine girdi. Siyasi iktidar, devletçi iktisadi politikaların tasfiyesi veya yenilenmesi yolunda önemli adımlar atmaya başladı.

Aynı dönemde Türkiye, Para Fonu, Dünya Bankası ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası ekonomik ve mali kuruluşlar ile ilişkiler kurdu. Bu gelişmeler, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nın ardından değişen güçler dengesinde Sovyetler Birliği tehdidi karşısında ABD'nin liderliğindeki çoğulcu/demokratik ve kapitalist sisteme dahil ülkeler yanında yer alacağına açık işaretleriydi. 1950'de Kore'ye asker gönderilmesi, arkasından 1952'deki NATO üyeliği Türkiye'nin dünyadaki

1945 sonrası bloklaşmada yerini kesinleştiren son örnekler olacaktı.

Bu arada, iç siyasette de önemli gelişmeler yaşandı: 1946'da kurulan Demokrat Parti aynı yıl yapılan ilk genel seçimlerde beklentilerin ötesinde bir başarı göstererek, iktidar partisi CHP'den sonra ikinci parti olarak 64 milletvekiliyle meclise girdi.

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimler, DP için tam anlamıyla bir zafer oldu. Çoğunluk sisteminin uygulandığı bu seçim sonunda 487 milletvekilliğinden 396'sını kazanan demokratlar tek başlarına iktidara geldi. Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes ise Başbakan oldu.

Demokrat Parti iktidara geldiği zaman, 1950'de ziraatın genel görünümü oldukça geri durumdaydı.

Bu yıllarda Türkiye'de ekilebilir arazi toplamı 14.542.000 hektar olup, bunun 9.868.000 hektarı ekili, 4.674 hektarı da nadasa bırakılmıştı. Bunlara bağ, meyve, sebze bahçeleri ve zeytinlikleri oluşturan 1.466.000 hektarlık alanı da eklediğimizde işlenen arazi toplamı 16.008.000 hektarı buluyordu. Bu miktar o yıllarda Türkiye'de ekilmeye müsait arazilerin genişliğine eş değerdii. Türkiye'de

Türkiye'de çok partili hayata geçiş süreciyle birlikte ekonomide de gözle görülür değişiklikler oldu.

7 Mayıs 1953 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Ekonomi ve Ticaret Vekili Enver Güreli ve İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay İstanbul Ticaret Odası'nı ziyaret ettiler.

1950'de ekilebilir alanların büyük çoğunluğu hayvan gücüyle işlenmekteydi. Aynı yıl hububat üretimi toplamda 7.7 milyon ton, nüfus başına düşen yıllık ortalaması ise 451 kg idi. 1950'den sonra bu rakamlar hızla değişti. Traktör, DP döneminin tarımsal alandaki simgesi haline gelirken, ekili tarım alanları arttı. 1950'ye göre 1955'de ekili sahalarındaki artış oranı yüzde 70'e yaklaştı. 1960'da ise artış oranı yüzde 65 civarındaydı.

Demokrat Parti iktidarının ekonomideki belki en önemli başarısı, Türkiye'de bu alanda gerçekleştirdiği zihniyet değişikliğiydi. Tek parti döneminin klasik tüccar ve sanayici portresi 1950'den itibaren değişti. Osmanlı Devleti'nin son yüzyılından beri devlet eliyle oluşturulmaya çalışılan girişimci, rasyonel ve özgüvenli tüccar ve sanayici tipi, DP'nin uyguladığı liberal politikalar sayesinde öne çıkmaya başladı. Koyu devletçi iktisadi anlayışlar terk edilerek, yerine,

devletin ekonomideki konumunu da kabul eden, ancak aynı zamanda liberal ve kalkınmacı politikalar tercih edildi. Dünyaya açık, uluslararası ilişkilere önem veren, yabancı sermayeyi düşman olarak görmeyen tüccar ve girişimci tiplerin ilk örnekleri hep bu dönemde yetişti.

Başbakan Adnan Menderes'i İstanbul'da karşılayanlar arasında Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın yanısıra İstanbul Ticaret Borsası'ndan yöneticiler de bulunuyordu.

2- BORSA VE FUARLAR

Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı, 25 Ocak 1951 tarihinde İstanbul Ticaret Borsası'na resmi bir yazı göndererek, 1951 yılında Türkiye'nin dış ülkelerde açılacak fuarlardan hangilerine ve ne şekilde katılmasının uygun olacağını belirlemek amacıyla 5 Şubat 1951'de Ankara'da yapılacak toplantıya Borsa adına yetkili bir tüccar temsilcisinin gönderilmesini istedi. Bunun üzerine, Hamdi Öziş'in Borsa adına Ankara'daki toplantıya katılması uygun bulundu. Hamdi Öziş, Ankara'daki bu önemli toplantının ardından hazırlanmış olduğu raporu 12 Şubat 1951 tarihinde Borsa yönetimine sundu. Raporu olumlu bulan yönetim, geçen yıl olduğu gibi, 1951 yılı için de, fuarlara iştirak hususunda gereğinde harcanmak üzere 1.000 lira tahsisat ayrılmasını kararlaştırdı.

Türkiye'nin ilk defa 1932 yılında katıldığı Leipzig Fuarı Avrupa'nın geniş katılımlı önemli fuarlarından biriydi. Demokrat Parti hükümeti 1957'deki Leipzig Fuarı'na da Türkiye'nin katılmasına karar verdi. Fuarda ülkemizi temsil edecek dokuz kişilik heyette yer alacak teşekküllerin kontenjanı TOBB tarafından belirlendi. Buna göre delegelerden üçü Birlik, ikisi İstanbul Ticaret Odası, ikisi Sanayi Odası, biri İzmir Ticaret Odası'ndan. Borsalar kontenjanından heyete dahil olan tek kişi ise, İstanbul Ticaret Borsası'ndan Hayati Dügencioğlu idi.

Dönemin Başbakanı Adnan Menderes ve Borsa Başkanı Nejat Ekrem Basmacı birlikte görülüyor.

Altı ay devam eden Brüksel Sergisi'ne İstanbul Sanayi Odası, İzmir Ticaret ve Sanayi Odaları birer heyetle iştirak ettiler. Türkiye'den Brüksel Sergisi'ne katılan tek borsa, yine İstanbul Ticaret Borsası idi. Resmi açılıştan sonra sergiye katılma kararı alan İstanbul Ticaret Borsası yönetimi Mayıs'ın ilk haftasında Brüksel'e gönderilecek isimleri belirledi.

6 Mayıs 1958 tarihinde toplanan

Ticaret Borsası Meclisi tarafından onaylanan yedi kişilik İstanbul Ticaret Borsası Brüksel Sergisi Heyeti şu isimlerden oluşuyordu: Nejat Basmacı, Lütfü Furtun, Mustafa Kopuz, Hilmi Kitaplı, Asım Ak, Fazıl Boyner ve Umumi Katip Enver Güçlü. Heyet Brüksel'de 15 gün kalacak, bu süre zarfında gidış-geliş uçak masrafları ile ikamet ve zaruri giderleri Ticaret Borsası bütçesinden karşılanacaktı.

1957 Leipzig Fuarı'na borsalar kontenjanından katılan tek üye, İstanbul Ticaret Borsası'ndan Hayati Dügencioğlu olmuştur.

1955 Yönetim Kurulu Oturanlar soldan: Asım Ak, Yakup Özdilek, Numan Balto, Hüseyin Memik, Bahri Kınacı, Kamil Kural, Mehmet Çadircı, Tevfik Kuşoğlu, Necmi Komili, Hilmi Gürgan, Talat Atak, Rıza Veziroğlu, Sabri Toprak, Lütfü Furtun, Hilmi Kitaplı, Nejat Ekrem Basmacı

3- BORSA MUAMELATI

1953 ve 1954 yıllarında İstanbul Ticaret Borsası'nda muamele gören maddeler 22 gruba ayrılıyordu. Birinci grup hububat başlığı altında buğday, arpa, bulgur, çavdar, darı, fiğ, kuş yemi, mısır ve pirinç çeşitleriydi. İkinci grup unlardan oluşuyor ve cinslerine göre ekstra-ekstra, ekstra, birinci nevi, ikinci nevi, ofis, umum buğday unu, irmik, razmol ve kepek şeklinde sıralanıyordu. Üçüncü grup bakliyat ürünlerinden ibaretti: Bakla, bezelye, börülce, fasulye, mercimek ve nohut. Dördüncü grup yağlı tohumlardı. Bu grup içinde araşit tohumu, ayçiçeği tohumu, haşhaş tohumu, kendir tohumu çeşitleri vardı. Beşinci grup kuru yemişler olarak fındık, ceviz ve badem çeşitlerinden meydana geliyordu. Altıncı grupta peynirler; yedinci grupta kaşar peyniri, sekizinci grupta sade yağlar, dokuzuncu grupta nebati yağlar, onuncu grupta küsbe,

on birinci grupta zeytinyağları, on ikinci grupta ipek (koza), on üçüncü grupta av derileri, on dördüncü grupta keçi kılı, on beşinci grupta pamuk, on altıncı grupta kitle, on yedinci grupta tiftik, on sekizinci grupta yapak, on dokuzuncu grupta ham deriler, yirminci grupta yaş deriler, yirmi birinci grupta bağırsak, ve yirmi ikinci grupta canlı hayvanlar bulunuyordu.

Geçmiş dönemlere göre borsada işlem gören maddelerin gerek miktarlarında gerekse çeşitlerinde gözle görülür bir artış vardı. Bunda, özellikle 1950-1954 döneminde Türk ekonomisinde sağlanan yüksek kalkınma hızı ve bununla ilişkili olarak tarım ve ticaret sektöründeki gelişmelerin büyük etkisi vardı. 1943 yılında hayvan borsasının lağvedilerek bir şube şeklinde Ticaret Borsası'na bağlanmış olmasının da borsadaki muamele hacminin genişlemesinde önemli payı vardı.

Ayaktakiler soldan: Enver Güçlü (Genel Sekreter), Mustafa Kopuz, Haydar Emiroğlu (Komiser) Hayati Düşgencioğlu, Fazıl Boyner

Milli gelirimizin yarısından fazlasının ziraat sektöründen elde edildiği ve ihracatımızın takriben yüzde 85'ini zirai mahsullerin teşkil ettiği düşünülürse, Türkiye'de konjonktürü tayin eden unsurlar arasında zirai üretimin önemi anlaşılıyordu. Zirai üretimde son üç yıl içinde kaydedilen artışların 1953'de, Türkiye'de o tarihe kadar görülmemiş bir seviyeye ulaşacağı tahmin ediliyordu. İstatistik Umum Müdürlüğü'nün neşrettiği rakamlara göre 1953 senesinin hububat ekiliş sahası 10.832.000 hektar, hububat istihsalı ise 13.561.000 ton olarak tahmin ediliyordu. Bu miktarlar Cumhuriyet devrinde en yüksek ekiliş ve istihsalin kaydedildiği 1952 yılına nazaran ekilişte yüzde 9, üretimde yüzde 10 bir fazlalık demektir. 1950 senesiyle mukayese edildiği takdirde bu gelişme çok daha barizdir: Artış oranı ekilişte yüzde 31, istihsalde yüzde 75'i buluyordu.

İstihsal artışları bilhassa buğday, arpa ve çavdar ürünlerindedir. 1954'de 7.500.000 ton olarak tahmin edilen buğday üretimi, 1950'ye nazaran hemen hemen iki misli, 3.360.000 ton olarak beklenen arpa üretimi yüzde 64 ve 736.000 ton olarak öngörülen çavdar üretimi yüzde 6 oranında bir fazlalık gösteriyordu. Son üç yıl içinde istihsal sahasının dörtte bir nispetinde fazla genişlemiş olmasında amil olan faktörler arasında ziraa-tin makineleşmesi, üretim ve nakliyat şartlarının ıslahı ve çok müsait giden hava şartlarının da rolü önemliydi. Ancak bu gelişmede, başlıca mahsuller hakkında tatbik edilen akılcı siyasetin de büyük payı vardı. Hükümet, Haziran ayı ortalarında Toprak Mahsülleri Ofisi tarafından 1953-54 mahsul yılında alınacak ve satılacak hububat fiyatlarını geçen senekilerle aynı olarak tespit etmişti.

Ekiliş sahaları ve istihsal miktar-

larındaki gelişmeye paralel olarak hububat ihracatında da belirgin artışlar söz konusuydu. İhraç maddelerimizin 1 Ağustos 1952-30 Haziran 1953 dönemindeki ihracatı, geçen yılın aynı dönemiyle karşılaştırıldığında ihraç edilen buğday miktarının 2,5 misline yakın arttığı görülmektedir. Fakat ihracat değerleri nazara alındığında buğdayın, dünya fiyatlarındaki düşüğe uygun olarak bir evvelki seneye göre fiyatı daha düşüktü.

1955'de Ticaret Borsası'nda yumuşak, sert, kızılcıca, sünter, karışık ve ofis buğdayı olarak toplam 291.145.628 kilo buğday muamele gördü.

Borsada işlem gören maddelerin miktarlarında ve çeşitlerinde gözle görülür bir artış vardı. Bunda, özellikle 1950-1954 döneminde Türk ekonomisinde sağlanan yüksek kalkınma hızı ve bununla ilişkili olarak tarım ve ticaret sektöründeki gelişmelerin etkisi vardı.

Bunlardan 1.469.000 kilosu iptal edildi. Yumuşak buğdayın kilosu 28.50 ile 41.50, sertin 28 ile 37, kızılcıcanın 29.25 ile 36.50, sünterin 34, karışığın 28.50 ile 35.25, ofis buğdayının ise kilosu 27.14 ile 29.20 kuruş arasındaydı. Aynı yıl Türkiye'den yabancı ülkelere ihraç edilen buğday miktarı 158.980.580 olup, yıllık buğday rekoru da 6.900.000 tondur.

Arpanın 1955'deki toplam işlem miktarı 6.424.418 kilo, bulgurun 389.670, çavdarın 1.664.557, kızılcıcanın 1.159.000, mısırın 5.202.005, pirincin 5.234.920 kilo şeklin-

deydi. Borsada muamele gören bazı un miktarları şöyleydi: 114.119 çuval ekstra ekstra, 263.931 çuval ekstra, 2.491.976 çuval ofis buğday unu, 1621 çuval ırmık, 12.265.497 kilo razmol.

1956'da muamele gören buğday miktarı 308.147.336 kilo, arpa 17.730.472, bulgur 1.413.999, çavdar 815.266, kaplıca 10.115, mısır 7.775.387, pirinç 16.501.622 kiloydu. Aynı yıl 193.862 çuval ekstra ekstra, 285.932 ekstra, 54.843 çuval birinci, 14.564 ikinci, 2.923.774 ofis buğday unu olmak üzere toplamda 3.572.975 çuval un işlem gördü. Ayrıca 6.395 çuval ırmık, 15.425.119 kilo razmol, 66.807.553 kilo kepek muamelesi oldu.

4- BORSADA MUAMELE GÖREN MADDELERİN ASGARI MİKTARLARI

İstanbul Ticaret Borsası Meclisi'nin 24 Kasım 1959'da aldığı karara göre, borsada muamele görmesi ve aynı günde tescil edilmesi mecburi olan maddeler ile bunların asgari miktarları şöyleydi:

- Buğday	500 kilo
- Arpa	500 kilo
- Darı	500 kilo
- Kaplıca	500 kilo
- Pirinç	500 kilo
- Bulgur	500 kilo
- Bakla	500 kilo
- Börülce	500 kilo
- Bezelye	500 kilo
- Mercimek	500 kilo
- Fasulye	500 kilo
- Nohut	500 kilo
- Fiğ	500 kilo
- Burçak	500 kilo
- Susam	500 kilo
- Ayçiçeği tohumu	500 kilo
- Pamuk tohumu	500 kilo
- Keten tohumu	500 kilo
- Kendir tohumu	500 kilo
- Haşhaş tohumu	500 kilo
- Rapitsa tohumu	500 kilo
- Hardal tohumu	500 kilo
- Tütün tohumu	500 kilo
- Çitlenbik tohumu	500 kilo
- Yulaf	500 kilo
- Çavdar	500 kilo
- Mısır	500 kilo
- Kuşyemi	500 kilo
- Araşit tohumu	500 kilo
- Soya fasulyesi	500 kilo
- İç Badem	80 kilo
- Kabuklu Badem	100 kilo/2 çuval
- İç Ceviz	100 kilo/4 sandık
- Kabuklu Ceviz	100 kilo
- Balmumu	80 kilo
- Sahlep	50 kilo
- Kimyon	70 kilo

3 Şubat 1959 günü alınan kararla borsaya dahil olan ürünleri gösteren ilan.

Aynı karara göre borsa dışında alınıp satılmasına izin verilip muamele yapıldığı günü takip eden iş günü zarfında borsaya tescilli mecburi olan maddeler ile bunların borsada muamele görecektir asgari miktarları da aşağıdaki gibiydi:

- Çeltik	500 kilo
- Ün	1080 kilo/15 çuval
- İrmik	1000 kilo/10 çuval
- Kepek	750 kilo
- Razmol	750 kilo
- Mikst	750 kilo
- Paspal	750 kilo
- Küspe	1000 kilo
- Zeytinyağları	180 kilo/10 teneke
- Ayçiçeği yağı	180 kilo/10 teneke
- Susamyacı	180 kilo/10 teneke
- Fındık yağı	180 kilo/10 teneke
- Soya yağı	180 kilo/10 teneke
- Yumurta	1440 adet/1 sandık
- Zeytin	300 kilo
- Kavurma	150 kilo
- Pastırma	150 kilo
- Tahin	120 kilo
- Kuru soğan	300 kilo
- Patates	200 kilo
- Kuru bamya	10 kilo
- İç fındık	80 kilo
- Kabuklu fındık	80 kilo
- Kuru üzüm	200 kilo
- Kuru incir	250 kilo
- Antep fıstığı/iç	100 kilo
- Antep fıstığı	100 kilo

- Basmacı kitresi	100 kilo
- Yaprak kitre	10 kilo
- Pamuk	200 kilo
- Yapağı	1000 kilo/10 balya
- Tiftik	1000 kilo/10 balya
- Keçi Kılı	500 kilo/5 balya
- Araşit yağı	180 kilo/10 teneke
- Rapitsa yağı	180 kilo/10 teneke
- Tütün yağı	180 kilo/10 teneke
- Mısırozü yağı	180 kilo/10 teneke
- Beziryağı	180 kilo/10 teneke
- Pamuk yağı	10 kilo/10 teneke,
- Nebati margarin	100 kilo/10 teneke
- Sadeyağ	180 kilo/10 teneke
- Kaşar yağı	180 kilo/10 teneke
- Don yağı	180 kilo/10 teneke
- Krema	180 kilo/10 teneke
- Beyaz peynir	180 kilo/10 teneke
- Kaşar peyniri	180 kilo/2 sıra
- Kestane	100 kilo
- Kabak çekirdeği	100 kilo
- Kayısı çekirdeği	100 kilo
- Zerdali çekirdeği	100 kilo
- Erik çekirdeği	100 kilo
- Kayısı kurusu	100 kilo
- Zerdali kurusu	100 kilo
- Bağirsak	18 kilo
- Ham deri	1000 kilo
- Yaş deri	1000 kilo

Av derileri:

- Tavşan	500 adet
- Sansar	10 adet
- Kunduz	10 adet
- Zerdeva	10 adet
- Vaşak	10 adet
- Porsuk	20 adet
- Tilki	50 adet

Canlı hayvanlarla ilgili asgari miktar büyükbaş için 50 kilo, küçükbaş için 13 kiloydu. Et konusunda ise, kuzu etinin 8 kilodan fazlası, küçük ve büyükbaşın da 15 kilodan fazlası borsa muamelesine tabiydi.

B- 1960-1980 DÖNEMİNDE BORSA

1- BORSA MUAMELATI

1963'de İstanbul Ticaret Borsası'nda toplam 281.981 ton buğday muamelesi oldu ve 210.257 lira kıymetinde 258 ton buğday satışı hususi şartlı olarak tescil edildi. Arpa muamelesi 52.405 tondur. 5.598.000 lira kıymetinde 10 bin ton arpa satışının tescili yapıldı. Borsada aynı yıl işlem gören çavdar miktarı 762 ton, kaplıca (spelt) bir ton, kuşyemi 17.619 ton, mısır 14.955 ton, pirinç 8.970 ton, yulaf 5.573 ton, hububat ürünleri 2.512.242 çuval, 53.175 ton, bakla 2.999 ton, bezelye iki ton, börülce 29 ton, fasulye 4.619 ton, mercimek 5.282 ton, nohut 1.696 ton, fiğ 3.481 ton, yağlı tohumlar 20.901 ton, küspeler 50.236 ton, nebati yağlar 90.746 ton, hayvani yağlar 7.890 tondur.

1965'de aynı maddelerin muamele miktarları şöyleydi: Buğday 240.355 ton, arpa 33.237, çavdar 71.412, kaplıca 200, kuşyemi 12.605, mısır 2.294,

pirinç 8.711, yulaf 818, hububat çeşitleri 2.122.198 çuval, 66.345 ton, bakla 2.446, bezelye işlemi olmadı, börülce iki, fasulye 3.746, fiğ 8.122, mercimek 5.364, nohut 1.651, yağlı tohumlar 29.495, küspeler 77.554, nebati yağlar 60.442 ve margarin yağı 33.063, hayvani yağlar ise 9.299 ton.

Ticaret Borsası'nda işlem gören ürünler yurt dışına da ihraç edilmekteydi. 1973'de Türkiye'den dış ülkelere ihraç edilen borsa maddelerinin bazıları şunlardı: Buğday, darı, çavdar, kuşyemi, buğday unu, irmik, bulgur, razmol, kepek, bakla, bezelye, börülce, fasulye, mercimek, nohut fiğ, ayçiçeği tohumu, susam, keten tohumu, kendir, haşhaş, yer fıstığı, küspe, zeytinyağı, pamukyağı, ayçiçeği yağı, nebati margarin, mısırozü yağı, tereyağı, peynir, zeytin, pasturma, kavurma, tahin, soğan, kuru bamyaya, patates, fındık, kuru üzüm, kuru incir, badem, ceviz, Antep fıstığı, kestaneyi, meyve kurusu, meyve çekirdekleri, kitle, sahlepe, pamuk, tiftik, yaş ve ham deri, av derisi, barsak ve kimyon.

1960'lı yıllarda Yönetim Kurulu: Soldan sağa: Enver Güçlü (Genel Sekreter), Nejat Ekrem Basmacı, Numan Balto, Ethem Eriş, Sebahattin Tamer, Bahri Kinacı (Başkan), Haydar Emiroğlu (Komiser), Asım Ak, Hasan Pabuççuoğlu, Yakup Özdilek ve Talat Atak.

1979'da Borsa'da alım-satım tescilli yapılan buğday miktarı 31.126 ton, arpa 5.410, darı 3, kuşyemi 77, mısır 681, bakla 3.801, fasulye 2.441, mercimek 2.708, nohut 1.064, fiğ 400, ayçiçeği küspesi 5.881, keten küspesi 514, likit nebati yağ 16.321, nebati margarin 12.058, kavurma 34, pastırma 160, sucuk 276, patates 12.485, soğan 5.870, kaşar peynir 1.414, gravyer peynir 6, lor çökelek 3, tahin 389, Antep fıstığı 49, kuru üzüm 74, kuru erik 2, kuru kayısı 109, kayısı çekirdeği bir, zerdali çekirdeği 15 tondur. Aynı yıl çavdar, çeltik, kaplıca, yulaf, börülce, burçak, keçi kılı ve av derileri muamele görmediğinden fiyatları oluşmadı.

İSTANBUL TİCARET BORSASINDAN:

1- 24/8/1989 tarihli Resmi Gazetede intisar eden 29.9/1989 tarih ve 108 sayılı Yükkiler Hakkında Kanunla 3.12/1989 sayılı kanunla bazı maddelerin tescilli edilmesine ilişkin olarak Bursa'da Meslek grupları aşağıdaki şekilde tescilli edilmiştir:

1. İleri Zakkat, Habukot ve Baklava
2. 2. no. Yüklü taneler, Nebati yağlar ve kıyım
3. İleri, Yapak, tükük, kıl
4. İleri Yağ, İleri derileri, av derileri ve bağrık
5. İleri, Fındık, ceviz, badem
6. İleri Zeytin ve zeytin
7. İleri Baklava, mercim, kavurma ve pastırma
8. İleri Yağ, marmelat (firanci), bisküvit, makarna, tahin ve simitler
9. İleri Pemak, balıyıcı, kuru, salıncı ve kıyım
10. İleri Ayık, kompozit ve simit
11. İleri Çiçek, kayvan
12. İleri El
13. İleri Degirmenler, unlu, kepekli
14. İleri Şeker ve şeker
15. İleri Kuru, yemler ve çörekler
16. İleri Yemler

2- Meslek gruplarına ait listeler Başbakanlık'ta bulunan Meslek Komisyonu ile İstanbul'da bulunan kayvan tahsisat komisyonu tarafından 1989 tarihinde onaylandı ve 8/temmuz/1989 aktarıldı.

Borsamız kayıtlı üyelerimizin 2 no. maddeye göre maddelerde ve listelerde tescilli edilmiş grupları aşağıdaki şekilde tescilli edilmiştir. 8/temmuz/1989 aktarıldı. Bursa'da Meslek Komisyonu tarafından onaylandı.

3- 1989'da Bursa'da alım-satım tescilli edilmiş (a) meslek grupları aynı zamanda tescilli meslekleri olan üyelerin yanında serbest meslekleri olan üyelerin de katılımıyla Bursa'da alım-satım tescilli edilmiştir. Aynı zamanda Bursa'da alım-satım tescilli edilmiş (b) meslekleri olan üyelerin de katılımıyla Bursa'da alım-satım tescilli edilmiştir.

İSTANBUL TİCARET BORSASI
KAYITLI ÜYELERİ

1960 yılında teşkil edilen meslek grupları, Cumhuriyet gazetesinin 6 Temmuz 1960 tarihli nüshasında yayınlanmıştır.

2- BORSA KAYIT VE AİDAT TARİFESİ

Derecesi Kaydiye ve Yıllık Aidatı

Fevkalade	5.000 TL
Özel Sınıf I	4.900 TL
Özel Sınıf II	4.850 TL
Özel Sınıf III	4.800 TL
Özel Sınıf IV	4.750 TL
Özel Sınıf V	4.700 TL
Özel Sınıf VI	4.650 TL
Özel Sınıf VII	4.600 TL
Özel Sınıf VIII	4.500 TL
Birinci Sınıf A	3.600 TL
Birinci Sınıf B	3.300 TL
Birinci Sınıf C	3.000 TL
Birinci Sınıf Ç	2.700 TL
Birinci Sınıf D	2.400 TL
İkinci Sınıf A	2.000 TL
İkinci Sınıf B	1.500 TL
İkinci Sınıf C	1.100 TL
İkinci Sınıf Ç	600 TL
İkinci Sınıf D	500 TL
Üçüncü Sınıf	300 TL
Dördüncü Sınıf	200 TL
Beşinci Sınıf	120 TL

Dereceler üyelerin sahip oldukları sermaye miktarları baz alınarak belirlenmekteydi. En yüksek kaydiye ve aidat ödeyen "Fevkalade" grubunun sermaye sınırı 5 milyon lira ve üstüydü. Özel sınıfın birinci grubunun sermaye sınırı 4.500.001-4.999.999 lira arasındaydı. Aşağıya doğru indikçe sermaye miktarları göreceli azalıyordu. Mesela beşinci sınıfta yer alan üyelerin sermayeleri 10 bin liranın altındaydı. Borsa komisyoncuları, ajanları ve simsarları ile yardımcı memurlar ise şu ücretleri ödüyorlardı:

Borsa Komisyoncuları	200 TL
Borsa Ajanları	180 TL
Borsa Simsarları	120 TL
Üye Memurlar	100 TL

3- BORSA TEŞKİLATI a- BORSA ÜYE SAYISI

Borsa'nın 1979'da üye sayısı 3.615 idi. 1925 yılında 150 üyesi olan kurum o tarihten itibaren üye sayısını arttırdı. 1926'da 341, 1927'de 342, 1928'de 362, 1929'da 372, 1930'da 392, 1931'de 421, 1932'de 448, 1933'de 479 idi. 1934'de bir önceki yıla göre ilk defa azalarak 437 oldu. 1935'de tekrar üye sayısı yükselmeye başladı ve 599'a çıktı. 1936'da 693, 1937'de 772, 1938'de 810, 1939'da 874, 1940'da 970, 1941'de 1.147, 1942'de 1.292, 1943'de 1.366, 1944'de 1.850, 1945'de 2.390, 1946'da 2.607, 1947'de 2.260, 1948'de 2.494, 1949'da 2.365, 1950'de 2.267 üyesi vardı. Ticaret Borsası üye sayısı 1950'ye göre 1951'den 1956'ya kadar göreceli azalarak 1951'de 2.259, 1952'de 2.105, 1953'de 2.092, 1954'de 2.095, 1955'de 2.182 oldu. 1956'dan itibaren tekrar yükselişe geçti: 1956'da 2.279, 1957'de 3.373, 1958'de 3.938, 1959'da 4.377, 1960'da 4.413 üye sayısına ulaşıldı. 1961'de 4.252'ye düşen üye sayısı, 1962'de 4.178, 1963'de 4.092, 1964'de 4.046, 1965'de 3.720, 1966'da 3.657, 1967'de 3.485'e kadar geriledi. 1968'de 3.563'e çıktı. 1969'da 3.681, 1970'de 3.728, 1971'de 3.808 oldu. Üye sayısı 1972'de 3.669, 1973'de 3.853, 1974'de 4.048, 1975'de 3.989, 1977'de 3.717, 1978'de 3.713 idi.

b- BORSA ORGANLARI - Meslek Komiteleri

1979'da İstanbul Ticaret Borsası'na kayıtlı bulunan üyeler uğraş alanları itibarıyla 21 meslek grubuna ayrılış ve böylece 21 meslek komi-

tesi teşkil edilmişti. Buna göre o tarihte meslek gruplarının isimleri ve üye sayıları şöyleydi:

1975 yılı Ajan, Komisyoncu, Sımsar Komitesi: (Soldan) Saim Karamer, Bayram Bayramoğlu, Sadi Sanver, İbrahim Süzener

1975 yılı Et Mamulleri Meslek Komitesi: (Soldan) Hayik Aslanyan, Behiç Gürler, Mustafa Kopuz, Eşref Çakmak, Necdet Mepa

1975 yılı Hububat ve İhracatçıları Meslek Komitesi: (Soldan) Salih Güleç, Abdülbahri Hancıoğlu, Şükrü Çiğdem, Necati Erdeğirmenci, M. Arif Sezer, M. Kemal Tuncer

Meslek Komitesinin İsmi	Üye Sayısı	Fert Şirket
1- Hububat ve İhracatçıları	101	72
2- Hububat Mamulleri ve İhracatçıları	76	67
3- Un Mamulleri	380	51
4- Bakliyat ve İhracatçıları	120	48
5- Yağlı Tohumlar, Nebati Yağlar ve İhracatçıları	117	23
6- Zeytinyağı ve Prina Yağı	50	26
7- Margarin ve Sabun	168	72
8- Hayvani Yağlar, Süt Mamulleri ve Zeytin	213	90
9- Soğan ve Patates	98	15
10- Yumurta	73	12
11- Kuru Meyve (Fındık, Ceviz, Badem) İhracatçıları	47	30
12- Meyve Kuruları, Meyve Çekirdekleri ve İhracatçıları	51	15
13- Orman Mahsulleri ve İhracatçıları	20	13
14- Pamuk ve İhracatçıları	34	14
15- Yapak, Tiftik, Kıl ve İhracatçıları	22	56
16- Kasaplık Hayvan ve İhracatçıları	99	38
17- Et	736	47
18- Et Mamulleri	172	22
19- Bağırsak ve İhracatçıları	19	9
20- Kasaplık Hayvan Derileri, Av Derileri ve İhracatçıları	118	81
21- Ajan, Komisyoncu ve Simsar	55	-
TOPLAM	2723	892

- Borsa Meclisi

1979'da Borsa komitelerinin te-
şekkül tarzına göre Borsa Meclisi 42
üyeden ibaretti. Borsa'nın 4355 sayılı
kanuna intibakından yani 1943 yı-
lından 1979'a kadar Borsa Meclisi'ne
başkanlık eden şahısların isimleri ve
görev süreleri yıl itibariyle şöyledi:

Kerim Aktar	1943 - 1948
Murat Furtun	1948 - 1951
Kerim Milar	1951 - 1952
M. Zekai Ülker	1952 - 1954
Necmi Komili	1954 - 1960
Tevfik Kuşoğlu	1960 - 1960 (5 ay)
Fettah Barın	1960 - 1960 (3 ay)
Fettah Barın	1960 - 1979

MECLİS BAŞKANLARI

M. Zekai Ülker
1952 - 1954

Necmi Komili
1954 - 1960

Tevfik Kuşoğlu
1960 (6 ay)

Fettah Barın
1960 - 1984

- İdare Heyeti

Borsa İdare Heyeti, 1979'da 9 üyeden meydana geliyordu. Borsa'nın kuruluşundan o tarihe kadar önceleri Borsa Encümeni, 4355 sayılı kanuna intibaktan sonra Borsa İdare Heyeti Başkanlığında bulunanların isimleri ve görev süreleri şöyleydi:

Hamdi Bey	1924 - 1926
Süreyya Bey	1926 - 1927
Murat Furtun	1927 - 1931
Hamdi Bey	1931 - 1933
H. Sabri	1933 - 1934
Murat Furtun	1934 - 1948
Nafiz Özalp	1948 - 1954
Hilmi Gürkan	1954 - 1956
Hayati Düğencioğlu	1956 - 1960
Hilmi Gürkan	1960 - 1960
Bahri Kınacı	1960 - 1962
Asım Ak	1962 - 1965
Nejat Basmacı	1965 - 1979

- Genel Sekreterlik

Kuruluştan 1979'a kadar Borsa'da genel sekreterlik yapan kişilerin isimleri ile görev süreleri şöyleydi:

Nizamettin Ali	1924 - 1932
Cevat N. Düzenli	1932 - 1934
Akif Arel	1934 - 1944
Muhsin Seran	1944 - 1945
Akif Arel	1945 - 1945
Muhsin Seran	1945 - 1948
Mahmut Pekin	1948 - 1951
Ferit Metinsoy	1951 - 1955
Enver Güçlü	1955 - 1971
Nihat Çelik	1971 - 1979

BORSA İDARE HEYETİ BAŞKANLARI

Süreyya Bey
1926 - 1927

Murat Furtun
1927 - 1931 / 1934 - 1948

Nafiz Özalp
1948 - 1954

Hilmi Gürkan
1954 - 1956 / 1960 (6,5 ay)

Hayati Düğencioğlu
1956 - 1960

Bahri Kınacı
1960 - 1962

Asım Ak
1962 - 1965

Nejat Ekrem Basmacı
1965 - 2009

BORSA GENEL SEKRETERLERİ

Akif Arel
1934 - 1944 / 1945 (3 ay)

Ferit Metinsoy
1951 - 1955

Enver Güçlü
1955 - 1971

Nihat Çelik
1971 - 1982

c- BORSA ÇALIŞANLARI

Borsa'da memur sayısı 1979 yılı itibariyle 90'ı daimi, 15'i namzed, 5'i sözleşmeli memur toplam 110 kişiydi.

d- BORSA KOMİSERLİĞİ

1979'a kadar isimleri ve görev süreleri aşağıda verilen kişiler Borsa'da komiser olarak hizmet verdiler.

Akif Arel	1924 - 1934
Kemal Alp	1934 - 1936
Feridun Manyas	1936 - 1939
Mahmut Pekin	1939 - 1941
M. Ali Ertan	1941 - 1943
Mahmut Pekin	1951 - 1955
Haydar Emiroğlu	1955 - 1967
Muhsin Baç	1968 - 1972
(1972-1979 arasında komiserlik görevi münhal bulunmaktadır).	

e- ARACILAR

İstanbul Ticaret Borsası'nda 1979'da 39 ajan, 2 komisyoncu ve 14 simsar olmak üzere 57 aracı çalışıyordu. Aracılar için tespit edilen ücret, komisyoncu için yüzde 3, ajan ve simsar ücretleri ise yüzde 1 olup, teamüle göre satıcı tarafından ödeniyordu.

f- GELİR KAYNAKLARI

1979'da Borsa'nın gelir kaynakları, kayıt ve yıllık aidat ücreti, tescil ücreti ve Borsaca verilen hizmetler karşılığında alınan diğer ücretlerden oluşuyordu. Kayıt ve aidat ücretleri üyelerin konum ve sermayeleri dikkate alınarak belirleniyor ve toplamda önemli bir yekun teşkil ediyordu. Tescil ücreti, mal bedelinin binde biri nispetinde olup, satıcıya aitti. Tescil sırasında peşin olarak, canlı hayvan satışında ise üç gün içinde ödeniyordu. Borsaca yapılan hizmetler mukabilinde alınan ücretler ise tartı ücreti, bekleme ücreti, emanet ücreti, transit ücreti ve analiz ücretleri olarak beş kalemdi.

Tescil ücreti mal bedelinin yüzde 07'si olarak satıcı tarafından veriliyordu. Bekleme ücreti küçük ve büyükbaş hayvanların Borsa tesislerinde barındırılması karşılığında tahsil ediliyordu. İlk altı gün için ücret alınmıyor, ikinci altı gün küçükbaş için 15 kuruş, büyükbaş için 50 kuruş tahsil ediliyordu. Müteakip günler için ise fiyatlar artıyor, küçükbaşlar için günlük 50 kuruş, büyükbaşlar için 300 kuruş alınıyordu. Kurban bayramlarında ayrı bir fiyat tarifesi uygulanıyor ve bu tarife bayramın 20 gün öncesinden itibaren uygulanıyordu.

Emanet ücreti, satışa getirilen hayvanların Borsa dışına çıkarılmaları halinde koyun ve keçiden 50 kuruş, kuzu ve oğlak için 10 kuruş, sığır, dana, malak için 500, manda için 800 kuruştur. Bu mallar altı gün içinde Borsa'ya döndüklerinde emanet ücreti kendilerine iade ediliyor, aksi takdirde Borsa nam ve hesabına gelir kaydediliyordu. Transit ücreti ise, Borsa iskelesinden faydalanarak tahliye olunan ve dışarı çıkarılan hayvanlardan beher küçükbaş için 10, sığır, dana, malak için 200, manda için 300 kuruş olarak alınıyordu. Analiz ücretleri de Borsa laboratuvarında yapılan kimyasal ve fiziksel analizler için tahsil ediliyordu.

İstanbul Ticaret Borsası'nın 1979'daki diğer varidatı vesika harçları, yayın gelirleri, misil zamları, çeşitli para cezaları ve türlü gelirler başlıkları altında toplanıyordu: Kayıt suretleri, vesika harçları 25 liraydı. Yayın geliri, günlük olarak çıkarılan Borsa Muamele Bülteni'nin satışından sağlanan gelirdi.

İlk defa 1 Mart 1925'de yayımlanan Borsa Bülteni'nin 1979'daki fiyatı 100 kuruştur. Altı altı aylık abonman bedeli 125, bir yıllık abonman bedeli ise 250 liraydı. Misil zamları, süresi içinde yatırılmayan yıllık aidat ve gününde tescil ettirilmeyen satışların tescil ücretinin yüzde 50 zamlı olarak tahsili demektir.

Nejat Ekrem Basmacı'nın başkanlığı döneminde çalışanlar hep birlikte Borsa bahçesinde.

C- 1980-2009 DÖNEMİNDE BORSA

1- BORSA MUAMELATI

İstanbul Ticaret Borsası'nda bu dönemde muamele gören maddeler hububat, hububat mamulleri, bakliyat ve mamulleri, yağlı tohumlar, küspe ve prina, nebati yağlar, hayvani yağlar, çeşitli gıda maddeleri, kuru ve yaş meyveler, meyve çekirdekleri, orman mahsulleri, tekstil hammadde-ri, kasaplık hayvanlar, ham deriler, av derileri ve çeşitli maddeler adı altında toplanıyordu.

Bu tabloya göre hububat başlığı altında arpa, buğday, çavdar, çeltik, darı, kaplıca, kuşyemi, mısır, pirinç ve yulaf; hububat mamulleri başlığı altında ise buğday kepeği, buğday unu, bulgur, irmik, makarna, mısır nişastası, patates nişastası, buğday nişastası, pirinç nişastası ile razmol bulunuyor-

Meclis Başkanı Merih Şamlı
1984 - 1986

Meclis Başkanı Sezai Tabak
1987 - 2009

Genel Sekreter Nur Perkin
1985 - 1995

Genel Sekreter Ayşeşül N. Türkoğlu
1995 - 2009

İstanbul Ticaret Borsası Canlı Hayvan ve Et Şubesi'ndeki kesim tesisleri.

du. Bakliyat ve mamulleri olarak bakla, börülce, burçak, fiğ, kuru fasulye, mercimek ve nohut; yağlı tohumlar olarak da ayçiçeği, haşhaş tohumu, kendir-kenevir tohumu, keten tohumu, kolza (rapitsa), pamuk çekirdeği (çiğit), soya, susam, tütün tohumu ve yer fıstığı (araşit tohumu) işlem görüyordu.

Bunların dışında küspe ve prina, ayçiçeği yağı, fındık yağı, keten, keten yağı, kolza, mısırözü yağı, nebati margarınler, pamuk yağı, susam yağı, tütün yağı, zeytin yağı, prina yağı, tereyağı, sadeyağı, kaşar yağı, krema, donyağı, glikoz, kuru bamya, kuru soğan, patates, tahin zeytin, et çeşitleri, kavurma, pastırma, sucuk, beyaz peynir, kaşar peyniri, yumurta, Antep fıs-

tığı, badem, ceviz, erik kurusu, fındık, kabak çekirdeği, kayısı kurusu, kestane, kuru incir, kuru üzüm, zerdali kurusu, erik çekirdeği, kayısı çekirdeği, şeftali çekirdeği, zerdali çekirdeği, balmumu, kitre, mahlep, sahlepe, keçi kılı, pamuk çeşitleri, pamuk ipliği, tiftik, yapak, muhtelif kasaplık hayvanlar, ham deriler, ham hayvan derileri, tavşan, sansar, kunduz, vaşak, porsuk, tilki, ayı, çakal, kurt ve yaban kedisi derileri, bağırsak, çamaşır sabunu, toz sabun ve mayi sabunu gibi çok sayıda ürün Borsa'da muamele görüyordu.

Bunlardan arpa, buğday, çavdar, darı, kaplıca, kuşyemi, mısır, pirinç, yulaf, bulgur, nişasta çeşitleri, bakla, börülce, burçak, fiğ, kuru fasulye, mercimek, nohut, ayçiçeği, haşhaş tohumu, kendir-kenevir tohumu, keten tohumu, kolza, pamuk çekirdeği, soya, susam, tütün tohumu, yer fıstığı, glikoz, sucuk, badem, ceviz, fındık, balmumu pamuk çeşitleri, büyükbaş, küçükbaş, kimyon, çamaşır sabunu, toz sabun ve mayi sabununun alım ve satımının Borsa dahilinde yapılması ve aynı gün tes-cil ettirilmesi zorunluydu.

Diğerlerinin satışları ise, Borsa dışında da yapılabiliyordu. Ancak ilk iş günü zarfında Borsa'ya tescilli mecburiydi. Yukarıdaki maddelerin Bakanlıkça onaylanmış ve Borsaca ilan edilmiş asgari miktarlarının altındaki alım ve satımların ise Borsa'ya bildirilmesi gerekmiyordu.

Canlı Hayvan ve Et Şubesi'ndeki küçükbaş padoklarından bir görüntü.

2- YILLIK ÜRÜN REKOLTELERİ

Bu dönemde Borsa'da işlem gören bazı maddelerin yıllık rekoltelerine bakıldığında ortaya şöyle bir tablo çıkıyordu: Buğdayın 1980'de yıllık rekoltesi 16 milyon 500 bin ton, 1987'de 18 milyon 900 bin, 1998'de 21 milyon tondur. Arpanın 1980'de 5 milyon 300

bin ton, 1987'de 6 milyon 900 bin ton, 1998'de 9 milyon tondur. Çavdarın 1980'de 525 bin ton, 1987'de 385 bin ton, 1998'de 232 bin tondur. Yulaf 1980'de 355 bin ton, 1987'de 330 bin ton, 1998'de 232 bin tondur. Yulaf 1980'de 355 bin ton, 1987'de 330 bin ton, 1998'de 310 bin tondur. Kaplıca 1980'de 54 bin ton, 1987'de 32 bin ton, 1998'de 11 bin tondur. Mısır 1980'de 1 milyon 240

bin ton, 1987'de 2 milyon 600 bin ton, 1998'de 2 milyon 300 bin tondur. Fasulye 1980'de 165 bin ton, 1987'de 190 bin ton, 1998'de 236 bin tondur.

Borsa'da işlem gören buğdayın yıllık rekoltesi 1980'de 16 milyon 500 bin ton, 1987'de 18 milyon 900 bin, 1998'de 21 milyon ton idi.

3- BORSA BÜTÇESİ

1998 yılı Borsa bütçesi gelir kısmı kayıt ücreti ve yıllık aidat, vesika harçları, hizmet bedelleri, para zamları ve para cezaları, yayın gelirleri, türlü gelirler, tahsil edilecek alacaklar ve diğer gelirler fasıllarından oluşuyordu. Gelirlerin ilk sırasında Borsaca sağlanan hizmetler karşılığında elde edilen gelirler vardı. Ondan sonra, sırasıyla, diğer gelirler, kayıt ve aidat ücretleri, tahsil edilecek alacaklar, türlü gelirler, vesika harçları ve en son da para zamları ve para cezaları geliyordu.

O tarihte kayıt ücreti ve yıllık aidat altı derece ve üstü (fevkalade) üzerinden belirleniyor ve en yüksek oranda tahsilat fevkalade grubuna girenlerden yapılıyordu. Vesika harçları gelirleri sicil kayıt sureti, beyanname sureti, makbuz sureti ve benzerlerinden ibaretti. Yapılan hizmetler bedeli olarak alınan ücretler tescil, tartı, muhafaza ve diğerleri şeklinde belirtiliyordu. Tescil ücretlerinden sağlanan varidat önemli bir yekun tutuyordu. Türlü gelirler faslını analiz ve hayvan

konaklama ücretleri dolduruyordu. Tahsil edilecek alacaklar, yıl içerisinde (1997) kaydedilen ancak henüz kaydiye ve aidatı ödemeyenler ile devredilmesi muhtemel miktar; Canlı Hayvan ve Et Şubesi'nde yılın son günü olan 31.12.1997 Çarşamba tahakkuk edecek olan miktardan devredilmesi muhtemel miktar; ilgili kanuna göre tahakkuk eden gecikme zamlarından meydana geliyordu. Bu fasılda en yüksek miktar cezalara aitti. Arkasından kayıt ve aidat, tescil ve hizmet ücreti geliyor, kiralar ve konaklama ücreti çok az gözükiyordu. Diğer gelirler faslında banka faizleri, tahvil ve hisse senetleri ve gayrimenkul paraları bulunuyordu. Bu fasılda en yüksek gelir banka faizlerinden sağlanıyor, onu tahvil ve hisse senetleri ile gayrimenkul gelirleri izliyordu.

1998 bütçesi giderleri ise sekiz fasıldan oluşuyordu. Bunlar; memur ücretleri ve sosyal haklar, huzur hakları, idare masrafları, eğitim-sergi-fuar-kongreler ve organize sanayi bölgesi iştirak fonu, sabit kıymetler ve yatırımlar, yayın masrafları, yardımlar, muhtelif teşekkül aidatları idi.

Nejat Ekrem Basmacı'nın başkanlığı döneminde Yönetim Kurulu üyeleri toplantı halindedir.

Memur ücretleri ve sosyal haklar faslında memur maaşları, taban ve kıdem aylığı, sözleşmeli personel ücretleri, geçici personel ücretleri, ek göstergeler ve özel hizmet tazminatı, ikramiyeler, sosyal yardımlar, ödenek, fazla çalışma ücreti, sigorta primleri, tedavi masrafları, yemek bedelleri ve ayrılma tazminatı yer alıyordu. 1998 bütçesinde ayrıca kongreler ve seminerler ile yurt içinde ve yurt dışında açılacak sergi ve fuarlara iştirak ihtimali dikkate alınarak tahsisat ayrıldığı görülmüyordu.

Bütçe giderlerinin yedinci faslını oluşturan yardımlar mesleki tedrisat ve diğer yardımlar şeklinde ikiye ayrılıyordu. Mesleki tedrisat tahsisatı, gerekli görülen personelin, bilgisayar kursu ve benzeri eğitimlere gönderilmesi için ayrılmıştı. Diğer yardımlar, yönetim kurulu yetkisine verilmiş olan, mesela Eğitim Vakfı'na yapılan ödemeleri, sağlık ve çevre hizmetlerine katkıda bulunmak üzere yapılan harcamaları, yardım amacıyla düzenlenen toplantı davetiyelerinin bedellerini ve buna benzer yardımları kapsıyordu.

1998 bütçesindeki kayıtlara göre Borsa, özel kanunları gereği, yıllık gelirinin yüzde 10'u nispetinde TOBB Aidatı, Ziraat Odaları Birliği Aidatı (gelirin yüzde 3'ü), Sivil Savunma Aidatı (net gelirin yüzde 0,5'i) ödemekteydi.

D- 2009-2013 DÖNEMİNDE BORSA 1- BORSA TEŞKİLATI

1980'de 3.492 olan üye sayısı 1981'de 3.545, 1982'de 4.296, 1983'de 4.794, 1984'de 4.980, 1985'de 5.428, 1986'da 5.496, 1987'de 5.449, 1988'de 5.933, 1989'da 5.520, 1990'da 5.269, 1991'de 5.470, 1992'de 5.421, 1993'de 5.407, 1994'de 5.316, 1995'de 5.362, 1996'da 5.889, 1997'de 5.848, 1998'de 6.187 idi.

1999'da 7.107'ye çıkan üye sayısı 2.000 yılında 8.077, 2001'de 9.843, 2002'de 10.641'e çıktı. 2003'de 9.709'ina üye sayısı 2004'de tekrar yükselerek 9.747, 2005'de azalarak 8.533'e oldu.

2006'da 8.800'e çıkan üye sayısı 2007'de 9.699, 2008'de 8.972, 2009'da 7.753, 2010'da 7.323, 2011'de 6.797 ve 2012'de 6.395 oldu. Üye sayısı 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla 6.330'dur.

Borsa organlarından meslek komitelerinin sayısı 2005'de 21 idi: Un mamulleri meslek grubunda 682 fert, 594 şirket üye olarak gözükmüyordu. Hububat mamulleri ve ihracatçılar grubunda 505 fert, 724 şirket; hububat ve ihracatçılar meslek grubunda 105 fert, 415 şirket; et meslek grubunda 549 fert, 488 şirket; et mamulleri meslek grubunda 102 fert, 246 şirket; yağlı tohumlar, nebatî yağ-

Meclis Başkanı İslam Ali Kopuz
2009 - 2013

Yönetim Kurulu Başkanı Atilla Sümer
2009 - 2013

Genel Sekreter Esin Kıran
2009 - 2014

lar ve ihracatçılar meslek grubunda 182 fert, 760 şirket; soğan ve patates meslek grubunda 130 fert, 166 şirket; hayvani yağlar, süt mamulleri ve zeytin meslek grubunda 142 fert, 390 şirket vardı. Yapak, tiftik, kıl ve ihracatçıları 5 fert ve 71 şirketti. Orman mahsulleri ve ihracatçıları 18 fert ve 52 şirket; ajan, komisyoncu ve simsarların üye sayısı ise 120 fert, 79 şirketti.

2012'de ise meslek komiteleri sayısı 18 idi.

Borsa Meclisi 2005'de 42 üyeden meydana geliyordu. Meclis Başkanlığı'nı ise 1987'den beri Sezai Tabak yapıyordu. Sezai Tabak'tan önce bu görevi Merih Şamlı (1984-1986) ve Fettah Barın (1960-1984) yapmışlardı.

2005'de Yönetim Kurulu 9 üyeden oluşuyor, başkanlığını 1965'den beri Nejat Ekrem Basmacı yürütüyordu. Borsa Genel Sekreteri Ayşegül N. Türkoğlu idi. 1995'den beri bu görevi sürdürüyordu. Ayşegül Türkoğlu'ndan evvel genel sekreterlik görevini Nur Perkin (1985-1995) ve Nihat Çelik (1971-1982) yapmışlardı.

Borsa memurlarının sayısı 2005 sonu itibarıyla 109 daimi, 7 aday, 14 geçici personel, 11 sözleşmeli personel olmak üzere toplam 141 kişiydi. Sözleşmeli personel içinde doktor ve veteriner de vardı.

Borsa Komiserliği ise Muhsin Baç'ın emekli olduğu 1972 yılından beri boştu. 2005'de Borsa'da 10 borsa ajanı, 188 borsa komisyoncusu, bir de borsa simsarı vardı.

Borsa'nın 2005'deki gelirleri kayıt ücreti ve yıllık aidat; tescil ücreti;

tartı muhafaza ve diğer hizmetlerden alınan ücretler; laboratuvar analiz ücretleri; vesika harçları; yayın gelirleri; gecikme zamları ve çeşitli para cezalarından oluşuyordu.

5174 sayılı kanununun 50. maddesine göre, 1 Ocak 2004 tarihinden başlayarak uygulanmakta olan Borsa kayıt ücreti ve yıllık aidat tabanı 45 lira, tavanı ise 100 liraya çıkarılarak, sermaye miktarına göre 2005 yılı kayıt ve yıllık aidat tarifesi şöyle oldu:

Sınıfı	Sermaye Miktarı	Kayıt ve Aidat Ücreti
Fevkalade	500 milyon TL ve üzeri	100 TL
1. Derece	200 milyon - 499.999.99	90 TL
2. Derece	100 milyon - 199.999.99	80 TL
3. Derece	25 milyon - 99.999.99	70 TL
4. Derece	5 milyon - 24.999.99	60 TL
5. Derece	1 milyon - 4.999.99	50 TL
6. Derece	1 TL - 999.99	45 TL

Borsa'ya dahil maddelerin tescil ücreti yüzde 2 nispetindeydi. Bu miktar tescil sırasında peşin olarak, canlı hayvan satışlarında tescil gününü takiben azami ikinci satış günü sonuna kadar ödeniyordu. Tartı ücreti mal bedelinin yüzde 3'ü idi. Muhafaza ücreti yüzde 2 olarak alınıyor, temizlik, dezenfeksiyon ve sulama gibi hizmetler için yüzde 2 ücret isteniyordu. Nisbi ücretler 75 lirayı geçmiyor, ihracatla ilgili olan muamelelerden tescil ücreti alınmıyordu. Borsaca verilen diğer hizmetlerin de belirli ücretleri vardı.

2012 yılında ise Borsa Meclisi 38 üyeden meydana geliyor ve başkanlığını 2 Mart 2009'dan beri İslam Ali Kopuz yapıyordu. 9 üyeli Borsa Yönetim Kurulu'nun Başkanı 8 Aralık 2009'dan itibaren Atilla Sümer idi. Genel Sekreterlik görevine 19 Kasım 2009'da Esin Kiran getirilmişti.

Borsa'da 8 borsa ajanı ve 297 borsa komisyoncusu bulunuyordu. Borsa komisyoncu ücreti beyannamede kayıtlı muamele bedelinin yüzde 0,5'i olup teamüle göre satıcı tarafından ödeniyordu. Kayıt ve aidat ücretleri 2005'e göre değişmişti. Fevkalade grup 210 lira, 1. derece 190, 2. derece 170, 3. derece 150, 4. derece 130 ve 5. derece 110 lira ödüyordu.

2- BORSA MUAMELATI

İstanbul Ticaret Borsası'nda 2005 ve sonrasında işlem gören maddeler; hububat, hububat mamulleri, bakliyat ve mamulleri, yağlı tohumlar, küspe ve pirina ve nebati yağlar, hayvani yağlar, çeşitli gıda maddeleri, kuru ve yaş meyveler, meyve çekirdekleri, orman mahsulleri, tekstil hammaddeleri, kasaplık hayvanlar, ham derileri, av derileri ve çeşitli maddeler başlıkları adı altında toplanan çok sayıda üründen oluşuyordu.

Hububat grubunda arpa, buğday, çavdar, çeltik, darı, kaplıca, kuşyemi, mısır, pirinç ve yulaf; Hububat Mamulleri grubunda buğday kepeği, buğday unu, bulgur, irmik, makarna, mısır nişastası, patates nişastası, buğday nişastası, pirinç nişastası, razmol; Bakliyat ve Mamulleri grubunda bakla, börülce, burçak, fiğ, kuru fasul-

ye, mercimek, nohut; Yağlı Tohumlar grubunda ayçiçeği, haşhaş tohumu, kendir-kenevir tohumu, keten tohumu, kolza (rapitsa), pamuk çekirdeği, soya, susam, tütün tohumu, yer fıstığı; Küspe ve Pirina ve Nebati Yağlar grubunda küspe, araşit (yer fıstığı) yağı, ayçiçeği yağı, fındık yağı, keten yağı, keten beziri yağı, kolza (rapitsa yağı), mısırozü yağı, nebati margarınler, pamuk yağı, soya yağı, susam yağı, tütün yağı, zeytin yağı, prina yağı, palm yağı, palm çekirdeği yağı, hindistan cevizi yağı, kakao yağı; Hayvani Yağlar grubunda tereyağı, sadeyağı, kaşaryağı, krema, donyağı, kuyrukyağı, iç yağlar; Çeşitli Gıda Maddeleri grubunda glikoz, kuru bamya, kuru soğan, patates, tahin, zeytin, kuzu

Dönemin Borsa Yönetim Kurulu Başkanı Atilla Sümer, Borsa standını ziyaret eden Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu ile birlikte.

eti, büyük ve küçükbaş eti, kavurma, pastırma, sucuk, sosis, salam, kırmızı sakatat, beyaz sakatat, beyaz peynir, kaşar peyniri, tulum peyniri, gravyer peyniri, eritme peyniri, emmental peyniri, yumurta; Kuru ve Yaş Meyveler grubunda kabuklu Antep fıstığı, iç Antep fıstığı, kabuklu badem, iç badem, kabuklu ceviz, iç ceviz, kabuklu fındık, iç fındık, kabak çekirdeği, erik kuru, kayısı kuru, kestane, kuru incir, kuru üzüm, zerdali kuru; Meyve Çekirdekleri grubunda erik çekirdeği, kayısı çekirdeği, şeftali çekirdeği, zerdali çekirdeği; Orman Mahsulleri grubunda balmumu, kitre, mahlep, sahle; Tekstil Hammaddeleri grubunda keçi kılı, tiftik, yapak, Kasaplık Hayvanlar grubunda büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar; Ham Derileri grubunda koyun ve keçi derileri, salamura, büyükbaş derileri, küçükbaş derileri; Av Derileri grubunda tavşan, sansar, kunduz, vaşak, porsuk, tilki, ayı, çakal, kurt ve yaban keçisi derileri; Çeşitli Maddeler grubunda bağırsak, kimyon ve her nevi sabun yer alıyordu.

Bazı borsa maddelerinin rekolteleri Türkiye genelinde 12 yıl öncesine göre yüksekti: Mesela 1994'de buğday rekoltesi 17 milyon 500 bin ton iken, 2005'de 21 milyon 500 bin tona ulaşmıştı. Arpa rekoltesi 1994'de 7 milyon ton iken, 2005'de 9 milyon 500 bin tondur. Mısır 1 milyon 850 binden 4 milyon 200 bin tona, pirinç 200 binden 360 bin tona çıkmıştı.

İSTİB Tohum İnceleme Araştırma ve Geliştirme Komisyonu, TAGEM ve Yeditepe Üniversitesi ile ortak projelerde çalışıyor.

Dönemin Borsa Meclis Başkanı İslam Ali Kopuz, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la birlikte görülüyor.

3- 2009-2013 FAALİYETLERİ

Borsa, bu dönemde sektörel çalışmalar için çeşitli komisyonlar kurdu. Bu çerçevede canlı tavuk, canlı piliç, canlı hindi, tavuk eti, piliç eti ve hindi eti (beyaz et) için bir komisyon oluşturuldu.

Tohum İnceleme Araştırma ve Geliştirme Komisyonu, TAGEM ve Yeditepe Üniversitesi işbirliği ile Borsa'da bulunan eski tohumların çimlenebilir kabiliyetlerinin araştırılması için ortak bir proje başlatıldı. Tescil ücreti oranlarının düşürülmesi amacıyla "Tescil Ücreti İnceleme Komisyonu" oluşturularak, tescil ücreti oranları yüzde 2'den yüzde 1'e düşürüldü.

Borsa tarafından ISO 9001: 2008

Kalite Yönetim Sertifikası alınarak, kurum bünyesinde ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi kapsamında personele gerekli eğitimler verildi. TOBB İl Genç Girişimciler ve TOBB İl Kadın Girişimciler İcra Komitesi seçimleri yapıldı. Bu arada, "İstanbul Ticaret Borsası Unkapanı Kültür Merkezi Yenileme Avan Projesi" çalışmalarına devam edildi.

Borsa avlusunda bulunan ve eskiden sarnıç olduğu tespit olunan I. derece tarihi eser niteliğindeki binanın restorasyonu tamamlandı. Borsa bilgisayar programları ve bilgisayar sistemi düzenli olarak güncelleştirildi. Web sitesi günün teknolojisine göre yenilendi ve işlevsel hale getirildi. Diğer yandan Kurban Bayramı'nda, Türk Hava Kurumu tarafından halktan toplanan kurban derilerinin ihaleleri Ticaret Borsası'nda yapıp piyasa fiyatları ile müteahhitlere satıldı. Merkez, Canlı Hayvan ve Et Şubesi, Rami, Mega Center ve Kadıköy'deki hizmet birimleri genel bakım ve onarımları sürdürülüp, merkez binada bulunan personel odalarına klima alındı. Canlı Hayvan ve Et Şubesi'ne gelen, muhafaza edilen ve satılan hayvanların, hayvan hastalıklarına karşı korunması için düzenli olarak ilaçlama ve dezenfeksiyon işlemlerine devam edildi.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) ile işbirliği içinde ilk defa vadeli canlı hayvan kontratları işlem görmeye başladı. Kurban vadeli olarak belirlenen ve kurban bayramından 3 ay önce tahtaya çıkan kontratların satış sonunda fiziki teslim yeri İstanbul Ticaret Borsası Tuzla Canlı Hayvan ve Et tesisleriydi.

İSTİB e-pazar projesi başlatıldı. Elektronik pazar komisyonu oluşturuldu ve çalışmalarına başladı. TOBB Genel Kurulu'nda Borsa üyeleri için standlar açılarak üye firmaların ürünlerini tanıtımları sağlandı.

Bu dönemde ilk defa en çok tescil ve stopaj ödeyen ilk 20 üyeye ödül töreni düzenlendi. Yine bu dönemde Bor-

sa'nın süreli yayın organı "İstanbul Ticaret Borsası" yayın hayatına başladı.

2012 yılında; dahili alım-satım, ithalat ve ihracata ait merkezde 58.544 beyanname 11.532.082.450,62 lira; Canlı Hayvan ve Et Şubesi'nde 16.638 beyanname 2.560.421.878,82 lira tutarındaki muamele tescil edildi.

2012 yılı başında hakiki ve hükmi şahıs olarak toplam (6.799) aktif üye kayıtlı iken, 12 aylık devre zarfında yeni firmaların kayıtları ile terkin işlemleri sonucunda, 2012 Aralık ayı sonunda 1.864 adet hakiki ve 4.501 adet hükmi şahıs olmak üzere toplam aktif üye adedi 6.395 oldu. Aynı yıl itibarıyla Borsa'nın merkez ve şube toplam personel adedi ise 113'tü.

2012 yılı sonuna kadar Borsa laboratuvarında fiziksel ve kimyasal 43 tahlil yapıldı. Hukuk Şubesi'ne gelen mazbatalardan da, aidat ile ilgili olarak 369.716,01 lira karar cezalarından 81.939,20 lira, tescil ücretinden 2.060.423,63 liradan toplam 2.512.078,84 lira tahsilat yapıldı.

Canlı Hayvan ve Et Şubesi memurları görevlerinin başında.

4- İSTANBUL ODA VE BORSALARININ UNUTULMAZ İSMİ: PROF. DR. İSMAİL ÖZASLAN

20. yüzyılın son çeyreğinde İstanbul iş dünyasına damgasını vuran isimler sarasında İsmail Özaslan'ın farklı bir yeri vardır. Çünkü İstanbul Ticaret Odası'nda 50 yıl hizmet veren Özaslan, vefat ettiği 2002 yılına kadar iş dünyasının kutup yıldızı oldu.

İstanbul iş dünyasını, değişen ticaret anlayışına yeni nesillerle adapte etmeyi başardı. İsmail Özaslan devrinde İTO'da meclis üyesi olarak bulunan İstanbul Ticaret Borsası Yönetim

Kurulu Başkanı Ali Kopuz, Özaslan'ın bu özelliğini şöyle anlatıyor:

“Eskiden İstanbul odaları ile borsasında vazife almak ticaretle uğraşan aileler için son derece önemliydi. Bir anlamda oda ve borsaların meclis ya da komitelerinde bulunmak bir aile geleneği idi. İşte bu geleneği eski nesillerin muhafazakar yapısıyla köhneleşmekten kurtarıp dinamik bir anlayışa kavuşturan İsmail Özaslan'dır. Çünkü Özaslan, artık yaşlarıyla birlikte anlayışları da eskide kalan aile büyüklerini kırıp dökmeden yerlerine genç çocuklarını istiyordu. Bu gençlere o yıllar için son derece önemli olan yabancı ülkeleri görme, onların ticaret anlayışlarını öğrenme, yeni ticaret ve üretim anlayış-

larına adapte olma fırsatı sağlıyordu.

Böylece aile geleneği, aslında bir değişim geleneği haline de geliyordu. Yeni görev alan oğullar, babaların ya da kardeşlerin tecrübelerini de taşıyorlardı. Yani hiçbir şeye sıfırdan başlamıyorlardı. Böylece daha kaliteli bir hizmet ve daha güçlü ve donanımlı bir oda ve borsa yapısı ortaya çıkıyordu . Ayrıca bir kişinin çok uzun yıllar meclis üyeliği yapması yerine aynı aileden yeni isimlere kendini gösterme fırsatı sağlanıyordu. Dolayısıyla gençleşme, değişimi doğuruyordu. İşte İstanbul'da bu geleneğin oluşmasını sağlayan kişi, İTO'da 28 yıl genel sekreterlik yapan merhum Prof Dr İsmail Özarslan'dı. Birçok insan gibi benim de bu camiaya girişime o vesile oldu. Aynı zamanda onun avcı özelliği vardı. İstanbul iş dünyasına mensup aileleri yakından tanıdığı için onların gelecek vaat eden henüz küçük yaştaki çocuklarını keşfeder, onları Oda'ya kanalize eder, yetişmelerine katkıda bulunurdu.”

RİZE'DEN İSTANBULA UZANAN YOLCULUK

1926 yılında Rize'de doğan İsmail Özarslan, Rize'den İstanbul'a ve tüm dünyaya yayılan Anadolu insanının hizmet aşkının, öncü rolünün simgesi oldu. Özarslan, İstanbul Ticaret Odası'na 1952 yılında girdi. O tarihten itibaren de Oda ile bütünleşen Özarslan 1958 yılında mezun olduğu İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde öğretim üyesi olarak derslere girmeye başladı.

1961'de İTO'da Genel Sekreter Yardımcısı olan Özarslan, profesör ün-

vanını aldığı 1973 yılını takip eden sene (1974) İTO'ya Genel Sekreter olarak atandı. 28 yıl boyunca İstanbul Ticaret Odası'nın rotasını belirledi, saygın ve etkin bir Oda olarak tanınmasını sağladı. Seçilmişlerin gücü ile atanmışların birikiminden büyük bir sinerji ve vizyon oluşturmayı başardı.

İsmail Özarslan'ı İstanbul iş dünyası tarafından unutulmaz yapan özellikleri vardı. Her konuda öncü çalışmalar yapmaya önem verirdi. Ticaret dünyasına hizmetin kavga ile değil uzlaşa kültürüyle geleceğine inanırdı. Fedakârlığı ve hoşgörüsüyle tanınan İsmail Özarslan, çalışkanlığıyla herkese örnek olmayı sürdürdü. Hasta yatağında bile Oda ve iş dünyası için gayret gösterdi.

Bugün İstanbul'a damga vuran “İstanbul Dünya Ticaret Merkezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İTO Vakfı, İstanbul Huzur Hastanesi ve Dinlenme Evleri Vakfı” gibi birçok kalıcı hizmetler onun fikir ve uygulama gücü sayesinde hayat buldu.

İstanbul Ticaret Borsası Laboratuvarı'nda
buğday ve ekmeğin analizi yapılırken.

E- BORSALABORATUVARI İLE CANLI HAYVAN VE ET ŞUBESİ

Borsa'nın 1926'dan beri Borsa merkez binası olarak kullandığı Hamidiye Medresesi dışında, iki önemli tesisi bulunuyor. Bunlardan biri, merkez binasında yer alan Borsa Laboratuvarı, diğeri ise Borsa'ya bağlı İstanbul Canlı Hayvan Borsası'dır.

1- BORSALABORATUVARI

Borsa bünyesinde laboratuvar kurma süreci 1925 yılında başladı. O yıl Borsa talimatnamesini güncellemek üzere görevlendirilen özel encümenin hazırladığı raporun beşinci maddesi, "analiz ve hakem heyetleri" kurulması hakkındaydı. Borsa idare heyeti, 19 Mayıs 1925'te anılan raporu müzakere etmek amacıyla toplandı. Azadan Sadettin Rıza Bey söz alarak, raporda teklif edilen analiz ve hakem heyetlerinin seçilmesini ve Borsa yönetiminden birinin nezareti altında

vazifeye başlayıp, haftada iki veya üç defa toplanmasını teklif etti. İzzet Bey, heyetlerin aynı azalardan teşkil edilmesinin uygun olmayacağından dolayı mütehassısların ayrı ayrı belirlenmesini; Nuri Bey mütehassısların tayin edilip Borsa azasından birinin sorumluluğu altında çalışmalarını önerdi. Neticede gelecek celseye kadar analiz memurlarının araştırılması ve seçimlerinin müteakip toplantıda gerçekleştirilmesi uygun bulundu. Bu arada, Borsa'ya muayene edilmek üzere Şehremaneti tarafından gönderilmiş numuneler için de geçici bir analiz heyeti oluşturuldu. Heyet üyeleri Haşim Bey, Sekbanzade Ali ve Arap Camili Osman Efendilerden oluşuyordu.

Laboratuvarla ilgili nizamname 1926 yılı Mayıs'ında tamamlandı. 5 Mayıs 1926'da analiz dairesi için günlük 1 ila 1,5 lira ücretle bir yardımcı alınması kabul edildi. Aynı gün, Hamidiye Medresesi yanındaki dersane binasının iki kat laboratuvar ola-

rak inşası hakkında mimar Sarafyan Efendi'nin projesi ve şartnamesi tetkik olundu. Şartnamenin pazarlık suretinde Sarafyan Efendi'ye ihalesi veya ilan edilerek ihaleye konulması haklarında yapılan müzakerede azadan Sadettin Rıza ve Nuri Beyler ilan usulüne taraftar olurken, diğer azalar pazarlık suretiyle Sarafyan Efendi'ye ihalesine ekseriyetle karar verdiler. Reis Hamdi Bey ile Ziya ve Akif Beyler Sarafyan Efendi ile laboratuvar işi için mukavele yapmakla görevlendirildiler.

Mayıs'ta laboratuvar binası inşaatına başlandı. 12 Temmuz 1926'da toplanan Borsa idaresi, inşaatın son durumu hakkında mimar Monjeri'ye fenni bir rapor yazdırılmasına, işin tesliminin de bu rapordan sonra yapılmasına karar verdi. Monjeri raporu tamamlayarak Borsa yönetimine sundu. 17 Temmuz 1926 günü toplanan Borsa idare heyeti, mimar Monjeri'nin verdiği raporu yeterli bulmayarak, Şehremaneti Fen Heyeti'ne de bir rapor hazırlatılmasını kararlaştırdı.

Fen Heyeti Memuriyeti'nden gelen inceleme raporunda, laboratuvar binasının usulü dairesinde yapılmış olduğu ifade ediliyordu. 31 Temmuz 1926'da toplanan Borsa yönetimi laboratuvar inşaatının kabul edilmesine ittifakla karar verdi.

1926 yılı başında memur kadrosunda iki analiz memuru gözüküyordu. O tarihte laboratuvar şubesi henüz müstakil olarak teşekkül etmediğinden, bu memurlar idare şubesine bağlıydı. Bunlardan biri "analiz memuru", diğeri ise "analiz memur muavini" idi. Müteakip günlerde bunların başına bir laboratuvar şefi tayin edildi.

4 Eylül 1926'da Borsa Laboratuvar Şefi İlhami Bey idare heyetine laboratuvar nizamnamesi hakkında açıklamalarda bulundu. Müzakerat sırasında, İzzet ve Ziya Beylerin verdikleri müşterek bir takrirle nizamname konusunun uzman bir encüme havale edilmesi teklif edildi. Bunun üzerine Murat, Haşim, Rıza ve Ziya Beylerden müteşekkil bir encümende meselenin ayrıntılı olarak tetkikine oybirliğiyle karar verildi. 11 Eylül 1926'da ise, laboratuvar nizamnamesinin özel bir encümen tarafından tekrar incelenmesi ve daha sonra birer matbu nüshasının azalara dağıtılarak müzakere edilmesi kararlaştırıldı. Aynı gün Borsa komiseri ve umumi katibi ile azadan Nuri, İsmail Hakkı, Hasan Rıza ve Ziya Beylerden bir "laboratuvar encümeni" oluşturuldu.

Müzakereler sırasında laboratuvar masraflarının bütçe komisyonuna havalesi yapıldı. Böylelikle, İstanbul Ticaret Borsası'nın bilimsel ve teknik usullerle ürün analizleri yapacak laboratuvarının teşekkül süreci tamamlanmış oluyordu. Bu arada laboratuvara bir de kimyager memur alınarak

Borsa Laboratuvarı'nda memurlar analiz çalışmaları esnasında.

kadrosu güçlendirildi. Diğer yandan, analiz için laboratuvara gelen ilk numuneleri 23 Kasım 1926 tarihli idare heyeti kararıyla kimyager Nurettin Bey'e havale edildi. Keza 4 Aralık 1926'da Hereke Mensucat Fabrikası'ndan gönderilen onların analizleri, beher cinsi beş lira mukabilinde, Borsa laboratuvarında yapıldı. 30 Kasım 1926'da Trakya'daki özel bir şirketten aracı vasıtasıyla Borsa'ya teslim edilen ürün için beş lira kimyevi analiz ücreti istendi. Tüccar Mehmet Bey'e ait afyon tahlil raporu 18 Ocak 1927 günkü idare heyeti toplantısında okunarak onaylandı.

26 Nisan 1927'de Borsa yönetimi, laboratuvar şubesi için yapağı aleti, değirmen, inşaat, kitap, masa vesaire için Ticaret Odası'ndan 6 bin lira tahsisat istedi. Laboratuvar dairesinin inşaatının bitip, eksikliklerinin de tamamlanmasından sonra, 1 Ekim 1927'den itibaren Borsa'daki bütün madde analizlerinin laboratuvar memurları marifetiyle yapılmasına ve bu iş için istihdam edilecek memurların isimlerinin de zahire işleriyle iştigal eden üç azadan, Ziya, Nuri ve Burhannettin Beylerden oluşan bir heyet tarafından belirlenmesine karar verildi. Bunlar, uygun bir günde laboratuvar memurlarını tecrübe ederek görev alanlarını tespit edip yönetime bildireceklerdi. Son kararı ise idare heyeti verecekti.

Laboratuvar dairesinin inşaatının bitip, eksikliklerinin de giderilmesinden sonra, 1 Ekim 1927'den itibaren Borsa'daki bütün madde analizlerinin laboratuvar memurları marifetiyle yapılmasına karar verildi.

Borsa laboratuvarında dışarıdan gelen ürünlerin analizleri dışında, aynı zamanda, hububat çeşitlerinin her yıl fiziki ve kimyevi analizleri yapılarak vasıfları belirleniyor ve bunlar cetveller halinde ilan ediliyordu. Mesela, Borsa tarafından evsafı tespit edilen 1940 yılı mahsulü "Yumuşak Anadolu Buğdayı"nın menşei şuralardı: Ankara, Alpiköy, Afyon, Akşehir, Beylikahur, Bor, Çay, Çılbah, Çekürler, Döğer, Eskişehir, Ereğli, Fakılı, Geyve, Ilgın, İncesu, İhsaniye, Konya, Karaman, Kırkkale, Kunduz, Kütahya, Kadınhan, Kanlıca, Kayseri, Maliköy, Meydan, Pınarbaşı, Polatlı, Sivas, Sarıköy, Sarayönü, Sincanköy, Sazılar, Sarıoğlan, Sekili, Şefaattli, Şarkışla, Yahşihan, Yerköy. "Trakya Yumuşak Buğdayı"nın menşei Çerkezköy, Kırklareli, Pehlivan köyü idi.

Laboratuvarda kimyasal ve fiziksel olarak iki çeşit analiz yapılıyordu. Kimyasal analiz kapsamında yapılan muayenelerin 1998'deki en düşük fiyatı 250 bin lira, en yüksek fiyatı ise 1 milyon 250 bin liraydı. Fiziksel analiz kapsamında yapılan muayenelerin en düşüğü 100 bin lira, en yükseği 1 milyon liraydı. O tarihte laboratuvar da hububat, bakliyat ve yağlı tohumlar; irmik, un ve mamulleri; makarna, nişasta, iç yağlar, nebati yağlar, hayvani yağlar ve süt yağları, kepekler, yağ asitleri ve topraklı yağlar, küspeler, peynirler ve sabunların kimyasal

analizleri; balmumu, yapağı ve tiftik, nebati margarinler, nebati yağlar, buğday, hububat-bakliyat ve yağlı tohumlar, haşhaş-rapitsa-anason-kimyon gibi ince daneli tohumlar, pirinç, kitre, çeltik, ceviz, fındık, Antep fıstığı, badem, yer fıstığı, meyve çekirdekleri, kabak çekirdeği, kuru soğan, patates, zeytin ve kestanenin de fiziksel analizleri yapılabilmekteydi.

2- CANLI HAYVAN VE ET ŞUBESİ

a- İSTANBUL HAYVAN BORSASININ KURULUŞU

İstanbul'da bir hayvan borsası kurulması fikri 1926 yılında tartışılmaya başlandı. Ticaret Vekaleti konuya ilişkin Ticaret Odası vasıtasıyla Ticaret Borsası'nın da görüşlerini sordu. Oda, 21 Aralık 1926 tarihinde Bor-

sa'ya gönderdiği bir yazıda, Ticaret Vekaleti'nce İstanbul'da tesisi düşünülen hayvan borsası hakkında Borsa'nın görüş ve mütalaasını istedi. Ticaret Odası yazısı 28 Aralık 1926 günkü toplantıda azalara okunarak, bu konuda fikir beyan etmek isteyenlerin yazılı veya sözlü olarak görüşlerini Borsa yönetimine bildirmeleri istendi.

Bazı azalar birkaç gün içinde görüşlerini içeren raporlarını hazırlayarak Borsa idare heyetine sundular. 15 Şubat 1927 günü raporların matbu nüshaları azalara dağıtılarak tetkikine başlanması ve Borsa bünyesinde bu konuda bir tetkik komisyonu kurulmasına karar verildi. 12 Nisan 1927'deki toplantıda hayvan borsasının hayvan alım satımının ıslahı açısından gerekli olduğu ittifakla kabul edilerek, durumun resmi bir yazıyla

Ticaret Odası'na bildirilmesi uygun bulundu. Borsa azaları ile tetkik komisyonunun konu hakkındaki raporları ise, yazıyla birlikte gönderildi.

Borsa'dan gelen olumlu rapor İstanbul'da hayvan borsası kurma çalışmalarını hızlandırdı. İki ay içinde "Hayvan Borsası Nizamnamesi" hazırlandı. Borsa idare heyeti 1 Ağustos 1927'de toplanarak, nizamname maddeleri üzerindeki görüşmelere 11 Ağustos'tan itibaren başlanmasına karar verdi.

Hayvan Borsası Talimatnamesi'nin yeni nizamname ile uyumunu sağlamak için maddelerin okunmasına geçildiği sırada, azadan İzzet Bey tarafından verilen bir tahrir okunarak hayvan borsasının muamelatla ilgili kısımlarının yeni nizamnameye alınması ve İzzet Beyle Umumi Katibin müştereken bu konuda bir rapor hazırlamaları kararlaştırıldı. Neticede, İzzet Bey ile Umumi Katibin birlikte

Sütlüce'de bulunan hayvan kesim tesisleri

hazırladıkları "Hayvanat Borsası Talimatnamesinin Tetkikine Dair Rapor" 16 Ağustos 1927 tarihli yönetim kararıyla Ticaret Müdüriyeti'ne gönderildi.

Ticaret Vekaleti, hayvan borsası hakkında Ankara'ya intikal eden Ticaret Odası ve İstanbul Ticaret Borsası raporlarını da değerlendirdikten sonra, Ekim ayı içinde İstanbul Hayvan Borsası Talimatnamesi'ni tamamlayarak 12 Ekim 1927'de onay için hükümete gönderdi. İcra Vekilleri Heyeti, 9 Kasım 1927 tarihinde talimat-

Sütlüce'de bulunan Karaağaç Mezbahası ve çevresi

nameyi tasvip ve kabul etti. Hayvan borsasının kurulmasına ve çalışmasına temel olan talimatname 13 Şubat 1929'de çıkan İcra Vekilleri kararıyla yeniden düzenlendi.

Talimatnameye göre İstanbul Hayvan Borsası, İstanbul Ticaret Borsası'nın beklentisinin aksine, Ticaret Borsası'ndan tamamen ayrı faaliyet gösteren bir borsa olacaktı.

b- HAYVAN BORSASININ TİCARET BORSASI'NA BAĞLANMASI

1943'de yürürlüğe giren 4355 Sayılı Odalar ve Borsalar Kanunu'yla, 1928'den beri "İstanbul Hayvan Borsası" unvanı altında kasaplık hayvan alışverişini tanzim etmek üzere Karaağaç'ta faaliyette bulunan Borsa lağvolarak muameleli 1943 Ekim ayından itibaren bir şube halinde İstanbul Ticaret Borsası'na ilave edilip, ismi Kasaplık İşleri Şubesi olarak değiştirildi.

1954 yılına kadar çalışmalarını Karaağaç'ta sürdüren İstanbul Tica-

ret Borsası Kasaplık İşleri Şubesi'nde öküz, inek, boğa, manda, dana, malak, beyaz ve kızıl karaman, dağlıç, kıvrıkcık, karayaka, ot kuzusu, süt kuzusu, tiftik keçisi, kara keçi, oğlak satışları yapıldı. Bu satışlarla ilgili veriler Ticaret Borsası bültenlerinde ayrıntılı olarak yayımlandı: 1943'de 33.247 adet olan öküz satışları 1945'de 47.028; 20.905 olan inek satışları 10.297; 77 olan boğa satışları 140; 8.264 olan manda satışları 12.143 oldu. 1943'de hiç dana satışı yokken 1945'de 3 bin dana satışı gerçekleşti. Malak satışı ise 1945'de olmadı. Dağlıç satışları 1943'de 74.440 iken 1945'de 79.742; ot kuzusu satışları 152.670 iken 109.198; süt kuzusu satışları 62.998 iken 130.883; tiftik keçisi 4.343 iken 10.336; kara keçi 20.144 iken 19.689; oğlak satışları ise 1943'de 1.871 iken 1945'de 197 oldu.

1943 öncesi dönemde Hayvan Borsası'nda yapılan satış miktarları büyükbasta 1929'da 28.477, 1930'da 26.751, 1931'de 26.361, 1932'de

Mezbahada kesilen etler İstanbul Kasapları Türk Anonim Şirketi kamyonlarına yüklenirken.

İstanbul Ticaret Borsası Canlı Hayvan Şubesi, açılışının yapıldığı 27 Mart 1954 tarihinde bayraklarla süslenmişti.

29.338, 1933'de 28.530, 1934'de
28.515, 1935'de 27.321, 1936'da
22.325, 1937'de 23.015, 1938'de
22.268, 1939'da 29.326, 1940'da
54.738, 1941'de 120.656, 1942'de
ise 101.073 adetti. Aynı dönemde
küçükbaş satışları 1929'da 552.005,
1930'da 679.968, 1931'de 625.916,
1932'de 666.696, 1933'de 655.378,
1934'de 611.509, 1935'de 647.218,
1936'da 669.988, 1937'de 676.9756,
1938'de 740.993, 1939'da 880.504,
1940'da 914.334, 1941'de 861.626,
1942'de 886.109 idi.

1943-1945 yılları arasında İstanbul Ticaret Borsası Kasaplık İşleri Şubesi'nde satışı gerçekleştirilen büyükbaş ve küçükbaş hayvan adedi ve değerleri şöyleydi:

Yıl	Büyükbaş	Lira	Küçükbaş	Lira
1943	62.477	11.240.763	773.525	26.105.133
1944	78.602	17.027.983	734.589	24.628.535
1945	70.317	18.704.020	757.878	22.305.181

6- SÜTLÜCE TESİSLERİ İNŞAATI

İstanbul Ticaret Borsası yönetimi, 1950 yılında, Borsa'nın tasarrufunda bulunan, Sütlüce Karaağaç Mezbanası bitişiğinde deniz kenarındaki arsaya hayvan barındırma ve teşhir binaları ile teferruatından oluşacak bir tesis yaptırılmasına karar verdi. Yaklaşık 15.000 metrekare genişliğindeki bir alan üzerine yapılacak inşaatın plan ve projeleri mimar Vasfi Egeli tarafından hazırlanacaktı. 6 Temmuz 1950 tarihinde alınan karar gereği Vasfi Egeli, ayrıca, Borsa adına inşaatın nezaretinden sorumlu olacaktı. Borsa Meclisi, proje mimarlığı işi için 16 Haziran'da daha düşük teklif veren mimar Tefvik Kömürcü yerine, idare heyeti kararına uyarak, tecrübeli ve güvenilir olduğu ifade edilen Vasfi Egeli'yi tercih etmişti.

Sütlüce'deki inşaat işi ise, 19 Aralık 1950 tarihli Borsa Meclisi kararıyla, yüzde 13,13 oranında daha düşük teklif veren Rifat Pilavoğlu ve ortağı Ziya Çanakçı'ya verildi.

Temel atma töreninden sonra başlayan inşaat çalışmalarının teknik nezareti Borsa mimarı Vasfi Egeli tarafından yapılıyordu. Yapılan işlerin seyri hakkında Borsa yönetimine düzenli rapor veren Vasfi Egeli, gerektiğinde inşaata ilişkin bazı konularda tavsiye veya farklı önerilerde bulunabiliyor ve bu öneriler Borsa yönetimi için yönlendirici oluyordu. Müteahhitlere yapılan ödemeler de, mimarın olumlu rapor vermesi üzerine çıkıyordu.

3 milyon liraya mal olan Sütlüce hayvan borsası tesisleri inşaatı 1953 yılı sonunda tamamlandı. Ülke eko-

nomisine büyük faydalar sağlayacak olan tesislerin geçici kabulü 31 Aralık 1953'de, açılışı ise 27 Mart 1954 tarihinde yapıldı. Açılış töreni İstanbul Ticaret Borsası Başkanı Nafiz Özalp'ın yaptığı konuşmayla başladı. Özalp, canlı hayvan borsasının 1927'de kurulduğunu, o zaman senede 580 bin baş hayvan kesildiğini, bunun 1938'de 670 bin, 1940'da bir milyon, 1953'de 1 milyon 200 bin adede yükseldiğini, yılda 100 milyon liraya kadar uzanan canlı hayvan ticaretinin Cumhuriyet devrinde memleket ekonomisinin gelişmesine paralel olarak geliştiğini söyledi.

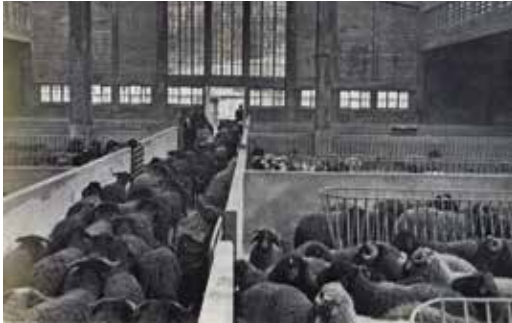
1955 yılında Sütlüce tesislerinde şube müdürü, muhasebe müdürü, baskül ustası, 9 baskül memuru, sayım memuru, muamele memuru, santral memuru, daktilo memuru, elektrikçi, 5 hademe, 6 kapıcı, kaloriferci, 2 gece bekçisi, müvezzi, tahmil ve tahliye ekipbaşı, 7 tahmil ve tahliyecisi, başgardiyen ve 6 gardiyen, 18 ahırıcı, tuzcu ve istifçi ile muvakkat memur olarak bir veteriner görev yapıyordu.

Bu arada, 1954 yılında iki önemli gelişme daha oldu: Bunlardan biri, "Kasaplık İşleri Şubesi" adının, Ocak 1954'de alınan bir kararla "Canlı Hay-

Sütlüce'deki tesislerde sürekli veteriner hekimler bulunuyor ve tetkikler yapılıyordu.

van Şubesi" olarak değiştirilmesiydi. Bu değişiklik, 1943 tarihli ve 4355 sayılı kanun yerine kaim olan 5590 sayılı kanununun 50. maddesinde yer alan "Canlı hayvanlar da Borsa maddeleri arasına alınabilir" ifadesine dayandırıldı. Borsa Yönetim Kurulu bu maddeye atıf yaparak, canlı hayvan alım satımıyla iştigal etmekte olan şubenin isminin, görmekte olduğu işe mütenasip şekilde değiştirilmesini teklif edince, meclis teklifi yerinde bularak kabul etti.

Sütlüce'deki modern hayvan ahırları ve hayvan tartı bölümü.

İstanbul Ticaret Borsası, Tuzla Aydınlıköy'de bulunan Canlı Hayvan ve Et Şubesi.

Diğer önemli gelişme, Canlı Hayvan ve Et Meslek Komitesince hazırlanan “Canlı Hayvan Şubesi İş Talimatnamesi” oldu. Talimatname 19 Mart 1954 günkü Borsa Yönetim Kurulu toplantısında kabul edilerek, onay için Borsa Meclisi'ne gönderildi. 23 Mart ve 1 Nisan tarihlerinde yapılan müzakerelerden sonra Meclis tarafından kabul edilip onaylanan talimatname, 5 Nisan 1954 tarihinden itibaren Sütlüce'deki Borsa Canlı Hayvan Şubesi'nde uygulanmaya başlandı.

d- TUZLA - AYDINLIKÖY TESİSLERİ

İstanbul Ticaret Borsası Sütlüce tesisleri sahip olduğu geniş imkanlar ve hayvan barındırma kapasitesinin yüksekliğine rağmen, her sene Borsa'ya gelen hayvan sayısındaki artışlar ve iş hacmindeki genişleme sebebiyle, özellikle 1970'li yıllardan itibaren ihtiyaca kafi gelmemeye başladı. 34 yazıhane, 18 ot deposu, kahvehane, lokanta, baskül gibi ünitelerinin yanı sıra 10 bin küçükbaş ve 1.000 büyük-

baş hayvanı barındıracak kapasitesi olan tesisler yetersiz kalıyor, hayvanlar kadar onların sahipleri de büyük sıkıntılar yaşıyordu. Tesislere hayvan getiren köylüler, ahırlarda hayvanların yanında yatıyorlardı.

1957'de, Nejat Ekrem Basmacı'nın gayretleriyle, Sütlüce'deki Canlı Hayvan Şubesi binalarında yenileme çalışmaları başlatılarak, bu sırada, köylüler için de geceleri uyuyabilecekleri yatakhaneler yaptırıldı. Alınan bütün önlemlere rağmen ihtiyaç tam anlamıyla karşılanamadı. Her şeye rağmen İstanbul Ticaret Borsası Canlı Hayvan ve Et Şubesi uzun yıllar faaliyetlerini Sütlüce'deki tesislerinde sürdürdü. Ancak, 1988'de, Haliç temizleme ve imar projesi uyarınca İstanbul Büyükşehir Belediye Mezbahası'nın Tuzla, Aydınlıköy'e taşınması kararı alınması üzerine, yıllardır Belediye Mezbahası yanında kendi gayrimenkulleri üzerinde faaliyette bulunmakta olan İstanbul Canlı Hayvan Borsası'nın da aynı köye nakledilmesi gündeme geldi.

Borsa yönetimi taşınma hazırlıklarına başlayarak, anılan mevkide yer arayışlarına başladı. İstanbul Ticaret Borsası'nın kamulaştırma yetkisi bulunmadığından, Aydınlıköy bölgesinde, özel mülkiyetten yer temin etmek mümkün olmadığı gibi, serbest piyasa koşullarında arsa alımı için, bütçe imkanları da kifayet etmedi. Bu durum karşısında Borsa yönetimi, Aydınlıköy'deki belediye arsasına bina yapmaktansa, Maliye ve Gümrük Bakanlığı ile doğrudan doğruya temasa geçerek, İstanbul Ticaret Borsası için Hazine'den arsa talep edilmesine ve hayvan borsası tesislerinin de burada inşa ettirilmesine karar verdi. Büyük uğraşlardan sonra 1988 yılı içinde Ticaret Borsası'na arsa tahsisi yapıldı. Bu tahsisin gerçekleşmesinde, Borsa Yönetim Kurulu Başkanı Nejat Ekrem Basmacı'nın, Başbakan Turgut Özal'dan bizzat ricada bulunmasının büyük etkisi oldu.

Başbakan Özal, Basmacı'nın ricasını geri çevirmeyerek, Borsa'ya Canlı Hayvan ve Et Şubesi tesisleri inşaatı için, Hazine'den bedeli mukabilinde geniş bir arsa tahsis ettirdi.

İnşa ettirilecek yeni tesislerin mimari, betonarme, elektrik, sıhhi tesisat projeleri ve keşif dosyaları 1988 Şubat ayı sonunda bitirildi. 31 Mart'ta ihale şartnamesi ve anahtar teslimi yapım işleri sözleşmesi taslağı yönetim kurulunca onaylanıp ihale kararı alındı. Aynı yıl, yaptırılacak tesislere ışık tutmak amacıyla, kesim öncesi dinlenme ahırları bulunan Pınar Et tesislerini yerinde görmek üzere Borsa Genel Sekreteri İzmir'e gönderildi. Nisan ve Mayıs aylarında gazetelere ihale ilanları verilip, katılımı artırmak için teklif verme süresi daha sonra birkaç defa uzatıldı. 3 Mayıs 1988'de Yönetim Kurulu Başkan Vekili Akif Kopuz, Meclis Başkanı Sezai Tabak,

Yönetim Kurulu Üyesi Asım Ak, Hüseyin Özçelik ve Meclis Üyesi Ökmen Çöloğlu'ndan oluşan bir inşaat komitesi kuruldu. Komiteye daha sonra Meclis Üyesi Osman Okumuş ile M. Şehin Özerden dahil edildi. Borsa adına inşaatın kontrol amirliği ise, Yüksek Mimar Erol Fındıkoğlu'na verildi. Yeni tesislerin yapımına başlayamayan Borsa yönetimi, 1988 yılı içinde mahkemeye müracaat ederek, Sütlüce'deki Borsa binasının yıkım kararını durdurup, Aydınlıköy'de faaliyet gösterceği geçici mekânın hazırlığına girişti.

Borsa yönetimi, bu amaçla, Temmuz-Ağustos 1988'de Büyükşehir Belediyesiyle temasa geçerek, Belediye'ye ait mezbananın faaliyete geçiş tarihinde, mezbahaya hayvan temininde aksaklık meydana gelmemesi için, Canlı Hayvan ve Et Şubesi inşaatı bitinceye kadar mezbaha alanındaki padoklar ile Belediye'ye ait bir binanın "idare binası" olarak Borsa'ya tahsis edilmesini istedi. Teklif kabul edildi. Bu arada, aynı mahalle Borsa'ca iki adet kantar monte ettirilerek çalışır duruma getirildi ve burada istihdam edilecek personel için, Otak İnşaat firmasına ait olan tecritli saç

barakalarından satın alınmasına karar verildi. Neticede, adı geçen firmadan 212 metrekare ısı tecritli üç saç baraka satın alındı. İdare binası için de ampuller tedarik edildi.

Aydınlıköy Canlı Hayvan ve Et Tesisleri inşaat sözleşmesi 3 Ağustos 1989'da imzalandı. Sözleşmeye göre, tesislerin en geç 9 Aralık 1990 tarihine kadar teslim edilmesi gerekiyordu. 2 Kasım 1989'da sığır ve koyun padoklarının kabul, bekleme ve satış yerlerinin inşaatı tamamı. Kendisine tanınan süre zarfında tesislerin yüzde 90'ını bitirebilen müteahhit firma, mazeret beyan ederek, dört aylık ek süre istedi. 20 Aralık 1990'da firmaya 45 günlük ek süre verilerek, inşaatı bitirmesi sağlandı. Sonuçta, ortaya güzel bir tesis çıktı.

Toplam 132 dönüm üzerinde kurulan Canlı Hayvan ve Et Şubesi'nde 25.680 metrekare kapalı alan bulunuyor. Bu tesisler 15.000 adet küçükbaş, 1.500 adet büyükbaş hayvan kapasitesine sahiptir. Canlı Hayvan ve Et Şubesi, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının "Hayvan Pazarlarının Ruhsatlandırılması ve Denetleme Usul ve Esasları" hakkında 2000/34 sayılı tebliği gereği İstanbul Canlı Hayvan Borsası adı

Tuzla Aydınlıköy'de bulunan Canlı Hayvan ve Et Şubesi padokları.

ile ruhsatlandırılmış olup, bu haliyle Türkiye ve Avrupa'nın en büyük hayvan pazarı özelliğini taşıyor.

Tesislerin canlı hayvan padokları ise şöyledir:

Büyükbaş Kabul	:	972 m ²
Büyükbaş Besi	:	4.860 m ²
Büyükbaş Satış	:	3.564 m ²
Küçükbaş Kabul	:	1.296 m ²
Küçükbaş Besi	:	7.776 m ²
Küçükbaş Satış	:	5.610 m ²
TOPLAM	:	24.078 m ²

Borsa'ya bağlı Canlı Hayvan ve Et Şubesi'nde ise, bugün, üstü kapalı olarak ayrı ayrı küçükbaş ve büyükbaş tesisleri ile kabul alanlarında kabul bölmelerine giden yükleme-boşaltma rampaları bulunmaktadır. Buradan hayvanlar bekleme alanlarına veya gerekli ise karantina bölgesine yerleştirilmektedir. Aynı şekilde satış padoklarında da yükleme-boşaltma rampaları mevcuttur. Büyükbaş hayvanlar için ayrılmış olan padoklar-

daki kotraların hepsinde yemlik ve suluk bulunduğu gibi, küçükbaş hayvanlar için tahsis edilmiş olan padokların kabul ve bekleme kotralarında da yemlik ve suluklar vardır.

Kapalı olan kabul ve bekleme ve satış padokları üstü kapalı olan "S" yollar ile birbirlerine bağlanmaktadır. Küçükbaş ve büyükbaş satış padoklarında ayrıca elektronik-mekanik tartı ile ilgili bürolar bulunuyor. Bu büroların önlerinde satılan hayvanların sayılıp damgalandıkları ve mezbahaya götürüldükleri alıcıların kotraları vardır. Haftada üç gün, pazartesi, çarşamba ve cuma günleri satış düzenlenmekte olup büyükbaş hayvanlar için satış işlemleri 08.00'de, küçükbaş hayvanlar için satış işlemleri ise 08.15'de başlanmaktadır. Hayvanların önceden yani rezervasyonla satışı yoktur. Satışlar, alıcı-satıcı ve mal sahiplerinin bir araya gelerek ve malın başında pazarlık usulüyle yapılmaktadır.

İstanbul Ticaret Borsası yönetimi, çalışanlarının zor günlerinde yanında oldu.

F- SOSYAL SORUMLULUKLAR

İstanbul Ticaret Borsası, kurulduğu ilk yıllardan itibaren kendi bünyesinde istihdam ettiği memur ve müstahdeminin acil ihtiyaçları söz konusu olduğunda onlara yardım elini uzattığı gibi, kurum dışında da pek çok dernek, kurum ve kuruluşa maddi destek sağladı. Türkiye'nin içinden geçtiği en krizli dönemlerde bile borsa yönetimi sosyal duyarlılığını kaybetmeyerek, şartların el verdiği ölçüde, hayır ve hasenat faaliyetlerine devam etti. Sosyal yardımlardan camilere, silahlı kuvvetlerden eğitim, kültür ve sanata kadar çok farklı alanlara kaynak aktardı, burslar verdi ve para yardımlarında bulundu. Borsa gelirlerinin bir kısmının yardımlara tahsis edilmesi süreklilik kazandı. Burada Borsa'nın, 1920'li yıllardan günümüze kadar yaptığı yüzlerce sosyal içerikli yardım ve faaliyetlerden sadece bir kısmına değinilecektir.

1- EĞİTİME DESTEK

Bu alandaki desteklerin en önemlisi, geleceğin Türkiye'sini inşa edecek olan gençlere verilen öğrenci burslarıydı. Ticaret Borsası'nın tahsis ettiği burslar sayesinde binlerce talebe öğrenimlerini rahatlıkla sürdürebildikleri gibi, bazı öğrenciler ise, Borsa tarafından yüksek tahsil için Avrupa'ya da gönderildiler: Mesela 1929'da, Tarsuslu Mahmut Derviş isminde genç bir öğrencinin Ticaret Borsası adına yüksek ihtisas tahsili için İngiltere'ye gönderilmesi kabul edilmiş, ancak 1929 bütçesinde talebe tahsisatı olmadığından o yıl bu hayırlı düşünce gerçekleşmemişti. Bunun üzerine, 11 Haziran 1929'da toplanan borsa yönetimi konuyu yeniden müzakere etmiş ve adı geçen öğrencinin 1930 bütçesine konulacak talebe tahsisatıyla İngiltere'ye gönderilmesine karar vermişti.

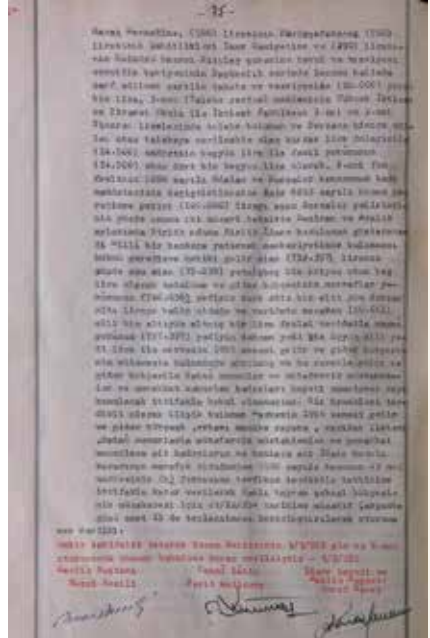
1951 yılında İstanbul Birinci Ti-

caret Lisesi'nde okuyan dört öğrenci Borsa tarafından himaye ediliyordu. Bu öğrencilerden biri sınıfını geçtiği için gelecek yılda da burs ve yardım almayı sürdürecektir, bütünlemeye kalan diğer öğrencilerin durumu ise Eylül'de girecekleri bütünleme sınavları sonuçlarına göre belli olacaktı. Bütünlemede başarılı olan yani alttan ders bırakmayan öğrenciler Borsa tarafından yine himaye edilecekti.

1951'de İktisat Fakültesi'nde okuyan Hasan Tuna adlı bir öğrenci Borsa'ya müracaat ederek yardım talebinde bulunmuş ve bu talep Borsa Himaye Komisyonu'nda değerlendirilmeye alınıp, hemen ilgili fakülte nezdinde öğrenci hakkında tetkikatta bulunulmuştu. Buna göre adı geçen öğrenci bütün derslerinden sınavlarını vererek üçüncü sınıfa kadar başarıyla gelmiş ve emniyetten alınan bilgiye göre de fakir olduğu anlaşılmıştı. Himaye Komisyonu bu durumda öğrencinin Borsa tarafından desteklenmesi lehinde rapor verdi. Neticede Hasan Tuna'nın vermiş olduğu burs talebine ilişkin dilekçesi ile güvenlik soruşturma evrakı dikkate alınarak bu öğrencinin mali vaziyeti dolayısıyla Borsa tarafından himaye altına alınması kararlaştırıldı. Öğrencinin istihkakı yani bursu 1 Şubat 1951'den itibaren ödenmeye başlayacaktı.

1954 öncesi Borsa tarafından himaye edilen öğrenci kontenjanı 28 iken, 1954 bütçesinde bu rakam 30 olarak belirlendi. Kontenjan artırımına gidilmesinin sebebi, Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu'nda yardıma muhtaç talebe sayısının fazla olmasıydı. Bu değişiklikle adı geçen okulun

burs kontenjanı 16 oldu. 1954 yılı başında Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu'ndan 6 kişi Borsa'dan burs almaya devam ediyordu. Boş bulunan burs kontenjanı için yapılan müracaatları değerlendiren Borsa Talebe Himaye Komisyonu, bunlar arasından seçtiği 10 öğrenciyi yönetim kuruluna teklif etti. Neticede komisyonun önerdiği isimler yönetimce de uygun bulunarak kendilerine burs bağlandı. İleride belki Türkiye ekonomisinde mevki veya söz sahibi olacak bu 10 öğrencinin isimleri şöyleydi: Sacide Ural, H. Hüseyin Hasırcı, Semiha İpçikçakır, Sait Dilik, Erdoğan Özsoyer, Oğuz Arbaş, Ferit Özdemir, Muzaffer

1954 yılı zabıt defterinin 75. sayfasında yer alan kararlara göre borsaca himaye edilen ticaret liselerinde öğrenim gören 30 talebeye 14 bin 500 lira bütçe ayrılmıştı.

Furtun, Hüseyin Hüsamettin Özer, Mümtaz Kola.

Borsanın aynı yıl İktisat Fakültesi burs kontenjanı 7ydi. Sene başı itibariyle bir talebenin bursu devam ediyor, diğer 6 kişilik kontenjan boş bulunuyordu. Burs almak üzere evraklarını tamamlayanlar arasından 2 öğrencinin, Ali Dalkıran ile Mehmet Ergün Börütüçene'nin durumları Borsa tarafından himaye edilmeye değer bulunduğundan kendilerine 1954 yılından başlamak üzere burs tahsis edildi. 1955 yılı borsa bütçesinden Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu, İktisat Fakültesi ve ticaret liselerinde okuyan 30 öğrenci için ayrılan tahsisat 14.500 liraydı.

İstanbul Ticaret Borsası'nın, öğrenciler başta olmak üzere, eğitim camiasına yaptığı yardımlar zamanla genişleyerek önemli rakamlara ulaştı. Borsa bugün de öğrencilere burs vermeyi sürdürüyor. İstanbul Ticaret Borsası, bugüne kadar 20 binin üzerinde öğrenciye burs sağlamıştır.

İstanbul Ticaret Borsası'nın eğitime katkısı sadece burslardan ibaret değildi. Borsa yönetimi, resmi makamlar ile bazı eğitim kurumları ve derneklerden gelen eğitime yönelik yardım taleplerini de boş çevirmiyordu. Söz gelimi, 1928'de İstanbul

Tüccarlarımızın talebe yurduna yapacakları yardım

Üniversite Talebe yurduna tahsis için tüccarlarımızın yapacakları yardım tahsis etmek maksadıyla dün C. H. P. Vilâyet Mares kuralında bir toplantı yapılmıştır. Tüccarların ve ticari müesseselerin müesseselerine istisna ettikleri bu toplantıda ittifak ve ihracatçı birlikleri 150 bin, Ticaret Odası 100 bin, Borsa 25 bin ve ticari müesseseler de 75 bin lira vermeyi vadetmişlerdir. Fakat bu bir bölge meselesi olduğu için bu yardımın derhal yapılması için bir karar alınmıştır. Öncelikli olarak bölgeden ayrılmış para ile bu teşkilatlar yerine getirilmelidir. Yurt tahsis işi bu yolda bir müddet geri kalacaktır.

11 Nisan 1946 tarihli Cumhuriyet gazetesinin haberine göre, üniversite öğrencilerine yapılacak yurt için Borsa 25 bin lira yardımda bulunmuştu.

Valiliği vasıtasıyla gelen bir yardım çağrısı üzerine Borsa, Ticaret Odası'ndan fevkalade tahsisat talep ederek, Millet Mekteplerine 500 lira yardımda bulundu. 1947'de ticaret evlerine muhاسب yetiştirmek maksadıyla Ticaret Odası ve İstanbul Ticaret Borsası tarafından desteklenen pratik akşam kursları açılıyordu. İş saatleri dışında uzman öğretmenler tarafından mesleki bilgiler veri-

len bu kurslara okuma bilen herkes kaydolabiliyordu.

Bu kurslarda istihdam edilen öğretmenlerin maaşlarının bir kısmını da Borsa karşılıyordu. 1951 yılının ilk yedi aylık öğretmen maaşları ücretlerinden Borsa'nın hissesine düşen miktar 3.354 liraydı. 1954'de Borsa, talepleri üzerine, Kadıköy- Bahariye İlkokulu Öğrencilerini Koruma ve Yetiştirme Derneği'ne 100 lira yardımda bulundu. 1955'de Yüksek Ticaret Mektebi mezunları cemiyetine 250, Erenköy İlkokulu Fakir Çocukları Yardım Derneği'ne 100 lira bağış yaptı. 1946'da üniversite talebeleri için inşa edilecek öğrenci yurduna 25 bin lira teberruda bulundu. 1997'de ise, İstanbul'un ihtiyacı olan 2.500 derslikten 800'ü İTO, İSO, DTO ve İstanbul Ticaret Borsası tarafından ortaklaşa yaptırılacaktı.

2- HAYIR KURULUŞLARI, HASTANE VE CAMİLER

Borsa yönetimi aynı zamanda çeşitli hayır kuruluşları ile cami inşaatlarına da katkı sağlıyordu. Borsa 1951'de yardım talebinde bulunan Sivil Genel Emekli Derneği'ne olumlu cevap vermeyen borsa yönetimi, Türkiye Eski Muharipler Birliği ile Türkiye Sağlık, Dilsiz ve Körler Cemiyeti'nden gelen bağış taleplerini reddetmeyip kabul etti. Her iki hayır kuruluşuna 100'er lira bağış yapıldı. 1951 senesinde Türkiye'ye iltica eden göçmenlere hizmet için kurulan Türkiye Yardım Birliği'ne de Borsa tarafından toplu yardım kararı alındı. Borsa azasından A. Nafiz Özalp Valilik bünyesinde teşkil edilen göçmenlere yardım komitesi üyeliğine getirildi. Komite, göçmenlere yardım amacıyla başlatılan bağış seferberliğinde aktif rol alarak önemli miktarda para toplanmasına vesile oldu.

Ticaret Borsası inşaat halindeki bazı camilere de maddi destek sağlamıştı. Borsa'nın yardımda bulunduğu camilerden biri, yapımına 1952'de başlanan Burgazada Camii idi. Borsa, İstanbul'un bu şirin adasında yapılmakta olan camiye yardımcı olmayı kabul ederek 1.000 lira bağışta bulundu. Borsa'nın yardım ettiği bir başka mabed Sötlüce'deki Bademlik Camii idi. Bademlik Camii inşaatı birçok hayır sahibinin destekleri ve bilhassa Borsa'nın 1955'de yaptığı bağışla başlamış, ancak toplanan paralar yetmeyince inşaat bitirilememişti. Para geldikçe çalışmalara yeniden başlanıyor, para tükenince inşaat da duruyordu. Sötlüce Camii İnşaa Derneği 1956 yı-

Borsa yönetimi Burgazada'nın ilk camisi olan Burgazada Camii'ne de 1.000 lira yardımda bulundu .

lında camiyi tamamlayabilmek için Borsa'nın kısısını bir kez daha çaldı.

Sötlüce Bademlik Camii İnşaa Heyetine 1955 yılı varidat fazlasından 5 bin lira verilmesine dair 26 Ocak 1956 günlü idare kurulu kararı meclis tarafından da uygun bulunarak tasdik edildi. Böylelikle, Borsa'nın Bademlik Camii inşaatı için yaptığı kurumsal katkı 2 yılda 10 bin lirayı buldu.

Ticaret Borsası, 1951 yılında Ekonomi Bakanlığı'nın isteği üzerine İzmir Enternasyonel Fuarında açılacak olan istihbarat bürosu ve ihraç malları pavyonunun masrafına da iştirak ederek iki bin liralık katkı sağladı. 1958'de yanan Bursa Borsası binası için açılan yardım kampanyasına da 25 bin lira bağışta bulundu.

Zahire Borsasının teberruu
Zahire borsası idare meclisi kararla
Borsa namına zelzele felâketzedelerine
teberrü edilmiş olan beş bin lira dün Kızılay veznesine verilmiştir.

3- AFETLER VE BORSA

Erzincan depremi için yardım kampanyasına katılan kurumlardan biri de İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası idi. Hadise duyulur duyulmaz harekete geçen borsa yönetimi, 29 Ocak 1939 günü, Erzincan depreminin yaralarının sarılması için Kızılay'a 5 bin lira bağışta bulundu.

Borsa Yönetimi, 2010 yılında Pakistan'da meydana gelen sel felaketi için 200 bin TL yardımda bulundu.

2011 yılında ise Somali ve açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalan diğer Afrika ülkelerine yardım kampanyası kapsamında 1 milyon TL yardımda bulunuldu.

4- BORSA'NIN DİĞER YARDIM FAALİYETLERİ

İstanbul Ticaret Borsası 1950'de, İstanbul'un 500. fetih yıldönümü hazırlıkları komitesine yardımda bulunduğu gibi, 1963'de de Milliyet gazetesinin düzenlediği "Atatürk Heykeli Kampanyası" için 10 bin lira bağış yaptı. Türk Silahlı Kuvvetleri'ne, Aselsan tesisleri projesine, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı etkinliklerine destek oldu. 24-26 Temmuz 1972 tarihindeki "5590 Sayılı Kanunun Tadili ve Ticaret Borsaları Semineri" de Ticaret Borsası tarafından düzenlendi. Bugün de aynı duyarlılık içinde hareket eden

Ticaret Borsası, geçmişten günümüze gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeye devam ettiği değişik yardım, hizmet ve aktiviteleriyle örnek bir kurum olarak gösterilerek, devlet ve toplum kesimleri tarafından takdir ediliyor.

5- BİLGİLENDİRME FAALİYETLERİ

İstanbul Ticaret Borsası her hafta dahili ve harici ticaret haberlerini ve piyasa haberlerini gösteren büyük bir bülten neşrine karar vermiştir. Borsanın ilk bülteni dün neşredilmiştir.

İSTİB iktisat ve ticaret alemine yönelik bir hizmet ve bilgilendirme faaliyeti olarak 1925 yılı başından beri düzenli şekilde "günlük borsa bülteni" neşrediyordu. Bu bülten o tarihlerde "yevmiye fiyat cetveli" ismiyle çıkıyor ve 15 Şubat 1925'de alınan bir karar gereği her akşam abone, mubayaacı ve simsarlara ücretsiz veriliyordu. Hariçten olanlara ise, senelik aboneler için beş liradan, altı aylık aboneler için de üç liradan posta ile adreslerine gönderiliyordu. 11 Ağustos 1925'de bu cetvellerin üzerlerine İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası unvanı yazılması karar-

laştırıldı. 1928 yılına değin Osmanlıca olarak çıkan borsa bülteni, aynı yıl kabul edilen Yeni Türk Harfleri Kanunu gereği, 1 Aralık 1928'den itibaren yeni harflerle basılmaya başlandı.

İlk "haftalık borsa bülteni" de 13 Ağustos 1934'de yayımlandı. Dahili ve harici ticaret haberlerini ve piyasa hareketlerini gösteren bu bülten büyük boy olarak neşrediliyordu.

Ticaret Borsası o yıllarda yurt dışındaki bazı borsa ve iktisadi kuruluşlara da aboneydi. Buradan alınan bilgiler periyodik olarak yayınlanan bülten, broşür veya ilanlar vasıtasıyla borsa üyelerine ve piyasaya duyuruluyordu. Borsa, bunlar dışında, "istatistik cetvelleri", "aylık faaliyet raporları" ve yıllık işlem bülteni ve fiyat endeksi yayınlıyordu.

G- 2013 SONRASI BORSA

İstanbul Ticaret Borsası'nın 2013 Mayıs ayında yapılan seçimleriyle yeni bir yönetim anlayışı borsa hakimi oldu. İstanbul iş dünyasında Anadolu ruhunu temsil eden Ali Kopuz'un Yönetim Kurulu Başkanlığına gelmesiyle Borsa'da farklı bir dönem de başladı. Bu dönemin temel farklılığı, borsa üyelerini daha dinamik hale getirip küresel bir bakış açısı kazandırarak uluslararası ticaretin bir aktörü yapmaktı. İkinci yenilik ise kabuğuna çekilmiş ve sınırlı bir role mahkum borsa olmak yerine, başta İstanbul olmak üzere Türkiye'yi ilgilendiren ekonomik ve ticari konuların yanı sıra sosyal ve siyasal konularda da güçlü ve örgütlü bir sivil toplum kuruluşu olarak görüşlerini dile getirmesiydi.

Üçüncü yenilik ise Türkiye ticaret borsaları içinde etkinliği ile öne çıkan İstanbul Ticaret Borsası Başkan Kopuz ile birlikte, tarihinde ilk defa ülkedeki tüm borsaları temsilen TOBB Başkan Yardımcılığı'na seçilmesiydi. Bu durum, İstanbul Ticaret Borsası'nın gücünü ve ulaştığı noktayı gösteren önemli bir gelişmedir.

İSTİB Yönetim Kurulu Başkanı Ali Kopuz, borsanın yeni rolünü şöyle açıklıyordu: "Gururla ifade etmeliyim ki, İstanbul Ticaret Borsası tarihsel görev ve sorumluluk alanlarının farkında olarak yeni bir vizyon ve ufukla görev hinterlandını genişleten, küresel ticarete uygun küresel bir borsa anlayışıyla yola çıkmış bulunuyor.

Benzer bir şekilde İstanbul Ticaret Borsası, kendi kabuğuna kapalı kalmak yerine uluslararası arenaya açılmıştır. Artık Borsa, yerli ve yabancı iş heyetlerinin biraraya geldiği, küresel işbirlikleri için adımlar atılan dinamik bir platform haline gelmiştir."

Ali Kopuz liderliğindeki Yönetim Kurulu, Başkan Yardımcıları İlhan Koyunseven ve Atilla Sümer, Sayman Üye Yusuf Acar ve üyeler Alaattin Altuntaş, Mehmet Erkan Özefe, Zekî Kopuz, Mustafa Kamar ve Zeki Aslan'dan oluşuyor.

Altı kişiden oluşan Disiplin Kurulu üyeleri, Yavuz Hacıömeroğlu, İbrahim Akbel, Talat Yalman, Recep Salih Al, Hüseyin Güllü ve Mehmet Ali Temurboğa'dır.

Borsa Genel Sekreteri Ali Yavuz Yiğit ise 07.11.2014 tarihinden itibaren Borsa Genel Sekreterliği görevini yürütmektedir.

1- İSTANBUL TİCARET BORSASI YÖNETİM KADROSU

A. Bülent KASAP / Meclis Başkanı

Ali KOPUZ / Yönetim Kurulu Başkanı

Yönetim Kurulu Üyeleri (soldan sağa): Yönetim Kurulu Üyesi Zeki Aslan, Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Erkan Özefe, Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Atilla Sümer, Meclis Başkanı Ahmet Bülent Kasap, Yönetim Kurulu Başkanı Ali Kopuz, Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı İlhan Koyunseven, Yönetim Kurulu Sayman Üyesi Yusuf Acar, Yönetim Kurulu Üyesi Zekif Kopuz, Yönetim Kurulu Üyesi Alaattin Altuntaş, Yönetim Kurulu Üyesi Mustafa Kamar.

İzet KOPUZ
Meclis Başkan Yrd.

Muhammet Ali KILIÇ
Meclis Başkan Yrd.

Murat ÇALIŞKAN
Meclisi Katip Üyesi

Ali Yavuz YİĞİT
Genel Sekreter

2- BORSA MECLİSİ

Borsa Meclisi'nde 17 meslek grubu çatısı altında 34 meclis üyesi bulunmaktadır.

1. GRUP HUBUBAT BAKLIYAT	 Ertuğrul Yılmaz	 Şenol Güntürk
2. GRUP HUBUBAT MAMÜLLERİ	 M. Ali Kılıç	 Murat Çalışkan
3. GRUP ÖĞÜTÜLMÜŞ HUBUBAT	 Samet Özer	 Abdullah Cemal
4. GRUP PERAKENDE GIDA	 Zeki Aslan	 Alaattin Altuntaş
5. GRUP YAĞLI TOHUMLAR VE NEBATI YAĞLAR	 Mustafa Kamar	 Mehmet Acar
6. GRUP ZEYTİNYAĞI VE PRİNA YAĞI	 Attila Adalı	 Osman Berberoğlu
7. GRUP MARGARİN VE SABUN	 Bülent Kasap	 İzzet Kopuz
8. GRUP SÜT MAMÜLLERİ VE ZEYTİN	 İlhan Koyunseven	 Eyüp Akpınar

9. GRUP PATATES VE KURU SOĞAN	 Sadık Erdem	 Mehmet Karakuş
10. GRUP YUMURTA	 Atilla Sümer	 Kasım Atılğan
11. GRUP KURU YEMİŞ VE KURU MEYVE	 Çetin Topaloğlu	 Ahmet Elmas
12. GRUP BORSA AİANLARI, KOMİSYONCULARI VE SİMSARLARI	 H. Mehmet Köse	 Fikret Memiş
13. GRUP ORMAN MAHSULLERİ VE BAHARAT	 Yusuf Acar	 Emin Demirci
14. GRUP KASAPLIK VE CANLI HAYVAN	 Ahmet Arslan	 Ömer Tekinaslan
15. GRUP ET	 M. Erkan Özeffe	 Cemalettin Özperk
16. GRUP ET MAMÜLLERİ	 Ali Kopuz	 Zekîf Kopuz
17. GRUP KASAPLIK HAYVAN HAM DERİLERİ VE AV DERİLERİ	 M. Fethi Kopuz	 A. Zeki Gönçuoğlu

3-MESLEK KOMİTELERİ

İstanbul Ticaret Borsası çatısı altında 5'er üyeli 17 meslek komitesi yer alıyor.

	KOMİTE BAŞKANI	KOMİTE BAŞKAN YRD.	KOMİTE ÜYELERİ		
1. KOMİTE HUBUBAT BAKLIYAT	 İsmet Meşe	 Ertuğrul Yılmaz	 Şenol Güntürk	 Olcay Purde	 Vefa Yapınca
2. KOMİTE HUBUBAT MAMÜLLERİ	 Erkan Coşkun	 Emrah Özdoğan	 M. Ali Kılıç	 Murat Çalışkan	 Erdal Sevinçlik
3. KOMİTE ÖĞÜTÜLMÜŞ HUBUBAT	 Abdullah Çerman	 M. Bahattin Akgül	 Samet Özer	 Çetin Keçeli	 Hüseyin Dişli
4. KOMİTE PERAKENDE GIDA	 Hamit Akgül	 Maksut Tüysüz	 Zeki Aşlan	 Alaattin Altuntaş	 Mustafa Gencer
5. KOMİTE YAĞLI TOHUMLAR VE NEBATI YAĞLAR	 Talat Üstüner	 Birol Güçtekin	 Mustafa Kamar	 Mehmet Acar	 Ahmet Aydın
6. KOMİTE ZEYTİNYAĞI VE PRİNA YAĞI	 Atilla Adalı	 Osman Berberoğlu	 Aziz Yazıcıoğlu	 Vasfi Ercan Oruç	 Hasan Kaplan
7. KOMİTE MARGARİN VE SABUN	 Ertan Yılmaztekin	 Mehmet Yalçın	 A. Bülent Kasap	 İzet Kopuz	 H. Sebati Yücel
8. KOMİTE SUT MAMÜLLERİ VE ZEYTİN	 İhsan Korkmaz	 İlhan Koyunseven	 Eyüp Akpınar	 Hüseyin Gündüz	 Hasan Ahi

	KOMİTE BAŞKANI	KOMİTE BAŞKAN YRD.	KOMİTE ÜYELERİ		
9. KOMİTE PATATES VE KURU SOĞAN	 Zeki Akın	 Ali Metin Simşek	 Sadık Erdem	 Mehmet Karakuş	 Turan Çiftçibaşı
10. KOMİTE YUMURTA	 Naci Yıldırım	 M. Bekir Kınır	 Atilla Sümer	 Kasım Atılğan	 B. Metin Güçlü
11. KOMİTE KURU YEMİS VE KURU MEYVE	 Zübeyr Gültekin	 Ömer Çiçek	 Çetin Topaloğlu	 Ahmet Elmas	 Celal Aytekin
12. KOMİTE BORSA AİANLARI, KOMİSYONCULARI VE SİMSARLARI	 Numan Sevimli	 Selahattin Bilgiç	 H. Mehmet Köse	 Fikret Memiş	 Harun Yalaz
13. KOMİTE ORMAN MAHSULLERİ VE BAHARAT	 Selahattin Kutluer	 Erhan Yalın	 Yusuf Acar	 Emin Demirci	 Turgay Özen
14. KOMİTE KASAPLIK VE CANLI HAYVAN	 Fahrettin Arslan	 Nezir Arslan	 Ahmet Arslan	 Ömer Tekinaslan	 Kasım Durmaz
15. KOMİTE ET	 Ahmet Özduran	 Alpaslan İnkaya	 M. Erkan Özefe	 Cemalettin Özperk	 A. Tacedin Yıkışkızcan
16. KOMİTE ET MAMÜLLERİ	 Muzaffer Özdemir	 Hüseyin Buyruk	 Ali Kopuz	 Zelkif Kopuz	 İslam Ali Kopuz
17. KOMİTE KASAPLIK HAYVAN HAM DERİLERİ VE AV DERİLERİ	 Abdulkadir Uludüz	 Kemal Çubukçuoğlu	 M. Fethi Kopuz	 A. Zeki Göncüoğlu	 S. Yunus Özaktar

Yönetim Kurulu Başkanı Ali Kopuz Avrupa Ticaret Borsaları Derneği'nin Hamburg'da yapılan toplantısında İstanbul Ticaret Borsası'nı tanıttı. [25 Nisan 2014]

4- YENİ BORSA VİZYONU

İstanbul Ticaret Borsası, 2014 yılında yeni yönetimin ortaya koyduğu yeni vizyon ile birlikte "küresel borsa" sloganıyla yola çıktı. Bu bağlamda Borsa üyelerinin küresel ticarete daha aktif olarak yer alması ve rekabetçiliklerinin güçlendirilmesi için yurtdışı borsalarla işbirliğine ve uluslararası

fuarlara yönelik bir dizi çalışma başlattı. Böylece İSTİB'in çalışma alanına giren başta gıda ve tarım olmak üzere birçok alanda düzenlenen fuarlarda Türk müteşebbisleri Borsa'nın önderliğinde yer almaya başladı. Yurtdışı fuarlara katılım, yeni pazarlar bulunması ve yeni işbirlikleri gerçekleştirilmesi bakımından milat oldu.

İSTİB Başkanı Ali Kopuz, 21 Mayıs 2015 tarihinde Kazakistan'ın başkenti Astana'da gerçekleşen 8. Astana Ekonomi Forumu'na katıldı.

Türkçe Konuşan Girişimciler İSTİB'de buluştu. Türkçe konuşan 21 ülke ve 5 özerk bölgeden gelen 47 işadami işbirliğini geliştirmek amacıyla İSTİB'de bir araya geldi. [11 Mayıs 2015]

Belarus Ticaret Borsası ile karşılıklı ticareti kolaylaştırma ve geliştirmeyi hedefleyen bir anlaşma imzalandı. [26 Kasım 2013]

Abhazya Ticaret ve Sanayi Odası Başkan Yardımcısı Sener Gogua, İSTİB'i ziyaretinde ticari ilişkileri geliştirmek istediklerini belirtti. [17 Eylül 2014]

Balkanlardaki Türk işadamları İSTİB'de. Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelen 60 kişilik işadamlı heyetiyle İSTİB merkezinde görüş alışverişinde bulunuldu. [17 Nisan 2015]

Yönetim Kurulu üyesi Mustafa Kamar, Alaattin Altuntaş, Meclis üyeleri Abdullah Çerman ve Osman Berberoğlu'ndan oluşan İSTİB heyeti Bulgaristan'da gerçekleşen Balkan İş Adamları çalıştayına katıldı. [5 Haziran 2015]

H- 2013 SONRASI BORSA FAALİYETLERİ

İSTİB Heyeti dünyanın sayılı gıda fuarlarından olan Şangay SIAL Fuarı için Çin'e gitti. [6-8 Mayıs 2015]

1- FUARLARA KATILIM

Yeni yönetimle gelen bir başka farklılık ise, üyelerinin faaliyet alanları kapsamındaki yurt içi ve yurt dışı fuarlara katılımlarının sağlanması için yapılan çalışmalardı.

İSTİB Başkanı Ali Kopuz, 8. Avrasya Tarım Fuarı ile 4. Avrasya Hayvancılık Fuarı'nın açılışını yaptı. Kopuz, bu fuarların tarım ve hayvancılık sektörlerinin gelişimine katkısının altını çizdi. [26 Mart 2015]

İSTİB Heyeti 23-24 Şubat 2014 tarihinde Dubai'de düzenlenen Gulfood Fuarı'na katıldı. İSTİB heyeti Jafza'daki Jebel Ali Serbest Bölgesi'ni de ziyaret etti. Meclis Başkanı A. Bülent Kasap ve Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı İlhan Koyunseven çay sektörünün lojistik merkezi olan DMCC serbest bölgesinde temaslarda bulundular.

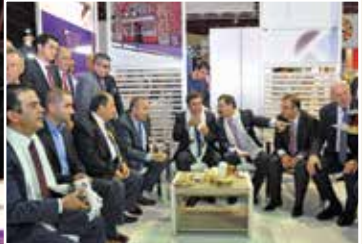

İSTİB Heyeti, 23-25 Kasım 2013 tarihleri arasında Abu Dhabi'deki SIAL Gıda Fuarı'nı ziyaret etti. Heyet özellikle Ortadoğu'daki helal gıda ürünleriyle ilgilendi.

Meclis Başkanı A. Bülent Kasap başkanlığındaki İSTİB Heyeti, 5-8 Ekim 2013 tarihleri arasında Almanya'nın Köln şehrinde gerçekleştirilen Anuga Gıda Fuarı'nı ziyaret etti.

22-26 Ekim 2014 tarihleri arasında TOBB desteği ile Antalya Ticaret Borsası tarafından beşincisi düzenlenen Yöresel Ürünler Fuarı YÖREX, Antalya Expo Center'da gerçekleştirildi. İstanbul Ticaret Borsası ilk defa bu fuarda bir standla yer aldı. İSTİB standı büyük ilgi gördü. Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz ve TOBB Başkanı Rifat Hisarcıkloğlu standı ziyaret edenler arasındaydı.

2- YENİ ORGANİZASYON YAPISI

İstanbul Ticaret Borsası, yeni yönetimle birlikte reorganizasyon çalışması gerçekleştirerek üyelerin ihtiyaçları doğrultusunda etkin ve verimli hizmet vermeye imkan verecek bir organizasyon yapısına kavuştu.

Bu kapsamda 6 adet yeni şube kurularak üyelerin hizmetine sunuldu. Yeni kurulan şubeler, Başkanlık ve Genel Sekreterlik Şubesi, Araştırma, Proje ve İş Geliştirme Şubesi, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Şubesi, Bilgi-İşlem ve İstatistik Şubesi, İnsan Kaynakları Kalite ve Eğitim Şubesi, Çevre Tescil (Avrupa) Şubesi, Çevre Tescil (Anadolu) Şubesi.

Bu değişiklikler ile Meclis Başkanlık Divanı, Yönetim Kurulu ve Genel Sekreterliğin çalışmalarına destek sağlayacak müstakil bir birim oluşturuldu. Borsa'nın proje geliştirme-sinin önü açılmış oldu. Etkin bir Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler biriminin oluşturulması sağlandı. Elektronik Borsacılık ve online hizmetler altyapısının geliştirilmesine imkan sağlayacak bir Bilgi İşlem Birimi kuruldu. Ayrıca İnsan Kaynakları planlaması ve yönetiminde de etkin bir birim oluşturuldu. Bunun yanında Tescil Müdürlüğü, İstanbul'un dört bir yanındaki üyelere daha iyi hizmet verebilmek için Merkez, Anadolu ve Avrupa Tescil Müdürlüğü olarak üçe ayrıldı. Çalışmalar kapsamında Çevre Tescil Avrupa Şubesi Mega Center'da modern bir hizmet mekanına kavuştu. Burada üyelere hizmet verecek bir toplantı salonu da bulunuyor.

3- DÜNYA GIDA PİYASALARINI TAKİP

İSTİB küresel borsa vizyonunun bir neticesi olarak dünya piyasalarındaki gelişmeleri yakından takip ediyor ve yurtdışında yayınlanan gıda istatistiklerini Türkçe çevirisiyle internet sitesinden üyelerinin dikkatine sunuyor.

4- LABORATUVAR İŞLEMLERİ

İSTİB laboratuvarında üye talepleri doğrultusunda ürünlerin kimyasal ve fiziksel analiz işlemleri yapılmaktadır.

5- HÜKÜMET VE STK'LARLA YAKIN İŞBİRLİĞİ VE LOBİ FAALİYETLERİ

Ali Kopuz yönetimiyle birlikte Borsa'nın atağa geçtiği bir başka konu ise STK'larla olan işbirliği. Bu kapsamda ülke genelindeki odalar ve borsalar, diğer meslek örgütleri ve işadamları dernekleriyle yakın işbirliği artarak devam ediyor. Ayrıca üyelerinin sorunlarıyla ilgili bakanlıklar ve çeşitli kurum ve kuruluşlar nezdinde lobi faaliyetleri gerçekleştiriliyor.

6- TOHUM PROJESİ KAPSAMINDA 50 YILLIK TOHUMLAR YENİDEN HAYAT BULDU

İSTİB'in Türkiye tohumculuğunu dışa bağımlılıktan kurtarma arayışları çerçevesinde 2012 yılında başlattığı ve Borsa depolarında muhafaza edilen hiçbir genetik müdahale uğramamış tohumlar üzerindeki bilimsel çalışmalar ilk sonuçlarını vermeye başladı. İSTİB'in sahip olduğu 50 yıllık tohumlar üzerinde laboratuvar ortamında sürdürülen 30 aylık çalışmalar neticesinde, arpa, buğday ve nohut tohumlarının çimlendirilmesi başarıldı.

İSTİB Başkanı Ali Kopuz, tohumların üretim aşamasına gelmesi sonrası yaptığı açıklamada, "Yürütülen Proje bizim nazarımızda, yalnızca İSTİB'e ait bir proje değildir. Bu çalışma stratejik anlamda ülke menfaatimizi de ilgilendiren bir çalışmadır. Bu sebeple çok önem veriyor ve gelişmeleri merak ve heyecanla takip ediyoruz. İSTİB bu proje ile kamu kurum ve kuruluşları ve üniversite

işbirliği ile yürütülen güzel bir çalışmanın örneğini sunmaktadır" dedi.

"33 TÜR, 336 ÇEŞİT VAR"

Başkan Kopuz, bu başarının Türk tohumculuğu için son derece önemli bir dönüm noktası olduğuna dikkat çekerek, "Bu tohumların hiçbir genetik müdahaleye uğramadıkları kesindir. Biz şu an 33 türe ait tam 336 adet yerel çeşit ve popülasyon tohumları, gen kaynağı olarak yeniden canlandırmada ve çimlendirmede çok büyük bir aşamayı geride bıraktık" açıklamasında bulundu.

Başkan Kopuz, dünya tohumculuğu için küçük, ama Türk tohumculuğu için büyük bir adım attıklarını vurgulayarak, "Tohumları canlandırmak, çimlendirmek ve üretmek şeklinde ifade edebileceğim üç aşamanın iki aşamasını başardık" dedi.

7- KURUMSAL KİMLİK ÇALIŞMASI

Güçlenen ve büyüyen Türkiye'ye paralel olarak 90 yıllık tarihinden aldığı güçle yoluna devam eden İstanbul Ticaret Borsası tarihsel birikimini modern hizmet anlayışıyla bütünleştiren yeni Kurumsal Kimlik Çalışması'nı 2014 yılında tamamlamıştır.

90 yılın gücünü yansıtan siyah ve gök mavisi renklerden oluşan yeni Kurumsal Kimlik, özgün ve modern çizgisiyle Borsa'nın paydaşlarıyla oluşturduğu yeni hizmet anlayışının odak noktası haline gelmiştir. Lo-

godaki mavi renk, İstanbul Ticaret Borsası'nın yeni vizyonundaki geniş ufukları, ileri görüşlülüğü, sınırsızlığı, güvenilirliği ve dinamizmi temsil ederken; siyah renk ise tarihsel köklerine bağlılığı, gücü, azim ve kararlılığı temsil etmektedir.

Kurumsal Kimlik Çalışması ile İstanbul Ticaret Borsası siyah ve gök mavisi renklerinden oluşan yeni amblem ve logosu ile tabelalardan kartvizitlere, rozetlerden basılı evraklarına kadar tüm tasarımlarda özgün bir kimliğe kavuşmuştur.

İSTANBUL TİCARET BORSASI

1924

İSTANBUL COMMODITY EXCHANGE

8-SEKTÖRLERİN NABZI BORSA'DA ATIYOR

Meslek komitelerinden gelen talepler doğrultusunda sektörlerin sorunlarının çözümü ile ilgili çeşitli sektörel toplantılar düzenleniyor. Zeytinyağı, baharat, ormancılık ve fırıncılık sektörlerinin problemleriyle ilgili geniş katılımlı çalıştaylar yapılıyor.

Akademisyenler, STK ve sektör temsilcilerinin katıldığı toplantıda kerestecilik sektörü tüm boyutlarıyla ele alındı. [24 Aralık 2013]

Ekmek ve fırıncılık sektörünün sorunlarının ele alındığı "Fırıncılık Çalıştayı" İSTİB'de düzenlendi. Sektörün tüm aktörlerinin katıldığı çalıştayda, ekmek israfının önlenmesinden obeziteye, merdiven altı üretimden, sektör için yeni vizyon ve politikalar belirlenmesine kadar birçok konu ele alındı. [30 Nisan 2014]

İSTİB Yönetim Kurulu Üyesi Yusuf Acar başkanlığındaki İSTİB Heyeti, Ankara'da bakanlıklar nezdinde baharat sektörünün sorunlarını dile getirdi ve çözüm yolunda önemli adımlar attı. [6 Nisan 2015]

İSTİB tarafından düzenlenen "Zeytin ve Zeytinyağının Ülkemizde ve Dünyada Önemi" konulu panelde zeytin ve zeytinyağının ekolojije, sağlığa ve ekonomiye katkıları üç ayrı oturumda incelendi. [3 Aralık 2013]

Ekmeke ve fırıncı esnafı temsilcileri İSTİB'de bir araya geldiler. Yapılan toplantı neticesinde komisyon kurulması kararı verildi. [29 Aralık 2014]

Meslek Komitelerinin talebi doğrultusunda e-fatura eğitim semineri İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası TESMER Başkan Yardımcısı Nevzat Pamukçu tarafından verildi. [2 Eylül 2014]

4. Meslek Komitesi Sektörel Toplantısı Mega Center Hizmet Birimi'nde yapıldı. Makarna, perakende gıda, bal gibi ürünler üzerine işlem yapan üyelerin katılımıyla düzenlenen toplantıda sektörün sorunları ve çözüm önerileri masaya yatırıldı. [5 Mart 2015]

9- ÇALIŞMA TOPLANTILARI

İSTİB Meclis, Meslek Komitesi ve Disiplin Kurulu üyelerinin bir araya gelerek ekonomik sorunlar ve çözüm

yolları ile Borsa'nın gelecek perspektifini ortaya koydukları Çalışma Toplantıları her yıl şehir dışında düzenli olarak yapılıyor.

10- MÜŞTEREK TOPLANTILAR

Meslek komitesi üyelerinin tamamının katılımı ile borsa mevzuatı geçince altı ayda bir gerçekleştirilen müşterek toplantılar, yeni yönetim ile birlikte daha etkin ve verimli bir yapıya kavuştu. İstanbul gıda, tarım ve hayvancılık piyasaları ile ilgili gelişmeler, sektörlerin sorunları ve ekonomik durum ile ilgili yapılan değerlendirmeler, artık Yönetim Kurulu ve Meclis gündemlerinin oluşumunda önemli bir rol oynuyor. Borsacılıkta başarının anahtarının Komitelerin başarısından geçtiğinin bilincinde olan Yönetim Kurulu, komite çalışmalarına her zamankinden daha çok önem veriyor. Müşterek toplantılar düzenli olarak mart ve eylül aylarında yapılıyor.

11- İSTİB'İN SESİ BORSA AKTÜEL

İstanbul Ticaret Borsası, periyodik yayınlarıyla da iş dünyasına yol gösteriyor. Bu kapsamda 2010 yılında yayın hayatına başlayan kurum dergisini 2013'ten itibaren Borsa Aktüel adıyla, yeni yüzü ve içeriğiyle üyelerine ulaştırıyor. Borsa Aktüel dergisi kurumsal ve sektörel haberler ile Türkiye ve dünya ekonomisindeki gelişmelere, magazin, kültür-sanat ve popüler söyleşilere yer veriyor.

12- SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ TÜM HIZIYLA DEVAM EDİYOR

İstanbul Ticaret Borsası, 2013 sonrası eğitim dünyasını sorumluluk projelerinin merkezine koydu. İSTİB yönetimi, Kadıköy Anadolu Erkek İmam Hatip Lisesi, Sultanbeyli Erol Yüksel Ortaokulu, Maltepe Gülensoy İlköğretim Okulu ve Türkiye Beyaz Ay Derneği Çekmeköy Rehabilitasyon Merkezi'ne büyük destek verdi.

Borsa, 2014 yılında elim bir maddenin fiyatı sonucu hayatlarını kaybeden Somalî madencilerin ailelerine 500 bin Türk Lirası nakdi yardımda bulundu.

Yine 2014 yılında Irak'taki Türkmenlere 1 TIR dolusu yardım malzemesi gönderdi.

İSTİB, 2014 yılında Somalî madencilere 500 bin TL nakdi yardımda bulundu.

İSTİB, 2014 yılında Irak'taki Türkmenler için düzenlenen yardım kampanyası kapsamında 1 TIR dolusu yardım malzemesi gönderdi.

13- e-DÖNÜŞÜM PROJELERİ

İNTERNET SİTESİ

İSTİB internet sitesi yeni kurumsal kimlik ve hizmet verimliliğinin artırılmasına dönük çalışmalara paralel olarak interaktif ve üye odaklı işlemlere imkan verecek, yeni bir yüzle faaliyete başladı.

ELEKTRONİK TESCİL ALTYAPISI

İSTİB, tescil işlemlerinin daha hızlı ve verimli yapılabilmesi amacıyla internet üzerinden beyanname doldurma ve tescile imkan sağlayacak elektronik tescil altyapısını tamamlamak üzere çalışmalarına devam ediyor.

KREDİ KARTI İLE ÖDEMELER

Üyelere aidat ve tescil ücreti ödemelerinde kolaylık sağlamak amacıyla kredi kartı ile ödeme yapılmasına imkan sağlanarak merkez ve hizmet birimlerinde gerekli teknik altyapı oluşturuldu.

e-PAZAR ÇALIŞMALARI

İstanbul tarım, gıda ve hayvancılık ürünleri toptan pazarı Elektronik Pazar Projesi ile yeni bir mecraya kavuşacak. İSTİB tarafından geliştirilen proje ile borsa kotasyonuna dahil maddelerin alıcı ve satıcıları elektronik ortamda bir araya getirilerek serbest piyasa şartlarının oluşumu sağlanacak bu suretle ürünlerin arz ve talep çerçevesinde oluşacak gerçek ve şeffaf fiyatlar üzerinden işlem görmesi sağlanacaktır. e-Pazar platformu ile birlikte, ürünler kalite fiyat dengesine kavuşacak ve tanımlanan kalitedeki ürün en doğru fiyattan satılacaktır.

Sistem web tabanlı bir ara yüz vasıtasıyla hizmete sunulacaktır.

İstanbul Kalkınma Ajansı'nın, Yenilikçi İstanbul Destek Programı kapsamında desteklenen projenin 2016 yılında faaliyete geçmesi bekleniyor.

14- DOST VE KARDEŞ BORSALAR

İstanbul Ticaret Borsası, işbirliği yaptığı dost ve kardeş borsaları artırıyor. Rize, Aydın ve Karacabey Borsaları ile "kardeşlik ve işbirliği" protokolleri imzaladı. Bununla yetinmeyen İSTİB,

ayrıca Belarus Ticaret Borsası ile de "işbirliği" anlaşması imzaladı. İmzalanan protokollerle kurumlar arası bilgi, deneyim ve iyi uygulamaların paylaşılması yoluyla kurumsal kapasitelerin güçlendirilmesi hedefleniyor.

Belarus Ticaret Borsası ile karşılıklı ticareti kolaylaştırma ve geliştirme anlaşması imzalandı.

İSTİB Başkanı Ali Kopuz ve Rize Ticaret Borsası Başkanı Mehmet Erdoğan "kardeşlik ve işbirliği" protokolü imzaladı.

İSTİB Başkanı Ali Kopuz ve Karacabey Ticaret Borsası Başkanı Murad Bertan "kardeşlik ve işbirliği" protokolü imzaladı.

İSTİB ve Aydın Ticaret Borsaları arasında "kardeşlik ve işbirliği" protokolü imzalandı. İmzaları İSTİB Başkanı Ali Kopuz ve Aydın Ticaret Borsası Başkanı Adnan Bosnalı attı.

15- HİZMET ODAKLI ANLAYIŞ

Yeni dönemle birlikte Borsa'nın çalışma anlayışında da değişiklikler oldu. Borsa artık hizmet odaklı çalışıyor. Bu kapsamda gençlere, kadınlara ve engellilere yönelik projeler üretiliyor. Gelen taleplere göre üyelerinin eğitim faaliyetlerini planlayıp sonuçlandırıyor. Bu alanda yapılan projelerden bazıları şunlardır:

Engelleri aşan girişimciler projesi kapsamında İSTİB'de verilen eğitimlerden biri.

ENGELLERİ AŞAN GİRİŞİMCİLER PROJESİ: İSTİB, "Engelleri Aşan Girişimciler Projesi"ne 2014 yılında start verdi. Proje ile engellilerin iş dünyasına girişimci olarak kazandırılması amaçlandı. Engellileri üretimin bir parçası kılmayı amaçlayan projede, öncelikle kursiyerler girişimcilik eğitiminden geçiriliyor. Daha sonra ise KOSGEB'in yeni girişimcilik desteğinden faydalanarak kendi işlerini kurmaları sağlanıyor. Başkan Kopuz, "Yeni nesil girişimci hedefine ulaşmak için bu projeyi hayata geçiriyoruz" dedi.

Girişimcilik eğitimlerinden bir görüntü

ENGELLERİ AŞAN KADIN GİRİŞİMCİLER PROJESİ: Yeni dönemin diğer bir sosyal sorumluluk projesi de "Engelleri Aşan Kadın Girişimciler" Projesi. Bu proje ile kadınların iş gücü piyasasına girerek, ekonomik ve sosyal yönden güçlendirilmesi amaçlanıyor. Proje kapsamında İSTİB, katılımcı kadınlara girişimci eğitimi verip KOSGEB'in uygulamalı girişimcilik desteğinden yararlanmalarına destek oluyor.

İSTİB üyelerine yönelik hijyen eğitimlerine katılım oldukça yoğun oldu.

HİJYEN EĞİTİMLERİ: İSTİB üyelerinin 2014 yılında zorunlu olarak almaları gereken hijyen eğitimleri, İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile yapılan ortak protokol neticesinde üyelere ücretsiz olarak verildi. 125 firmadan 2500'ü aşkın personele eğitim verildi.

Borsa Yönetimi, Akreditasyon Sertifikası'nı törenle aldı.

5 YILDIZLI BORSA İSTİB: TOBB tarafından uluslararası standartlara uygun olarak çalışan borsalara verilen "Akredite Borsa Statüsü"nü almaya hak kazanan İSTİB, üyelerine verdiği hizmet kalitesiyle öncü borsa olduğunu ispatladı.

İSTİB BAŞARIYI ÖDÜLLENDİRİYOR: İSTİB "en çok tescil ücreti ödeyen", "en çok stopaj ücreti ödeyen" üyeleriyle, "en aktif komite" ve "en düzenli katılım sağlayan komite ve meclis üyelerini" ödüllendirdiği törenleri her yıl düzenli olarak gerçekleştiriyor.

İstanbul Ticaret Borsası 2014 yılı ödül töreninden bir aile fotoğrafı.

ÜYELERİ AYDINLATICI SUNUM

VE DEĞERLENDİRMELER : Meclis toplantılarında alanlarında uzman kişiler gündemdeki konular hakkında üyeleri bilgilendiriyor. Bu kapsamda Pof. Dr. Kerem Alkin ekonomi, Av. Cuma Arif Demir İş Hukuku, Yrd. Doç. Dr. Fatih Aydoğan ise Ticaret Hukuku konularında sunumlar gerçekleştiriyor.

İSTİB Ekonomi Danışmanı Prof. Dr. Kerem Alkin, Meclis Toplantılarında üyelere ülke ve dünya ekonomisi hakkında bilgi veriyor.

İSTİB Ticaret Hukuku Danışmanı Yrd. Doç. Dr. Fatih Aydoğan

İSTİB Hukuk Danışmanı Av. C. Arif Demir

16- İŞTİRAKLER

UMAT (Umumi Mağazalar Türk A.Ş.)

“Umumi Mağazacılık” yapmak üzere 1937 tarihinde kuruldu. 1986 yılından itibaren mevcut depolarında antrepoculuk faaliyetlerine başlamıştır. UMAT, bugün toplam 55.791 m² kapalı antrepo alanına sahiptir. İSTİB, 2014 yılından itibaren UMAT Yönetim Kurulu’nda 1 üyeye temsil edilmektedir.

Gümrük ve Turizm İşletmeleri Ticaret A.Ş.

2005 yılında, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile 137 Oda ve Borsanın ortaklığı ile kuruldu. GTİ, “yap-işlet-devret” modeli çerçevesinde sınır kapılarını modernize etmektedir.

İpsala Umat Gümrük ve Turizm İşletmeleri AŞ

13 Ekim 2001 tarihinde kuruldu. 22 Eylül 2002 tarihinden açılan İPSALA Gümrük Kapısı Tesisleri, 106.000 m² alana sahiptir.

İDTM (İstanbul Dünya Ticaret Merkezi)

İSTİB’in kurucu ortakları arasında bulunduğu İstanbul Dünya Ticaret Merkezi, 1982 yılında faaliyete başladı. Yeşilköy’de 500.000 m²’lik alan üzerine kurulu İDTM komplekste fuar alanları, otel, iş merkezleri, kongre merkezi ve alışveriş merkezi bulunmaktadır. Her yıl ortalama 100 ulusal ve uluslararası fuarın yapıldığı İDTM salonları 98.000 m² alan üzerinde 11 adet hall’den oluşmaktadır.

BALO (Büyük Anadolu Lojistik Organizasyonlar A.Ş.)

BALO projesi, 2006-2010 yılları arasında yapılan çeşitli araştırma ve çalışma sonucunda geliştirildi. T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı’nın, TCDD’nin, akademik çevre ve taşımacılık sektöründeki sivil toplum kuruluşlarının da destek verdiği projenin hedefi, tren taşımacılığını uluslararası taşımacılıkta hak ettiği yere taşımak.

BİMTAŞ (Boğaziçi İnşaat Müşavirlik A.Ş.)

1997’de İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan BİMTAŞ, İSTİB’in kurucuları arasında bulunduğu bir şirkettir. Planlı ve sağlıklı bir kentleşmeyi hedefleyen BİMTAŞ, İstanbul’un çehresini değiştiren birçok çalışmaya imza atmıştır.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası

TSKB, 1950’de Dünya Bankası’nın desteğiyle Hükümet, Merkez Bankası ve ticaret bankalarının işbirliğiyle kuruldu. Kurucuları arasında İSTİB’in de yer aldığı Banka, yerli girişim ve yatırımları desteklemeyi, yabancı ve yerli sermayenin Türkiye’deki şirketlere iştirakine yardımcı olmayı ve sermaye piyasasının gelişmesini sağlamayı amaçlıyor.

Şişe Cam

1935 yılında kurulan Türkiye İş Bankası tarafından tesis edilen Şişecam’ın ortakları arasında İSTİB de yer almaktadır. Şişecam ana faaliyet alanları cam ve kimyasal üretimi olan bir sanayi topluluğudur.

17- ÜYE OLUNAN VAKIF, DERNEK VE KURULUŞLAR

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)

Türk özel sektörünü geliştirmek ve ihracatı artırmak amacıyla 1986'da kurulan DEİK, 11 Eylül 2014'de yeni bir yapıya kavuşmuş, daha da güçlendirilerek "Türk özel sektörünün dış ekonomik ilişkilerini yürütme" görevini tamamıyla üstlenmiştir. İSTİB kuruluşundan beri DEİK üyesidir.

İktisadi Kalkınma Vakfı

1965'da Türkiye-AB ilişkileri geliştirmek amacıyla İTO ve İSO tarafından kurulan Vakıf'ın üyeleri arasında TOBB'un yanı sıra İSTİB, TİM ve TUSİAD gibi iş örgütleri de bulunmaktadır. İSTİB 2015 yılı itibarıyla İKV Yönetim Kurulu'nda 1 Yönetim Kurulu Üyesi'yle temsil edilmektedir.

İstanbul Huzur Hastanesi ve Dinlenme Evleri Vakfı

Vakıf, 1972'de İSTİB, İTO, İSO ve İstanbul Esnaf Hastanesi Kurumu ve Yardım Derneği tarafından kurulmuştur.

İstanbul Çevre Koruma Vakfı

İSTİB, 1991 tarihinde kurulan vakıf kurucuları arasında yer almaktadır.

Deniz Temiz / TURMEPA

İSTİB, kıyı ve denizlerimizin korunması için 1994'te kurulan derneğin üyeleri arasında bulunmaktadır.

Ulusal Kırmızı Et Konseyi

8 Haziran 2013 tarih 28671 sayılı yönetmelik ile kurulmuştur. Kuruluş aşamasından itibaren İSTİB UKEK'ya üyedir.

Ulusal Hububat Konseyi

İSTİB'in 2011 yılında üye olduğu Ulusal Hububat Konseyi, 5488 sayılı Tarım Kanunu doğrultusunda, ilgili sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirmek amacıyla kurulmuştur.

Uluslararası Kabuklu Yemiş ve Kurutulmuş Meyve Konseyi

1980'de kurulan Konsey, 57 ülkeden 600'ün üzerinde üyeye sahip. İSTİB 2000'li yılların ortalarından itibaren Konseyin çalışmalarına katkıda bulunmaktadır.

Türkiye Milletlerarası Ticaret Odası (İCC Türkiye)

1934 yılında kurulan Milletlerarası Ticaret Odası Türkiye Milli Komitesi'nin (İCC Türkiye), kuruluş ve işlerinin yürütülmesi görevi, 1950 yılında TOBB'a verilmiştir. 27 üye ile işe başlayan Komite'nin bugün İSTİB ile birlikte 250'ye yakın üyesi bulunmaktadır.

Türk Amerikan Ticaret ve Sanayi Odası (TACCI)

Türk Amerikan Ticaret ve Sanayi Odası (TACCI), ülkemiz ve ABD arasındaki karşılıklı ticaret potansiyelini ve yatırımlarını arttırmak amacıyla 2002 yılında New-York'ta kurulmuştur. İstanbul Ticaret Borsası TACCI'ye 2011 yılından beri üyedir

Türk - Alman Ticaret ve Sanayi Odası

İSTİB'in etkinliklerine aktif bir şekilde katıldığı Türk - Alman Ticaret ve Sanayi Odası, Almanya ve Türkiye arasındaki mevcut ilişkileri geliştirmek için TOBB ile DIHK tarafından kurulmuştur.

İstanbul Ticaret Borsası Meclis Başkanları ve Görev Süreleri

Kerim Attar	: 11.06.1943 - 29.07.1948
Murat Furtun	: 30.09.1948 - 27.08.1951
Kerim Milar	: 17.09.1951 - 09.04.1952
M. Zekai Ülker	: 06.05.1952 - 04.11.1954
Necmi Komili	: 24.12.1954 - 01.01.1960
Tevfik Kuşoğlu	: 01.01.1960 - 15.06.1960
Fettah Barın	: 29.06.1960 - 08.03.1984
Merih Şamlı	: 15.03.1984 - 27.11.1986
Sezai Tabak	: 05.02.1987 - 09.03.2009
İslam Ali Kopuz	: 09.03.2009 - 23.05.2013
A. Bülent Kasap	: 23.05.2013 - Devam ediyor

İstanbul Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanları ve Görev Süreleri

Hamdi Bey	: 06.12.1924 - 10.08.1926
Süreyya Bey	: 10.08.1926 - 01.08.1927
Murat Furtun	: 01.08.1927 - 01.08.1931
Hamdi Bey	: 01.08.1931 - 01.08.1933
Hüseyin Sabri Bey	: 01.08.1933 - 02.08.1934
Murat Furtun	: 02.08.1934 - 14.01.1948
Nafiz Özalp	: 11.03.1948 - 02.12.1954
Hilmi Gürgân	: 02.12.1954 - 29.11.1956
Hayati Düğencioğlu	: 29.11.1956 - 01.12.1959
Hilmi Gürgân	: 01.12.1959 - 29.06.1960
Fettah Barın	: 29.06.1960 - 04.08.1960
Bahri Kınacı	: 16.08.1960 - 27.11.1962
Asım Ak	: 27.11.1962 - 02.12.1965
Nejat Ekrem Basmacı	: 02.12.1965 - 03.12.2009
Atilla Sümer	: 08.12.2009 - 28.05.2013
Ali Kopuz	: 28.05.2013- Devam ediyor.